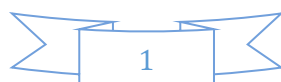

Predlog

**Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti
2021-2025. godine sa Akcionim planom
2021-2022. godine**

Jun 2021.

Sadržaj

<i>Rezime:</i>	3
Predlog budžeta za sprovođenje AP 2021 - 2022	8
<i>UVOD</i>	9
Pregled međunarodnih obaveza Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti	9
Usaglašenost Strategije sa obavezama koje proizilaze iz pregovora za pristupanje EU i glavnim sektorskim politikama EU u oblasti rodne ravnopravnosti	10
Značaj donošenja novog strateškog dokumenta u oblasti rodne ravnopravnosti	12
Usaglašenost Strategije rodne ravnopravnosti sa drugim strateškim dokumentima ...	14
Usaglašenost sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja	17
<i>I ANALIZA STANJA</i>	19
Pregled ključnih dostignuća iz implementacije prethodnog strateškog dokumenta	19
Zainteresovane strane	23
Stepen rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori u poređenju sa zemljama-članicama EU	27
Primjena postojećeg normativnog okvira za sprovođenju politike rodne ravnopravnosti, zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda	29
Rodni stereotipi, predrasude i rodne uloge - stepen javne svijesti i uticaj obrazovanja, kulture i medija	38
Pristup žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta prirodnim i društvenim resursima	46
Uticaj pandemije COVID-19 na žensku populaciju u Crnoj Gori	58
Rodna statistika	59
Centralni problem, njegovi uzroci i posljedice	61
<i>II VIZIJA, CILJEVI I MJERE NACIONALNE STRATEGIJE ZA RODNU RAVNOPRAVNOST U CRNOJ GORI 2021 - 2025</i>	65
Vizija i glavni strateški cilj	65
Operativni ciljevi	66
Razrada operativnih ciljeva i mjera	66
<i>III MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA</i>	81
Tabela indikatora	81
Metodologija obračuna indikatora	90
Praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluacija	118
<i>IV AKCIONI PLAN 2021 - 2022</i>	120
Predlog budžeta za sprovođenje AP 2021 - 2023:	132

Rezime:

Usvajanjem Ustava, Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Zakona o zaštitniku ljudskih prava 2007. godine, kao i Zakona o zabrani diskriminacije 2011. godine, Crna Gora je uspostavila zakonodavni okvir za sprovođenje rodne ravnopravnosti i stvorila osnov za promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava i ljudskih prava osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta. Sa druge strane, ratifikacijom brojnih međunarodnih ugovora i konvencija, država se obavezala da će sprovoditi međunarodne standarde u ovoj oblasti i raditi na poboljšanju uslova za ravnopravno učešće muškaraca, žena i osoba drugačijeg polnog i rodnog identiteta u svim sferama života. Proces pristupanja Evropskoj uniji, kao i korci koji se preduzimaju kako bi se postigli Ciljevi održivog razvoja, dodatno su osnažili ove politike. Kroz tri ciklusa (2013 - 2017, 2017 - 2021), usvajanjem strateških dokumenata i njihovim sprovođenjem, država je preduzela konkretne korake na dostizanju višeg stepena ravnopravnosti.

Evaluacija dosadašnjih strategija, kao i detaljna analiza stanja u pojedinim oblastima, pokazali su da je stepen rodne ravnopravnosti još uvijek na nezadovoljavajućem nivou. Praksa pokazuje da, i pored postojanja zakonskih normi, institucije sistema još uvijek nisu u stanju da pruže efikasnu i efektivnu zaštitu od diskriminacije ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta, a naročito onima, koji pripadaju osjetljivim društvenim grupama (osobe sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, starije osobe i osobe koje žive u udaljenim ruralnim područjima Crne Gore). Kao posljedica toga, dio populacije Crne Gore ostaje van društvenih i privrednih tokova, što usporava njen put ka demokratizaciji i članstvu u EU i umanjuje šanse za postizanje održivog razvoja.

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021 - 2025 je četvrti po redu strateški dokument kojim se namjerava uspostaviti bolji okvir za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Kroz višemjesečna intenzivna savjetovanja sa različitim društvenim akterima i zainteresovanim stranama odvijao se proces zajedničkog prepoznavanja uzroka i posljedica neravnopravnosti i usaglašavanja strateškog odgovora.

Kao **centralni problem** u ovoj oblasti prepoznat je **nizak nivo rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori**, pa je u skladu sa tim, definisan i **glavni strateški cilj - podići nivo rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori do 2025. godine**.

Uzroci nejednakosti prepoznati su u sljedećim oblastima:

1. Institucionalni mehanizmi za sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem politika rodne ravnopravnosti nisu dovoljno efikasni i efektivni u zaštiti žena i osoba drugih polnih i rodnih identiteta od diskriminacije;

2. Rodni stereotipi, predrasude i tradicionalna podjela uloga između muškaraca i žena su još uvijek veoma prisutni u svim segmentima društva;

3. Nedovoljan nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju jednak pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa.

Brojne međunarodne organizacije u svojim izvještajima prepoznaju nedostatke u oblasti rodne ravnopravnosti i kontinuirano preporučuju Crnoj Gori da poboljša institucionalnu zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda, kao i da radi na smanjenju stereotipa i intenzivira programe podrške ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta. Među njima, redovne izvještaje o

napretku u ovoj oblasti objavljuju Evropska komisija, Komitet Ujedinjenih nacija za nadzor nad sprovođenjem Konvencije za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena - CEDAW, Grupa eksperata Savjeta Evrope za nadzor nad sprovođenjem Konvencije Savjeta Evrope za sprječavanje i borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama - GREVIO, Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI), kao i Ujedinjene nacije, kroz Univerzalni periodični izvještaj o stanju ljudskih prava (UPR). Brojne nevladine organizacije u Crnoj Gori kroz svoje monitoring izvještaje i istraživanja neprestano ukazuju na prisustvo diskriminacije po osnovu pola i roda i zahtijevaju snažniji institucionalni odgovor na kršenje ženskih ljudskih prava i diskriminaciju po osnovu pola i roda, dok sa druge strane, kroz programe zaštite od diskriminacije i programe osnaživanja, aktivno doprinose poboljšanju stanja u oblasti rodne ravnopravnosti.

Javne politike u Crnoj Gori nisu dovoljno orodnjene, uprkos činjenici da Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu organa da u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti, ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca. Kao posljedica toga, u okviru većeg dijela javnih politika nisu predviđene pozitivne mjere za podsticanje rodne ravnopravnosti na način kako ih definiše Zakon¹. Preliminarna istraživanja pokazala su da svega 26,8% javnih politika na neki način tretira rodnu ravnopravnost, dok su ostalima u potpunosti izostaje taj aspekt. Zaposleni u institucijama sistema nedovoljno razumiju ključni koncepti rodne ravnopravnosti i ne postoje odgovarajuća kadrovska osposobljenost za punu primjenu Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Imajući to u vidu, CEDAW Komitet kontinuirano upozorava da nedostatak političke volje za sprovođenje rodno odgovornih politika omogućava kontinuitet diskriminatorskih praksi i usporava demokratski napredak države i društva.

*Uočeni nedostaci, kao i preporuke navedenih organizacija i tijela adresirane su kroz ovu Strategiju kroz **Operativni cilj 1 (Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda)** kroz mjere koje imaju za cilj jačanje kapaciteta institucionalnih mehanizama za sprovođenje zakonskih odredbi za zaštitu od diskriminacije, kao i mjere i aktivnosti koje imaju za cilj da uspostave efikasniju i efektivniju koordinaciju, nadzor nad sprovođenjem i izvještavanje. Takođe, mjerama ove Strategije adresira se i potreba za intenzivnijim uključivanjem svih aktera u društvu u rješavanje problema vezanih za diskriminaciju po osnovu pola i roda i osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta.*

Mjere u okviru Operativnog cilja 1 su:

- *Standardizovati procedure za orodnjavanje javnih politika*
- *Uspostaviti objedinjenu i uporedivu evidenciju o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda*
- *Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom*
- *Edukovati članove/ce Komisije za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti*

---

¹ Članovi 15 i 16 Zakona o rodnoj ravnopravnosti

- *Uključiti sve tri grane vlasti, nevladine organizacije, poslodavačke organizacije, sindikate, medije i NVO-e u dijalog o orodnjavanju javnih politika*

Rodni stereotipi i predrasude o rodnim ulogama muškaraca i žena, kao i predrasude prema osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta prisutne su na svim nivoima društva. Rodno odgovorno obrazovanje, kultura i mediji kroz koji bi se njegovale vrijednosti ravnopravnosti, saradnje i inkluzivnosti, najbolji su put ka dugoročnoj izmjeni svijesti. Međutim, u Crnoj Gori se stereotipi i predrasude još uvijek ne adresiraju dovoljno odlučno i snažno kroz ova tri sektora, što predstavlja drugi najvažniji uzrok rodne neravnopravnosti. On je u mnogim aspektima povezan sa prvim problemom: naime, neefikasno i neefektivno sprovođenje, koordinacija i nadzor nad sprovođenjem nacionalnih i međunarodnih politika rodne ravnopravnosti daje "vjetar u leđa" nastavljanju loših praksi diskriminacije. Na taj način javna svijest o rodnoj ravnopravnosti kao jednom od važnih "motora" za demokratizaciju i održivi razvoj ostaje na niskom nivou, što predstavlja kočnicu za napredak države i društva. CEDAW Komitet i ECRI kontinuirano ukazuju na potrebu da se u Crnoj Gori mora odlučnije raditi na smanjenju stereotipa i predrasuda o rodnim ulogama žena i muškaraca, kao i na smanjenju predrasuda protiv osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta. Istovremeno, nevladine organizacije i međunarodne organizacije koje vrše redovna istraživanja javnog mnjenja, kao i istraživanja o stavovima zaposlenih u institucijama, potvrđuju da su stereotipi i predrasude svuda prisutni i upozoravaju da je neophodno uspostaviti jasnija pravila odgovornosti u sprovođenju odredbi Zakona.

*Ovom Strategijom se kroz **Operativni cilj 2 (Unaprijediti oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta)** i odgovarajuće mjere vezane za obrazovanje, kulturu, medije i javnu edukaciju želi doprinijeti sprovođenju preporuka CEDAW i ECRI.*

Mjere u okviru Operativnog cilja 2 su:

- *Uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu*
- *Edukovati vaspitno - obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih*
- *Organizovati obuke iz medijske pismenosti u cilju prepoznavanja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe*
- *Uvesti rodno odgovorne programe i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u programe institucija kulture*
- *Podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik*
- *Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)*

U izvještajima međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija, kontinuirano se ukazuje na činjenicu da se nedovoljna pažnja i sredstva ulažu u osnaživanje žena, marginalizovanih i osjetljivih grupa i osoba drugačijih rodni i polnih identiteta, i to u oblastima koje su presudne za ravnopravan pristup prirodnim i društvenim resursima - politička i ekonomska participacija, rad, zarada, kao i vrijeme koje se provede u kućnim poslovima i poslovima njege članova/ca porodice. U poređenju sa prosječnim vrijednostima u mjerenju stepena rodne ravnopravnosti u pojedinim domenima života, Crna Gora znatno zaostaje za prosjekom u Evropskoj uniji. Nizak procenat žena u rukovodećim tijelima političkih partija, na mjestima odlučivanja (rukovodećim pozicijama) u izvršnoj vlasti na nacionalnom i lokalnom nivou, mala zastupljenost žena u preduzetništvu, kao i koncentracija žena u određenim profesijama koje u prosjeku donose niže zarade (prosvjeta, zdravstvo, socijalno staranje), još jednom potvrđuju da su rodne uloge duboko ukorijenjene i da je opšte rašireno mišljenje da je ženama prioritet briga o porodici i da im nije mjesto u javnom životu. Žene drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne (lezbejke i biseksualne žene), kao i one čiji se rodni identitet razlikuje od pola pripisanog na rođenju (trans žene), te osobe drugačijih rodni identiteta, isključene su iz društvenog, građanskog i političkog života. Iako postoji solidan zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda, još uvijek je mali broj slučajeva diskriminacije koji se prijavljuju Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, ili se procesuiraju u crnogorskim sudovima. Zaštita od diskriminacije po osnovu pola i roda na radnom mjestu takođe nije dovoljno efikasna i efektivna usljed nedostatka sigurnih i za žrtvu bezbjudnih mehanizama prijavljivanja diskriminacije.

U Crnoj Gori nedostaju analize uticaja društvenih problema (kao što je nasilje) na zdravlje žena, osjetljivih i višestruko diskriminiranih grupa, kao i analize uticaja klimatskih promjena na zdravlje. Sa druge strane, nedostataju istraživanja o koristi/dobrobiti koje žene, osjetljive i višestruko diskriminirane grupe imaju od programa ekonomskog razvoja. Veoma zabrinjava činjenica da je kao posljedica pandemije COVID-19 došlo do naglog ekonomskog siromašenja žena i većeg učešća žena u poslovima vezanim za borbu sa pandemijom (zdravstvo, obrazovanje, trgovina), ali i sa većim učešćem u neplaćenom radu. Takođe, značajno je povećan stepen nasilja prema ženama u porodici.

*Navedeni uzrok i svi njegovi aspekti adresirani su u ovoj Strategiji kroz **Operativni cilj 3 (Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa)**, kao i kroz brojne mjere kojima se žele stvoriti preduslovi za njihovo učešće, kao i mjere kojima se žele osnažiti ove društvene grupe.*

Mjere u okviru Operativnog cilja 3 su:

- *Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju*

- *Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomskom životu*
- *Podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja, rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu*
- *Organizovati kampanje za ravnopravniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu*
- *Podstaći tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života*
- *Povećati procenat žena u STEM (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika) oblastima u obrazovanju*
- *Procijeniti uticaj i sprovesti mjere prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa*

Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021 -2025. (u daljem tekstu: NSRR) usklađena je sa krovnim strateškim dokumentima Crne Gore, obavezama koje bi država trebala da ispuni u procesu pregovora za članstvo u EU, kao i sa Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija 2030. Period pripreme ove Strategije poklopio se sa periodom kada ističu prethodna, a pripremaju se nova dokumenta javnih politika, kroz koje se takođe tretiraju problemi diskriminacije žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta, pa se vodilo računa da se mjere i aktivnosti ove Strategije ne preklone sa pomenutim dokumentima, u skladu sa preporukama Generalnog sekretarijata Vlade o horizontalnom i vertikalnom uslađivanju javnih politika. U tom cilju, Ministarstvo pravde, manjinskih i ljudskih prava je vodilo računa da se u fazi pripreme Strategije konsultuju institucije nadležne za izradu ovih dokumenata, zaštitu od diskriminacije, kao i druge zainteresovane strane - Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, NVO-i, poslodavačka udruženja, Agencija za elektronske medije, kao i međunarodne organizacije koje sprovode programe rodne ravnopravnosti. Sa druge strane, mjere i aktivnosti ove Strategije su definisane tako, da predstavljaju dobar okvir za sprovođenje javnih politika koji se bave pojedinačnim aspektima problema diskriminacije na osnovu pola i roda, ili socijalnom inkluzijom i zaštitom pojedinačnih osjetljivih društvenih grupa, kao što su:

- *Akcioni plan za sprovođenje Konvencije Savjeta Evrope za sprječavanje i borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Istanbulska konvencija)*
- *Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana*
- *Akcioni planom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije*
- *Strategija razvoja ženskog preduzetništva*

Na primjer, kroz Akcioni plan za sprovođenje Istanbulske konvencije će primarno biti posvećena pažnja razvoju opštih i specijalizovanih servisa za žrtve nasilja u porodici, ali i prevenciji nasilja i zaštiti žrtava pred institucijama i organima države. U ovoj Strategiji, mjere i aktivnosti su definisane tako, da stvore podržavajući ambijent za sprovođenje Istanbulske konvencije, ali da se istovremeno ne preklone sa Akcionim planom. Tako je kroz Operativni cilj 2, kroz koji se

adresiraju stereotipi, predrasude i uvriježene rodne uloge, predviđen niz mjera koji se tiče prevencije diskriminacije i nasilja kroz obrazovanje, kulturu i medije. Sa druge strane, kroz Operativni cilj 3 adresirani su problemi rodne nejednakosti u oblasti moći i novca (učesće u odlučivanju i pristup društvenim i prirodnim resursima), pa su kroz mjere i aktivnosti isplanirani različiti oblici podrške ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta za zaštitu od ekonomskog nasilja. Takođe, kroz mjere i aktivnosti želi se doprinijeti zaštiti od diskriminacije po osnovu roda i pola, kao i zaštiti od seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja na radnom mjestu, kako bi se žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta ohrabrile da učestvuju u javnom, političkom i ekonomskom životu.

Slično je i sa Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana, kao i Akcionim planom za zaštitu od diskriminacije osoba sa invaliditetom, gdje se kroz ranije pomenute Operativne ciljeve žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta prepoznaju kao posebna kategorija u okviru ciljnih grupa i gdje se prati njihovo učesće u aktivnostima kojima se pruža podrška za zaštitu od ekonomskog nasilja, kao i aktivnosti koje su usmjerene na ravnopravnije učesće ovih osoba u područjima javnog, političkog i ekonomskog života. Sa druge strane, ova Strategija adresira pitanje podrške ženama da se bave preduzetništvom kroz stvaranje povoljnijih uslova za ravnjerniju podjelu kućnih poslova i poslova njege djece, starih i bolesnih članova/ca porodice, kao i kroz mjere zaštite od diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na javnom mjestu, što takođe stvara povoljan ambijent za razvoj ženskog preduzetništva, ali se ne poklapa sa mjerama istoimene Strategije.

Predlog budžeta za sprovođenje AP 2021 - 2022²

Operativni cilj	Budžet RCG (Eur)	Donacije (Eur)
1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda	14.200	38.000
2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta	23.000	52.000
3: Povećati nivo učesća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa	155.000	118.000
Srednjoročna evaluacija	2.500	
Total po izvorima finansiranja:	194.700	208.000
TOTAL AP 2021 - 2023:	402.700 Eur	

² U ovoj fazi, u pitanju je samo procjena troškova. Definitivni budžet biće utvrđen nakon donošenja Zakona o budžetu Crne Gore.

UVOD

Pregled međunarodnih obaveza Crne Gore u oblasti rodne ravnopravnosti

Rodna ravnopravnost i zaštita od diskriminacije po osnovu pola, promjene pola i rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji i/ili interseksualnim karakteristikama regulisana je u Crnoj Gori nizom nacionalnih i međunarodnih akata. Međunarodni okvir obuhvata Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1996), Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena CEDAW (1979), Konvenciju Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija - 2011), Pekinšku deklaraciju i Platformu za akciju (1995), Rezolucija Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – “Žene, mir i bezbjednost” (2000), Povelju o osnovnim slobodama u Evropskoj uniji (2007), Mapu puta Evropske komisije za jednakost žena i muškaraca, Strategiju EU za rodnu ravnopravnost 2021-2025, Pakt za ravnopravnost polova 2011-2020, Evropsku povelju o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou (2006), Rezoluciju Evropskog parlamenta o pravima interpolnih osoba (2018), Rezoluciju Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope 2191 (2017) o promociji ljudskih prava i eliminaciji diskriminacije prema interpolnim osobama. Takođe, u međunarodni okvir spadaju i sljedeće rezolucije Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope: Rezolucija 2048 (2015): Diskriminacija trans osoba u Evropi, LGBTI Strategija Evropske unije 2020-2024. Takođe, Agenda 2030 (Ciljevi održivog razvoja UN do 2030. godine), koja se oslonila na Milenijumske razvojne ciljeve do 2015. godine, kao i Pariski sporazum o klimatskim promjenama (2015) i brojne druge međunarodne regulative, koje direktno ili indirektno regulisu ovu oblast (poput ILO, OSCE, CoE i drugih konvencija i rezolucija).

Ova Strategija je u potpunosti integrisala sve odredbe glavnih UN dokumenata kojima se tretira pitanje rodne ravnopravnosti, kao što je Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Pekinška platforma za akciju, gdje se naročito insistira na obezbjeđivanju tri osnovna prava ženama, kao i na otklanjanju svih vidova diskriminacije u tim oblastima:

- Pravo žena da glasaju na svim izborima i javnim referendumima i da budu birane u sva tijela koja se biraju putem javnih izbora
- Pravo žena da učestvuju u kreiranju i sprovođenju vladine politike i da zauzimaju rukovodeće položaje i obavljaju sve javne funkcije na svim nivoima vlasti
- Pravo žena da učestvuju u radu nevladinih organizacija i udruženja koja se bave javnim i političkim životom u zemlji.

CEDAW Komitet redovno prati ostvarivanje ova tri osnovna prava u zemljama - potpisnicama Konvencije i izvještava o svim vidovima diskriminacije ili nedovoljno efikasnog sprovođenja politika jednakosti u toj zemlji. U svakom od poglavlja Analize stanja upoređivani su dosadašnji rezultati sprovođenja rodno odgovornih politika Crne Gore sa preporukama CEDAW komiteta. Takođe, prilikom formulisanja sva tri Operativna cilja NSRR, preporuke CEDAW su uzete kao osnov za njihovo definisanje, a takođe i kao instrument za praćenje napretka kroz postavljene indikatore. Prilikom rada na Strategiji,

posebna pažnja je posvećena usklađivanju njenih ciljeva i mjera sa obavezama koji proističu iz pregovora Crne Gore za članstvo u Evropskoj Uniji, kao i sa Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija, koji su pretočeni u Nacionalnu strategiju održivog razvoja. U cilju obezbjeđivanja usklađenosti ove Strategije sa krovnim i sektorskim nacionalnim politikama i ibjegavanja preklapanja sa drugim strateškim dokumentima, u periodu pripreme ovog dokumenta urađena je posebna Analiza usklađenosti i kontinuiteta, u skladu sa preporukama Generalnog sekretarijata Vlade.

Usaglašenost Strategije sa obavezama koje proizilaze iz pregovora za pristupanje EU i glavnim sektorskim politikama EU u oblasti rodne ravnopravnosti

Kao država kandidatkinja za članstvo u EU, Crna Gora se obavezala da će realizovati ciljeve kojima se umanjuje rodna diskriminacija a koji su postavljeni u zakonodavnim i strateškim dokumentima koje usvajaju Evropska komisija i Savjet Evrope. Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti (NSRR) u Crnoj Gori 2021-2025 usklađena sa EU politikama u ovoj oblasti, od kojih je najznačajnija Strategija Evropske unije za rodnu ravnopravnost 2020-2025, koja je postavila sledeće ciljeve: zaustavljanje širenja rodni stereotipa, ukidanje razlika na osnovu pola na tržištu rada, postizanje jednakog učešća muškaraca i žena u raznim oblastima privrede, borba protiv razlika u primanjima i penzijama na osnovu pola, ukidanje razlika na temelju pola po pitanju brige i rada u kući i postizanje rodne ravnoteže u donošenju odluka i politici, kao i zaustavljanje rodno uslovljenog nasilja. Svi navedeni ciljevi EU strategije u potpunosti su usklađeni sa Agendom održivog razvoja, pa je NSRR je integrisala sve navedene ciljeve oba strateška dokumenta. U nastavku će biti više riječi o usklađenosti sa konkretnim ciljevima Agende održivog razvoja. U tabeli ispod je dat pregled na koji način je NSRR integrisala ciljave EU Strategije:

Ciljevi EU Strategije rodne ravnopravnosti	Način na koji se ciljevi EU Strategije adresiraju u NSRR
Zaustavljanje širenja rodni stereotipa	Kroz Operativni cilj 2 i svih 5 mjera u okviru njega, planirano je da se kroz obrazovanje, kulturu, medije i javnu edukaciju u naredne 4 godine doprinese smanjivanju rodni stereotipa i predrasuda.
Ukidanje razlika na osnovu pola na tržištu rada, postizanje jednakog učešća muškaraca i žena u raznim oblastima privrede i borba protiv razlika u primanjima i penzijama na osnovu pola	Kroz Operativni cilj 3 kojim se želi povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polni i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa, kroz mjere 3.2 će se osnaživati ove društvene grupe, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe, da učestvuju u ekonomskom životu
Ukidanje razlika na temelju pola po pitanju brige i rada u kući	Kroz Operativni cilj 3, Mjere 3.4 i 3.5, kojima se kroz javne kampanje želi podići javna svijest o potrebi ravnopravnije raspodjelu rada u kući, brige o djeci, i starijima, a sa druge strane, kroz podsticanje tripartitnog dijaloga o izmjenama zakona, omogućiti veće

	učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života
Postizanje rodne ravnoteže u donošenju odluka i politici	Kroz Operativni cilj 3, Mjera 3.1, kojom će se osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju
Zaustavljanje rodno uslovljenog nasilja	Kroz Operativni cilj 3, Mjera 3.3, kojima će se podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja, rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu

Kada je u pitanju posljednji navedeni cilj EU Strategije (zaustavljanje rodno uslovljenog nasilja), ovdje je potrebno napomenuti da se NSRR nije detaljno bavila svim vidovima nasilja nad ženama, već se usmjerila na zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Ovakav pristup je bio neophodan, s obzirom na to, da je u toku izrada Akcionog plana za sprovođenje Istanbulske konvencije, kroz čije će se ciljeve i mjere adresirati svi vidovi zaštite od svih vrsta nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

U okviru Plana pristupanja Crne Gore EU za period 2020-2022³, u okviru Poglavlja 19 (socijalna politika i zapošljavanje), u oblasti "Antidiskriminacija i jednake mogućnosti" predviđeno je usvajanje novog strateškog dokumenta iz oblasti rodne ravnopravnosti za period 2021 - 2025. Kada je u pitanju finansiranje, u okviru Sektora 2 - "Vladavina prava i temeljna prava", kao Akcija 8, predviđeno je ukupno 1,73 miliona eura (od čega je podrška EU 1,44 miliona, a kofinansiranje od strane države 0, 29 miliona eura) za podršku antidiskriminacionoj politici i rodnoj ravnopravnosti, koja će se sprovesti u okviru obaveza iz pregovaračkih poglavlja 23 - Pravosuđe i temeljna prava, kao i Poglavlja 19 - Socijalna politika i zapošljavanje.

Kada je u pitanju Poglavlje 23, NSRR je kroz Operativne ciljeve 1 (*Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda*) i Operativni cilj 2 (*Unaprijediti javne politike i javnu edukaciju kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta*) integrisala preporuku 3.6.B u okviru Akcionog Plana za poglavlje 23, koje glasi: "preduzeti konkretne korake da se osigura primjena rodne ravnopravnosti u praksi, uključujući jačanje nadzornih tijela i efikasnije reagovanje organa za sprovođenje zakona na moguća kršenja, kao i kroz veće podizanje svijesti i mjere podrške, naročito pri zapošljavanju i javnoj zastupljenosti žena". Kroz Operativni cilj 3 NSRR (*Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa*) integrisano je završno mjerilo iz Poglavlja 19 – Sprovesti izmjene i dopune zakona u oblasti zabrane diskriminacije i ravnopravnosti žena i muškaraca u politici zapošljavanja i socijalnoj politici, u cilju usklađivanja zakonodavstva u ovoj oblasti sa pravnom tekovinom EU.

³ Dostupno na: <https://www.eu.me/mn/crna-gora-i-eu/dokumenti/category/226-program-pristupanja-crne-gore-eu>

Značaj donošenja novog strateškog dokumenta u oblasti rodne ravnopravnosti

Od obnove državne nezavisnosti 2006. godine, Crna Gora je preduzela značajne korake na uspostavljanju pravnog okvira za promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava i ljudskih prava osoba drugačijih polnih i rodni identiteta. Ustavom Crne Gore iz 2007. godine⁴ utvrđeno da država jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti (član 18), kao i da je zabranjena svaka neposredna i posredna diskriminacija po bilo kom osnovu, ali da se mogu primjenjivati posebne mjere čiji je cilj stvaranje jednakih mogućnosti (član 8). Iste godine, usvojeni su Zakon o rodnoj ravnopravnosti⁵ i Zakon o zaštitniku ljudskih prava⁶ kojima se bliže uređuje promocija i zaštita ovih prava i stvaraju uslovi za osnaživanje žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, i definišu prioritetnih oblasti i ciljevi koji bi trebalo da doprinesu smanjivanju rodne nejednakosti u svim oblastima društvenog, ekonomskog, političkog i kulturnog života. Četiri godine kasnije, usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije⁷ zakonodavni okvir se dodatno učvršćuje kroz integrisanje međunarodnih principa i standarda za zaštitu od diskriminacije.

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti se uređuje način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca, kao i lica drukčijih rodni identiteta u svim oblastima društvenog života. Zakonom se definišu termini, i obaveze državnih organa, organa državne uprave i lokalne samouprave, javnih ustanova, javnih preduzeća i drugih pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja, ali i drugih subjekata u privatnom sektoru. Takođe, Zakonom se utvrđuje i mandat državnog mehanizma zaduženog za rodnu ravnopravnost.

U članu 4 data je definicija diskriminacije po osnovu pola na način da je to svako pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica jednog pola u odnosu na lica drugog pola, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva jednom licu, odnosno grupi lica jednog pola u odnosu na lica drugog pola, zbog kojeg se nekom licu otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u građanskom i političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom i drugim oblastima javnog i privatnog života. Korišćenje riječi u muškom rodu kao generički neutralne forme za muški i ženski rod se, takođe u smislu ovog zakona, smatra diskriminacijom po osnovu pola.

Obaveza orodnjavanja svih instrumenata (normativnih i implementacionih) i strategija u svim oblastima, kao i podizanje kapaciteta svih institucija za sprovođenje politika rodne ravnopravnosti, takođe je regulisana Zakonom. Takođe, nizom drugih zakona uređuju se različite

---

⁴ Sl. list CG“, br.1/2007 i 38/2013. Ustavom je utvrđeno da država jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti (član 18), kao i da je zabranjena svaka neposredna i posredna diskriminacija po bilo kom osnovu, ali da se mogu primjenjivati posebne mjere čiji je cilj stvaranje jednakih mogućnosti (član 8).

⁵ Sl. list CG“, br.1/2007 i 38/2015

⁶ Sl. list CG“, br.1/2007, 38/2015 i 21/17

⁷ „Sl. list CG“, br. 41/2010, 40/11, 18/14 i 42/17

oblasti nalaze odredbe značajne za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, kao i odredbe o zabrani diskriminaciji, pored ostalog i po osnovu pola (npr. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, Zakon o radu, Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, Zakon o izboru odbornika i poslanika, Zakon o Ustavnom sudu Crne Gore, Zakon o sudskom savjetu i sudijama, Zakon o Državnom tužilaštvu, Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o strancima i dr).

Zakonom o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda ustanovljen je institucionalni mehanizam za zaštitu od diskriminacije. Uz saglasnost diskriminisanog lica, ovaj organ postupa i preduzima mjere za zaštitu od diskriminacije, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom kojim je uređena zabrana diskriminacije. Kad se radi o diskriminaciji od strane organa vlasti, Zaštitnik/ca može nadležnom organu da podnese inicijativu za pokretanje disciplinskog postupka, odnosno postupka za razrješenje lica čijim je radom ili nepostupanjem učinjena diskriminacija.

Odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, detaljno se uređuju poslovi Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda kad je u pitanju nadležnost te institucije da pruža zaštitu od diskriminacije. S obzirom da je Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore zaštita od diskriminacije u potpunosti uređena, to je odredbom člana 6a Zakona o rodnoj ravnopravnosti upućeno na primjenu tih zakona i u slučaju ostvarivanja zaštite lica diskriminiranih po osnovu pola.

Kako bi se sprovele odredbe Zakona o rodnoj ravnopravnosti, shodno Članu 21 Zakona, u tri navrata su usvojena strateška dokumenta u ovoj oblasti: 2007 - 2013, 2013 - 2017. i 2017 - 2021. godine. U njihovoj izradi učestvovali su predstavnici/ce državnih organa, nevladinog sektora i poslodavačkih organizacija. Ovim dokumentima se na državnom nivou utvrđeni su ciljevi i mjere za postizanje rodne ravnopravnosti u političkoj, ekonomskoj, društvenoj, kulturnoj i drugim oblastima života, a naročito u oblasti rada, socijalne i zdravstvene zaštite, obrazovanja, zaštite od nasilja nad ženama, kao i zastupljenosti žena i muškaraca u procesima odlučivanja na svim nivoima i u svim područjima društvenog života. Praćenje sprovođenja strateških ciljeva i mjera bilo je povjereno je posebnoj Komisiji, koja se sastoji od predstavnika/ca izvršne vlasti na državnom i lokalnom nivou, kao i predstavnika/ca NVO-a i poslodavačkih udruženja. Izvještaji o sprovođenju ciljeva i mjera pripremaju se jednom godišnje i takođe se podnose Vladi na usvajanje.

U trećem kvartalu 2020. godine započele su pripreme za izradu novog strateškog dokumenta za period 2021-2025. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori preduzelo je niz aktivnosti, koje su započele detaljnom analizom prethodnog strateškog dokumenta (Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017 - 2021, skraćeno PAPRR) u drugoj polovini 2020. godine. Cilj evaluacije⁸ PAPRR-a je bio da kritički sagleda rezultate koji su postignuti u navedenom periodu i da da preporuke u vezi sa oblastima kojima je u narednom strateškom periodu potrebno posvetiti dodatnu pažnju, ali i sa unapređenjem pristupa u rješavanju problema u navedenim oblastima. Glavni nalazi evaluacije dati su u posebnom poglavlju ovog dokumenta.

---

⁸ Evaluaciju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017-2020 uradila je nezavisna evaluatorka Slavica Striković.

U oktobru 2020, Misija OEBS-a je angažovala tri ekspertkinje⁹ da učestvuju u fazi izrade buduće Nacionalne strategije. Oformljen je i Koordinacioni tim, koji se sastoji od predstavnice Misije OEBS-a¹⁰, dvije predstavnice MLJMP¹¹ i tri pomenute ekspertkinje. Formirana je i Radna grupa za izradu Nacionalne strategije od predstavnika/ca nacionalne i lokalne izvršne vlasti, i predstavnika/ca nevladinih organizacija¹². Predstavnice Ombudsmana i Agencije za elektronske medije učestvovala su u svojstvu posmatračica i dale značajan doprinos radu Radne grupe. Proces izrade novog dokumenta sproveden je u skladu sa Uredbom¹³ Vlade Crne Gore kojom se definišu način i postupak izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, kao i sa Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata.¹⁴

Usaglašenost Strategije rodne ravnopravnosti sa drugim strateškim dokumentima

Tokom pripreme ove Strategije, urađena je Analiza usklađenosti sa drugim strateškim dokumentima¹⁵, kako bi se izvršila provjera usklađenosti na nivou strateških, operativnih ciljeva, mjera i indikatora sa svim važećim sektorskim strategijama koje su podijeljene u sedam oblasti.¹⁶ Prvi krug provjere imao je za cilj da odgovori na pitanje da li je konkretna sektorska strategija relevantna za pitanja koja tretira Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti – tj. da li se na bilo koji način i na bilo kom nivou (strateški, operativni cilj, mjere ili indikatori) bavi temom rodne ravnopravnosti. Kao rezultat ove analize, utvrđeno je da se od 97 sektorskih strategija koje kao važeće nabraja Metodologija, njih 26 na nekom nivou dotiče teme rodne ravnopravnosti, ili 26.8%. Važno je napomenuti da ova analiza nije analiza orodnjenosti strateških dokumenata već mnogo bazičnija provjera da li pojedinačna dokumenta na bilo koji način tretiraju rodnu ravnopravnost ili uopšte pitanje roda.

Oblast 1: Demokratsko upravljanje

1 Strategija za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024

⁹ Sanju Elezović, za izradu metodološkog okvira i razvoj Strategije kroz interakciju sa Radnom grupom, Oliveru Komar, za izradu Analize usklađenosti sa ostalim strateškim dokumentima i definisanje indikatora Strategije, kao i Slavicu Striković, za evaluaciju prethodnog strateškog dokumenta i sprovođenje participativnog procesa prije početka rada na Strategiji i tokom javne rasprave.

¹⁰ Aleksandra Crvenica, Viša programska asistentkinja

¹¹ Biljana Pejović, načelnica Odjeljenja za rodnu ravnopravnost i Maja Jović, savjetnica u Odjeljenju

¹² Spisak članova/ca Radne grupe je u Aneksu

¹³ Uredba o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, "Službeni list CG", br. 54/2018.

¹⁴ Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata. - Generalni sekretarijat Vlade Crne Gore, Podgorica, 2018.

¹⁵ Integralni dokument je priložen u Aneksu

¹⁶ Neke od strategija ističu 2020. godine, ali su svakako uzete u obzir jer nisu zamijenjene novijim strateškim dokumentima.

2	Strategija upravljanja ljudskim resursima u Upravi policije 2019-2024
3	Strategija za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine, malokalibarskim i lakim oružjem i municijom 2019-2025
4	Strategija razvoja Uprave policije 2016-2020.
5	Šengenski akcioni plan
6	Strategija za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba u Crnoj Gori za period 2019-2023.
7	Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2016-2020.
8	Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021.
9	Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPR) 2017-2021.
10	Strategija izvršenja krivičnih sankcija za period 2017-2021.
Oblast 2: Finansijska i fiskalna politika	
11	Strategija razvoja zvanične statistike 2019-2023
Oblast 4: Ekonomski razvoj i životna sredina	
12	Strategija za cjeloživotno preduzetničko učenje 2020-2024.
13	Strategija razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2018-2022
14	Strategija razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020.
Oblast 6: Zapošljavanje, socijalna politika i zdravstvo	
15	Strategija razvoja zdravstva Crne Gore (2003.)
16	Nacionalna strategija za rijetke bolesti u Crnoj Gori 2013-2020
17	Strategija za očuvanje i unapređenje reproduktivnog i seksualnog zdravlja 2013 – 2020.
18	Nacionalna strategija za borbu protiv HIV/AIDS 2015-2020.
19	Master Plan razvoja zdravstva Crne Gore 2015-2020
20	Nacionalna strategija zdravstvene zaštite lica sa šećernom bolešću 2016-2020.
21	Strategija zaštite i unaprjeđenja mentalnog zdravlja u Crnoj Gori 2019-2023
22	Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020.
23	Strategija zaštite od nasilja u porodici 2016-2020.
Oblast 7: Vanjska i bezbjednosna politika i odbrana	
24	Strategijski pregled odbrane Crne Gore 2018-2023.
25	Akcioni plan za primjenu Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN 1325 - Žene, mir i bezbjednost u Crnoj Gori 2019-2022.
26	Strategije saradnje sa dijasporom-iseljenicima za period 2020-2023.

Tabela 1: Strateška dokumenta koja na bilo koji način u svojim ciljevima, mjerama ili indikatorima imaju referencu na oblast rodne ravnopravnosti

U drugom koraku provjere, svi relevantni ciljevi, operativni ciljevi i mjere iz strateških dokumenata u tabeli su analizirani u kontekstu strateškog cilja, operativnih ciljeva i mjera nacrtu Strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025.

Rezultat analize ukazuje na to da je oblast koja je tretirana operativnim ciljevima 2 i 3 Nacrta Strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025. takođe tretirana i nekim drugim aktuelnim strateškim dokumentima. Međutim, iako više strateških dokumenata reguliše istu oblast, detaljna

analiza svakog pojedinačnog strateškog, operativnog cilja i mjere ukazuje na to da ne postoji dupliranje. Kada je u pitanju mjera 3.2 – *Oснаžiti žene i osobe drugačijih polnih i rodniх identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomskom životu*, prilikom donošenja akcionih planova treba vršiti provjeru u odnosu na Strategiju za cjeloživotno preuzetničko učenje 2020-2024, Strategiju razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2018-2022, Strategiju razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2015-2020 i Nacionalnu strategiju zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020.

Sve preporuke iz Analize su uzete u obzir prilikom izrade ove Strategije. Međutim, važno je napomenuti da se period pripreme ove Strategije poklopio sa periodom kada ističu prethodna, a pripremaju se nova dokumenta javnih politika, kroz koje se takođe tretiraju problemi diskriminacije žena i osoba drugačijih polnih i rodniх identiteta, pa se, osim napora da se mjere i aktivnosti ove Strategije ne preklope sa pomenutima, ali se takođe vodilo računa da se mjere i aktivnosti definišu tako, da predstavljaju dobar okvir za strategije i akcione planove koji se bave pojedinačnim aspektima problema diskriminacije na osnovu pola i roda, ili socijalnom inkluzijom i zaštitom pojedinačnih osjetljivih društvenih grupa. U pitanju su sljedeća dokumenta koja su istekla u 2020. godini:

- Akcioni plan za sprovođenje Konvencije Savjeta Evrope za sprječavanje i borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Istanbulска konvencija)
- Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana
- Akcioni planom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije
- Strategija razvoja ženskog preduzetništva

Kako bi se izbjeglo preklapanje sa pomenutim dokumentima, Ministarstvo pravde, manjinskiх i ljudskih prava je vodilo računa da se u fazi pripreme Strategije konsultuju institucije nadležne za izradu ovih dokumenata, zatitu od diskriminacije kao i druge zainteresovane strane - Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, NVO-i, poslodavačka udruženja, Agencija za elektronske medije, kao i međunarodne organizacije koje sprovode programe rodne ravnopravnosti, kao što je UNDP. Sa druge strane, Radna grupa za izradu ove Strategije vodila je računa da operativni ciljevi, mjere i aktivnosti ove Strategije budu definisane tako, da stvore dobar podržavajući okvir za ostala pomenuta dokumenta, i da se pozabave onim aspektima ravnopravnosti, koji neće biti primarno adresirani kroz ostala dokumenta. Na primjer, kroz Akcioni plan za sprovođenje Istanbulске konvencije će primarno biti posvećena pažnja razvoju opštih i specijalizovaniх servisa za žrtve nasilja u porodici, ali i prevenciji nasilja i zaštiti žrtava pred institucijama i organima države. U ovoj Strategiji, kroz Operativni cilj 2, kroz koji se adresiraju stereotipi, predrasude i uvriježene rodne uloge, predviđen niz mjera koji se tiče prevencije diskriminacije i nasilja obrazovanje, kulturu i medije. Sa druge strane, kroz Operativni cilj 3 adresirani su problemi rodne nejednakosti u oblasti moći i novca (učješće u odlučivanju i pristup društvenim i prirodniм resursima), pa su kroz mjere i aktivnosti isplanirani različiti oblici podrške ženama i osobama drugačijih polnih i rodniх identiteta za zaštitu od ekonomskog nasilja. Takođe, kroz mjere i aktivnosti želi se doprinijeti zaštiti od diskriminacije po osnovu roda i pola, kao i zaštiti od seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja na radnom mjestu, kako bi se žene i osobe drugačijih polnih i rodniх identiteta ohrabrile da učestvuju u javnom, političkom i ekonomskom životu.

Slično je i sa Strategijom za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana, kao i osoba sa invaliditetom, gdje se kroz ranije pomenute Operativne ciljeve žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta prepoznaju kao posebna kategorija u okviru ciljnih grupa i gdje se prati njihovo učešće u aktivnostima kojima se pruža podrška za zaštitu od ekonomskog nasilja, kao i aktivnosti koje su usmjerene na ravnopravnije učešće ovih osoba u područjima javnog, političkog i ekonomskog života. Sa druge strane, ova Strategija adresira pitanje podrške ženama da se bave preduzetništvom kroz stvaranje povoljnijih uslova za ravnomjerniju podjelu kućnih poslova i poslova njege djece, starih i bolesnih članova/ca porodice, kao i kroz mjere zaštite od diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na javnom mjestu, što takođe stvara povoljan ambijent za razvoj ženskog preduzetništva, ali se ne poklapa sa mjerama istoimene Strategije.

Usaglašenost sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine (u daljem tekstu: NSOR) je "krovna, horizontalna i dugoročna razvojna strategija Crne Gore, koja se ne odnosi samo na životnu sredinu i ekonomiju, već i na nezamjenljive ljudske resurse i dragocjeni društveni kapital, koji treba da omoguće prosperitetan razvoj"¹⁷. Da bi se postigli ovako sveobuhvatno definisan održivi razvoj, od presudne je važnosti da država obezbijedi jednak pristup prirodnim i društvenim resursima i jednaku mogućnost za uživanje dobrobiti tog razvoja i muškarcima, i ženama, kao i osobama i grupama koje su na bilo koji način marginalizovane ili posebno osjetljive. U praksi, to znači da svaka javna politika mora biti inkluzivna, rodno ravnopravna i nediskriminatorna, bilo da je u pitanju politika ekonomskog rasta i produktivnosti rada, smanjenje siromaštva, jačanje ljudskog kapitala kroz zdravstvo i obrazovanje, ili postizanje sigurnosti hrane, rešavanje uticaja klimatskih promjena i jačanje otpornosti na prirodne katastrofe. Takođe, politike moraju sadržati posebne ciljeve, aktivnosti, indikatore i odgovarajuća sredstva putem kojih se kojima se obezbjeđuje jednak pristup prirodnim i društvenim resursima muškarcima i ženama marginalizovanim i osjetljivim osobama i društvenim grupama, i stvaraju se uslovi da svi oni imaju jednake mogućnosti da uživaju u dobrobitima održivog korišćenja tih resursa. Zbog toga je Agendom održivog razvoja Ujedinjenih nacija do 2030. godine, definisano niz rodno odgovornih ciljeva¹⁸ od kojih je većina ugrađena u NSOR, u vidu nacionalnih ciljeva i mjere kojima se podstiče da žene dobiju jednak pristup vlasništvu i kontroli nad zemljištem i drugim oblicima imovine, finansijskim uslugama, nasleđem i prirodnim resursima.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti¹⁹ obavezao je kreatore politika da integrišu rodnu ravnopravnost u sve javne politike. U kontekstu održivog razvoja, to znači da sektorske politike kroz koje se obezbjeđuje jednak pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa moraju sadržavati rodnu komponentu, jer u protivnom nije ispunjen osnovni kriterijum inkluzivnosti. Međutim, mnoge od javnih politika koje se tiču životne sredine i ekonomskog razvoja nisu ispunile ovaj kriterijum, kao što je utvrđeno tokom izrade Analize usklađenosti. Kako bi se tačno i precizno utvrdilo do koje

---

¹⁷ Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030 (NSOR) usvojena je 2016. godine. Dostupna je na: <https://mrt.gov.me/biblioteka/strategije>

¹⁸ Spisak svih rodno relevantnih ciljeva i indikatora se može naći na: https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/gender/documents/14Mar2018_Gender_relevant_SDG_indicators_MB-HSS.pdf

¹⁹ Članovi 3 i 11 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, "Službeni list Republike Crne Gore" br. 46/07, „Službeni list Crne Gore”, br. 73/10, 40/11, 35/15

mjere su javne politike koje se tiču održivog razvoja integrisale rodnu ravnopravnost u smislu postojanja specifičnih ciljeva, mjera, aktivnosti i budžeta, biće neophodno napraviti detaljnu analizu svih važećih javnih politika i napraviti smjernice za orodnjavanje politika. U svrhu povezivanja principa rodne ravnopravnosti i nediskriminacije sa održivim razvojem, kroz ovu Strategiju su integrisani rodno odgovorni ciljevi Agende održivog razvoja, i to na dva načina - horizontalno i kroz pojedine Operativne ciljeve i mjere. U nastavku je tabelarni prikaz usklađenosti:

Cilj Agende održivog razvoja, tj. Strategije održivog razvoja (NSOR)	Na koji način je ovaj cilj adresiran kroz Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti (NSRR)
Cilj 5 - Postići ravnopravnost polova i osnažiti žene i djevojčice	S obzirom da je NSRR specifično usmjerena na rodnu ravnopravnost, njome se na navedeni Cilj 5 odgovara horizontalno, kroz sve Operativne ciljeve i mjere.
Cilj 2.1 - Aktivan odnos ključnih aktera prema održivosti razvoja	Ovaj cilj je integrisan u NSRR horizontalno, kroz sve Operativne ciljeve i mjere, gdje su kao ključni nosioci i partneri prepoznate institucije i civilno društvo, koji se bave razvojem ljudskih resursa, kao i društvenih resursa. Pored zaštite prirodnih resursa (kojima se NSRR ne bavi), zaštita i osnaživanje ljudskih i društvenih resursa je neophodno za postizanje održivog razvoja.
Cilj 16b - Promovisati i sprovesti nediskriminatorne zakone i politike za održivi razvoj	S obzirom da se NSRR direktno bavi sprovođenjem antidiskriminacijskih zakona (Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o zabrani diskriminacije., ovaj cilj je integrisan horizontalno, kroz sve Operativne ciljeve i mjere.
Cilj 1.4 - Obezbijediti do 2030 da svi muškarci i žene, a naročito oni koji su siromašni i ranjivi, imaju jednak pristup ekonomskim resursima, kao i osnovnim uslugama, vlasništvu i kontroli nad zemljom, nasljeđivanju, prirodnim resursima, novim tehnologijama i finansijskim servisima, uključujući mikrofinansiranje	Kroz Operativni cilj 3, NSRR će raditi na povećanju nivoa učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa
Cilj 4.3 - Obezbijediti jednak pristup univerzitetskom obrazovanju svim ženama i muškarcima	Kroz Operativni cilj 3, kroz Mjeru 3.6 koja se konkretno odnosi na povećanje učešća žena u STEM oblastima
Cilj 8.8. - Zaštititi radna prava i promovisati sigurno radno okruženje za sve radnike/ce, naročito migrante/kinje i prekarne	Kroz Operativni cilj 3, kroz Mjeru 3.3 koja se tiče sprječavanja diskriminacije po osnovu pola i roda, kao i sprječavanje seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu

radnike/ce	
Cilj 10.2 - Osnažiti i promovisati socijalnu, ekonomsku i političku inkluziju za sve, nezavisno od pola, starosti, invaliditeta, rase, etniciteta, porijekla, religije , ekonomskog ili drugog statusa	Kroz Operativni cilj 3, kroz Mjeru 3.2 koja se tiče osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i osjetljivih osoba i grupa da učestvuju u ekonomskom životu
Cilj 13.b - Pojačati otpornost i adaptivnost na opasnosti izazvane klimatskim promjenama i prirodnim katastrofama u svim zemljama	Kroz Operativni cilj 3. Mjera 3.7 kojom se planira uvođenje procjena uticaja i sprovođenje mjera prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa
Cilj 16.7 - Osigurati odgovoran, inkluzivan, reprezentativan i participativan proces donošenja odluka na svim nivoima	Kroz Operativni cilj 3, Mjere 3.1 i 3.2, koje su usmjerene na veće učešće žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u političkom i i ekonomskom životu

I ANALIZA STANJA

Pregled ključnih dostignuća iz implementacije prethodnog strateškog dokumenta

U cilju sprovođenja zakonskog okvira u oblasti rodne ravnopravnosti, Crna Gora je do sada usvojila i realizovana tri Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti: prvi, koji je obuhvatio period 2010 - 2012, zatim drugi, za period 2013- 2017 i na kraju treći, za period 2017-2021. Ovi strateški dokumenti predstavljali su osnov za sprovođenje politika rodne ravnopravnosti i bili su zasnovani na domaćem pravnom okviru i međunarodnim pravnim instrumentima koji se bave ovim pitanjima. Ipak, analize pokazuju da oni nisu značajno doprinijeli stvaranja boljih uslova u društvu za poštovanje ljudskih prava žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta.

U izvještajima o napretku Crne Gore u procesu pristupanja Evropskoj uniji, Evropska komisija (EK) je u više navrata upozoravala da je u sprovođenju javnih politika u oblasti rodne ravnopravnosti postignut skroman napredak, i izrazila zabrinutost u smislu nedovoljnog uticaja relevantnog zakonodavstva i strateških dokumenata. U izvještaju iz 2020. godine²⁰, konstatuje se da zakonodavni okvir za zaštitu od diskriminacije po osnovu roda ima ograničen uticaj zbog slabog sprovođenja postojećih mjera i nedovoljnoj prioritizaciji rodne ravnopravnosti od strane državnih organa. EK takođe upozorava da većina institucionalnih aktera često ili nije svjesna svojih zakonskih obaveza vezanih za integraciju rodne ravnopravnosti, ili nije dovoljno obučena za primjenu rodno odgovornih politika. U Izvještaju iz 2019²¹ konstatuje se da proces ostaje u velikoj mjeri zavisen od donatora i da nedostaju adekvatni ljudski, tehnički i finansijski resursi za sprovođenje politika. Institucionalni mehanizam za sprovođenje i koordinaciju ne obavlja efektivno svoju koordinacionu i stratešku ulogu, a Crna Gora ne sprovodi CEDAW preporuke za suzbijanje stereotipa i diskriminatornih praksi.

Uvidom u neke od statističkih podataka iz oblasti učešća žena u obrazovanju, na tržištu rada i u politici, moguće je steći opštu sliku o trendovima u ove tri oblasti. Međutim, za sticanje jasnije slike, potrebno je sagledati ove podatke u okviru šireg društvenog konteksta i drugih faktora koji utiču na ravnopravnost, koji su predstavljeni u Analizi stanja. Kada su u pitanju obrazovanje i zaposlenost, ispod su prikazani podaci koje Uprava za statistiku u saradnji sa ministarstvom zaduženim za koordinaciju i sprovođenje politika rodne ravnopravnosti svake druge godine objavljuju u okviru publikacije "Muškarci i žene u Crnoj Gori".²² Iz grafikona se vidi da su od 2009. do 2019. godine žene brojnije među diplomiranim studentima/kinjama, ali da ih je u periodu 2016 - 2019. bilo više među nezaposlenima. Uvidom u publikacije iz ranijih godina, može se ustanoviti da je situacija ista već više od jedne decenije, tj. da su žene u Crnoj Gori obrazovanije, ali manje prisutne na tržištu rada.

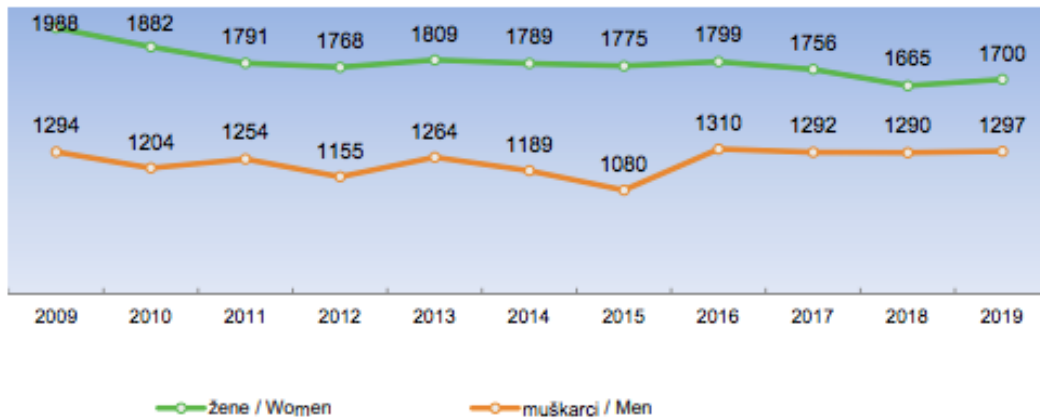
---

²⁰ Commission Staff Working Report, Montenegro 2020 Report, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/montenegro_report_2020.pdf, str.38

²¹ <http://www.eu.me/mn/press/saopštenja/pregovori-o-pristupanju/item/3844-izvjestaj-evropske-komisije-o-crnoj-gori-za-2019-godinu>

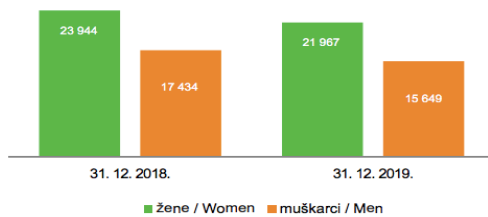
²² Podatke prikuplja i obrađuje Uprava za statistiku, u saradnji sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava, a dostupni su na http://monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=212

Diplomirani/e studenti/kinje Graduate students

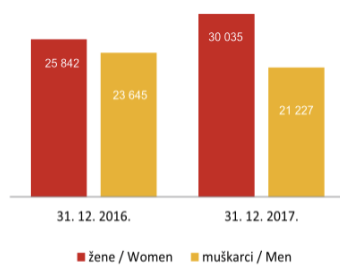

Izvor: Uprava za statistiku

Broj nezaposlenih na dan 31. 12. 2018. i 31. 12. 2019.
Number of unemployed 31st December 2018 and 31st December 2019

Broj nezaposlenih na dan 31. 12. 2016. i 31. 12. 2017.
Number of unemployed 31st December 2016 and 31st December 2017

Izvor: Uprava za statistiku

Što se tiče učešća žena u politici, uvidom u arhivu Interparlamentarne unije (IPU), koja prati podatke o procentu žena u nacionalnim parlamentima, može se steći uvid u trend učešća žena u političkom odlučivanju. Kao i u slučaju obrazovanja i zapošljavanja, neophodno je sagledati širi kontekst, koji je prikazan u Analizi stanja. Prema podacima IPU može se vidjeti da je od 2006. do

2019. godine²³ ostvaren napredak u Crnoj Gori što se tiče procenta žena u Skupštini Crne Gore, dok je u 2020. godini taj procenat opao. Međutim, čak i u godinama kada je procenat rastao, i dalje nije bio dostignut nivo od 30%, koji predstavlja minimum za učešće žena u političkom odlučivanju. Prema podacima Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, nakon preraspodjele mandata, procenat žena je u februaru 2021. povećan na 24,69%.

Godina	Procenat žena u Skupštini Crne Gore
2006	8,6%
2007-2010	11,1%
2011	12,3%
2012	17,3%
2013	16,0%
2014-2015	17,3 %
2016-2018	23,5 %
2019	28,4%
2020	22,2%
Februar 2021	24,69 %

Izvor: Arhiva Interparlamentarne unije

U julu 2020. godine, urađena je Evaluacija Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori (PAPRR) 2017-2020²⁴. U Evaluaciji se konstatuje da je PAPRR imao brojne nedostatke,²⁵ da je samo djelimično uticao na unapređenje rodne ravnopravnosti i da nije dovoljno artikulisao probleme krajnjih korisnika/ca. Što se tiče planiranih aktivnosti, većina ih je realizovana, ali nije bilo moguće izmjeriti njihove efekte jer su indikatori bili loše postavljeni, šturi, brojčano orijentisani i neupotrebljivi za opis i analizu ostvarenog. U Evaluaciji se takođe konstatuje da je PAPRR bio opterećen velikim brojem oblasti bez neophodne prioritizacije, da je budžet formulisan bez prethodne procjene o raspoloživim budžetskim sredstvima i da nije

²³ Podaci IPU iz decembra za svaku godinu godinu koja je navedena u tabeli, osim za 2021, gdje su podaci iz februara. Za godine 2006 - 2019, podaci su dostupni na: <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif-arc.htm>, dok su od 2019 na dalje dostupni na: <https://data.ipu.org/women-ranking?month=1&year=2021>

²⁴ Autorka Evaluacije je Slavica Striković.

²⁵ Evaluacija PAPRR-a, str. 65-66

naznačena adresa odgovornosti za nerealizovane aktivnosti.

Što se tiče specifičnih zaključaka, u Evaluaciji se navodi da pojedini nosioci aktivnosti nijesu učestvovali u izradi PAPRRa, iako su njihova zaduženja/obaveze definisane u dokumentu. Pojedini ciljevi nisu definisani kao "SMART"; većim dijelom su bili zasnovani na procjeni stanja koja sadrži zastarale i neažurirane podatke i informacije, a mjere i aktivnosti su se u određenoj mjeri preklapale sa drugim strateškim dokumentima koji se odnose na osnaživanje žena. Što se tiče međuinstitucionalne saradnje tokom sprovođenja PAPRR-a, u Evaluaciji se ona ocjenjuje kao nezadovoljavajuća, pri čemu se takođe ističe da nije postojala dobra disperzija mjera na lokalni nivo. U Evaluaciji se kaže da se saradnja svodi na rad u radnim grupama i dostavljanje često nesistematizovanih podataka u doba predviđeno za izvještavanje. Sa druge strane, pojedine aktivnosti su prijavljivane Odjeljenju za poslove rodne ravnopravnosti iako one nisu planirane PAPRRom i ostavljano je Odjeljenju da ih u godišnjem izvještaju "smjesti" u odgovarajuću mjeru. Jedan od uočenih nedostataka je i to, što ne postoji izvještavanje o utrošku donatorskih i redovnih sredstva, kao ni sistematizovano prikupljanje statističkih podataka podijeljenih po polu.

Važno je takođe napomenuti da prethodni strateški dokument nije sadržao interseksionalni princip u dovoljnoj mjeri, te da u njemu nisu na adekvatan način tretirana pitanja osoba drugačijih rodni identiteta, kao ni žena koje pripadaju seksualnim i rodni manjinama (LBTQ žene).

Zainteresovane strane

Zainteresovane strane koje učestvuju u sprovođenju, koordinaciji i monitoringu politika rodne ravnopravnosti i zaštiti od diskriminacije po osnovu pola, rodnom identitetu, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika²⁶ u Crnoj Gori su:

Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinska prava koordinira aktivnosti vezane za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava. Odjeljenje sprovodi rodne analize i učestvuje u izradi akcionih planova na nacionalnom i lokalnom nivou, objavljuje podatke vezane za nasilje prati sprovođenje međunarodnih dokumenata i konvencija i preduzima mjere za njihovo inkorporiranje u pravni sistem Crne Gore. Ovaj organ obezbjeđuje sprovođenje principa međuresorske saradnje kroz koordinacija rada Komisije za sprovođenje i praćenje strategije i akcionog plana za rodnu ravnopravnost, kroz pripremu i organizaciju sastanaka i izradu zaključaka. Princip transparentnosti, obezbjeđuje se kroz redovno objavljivanje izvještaja Komisije na web-site-u Vlade i resornih ministarstava, kao i kroz periodične sastanke sa nevladinim organizacijama, na kojima se, osim uzajamnog informisanja o preduzetim mjerama i sprovedenim aktivnostima, razmatraju i izvještaji Komisije.

Odbor za rodnu ravnopravnost, koji je stalno tijelo Skupštine nadležno za usvajanje zakona i nadziranje sprovođenja politika u području rodne ravnopravnosti. Ovo tijelo

---

²⁶ Zakon o rodnoj ravnopravnosti prepoznaje samo diskriminaciju po osnovu pola, dok član 2 krovnog Zakona o zabrani diskriminacije predviđa širi spektar osnova i to po osnovu: pola, promjene pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika.

razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata koji se odnose na ostvarivanje načela rodne ravnopravnosti, prati primjenu ovih prava kroz sprovođenje zakona i unaprjeđivanje principa rodne ravnopravnosti, posebno u oblasti prava djeteta, porodičnih odnosa, zapošljavanja, preduzetništva, procesa odlučivanja, obrazovanja, zdravstva, socijalne politike i informisanja.

Odbor takođe učestvuje u pripremi, izradi i usaglašavanju zakona i drugih akata sa standardima evropskog zakonodavstva i programima Evropske unije koji se odnose na rodnu ravnopravnost; afirmiše potpisivanje međunarodnih dokumenata koji tretiraju ovo pitanje i prati njihovu primjenu; saraduje sa odgovarajućim radnim tijelima drugih parlamenata i nevladnim orgnaizacijama iz ove oblasti. Ovaj odbor, kao i druga tijela Skupštine, u skladu sa Poslovníkom Skupštine, ovaj Odbor može organizovati parlamentarna saslušanja i parlamentarnu istragu radi "kontrole dosljedne primjene ustavnih normi, razjašnjenja važnih pitanja i rješenja iz predloženih ili postojećih akata, događajima i pitanjima koje izazivaju nejasnoće u radu državnih organa i organizacija, kao i nadležnih institucija" (Član 72 Poslovníka).

Generalni sekretarijat Vlade, u skladu sa Uredbom o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata²⁷ predlaže Vladi usvajanje strateškog dokumenta, vrši kontrolu kvaliteta dokumenata i daje mišljenje sa preporukama u odnosu na usklađenost strateškog dokumenta sa planskim i strateškim dokumentima kojima se utvrđuju opšti pravci razvoja na nivou Crne Gore i drugim strateškim dokumentima, sa obavezama iz procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, sektorskim politikama Evropske unije i uslovima korišćenja fondova Evropske unije, kao i usklađenost strukture i sadržaja strateškog dokumenta sa metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata.

U skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, ministarstva i administrativna tijela odredili su službenike/ce koji u okviru svoje nadležnosti obavljaju zadatke koordinatora/ki aktivnosti vezanih za pitanje rodne ravnopravnosti i sudjeluju u pripremi i sprovođenju aktivnosti nacionalnog strateškog dokumenta za rodnu ravnopravnost. U skladu sa nacionalnim strateškim okvirom, opštine razvijaju sopstvene akcione planove za rodnu ravnopravnost u cilju rješavanja specifičnosti u svojim lokalnim zajednicama. Svaka opština imenuje lokalnog koordinatora/ku za rodnu ravnopravnost koji će koordinirati sprovođenje odgovarajućeg lokalnog akcionog plana i biti kontakt osoba za saradnju sa odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti.

Od novembra 2016. na nacionalnom i **lokalnom nivou** imenovano je 106 osoba koje se bave rodnim pitanjima i 13 kontakt osoba u medijima. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava zaduženo je za komunikaciju sa kontakt-osobama i za koordinaciju njihovog rada u oblasti rodne ravnopravnosti, kao što je izvještavanje o realizaciji programa za sprovođenje akcionih planova za rodnu ravnopravnost u dijelu koji se tiče nadležnosti njihove institucije, koje Ministarstvo objedinjava u jedinstveni izvještaj i šalje ga Vladi. Potpisani su memorandumi o saradnji sa 23 opštine, 18 opština je usvojilo odluke o rodnoj ravnopravnosti, a 10 opština je usvojilo lokalne akcione planove. U

---

²⁷ Službeni list CG, br. 54/2018 od 31.7.2018. godine

budžetima 7 opština izdvojena su posebna sredstva za sprovođenje aktivnosti na polju rodne ravnopravnosti. Od 2012. godine više od 1.700 zaposlenih u lokalnim samoupravama prošlo je obuku o rodnoj ravnopravnosti. Donešeni su lokalni akcioni planovi za LGBT u nekoliko opština (Kolašin, Bijelo Polje, Kotor i Podgorica). Takođe, postoji i mreža kontakt-osoba za LGBT u lokalnim samoupravama, koju čine predstavnici/ce 17 opština. Kontakt-osobe za rodnu ravnopravnost su uglavnom žene i one gotovo uvijek obavljaju druge aktivnosti koje su predviđene kao osnovne sistematizacijom njihovog radnog mjesta. Većina kontakt osoba su službenici/e u odjeljenjima za finansijske i kadrovske opšte poslove i uglavnom nisu neposredno uključeni u kreiranju javnih politika i nisu upoznati da li su javne politike i propisi rodno senzitivni.

Nacionalni Savjet za rodnu ravnopravnost je osnovan 2016. godine, kao savjetodavno tijelo koje će pratiti sprovođenje politika rodne ravnopravnosti na nacionalnom i lokalnom nivou. Savjet je do sada okupljao neka od lica koja su bila članovi/ce Komsije za praćenje primjene PAPRRa, dok je izostajao visoko rangirani politički i institucionalni nivo učešća.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda ovlašćen je da rješava pritužbe u vezi sa radom sudova u slučaju odugovlačenja u postupcima, zloupotrebe procesnih ovlašćenja ili neizvršenja sudskih odluka, te da jednom godišnje podnosi izvještaj²⁸ Skupštini Crne Gore u svrhu predavljanja predmeta u kojima je on/ona je postupao/la, statističkog pregleda stanja ljudskih prava i sloboda, preporuka i mjera za unapređenje ljudskih prava i iskorjenjivanje uočenih propusta, kao i procjene stanja u oblasti diskriminacije. Zaštitnik je takođe ovlašćen za postupanje u odnosu na rad državnih organa u okviru svojih nadležnosti. Te nadležnosti su od posebne važnosti u smislu postupanja po pritužbama koje se odnose na nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje. Podaci o pritužbama po ovom osnovama dati su u u poglavlju koje se odnosi na diskriminaciju po osnovu pola, promjene pola i rodnom identitetu, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika. Važno je napomenuti da Zaštitnik nema zamjenika/cu koji bi bio/la zadužen/a za pitanja rodne ravnopravnosti.

Uprava za inspeksijske poslove, odnosno konkretno Inspekcija rada, takođe ima mandat da vrši nadzor nad primjenom niza zakona, uključujući Zakon o rodnoj ravnopravnosti, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakona o zaštiti i zdravlju na radu i Zakona o radu. Prema podacima Uprave sadržanim u Izvještaju o radu za 2019.godinu²⁹, broj sistematizovanih radnih mjesta za inspektore/ke rada je 53 (37 za oblast radnih odnosa, uključujući i glavnu inspektorku i 16 za oblast zaštite i zdravlja na radu). Zaposlena su ukupno 42 inspektora/ke, od čega je 32 za oblast radnih odnosa, uključujući i glavnu inspektorku i 10 za oblast zaštite i zdravlja na radu. Prema informaciji dobijenoj od Uprave za inspeksijske poslove u svrhu izrade ove Strategije, Inspekcija rada vodi evidenciju o primljenim inicijativama vezanim za diskriminaciju, kao i o kontrolama po osnovu diskriminacije, te utvrđenim nepravilnostima, a

---

²⁸ Godišnji izvještaji Zaštitnika dostupni su na: https://www.ombudsman.co.me/Izvjestaji_Zastitnika.html

²⁹ <https://uip.gov.me/biblioteka/dokument>

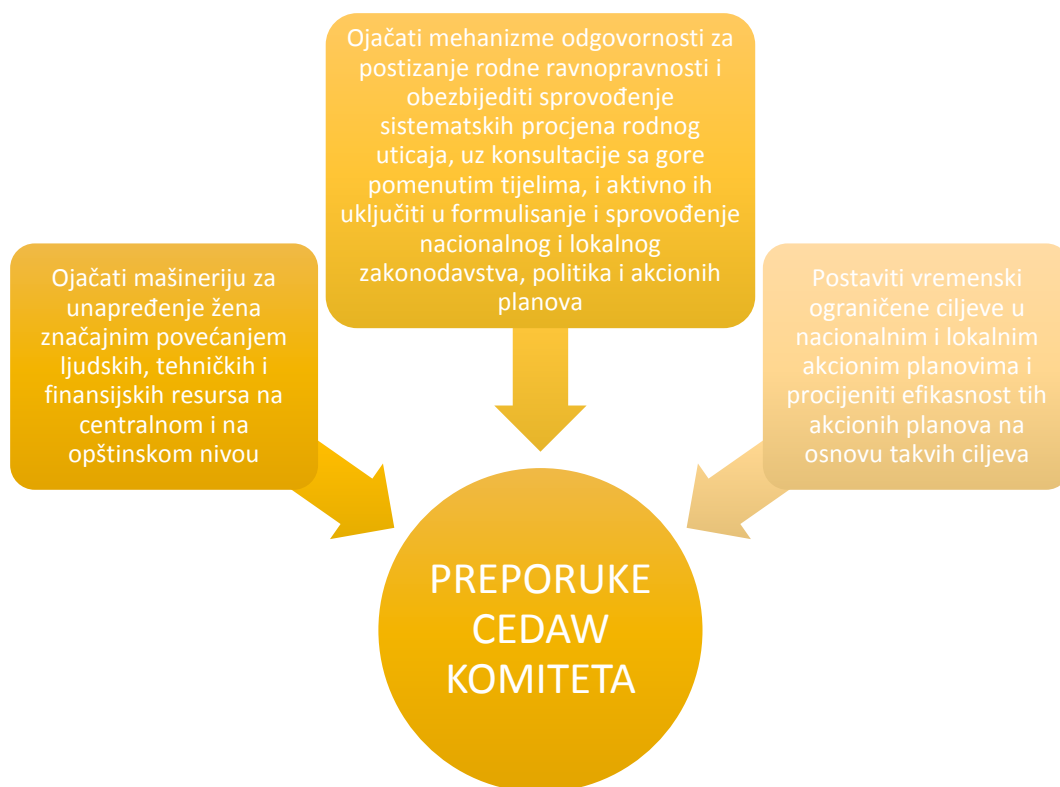
statistike iz tih evidencija prosleđuje nadležnom ministarstvu. Podaci su rodno desegregirani, osim u slučajevima kada je podnijeta kolektivna inicijativa, ili anonimna prijava.

Ostali glavni akteri u implementaciji politika rodne ravnopravnosti su nevladine organizacije koje sprovode programe zaštite ženskih ljudskih prava, unapređivanje rodne ravnopravnosti, zaštite od nasilja i programe za osnaživanje žena. Ove organizacije imaju višegodišnje iskustvo u radu sa žrtvama i njihovi rezultati rada, kao i preporuke iz istraživanja koja rade, predstavljaju dragocjen izvor podataka za kreiranje politika za zaštitu od diskriminacije i zaštitu od nasilja. Takođe, organizacije za zaštitu prava žena i rodnu ravnopravnost već godinama unazad rade izvještaje o sprovođenju UN Konvencije za zaštitu od svih vrsta diskriminacije (CEDAW), kao i izvještaj o sprovođenju Konvencije Savjeta Evrope za sprječavanje i borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Istanbulska konvencija). Sa druge strane, brojna ženska poslovna udruženja i finansijske institucije koja rade na pružanju podrške ženskom preduzetništvu i osnaživanje žena za učešće u ekonomskom životu, takođe redovno rade istraživanja čije su preporuke ugrađene u posebne politike i strategije za podršku ženskom preduzetništvu.

CEDAW Komitet upozorio je Crnu Goru da je potrebno raditi na poboljšanju efikasnosti nacionalnih mehanizama. U izveštaju iz 2017³⁰, Komitet konstatuje da postoji "nedostatak efikasnih procjena rodnog uticaja od strane tijela koja čine dio nacionalnog mehanizma u vezi sa sprovođenjem zakona i budžetiranja, i u velikoj meri simbolična uloga tih tijela, što pokazuje slab status Nacionalnog savjeta za rodnu ravnopravnost, koja nije konsultovana tokom formulisanja Nacionalnog akcionog plana za rodnu ravnopravnost, 2017-2021, i navodno pasivna uloga parlamentarnog Odbora za rodnu ravnopravnost". U daljem tekstu, Komitet preporučuje:

---

³⁰ Drugi periodični izvještaj CEDAW Komiteta, podnjet na 1512. i 1513. zasjedanju u julu 2017.

Stepen rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori u poređenju sa zemljama-članicama EU

Poređenje stanja rodne ravnopravnosti sa zemljama - članicama EU omogućeno je kroz praćenje stanja u pojedinim domenima koje pokriva instrument za praćenje ravnopravnosti, čiju je metodologiju razvio Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) i koji se u zemljama EU primjenjuje od 2013. godine. Razvoj Indeksa u Crnoj Gori započeo je 2016. godine, potpisivanjem memoranduma o saradnji između Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Uprave za statistiku Crne Gore (MONSTAT), kojim je definisana obaveza MONSTAT-a da obračuna Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru u skladu sa EIGE metodologijom korišćenja nacionalnih i evropskih izvora podataka.

Indeks za Crnu Goru objavljuje se prvi put 2019. godine³¹. Indeks ne predstavlja samostalno istraživanje, već kompilaciju podataka iz ostalih istraživanja. Rezultati su dobijeni na osnovu mjerenja 31 indikatora, koji pokrivaju sljedeće domene: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje.

- U oblasti ***rada*** daje se odgovor na pitanje u kojoj mjeri žene i muškarci mogu da imaju koristi od jednakog pristupa zaposlenju i dobrim uslovima rada. Odgovor se

³¹Autor indeksa je MONSTAT, a autorka Analize indeksa je dr Olivera Komar. Više informacija na linku: <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=1768&pageid=55>

dobija mjerenjem učešća žena u radu (stopa zaposlenosti i trajanja radnog vijeka), segregacijom i kvalitetom rada (sektorska segregacija, mogućnosti uzimanja slobodnih sati i indeksom izgleda u karijeri).

- U oblasti **novca**, odgovara se na pitanje kolika je razlika između muškaraca i žena kada je u pitanju njihova zarada za rad koji obavljaju i kako je taj novac distribuiran u smislu siromaštva i bogatstva. U svrhu davanja odgovora, mjeri se učešće žena u korišćenju finansijskih resursa (Srednja mjesečna zarada i srednji ekvivalentni neto prihod), kao i ekonomska situacija (udio kvintila prihoda i rizik od siromaštva).
- U oblasti **znanja**, odgovara se na pitanje kolika je nejednakost između muškaraca u žena u obrazovnim postignućima i segregaciju u različitim oblastima obrazovanja, pa se mjeri postignuće i učešće žena i muškaraca u obrazovanju (procenat studenata/kinja koji završe tercijerno obrazovanje, učešće u formalnom i neformalnom obrazovanju, kao i procenat studenata/kinja na tercijernom nivou u oblasti obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, humanističkih nauka i umjetnosti).
- U oblasti **vremena**, nastoji se saznati koliko vremena poslije posla se provede u obavljanju kućnih poslova i staranja o izdržavanim članovima porodice, a koliko ostane za sport, kulturu, rekreaciju ili druge aktivnosti, pa se u ovoj oblasti mjeri koliko vremena žene i muškarci provode na poslovima staranja (staranje o djeci, starijim osobama i osobama sa invaliditetom, kuvanje i kućni poslovi), a koliko su u prilici da svoje slobodno vrijeme koriste za društvene aktivnosti (sport, kultura i rekreacija, volonterski rad i dobrotvorne aktivnosti).
- Oblast **moći** se definiše kroz pitanje o stepenu rodne ravnopravnosti u odlučivanju u političkom, ekonomskom i društvenom životu. Što se tiče političkog života, u obzir se uzima procenat ministarki, poslanica i odbornica.

Ukupna vrijednost, tj. ukupan stepen rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, iskazana kroz indeksne poene iznosi 55, što je mnogo niže od prosjeka u 28 zemalja članica EU, koji ima vrijednost od 67,4. Rezultati mjerenja pokazuju da su "na nacionalnom nivou, žene u Crnoj Gori najmanje jednake u odnosu na muškarce kada je riječ o moći, za kojom slijede vrijeme, znanje, novac i rad. Žene su najviše jednake sa muškarcima u oblasti zdravlja. Na nivou 28 država članica EU redosljed je sličan, ali ne i isti. Žene u EU su takođe najmanje jednake sa muškarcima kada je riječ o moći, za kojom u 28 država EU slijede znanje, vrijeme, rad, novac i na kraju zdravlje"³²

Domen	Crna Gora	EU prosjek
Rad	65,2	72
Novac	59,7	80,4
Znanje	55,1	63,5

³² Indeks rodne ravnopravnosti, Crna Gora 2019, str.12

Vrijeme	52,7	65,7
Moć	35,1	51,9
Zdravlje	86,9	88,1
UKUPNA vrijednost	55	67,4

Tabela 7: Poređenje stepena rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sa prosjekom u EU, po pojedinačnim domenima u 2019. godini. Izvor: MOSTAT

Detaljniji podaci za Crnu Goru prikazani u pojedinačnim poglavljima Analize stanja. Generalni zaključci koji se na osnovu Indeksa mogu izvesti o ravnopravnosti žena i muškaraca u Crnoj Gori su sljedeći:

- Stepen učešća žena u radnoj snazi raste, ali trajanje radnog vijeka kod žena je kraće. Žene su uglavnom nalaze na niže plaćenim zanimanjima i pokazuju tendenciju da ne napreduju po hijerarhiji odlučivanja istom brzinom kao i muškarci. Iako su više opterećene kućnim poslovima i staranjem o izdržavanim članovima porodice, ženama je teže da naprave pauzu tokom radnog vremena da bi se bavile ličnim stvarima. Žene su u porodici najčešće primarne osobe koje staraju o drugima, ali imaju manje slobodnog vremena pa manje vremena provode baveći se sportskim, kulturnim ili rekreativnim aktivnostima. Uprkos naporima za podsticanje zapošljivosti i preduzetništva, žene su još uvijek daleko od toga da budu ravnomojerno zastupljene među vlasnicima preduzeća i menadžerima. Postoji značajna razlika u zaradama muškaraca i žena.
- Jedini domen u kojem su žene prema nekim indikatorima nadmašile muškarce je obrazovanje. U posljednjih nekoliko godina diplomiralo je više žena nego muškaraca. Međutim, obrazovanje još uvijek ne znači i bolja radna mjesta. Ukupni nivo učešća oba pola u neformalnom obrazovanju prilično je nizak - 13,3%. U oblasti pedagogije, zdravstva i humanističkih nauka, i umjetnosti značajno je više studentkinja - 29% u odnosu na 15,3% muških kolega. Žene tradicionalno značajno manje upisuju studije prirodnih nauka, tehnologije.
- Iako je zabilježeno da je jednakost između žena i muškaraca najveća u domenu zdravlja, taj domen ne obuhvata sve relevantne nivoe nejednakosti povezanih sa zdravljem u Crnoj Gori. Procenat žena u zakonodavnim organima se povećao zbog sistema kvota. Međutim, cilj koji je utvrdila Nacionalna strategija održivog razvoja još je daleko od projektovane vrijednosti (40%). Procenat žena na pozicijama izvršne vlasti ili na pozicijama ekonomske moći je i dalje vrlo nizak.

Primjena postojećeg normativnog okvira za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti, zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda

Orodnjenost javnih politika

Članovima 3 i 11 Zakona o rodnoj ravnopravnosti³³ propisano je da su državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i privredna društva, druga pravna lica i preduzetnici/ce dužni da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca, dok se Članom 13b propisuje obaveza organa da obezbijede edukaciju zaposlenih o rodnoj ravnopravnosti. Međutim, većina sektorskih politika nije rodno senzitivna i ne sadrži ciljeve, aktivnosti, indikatore i budžet koji su orijentisani na osnaživanju žena, osoba različitih polnih i rodnih identiteta, niti posebno osjetljivih grupa kao što su Romkinje i Egipćanke, osobe sa invaliditetom, žene sa sela itd. Međutim, Zakon ne propisuje sankciju za nepoštovanje ove mjere, pa je većina dokumenata javne politike neorodnjena. Iako ozbiljna analiza orodnjenosti nacionalnih javnih politika tek treba da uspijedi, preliminarna bazična provjera urađena za potrebe donošenja ove Strategije ukazuje na to da 73.2% nacionalnih sektorskih strateških dokumenata ni na koji način ne tretiraju pitanje rodne ravnopravnosti.

Prema istraživanju Odbora za rodnu ravnopravnost i Ministarstva za ljudska i manjinska prava sprovedenom u 2013. god, većina javnih službenika/ca ne razumije koncept pristupa zasnovanog na ljudskim pravima niti integrisanje rodne perspektive/orodnjavanje javnih politika. Štaviše, smatraju ga nebitnim jer, kako ističu, "zakon garantuje jednakost za sve". Kako nakon 2013. godine nije bilo sličnih istraživanja, teško je dati ocjenu da li je i koliko došlo do promjene u međuvremenu. Međutim, ranije iznijet podatak o tome da Uprava za kadrove na godišnjem nivou organizuje mali broj seminara za državne službenike/ce i namještenike/ce iz oblasti rodne ravnopravnosti, te da ova vrsta obuke nije obavezna i nije predviđena za novoprimitelne službenike/ce i namještenike/ce, ukazuje na potrebu da se aktivnije pristupi ovom pitanju. U skladu sa tim, u ovoj Strategiji su predviđene mjere i aktivnosti koje imaju za cilj podizanje kapaciteta institucija za sprovođenje politika rodne ravnopravnosti.

NVO Institut alternativa objavio je krajem 2020. godine studiju "Orodnjavanje javnih politika: Primjeri iz Crne Gore"³⁴ u kojoj su analizira tri ključna zakona kojima se regulišu neka od najvažnijih pitanja vezana za pristup žena prirodnim i društvenim resursima - zapošljavanje, preduzetništvo i zdravstvena zaštita, kao i jednako uživanje benefita koje ti resursi mogu da omoguće: Zakon o radu, Zakon o privrednim društvima i Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju. U Analizi je konstatovano da sam proces izrade zakona nije dovoljno inkluzivan, tj. da ne uzima u obzir potrebe ciljnih grupa i krajnjih korisnika/ca, što ih već u startu čini nedovoljno rodno odgovornim. Takođe, zakonima nije prethodila detaljna analiza uticaja, koja bi mogla da pokaže područja ranjivosti i područja potencijala za pristup resursima i uživanje dobrobiti od tih resursa za sve društvene grupe. Dalje, iako je javna rasprava obavezan dio svakog procesa donošenja zakona, u Analizi se konstatuje da ona nije imala proaktivan pristup u traženju doprinosa zainteresovanih strana. Takođe, proces diskusije o zakonima u skupštinskim odborima i

---

³³ „Službeni list Republike Crne Gore” br. 46/07, „Službeni list Crne Gore”, br. 73/10, 40/11, 35/15

³⁴ Analiza je nastala u okviru projekta "Orodnjavanje, a ne prebrojavanje: Javne politike i rodna ravnopravnost u Crnoj Gori", koji Institut alternativa sprovodi uz finansijsku podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava Crne Gore. Autorka Analize je Nikoleta Pavičević

na plenumu nije sadržao rodnu komponentu, a mišljenje koje je Odbor za rodnu ravnopravnost dao u vezi sa orodnjenošću ovih zakona je bilo pozitivno.

Vestminsterska fondacija za demokratiju objavila je 2020. godine Analizu orodnjavanja lokalnih akcionih planova u Crnoj Gori³⁵ koja je imala za cilj utvrđivanje nivoa orodnjavanja javnih politika na nivou lokalne zajednice koje se bave inkluzijom ranjivih grupa stanovništva. Izvještajem su obuhvaćeni lokalni akcioni planovi koji se bave inkluzijom žena, lica sa invaliditetom, pripadnika romske i egipćanske zajednice, mladih, stanovnika ruralnih zajednica i LGBTQ pripadnika u 24 crnogorske opštine. Glavni nalazi ove analize, jednako kao i prethodno pomenuta Analiza Instituta aternativa, jasno ukazuju na sistemske nedostatke kada je u pitanju inkluzivnost samog procesa usvajanja dokumenata. Takođe, na lokalnom nivou ne postoji razumijevanje šta znači orodniti dokument, pa se najveći broj planova orodnjavanja sprovodi na uključivanje određenog broja pripadnika/ca oba pola u radnu grupu, ili korišćene rodno senzitivnog jezika. Lokalni planovi se prave bez prethodnih analiza stanja i analiza uticaja lokalnih politika, statistike i baza podataka.

Od 2020. godine se uvode propisi koji predstavljaju dobar početni korak u pravcu uvođenja rodno odgovornih lokalnih politika, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje³⁶. Naime, Ministarstvo finansija je donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave³⁷ koje uključuje i rodnu dimenziju. U Članu 2 se kaže da Analiza uticaja propisa obuhvata "definisanje problema odnosno ciljeva koji se predloženim propisom žele riješiti, identifikovanje i analiziranje opcija za rješavanje tih problema, procjenu fiskalnog uticaja, procjenu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost, konsultacije zainteresovanih strana, monitoring i evaluaciju". Kroz naredne članove se takođe kaže da se rodna ravnopravnost mora uzeti u obzir prilikom definisanja problema, ciljeva, kao i opcija za rješavanje problema. Takođe, Savjet za konkurentnost je pripremio Priručnik za procjenu propisa na rodnu ravnopravnost, što predstavlja značajan početni korak ka orodnjavanju politika na centralnom i lokalnom nivou.

Kada su u pitanju posebno marginalizovane grupe žena, kao i one koje su izložene višestrukoj (intersekcionalnoj) diskriminaciji - žene sa invaliditetom, one koje žive u ruralnim sredinama, nezaposlene, pripadnice etničkih manjinskih zajednica, seksualne manjine, lokalni akcioni planovi rijetko uzimaju u obzir ove grupe i njihov položaj i potrebe. Posebno je indikativan nalaz da čak i kada su u pitanju akcioni planovi za postizanje rodne ravnopravnosti, ciljevi, aktivnosti i mjere često ne uzimaju u obzir ove podgrupe. Takođe, akcioni planovi za mlade gotovo nikad ne razmatraju interese i poziciju mladih žena iz ovih grupa.

Kadrovska osposobljenost za sprovođenje politika rodne ravnopravnosti

---

³⁵ Autor/ke Analize su Olivera Komar i Slaven Živković

³⁶ Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) predstavlja inovativni alat javne politike kojim se procjenjuje uticaj politika i budžeta iz rodne perspektive i osigurava da oni ne produbljuju rodnu neravnopravnost, već da doprinose ravnopravnijem društvu za žene i muškarce. ROB ima za cilj da zatvori „jaz u implementaciji“ koji postoji u zemljama u kojima su usvojeni zakoni i politike za unapređenje rodne ravnopravnosti, ali se u praksi ne sprovode u potpunosti.

³⁷ Službeni list Crne Gore, br. 105/20 od 29.10.2020

U januaru 2020, Kancelarija UNDP u Crnoj Gori objavila je rezultate istraživanja o orodnjenosti javnih politika³⁸, u kome se navodi se da većina predstavnika/ca institucija, čak ni onih koji su obavljaju funkciju kontakt osobe za rodnu ravnopravnost, ne raspolaže objedinjenim podacima o ukupnom broju zaposlenih u njihovoj instituciji/organu koji su prošli kroz obuke iz oblasti rodne ravnopravnosti, kao ni o procentu onih koji su prošli takve obuke u poslednjih godinu dana. Preciznu evidenciju o obukama koje se sprovode u okviru Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja državnih službenika i namještenika, kroz Kadrovski informacioni sistem vodi Uprava za kadrove koja i organizuje ove obuke. Naime, u okviru Programa stručnog usavršavanja na godišnjem nivou uglavnom je predviđeno nekoliko redovnih, opštih obuka iz oblasti rodne ravnopravnosti, ali je, ukoliko postoji veće interesovanje, na zahtev državnog organa ili organa lokalne samouprave moguće organizovati obuke i češće. Međutim, ova vrsta obuke nije obavezna za novoprimele službenike/ce i namještenike/ce. U toku je prva faza novog plana obuka u okviru koje se radi na edukaciji i uspostavljanju sistema trenera i trenerica za rodnu ravnopravnost u institucijama.³⁹ U izvještaju Uprave za kadrove iz 2019. godine⁴⁰ navedeno je da je u toj godini održano 6 obuka iz rodne ravnopravnosti u kojoj su učestvovala 62 službenika/ce Uprave policije.

Usljed nedovoljne kadrovske opremljenosti i nedostatka tehničkih i materijalnih kapaciteta, kao i izostanka efektivne i efikasne saradnje i koordinacije, sprovođenje dosadašnjih strateških i akcionih planova je više bilo bazirano na ad hoc rješenjima, nego na koordiniranom sistemskom pristupu. Tako se često događa da pojedina istraživanja i aktivnosti koja su povjerena ekspertima/kinjama ili organizacijama, ne budu dovoljno iskorištena za izgradnju kapaciteta institucija. Takođe, postojeći mehanizmi za saradnju sa nevladinim organizacijama, koji se uglavnom svode na formalnu razmjenu informacija o tome ko je šta uradio, nisu dovoljno iskorišteni za izgradnju institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost.

Najbolji način za definisanje jasnih pravila na koji način bi trebalo da se odvija međuinstitucionalna saradnja u pojedinim oblastima je izrada protokola o saradnji, gde su jasno definisane nadležnosti i koraci u postupanju, kao i način na koji institucije razmjenjuju informacije, sprovode postupke i imaju stalan uvid u razvoj postupka. Protokoli takođe omogućavaju da se prava osoba u postupku (oštećene strane, žrtve, potencijalne žrtve i sl.) maksimalno zaštite i da institucije efikasno i efektivno postupaju. Pozitivan primjer u tom smislu je Protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, koji je donešen 2019. godine i usklađen sa Istanbulsom konvencijom.

Institucionalna zaštita od diskriminacije po osnovu pola, promjene pola i rodnom identitetu, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika⁴¹

Članom 4 Zakona propisuje se zabrana diskriminacije po osnovu pola i bliže objašnjava sadržaj i značenje ovog pojma. Izvještaji Zaštitnika ljudskih prava pokazuju da veoma mali broj osoba

³⁸ Istraživanje o orodnjenosti (gender mainstreaming). - IPSOS Strategic Marketing and UNDP, Januar 2020

³⁹ Istraživanje, str.172

⁴⁰ <https://uzk.gov.me/biblioteka/izvjestaji>

⁴¹ Zakon o rodnoj ravnopravnosti prepoznaje samo diskriminaciju po osnovu pola, dok član 2 krovnog Zakona o zabrani diskriminacije predviđa širi spektar osnovi i to po osnovu: pola, promjene pola, rodno identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika³²

podnosi predstavke o diskriminaciji po osnovu pola i roda, što ukazuje na činjenicu da da žene i osobe drugačijih rodnih identitea nijesu dovoljno upoznati sa svojim pravima i da je potrebno raditi na njihovom informisanju i osnaživanju da se u slučaju diskriminacije obrate Zaštitniku.

Tokom posljedne četiri izvještajne godine (2016 - 2019) Zaštitnik ljudskih prava i sloboda je u radu imao ukupno 109 pritužbi zbog diskriminacije po osnovu pola. Osnov pritužbi je u najvećem broju slučajeva bilo rodno zasnovano nasilje (39 pritužbi), materinstvo (30), pol, promjena pola i rodni identitet (19), rad i zapošljavanje (8), a najmanje po osnovu govora mržnje (1) i obrazovanja (1). U tabeli ispod je prikazana struktura pritužbi po godinama.

Godina	Broj pritužbi	Osnov pritužbi
2019	21	7 u oblasti rada i zapošljavanja 1 u oblasti obrazovanja 13 rodno zasnovano nasilje
2018	37	16 po osnovu pola, promjene pola i rodnog identiteta 11 rodno zasnovano nasilje
2017	25	11 rodno zasnovano nasilje 1 govor mržnje 1 ostvarivanje prava na jednaku zaradu za rad jednake vrijednosti 1 nije utvrđena diskriminacija 11 materinstvo/trudnoća u radu
2016	26	3 po osnovu pola 19 materinstvo 4 rodno zasnovano nasilje

Tabela 1: Postupci pred institucijom Zaštitnika ljudskih prava i sloboda zbog diskriminacije po osnovu pola i roda u periodu 2016-2019.

Što se tiče daljih postupaka pred crnogorskim sudovima, prema informacijama dobijenim od Kancelarije Zaštitnika u svrhu izrade ove Strategije, Sudski savjet je izvijestio Zaštitnika da je u posljednje 4 godine pokrenuto 21 postupak po osnovu diskriminacije, i to: 2016. godini 5 tužbi, u 2017. 9 parnica, u 2018. 6 parnica, dok je u 2019. godini podnijeta 1 tužba. Prema riječima Zaštitnika, "ovi podaci nisu dovoljno detaljni i ne ukazuje na osnove i područja diskriminacije, niti

daje podatak o postupcima koji su prenijeti iz prethodne godine".

U Crnoj Gori ne postoji objedinjena baza podataka o slučajevima diskriminacije, koja bi uključivala metodološki uporedive podatke, iako je još 2014. godine Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije⁴² predviđeno njeno uspostavljanje. Jedinstvena baza bi trebalo da sadrži podatke sudova, državnih tužilaštava, organa za prekršaje, Uprave policije i Uprave za inspeksijske poslove o pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom. Podaci bi trebalo da budu organizovani tako, da se može pratiti koja vrsta diskriminacije je u pitanju, na koji način i u kom vremenskom periodu je slučaj procesuiran kroz institucije, koja je vrsta zaštite je pružena žrtvi diskriminacije i koja vrsta sankcije je propisana za počinioca/teljku.

Zaštita od diskriminacije po osnovu pola i roda na radnom mjestu takođe nije uspostavljena u punom obimu. Iako je Zakonom o radu ova oblast donekle regulisana kroz članove koji tretiraju zabranu diskriminacije i mobinga, većina institucija i dalje nema pravilnike i protokole koji bi garantovali da se eventualne povrede ovih članova procesuiraju na način koji će u potpunosti zaštititi žrtvu, a počinioce sankcionisati. CEDAW komitet u Izvještaju iz 2017. preporučuje Crnoj Gori da razvije sistem koji bi bio povjerljiv i bezbjedan za osobe koje su diskriminisane po osnovu pola i roda na radnom mjestu, a koji bi im omogućio da prijavljuju slučajeve diskriminacije i kroz koji bi se na vrijeme i efikasno sankcionisali počinioci i spriječila dalja diskriminacija. CEDAW takođe preporučuje Crnoj Gori da primijeni politiku nulte tolerancije prema diskriminaciji i nasilju nad lezbejkama, biseksualnim i trans ženama, uključujući procesuiranje i primjenu adekvatnih kazni za počinioce, kao i da olakša pravno prepoznavanje roda, uključujući uklanjanje preduslova da se trans osobe podvrgnu sterilizaciji.

Prema podacima Uprave za inspeksijske poslove (Izvještaj o radu za 2019.godinu), navedeno je da se u 2019. godini najveći broj inicijativa iz oblasti radnih odnosa odnosio na: nezaključivanje ugovora o radu, neprijavlivanje zaposlenih na obavezno socijalno osiguranje, neredovnu isplatu zarada i uplatu doprinosa, uskraćivanje prava na odmore (u toku dnevnog rada, sedmičnog i godišnjeg), dok su se u dijelu zaštite i zdravlja na radu odnosile na: neprimjenjivanje propisanih mjera zaštite i zdravlja na radu (prvenstveno na gradilištima i u trgovini), i neostvarivanje prava po osnovu povrede na radu. Od ukupnog broja inicijativa, 13 se odnosilo na mobing (sedam muškaraca i šest žena), a Inspekcija rada je utvrdila nepravilnost u osam slučajeva u dijelu nepoštovanja zakonske procedure za zaštitu od mobinga kod poslodavca (neodređivanje posrednika za vođenje postupka kod poslodavca, neobavještanje zaposlenih o prepoznavanju, postupku i načinu zaštite od mobinga), koje su otklonjene po ukazivanju inspektora. U ostalim slučajevima nijesu konstatovane nepravilnosti iz nadležnosti Inspekcije rada. Utvrđivanje radnji i ponašanja koja imaju obilježja mobinga nije u nadležnosti inspekcije, pa su podnosioci inicijativa upućivani na sudsku zaštitu ili zaštitu pred Agencijom za mirno rješavanje radnih sporova, kao i na Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Na prijavu diskriminacije odnosilo se osam inicijativa, po kojima je pokrenut postupak inspeksijskog nadzora i nakon provjere navoda nijesu utvrđene nepravilnosti, odnosno povrede prava iz radnog odnosa kroz diskriminaciju zaposlenih.

---

⁴² Službeni list Crne Gore, br. 050/14 od 28.11.2014

Kako je istaknuto u Istraživanju o trenutnom položaju žena i muškaraca u Crnoj Gori⁴³ sprovedenom u oktobru 2020. za potrebe pripreme ove Strategije, "ukupnoj slici stanja rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori doprinosi činjenica da je Crna Gora prema podacima Populacionog fonda Ujedinjenih nacija, među četiri države svijetu u kojima je došlo do najizraženijeg disbalansa rođene muške i ženske djece, usljed selektivnih abortusa. Od 2013. godine Crnoj Gori stižu stalna upozorenja od Savjeta Evrope da je neophodno uspostaviti jaču kontrolu u ovoj oblasti, kako bi se smanjila neproporcionalnost između broja živorođene muške i ženske djece - umjesto prirodnog omjera od 102- 103 dječaka na 100 djevojčica, u Crnoj Gori se, prema godišnjim statistikama koje radi MONSTAT, samo u poslednjih 20 godina rađa u prosjeku 109 dječaka na 100 djevojčica. Radi ilustracije, prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, u 2011. godini je u Crnoj Gori je bilo 620 029 stanovnika, od čega su 50,61% ili 313 793 žene, a 49,39% ili 306 236 muškarci, pri čemu su žene činile većinu u starosnoj kategoriji od preko 65 godina (57,6%), a manjinu u starosnoj kategoriji 0-17 godina (48,1%)⁴⁴

Kada je u pitanju diskriminacija posebno osjetljivih osoba i grupa, kao i višestruka diskriminacija, izvještaji međunarodnih organizacija ukazuju na mnoge aspekte kršenja ljudskih prava usljed nedostatka odgovarajućih politika i/ili neadekvatnog sprovođenja postojećih. Na primjer, kada su u pitanju žene sa invaliditetom, Komitet za prava osoba sa invaliditetom (CRPD) je u Zaključnim zapažanjima o inicijalnom izvještaju Crne Gore, objavljenim u avgustu 2017. godine⁴⁵ između ostalog preporučio državi da uključi perspektivu invaliditeta u zakonodavstvo, politike i programe rodne ravnopravnosti, kao i rodnu perspektivu u zakonodavstvo i politike invalidnosti, te da razvije specijalizovane politike za ovu osjetljivu grupu. Komitet je takođe ukazao na nedostatak specifičnih podataka o položaju žena i djevojčica sa invaliditetom. Takođe, u Zaključcima Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) usvojenim u junu 2017. godine⁴⁶, izražava se zabrinutost zbog činjenice da mediji prenose stereotipne ili čak ponižavajuće slike žena. ECRI upozorava na posebnu opasnost od širenja govora mržnje usmjerenog na žene zbog njihovog pola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta, koji je često povezan sa jednom ili više drugih karakteristika (religija, starost ili etničko porijeklo), jer on direktno utire put nasilju. U skladu sa tim, mjere i aktivnosti u ovoj strategiji prepoznale su ovu ciljnu grupu.

Istraživanje o iskustvima LGBTI osoba u Jugoistočnoj Evropi⁴⁷, ukazuje da je 80% transrodnih osoba doživjelo diskriminaciju tokom 2017. godine u zemljama Zapadnog Balkana. Od ovog broja, samo 8% ispitanika/ca je prijavilo slučaj diskriminacije. Najčešći razlozi za neprijavlivanje diskriminacije su skeptičnost da će se išta promijeniti ili uraditi (60%), otpor da otkriju svoj identitet (39%), kao i strah od diskriminacije i podsmijavanja (38%). Najčešće su one osobe koje su prijavile slučaj, prijave podnosile policiji (samo 36% prijavljenih slučajeva).

---

⁴³ Autorka Slavica Striković, ekspertkinja OEBS-a

⁴⁴ <https://monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/MONTENEGRO%20-%20CRNOGORSKI.pdf>

⁴⁵ <https://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACARRegion/Pages/MEIndex.aspx>

⁴⁶ <https://rm.coe.int/second-report-on-montenegro/16808b5942>

⁴⁷ <https://www.lgbti-era.org/one-stop-shop/life-margins-survey-results-experiences-lgbti-people-southeastern-europe>

Ista studija ukazuje da je samo 18% LGBTI osoba otvoreno po pitanju svoje seksualne orijentacije ili rodnog identiteta na poslu, dok 38% transrodnih osoba ukazuje da je doživjelo diskriminaciju na poslu zbog činjenice da su trans.

Rodno zasnovano nasilje predstavlja jedan od najozbiljnijih problema i jedan od najizrazitijih oblika rodne diskriminacije. Shodno istraživanjima SOS linije za pomoć ženama i djeci žrtvama nasilja iz Nikšića, koji sprovodi aktivnosti oko nacionalne SOS linije, svaka druga žena u Crnoj Gori je preživjela neku vrstu nasilja u porodici, od čega su jedna od pet preživjele nasilje u prošloj godini.⁴⁸ Iako je država preduzela neohodne korake za rješavanje ovog pitanja, uključujući usvajanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici⁴⁹ ratifikaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu Istanbulska konvencija), kao i protokole o postupanju nadležnih institucija u slučajevima nasilja, Crnoj Gori predstoji ozbiljan rad kako bi prevenciju nasilja i zaštitu žrtava učinila efikasnijom.

Svijest građana i građanki Crne Gore se postepeno mijenja po pitanju porodičnog nasilja i nasilja nad ženama. Prema istraživanju UNDP-ja o percepciji nasilja⁵⁰ objavljenom 2019. godine, značajna većina smatra da je nasilje veliki problem društva. Istovremeno, gotovo dvije trećine građana/ki smatra da se ovom problemu ne posvećuje dovoljno pažnje. Ipak, u odnosu na period od prije tri godine, udio građana/ki koji smatraju da se ovoj temi posvećuje dovoljno pažnje je u porastu. Istraživanje pokazuje da je u poslednje tri godine porastao broj onih koji vjeruju da je porodično nasilje veoma rasprostranjeno u Crnoj Gori, kao i broj onih koji uspješno prepoznaju različite oblike nasilnog ponašanja. Takođe, ispitanici/ce jasno prepoznaju da su žrtve većinom žene i djeca i vjeruju da je neophodno prijaviti nasilje nadležnim organima.

Grupa eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO)⁵¹ koja ima mandat da prati primjenu Istanbulske konvencije, u svom prvom izvještaju objavljenom 2018. godine ukazao je na niz strukturnih problema koji dovode do nedovoljnog nivoa prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici, kao što su stavovi prema ženama žrtvama porodičnog nasilja, česti pokušaji umanjavanja važnosti nasilja, korišćenje postupaka za mirno rešavanje sporova, odlaganja u postupanju sa slučajevima nasilja u porodici i nevoljnost da se odrede mjere zaštite. Što se tiče kapaciteta i spremnosti zvaničnih organa da pruže odgovarajuću zaštitu žrtvama, u Izvještaju se konstatuje da "mnogi službenici/ce umanjuju značaj nasilja, narušavajući povjerenje žena u organe, a često pokazuju alarmantne predrasude prema ženama i njihovim iskustvima vezanim za rodno zasnovano nasilje. Čini se da mnogi od njih nisu svjesni dinamike porodičnog nasilja i uticaja koji prisustvo djece takvom nasilju ostavlja na njih. Njihov je fokus često na zaštiti porodice, a mnogi su izgleda vođeni sopstvenim uvjerenjima o ženama žrtvama porodičnog nasilja".

---

⁴⁸ <https://mnemagazin.me/2020/09/08/sos-linija-za-zrtve-nasilja-petnaest-odsto-vise-poziva-u-odnosu-na-isti-period-prosle-godine/>

⁴⁹ Službeni list 46/210 i 40/2011

⁵⁰ Percepcija nasilja u Crnoj Gori. - IPSOS, UNDP, 2019

⁵¹ <https://www.gov.me/biblioteka/izvjestaji?query=nasilja&sortDirection=desc>

Prema podacima dobijenim od Višeg suda za prekršaje Crne Gore u svrhu izrade ove Strategije, sudovi za prekršaje su u 2020. godini imali u radu ukupno 2.133 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega 1.299 Sud za prekršaje u Podgorici, 450 Sud za prekršaje u Budvi i 384 Sud za prekršaje u Bijelom Polju. Ukupno je završeno 1.249 predmeta, ili 67,93%, od čega u Sudu u Podgorici 784, u Budvi 382 i u Bijelom Polju 283 predmeta.

Pandemija COVID 19 znatno je pogoršala ionako lošu situaciju. Kako je konstatovano u izvještaju kancelarije Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori "Brza procjena socijalnog uticaja epidemije COVID-a 19 u Crnoj Gori"⁵², ograničavanje kretanja učinilo je da žene i djevojčice, posebno one koje već žive u nasilničkom okruženju, budu izložene još većoj kontroli od strane nasilnika. U izvještaju se kaže da se "kao posljedica restriktivnih mjera koje su u Crnoj Gori preduzete u cilju suzbijanja širenja COVID-a-19, obistinilo predviđanje da će nasilje u porodici postati realnost za brojne žene i djecu, te da će njihovi domovi postati mjesta ispunjena strahom i zlostavljanjem". Zbog povećane potrebe za smještajem žrtava u sigurne kuće tokom pandemije, postojeći kapaciteti za smještaj žrtava bili su prepuni i uslovi za smještaj povećanog broja žrtava nisu bili odgovarajući. Ministarstvo rada i socijalnog staranja je, na inicijativu NVO-a koji se bave zaštitom od nasilja, donijelo Krizni akcioni plan, prema kome je bilo moguće smiještati žrtve u posebno iznajmljene prostore tokom pandemije. O uticaju pandemije COVID biće više riječi u posebnom poglavlju.

Žene iz ruralnih područja, žene nižih obrazovnih profila, one koje su u ovom trenutku u vanbračnoj zajednici i žene koje su ekonomski zavisne češće izveštavaju o iskustvima nasilja. Posebno, uočava se da su nasilju izložene žene iz svih starosnih kategorija, ali da ova iskustva kulminiraju tokom života, pa je zapravo prevalenca partnerskog nasilja u najstarijoj generaciji veća nego u mlađoj. Ovim istraživanjem je takođe registrovan efekat nasilja u primarnoj porodici. Žene sa iskustvima nasilja od strane muških članova svoje primarne porodice češće izveštavaju o iskustvima partnerskog nasilja za sva četiri ispitivana tipa, što nedvosmisleno ukazuje na pojačan stepen vulnerabilnosti i ove grupe žena"⁵³. Posebno su ranjive na nasilje i žene koje svojom seksualnošću i/ili rodnim identitetom izlaze iz društveno nametnutih rodnih uloga, kao što su lezbejke, biseksualne i transrodne žene, kao i sve osobe drugačijih rodnih i polnih identiteta, te su često objekat zločina iz mržnje, koji još uvijek nijesu adekvatno procesuirani.

Ekonomsko nasilje predstavlja poseban vid nasilja u porodici, kome su naročito izložene žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta. To je vrsta psihičkog nasilja kojom osoba koja ima moć bilo koje vrste, vrši kontrolu nad ekonomskim resursima (najčešće novcem, ali i stambenim prostorom, pokretnom imovinom itd.) druge osobe, koji su toj drugoj osobi potrebni za zadovoljavanje životnih potreba. Oblici ekonomskog nasilja su različiti - nasilnik najčešće žrtvi uskraćuje novac za lične potrebe, ili joj oduzima novac koji je sama zaradila, ili joj ne dozvoljava da se zaposli. Takođe, često se dešava da nasilnik sam raspoláže prihodom porodice i često dovodi

---

⁵² Izvještaj o brznoj procjeni socijalnog uticaja epidemije COVID 19 u Crnoj Gori, april - jun 2020. godine; Ujedinjene nacije u Crnoj Gori, dostupno na: <https://montenegro.un.org/sites/default/files/2020-09/Izvje%C5%A1taj%20o%20brznoj%20procjeni%20socijalnog%20uticaja%20epidemije%20COVID-a-19%20u%20Crnoj%20Gori%20C%20April%20E2%80%93%20Jun%202020.pdf>

⁵³ Nasilje u porodici i nasilje nad ženama" - IPSOS, UNDP i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2017, str. 5

porodicu u situaciju da nema novac za ispunjavanje osnovnih egzistencijalnih potreba. Jednoroditeljske porodice - samohrani roditelji, samostalni/e staratelji/ke, među kojima su u veoma značajnoj mjeri zastupljene žene, kao i njihova djeca, posebno su osjetljive na različite vrste nasilja, uključujući i ekonomsko, koje se najčešće manifestuje kroz neispunjavanje obaveze izdržavanja. Iako je obaveza izdržavanja djece u Crnoj Gori propisana Porodičnim zakonom, u praksi se često događa da u slučaju neplaćanja mjesečne alimentacije od strane oca koji ne vrši roditeljsko pravo, na majke pada teret bavljenja izvršnim postupkom, traženja pomoći od strane države koja garantuje izdržavanje djeteta i socijalne pomoći.

U istraživanju koje je Skupština Crne Gore uradila još 2015. godine⁵⁴, navode se različiti predlozi i primjeri iz regiona koji nude rješenja za ovaj problem. Jedan od načina je i osnivanje Alimentacionog fonda, koji bi trebalo da preuzme teret prinudne naplate od roditelja dužnika, pri čemu bi se sredstva isplaćena iz alimentacionog fonda refundirala od roditelja dužnika, ali bi taj roditelj morao da plaća utvrđeni iznos izdržavanja uvećan za 10-15% na ime naknade prinudne naplate. Važno je napomenuti da institucije u Crnoj Gori ne vode statistiku jednoroditeljskih porodica, što umnogome otežava kvalitetno planiranje i praćenje javnih politika. Osnivanje Alimentacionog fonda predstavlja jedan od efikasnih načina za zaštitu od ekonomskog nasilja, ali pored toga je takođe potrebno pooštriti sankcije za roditelje koji ne ispunjavaju obavezu isplate alimentacije. Što se tiče najboljeg modela Alimentacionog fonda, potrebno je da državni organi otvore stručnu raspravu uz učešće resornih ministarstava, NVO-a i predstavnika/ca pravosuđa. Neke od mogućnosti obuhvataju izmjene i dopune Porodičnog zakona ili Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, kao i izradu podzakonskih akata i protokola. Takođe je potrebno uzeti u obzir dobre prakse iz regiona. Na primjer, u Hrvatskoj je ova oblast riješena Zakonom o privremenom izdržavanju. Ova Strategija je adresirala pitanje osnivanja Alimentacionog fonda kroz posebnu mjeru koja se odnosi na osnaživanje žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta za zaštitu od ekonomskog nasilja.

Rodni stereotipi, predrasude i rodne uloge - stepen javne svijesti i uticaj obrazovanja, kulture i medija

Stepen javne svijesti o rodnoj ravnopravnosti

Nedostatak formalnog obrazovanja i drugih oblika edukacije o rodnoj ravnopravnosti najčešće se nadomješćuje stereotipima i predrasudama. Na taj način se učvršćuje partijarhat, a društvo sve više udaljava od emancipacije i usvajanja demokratskog sistema vrijednosti. Patrijarhalni model ponašanja i shvatanja odnosa u crnogorskom društvu i shvatanje šta je "prihvatljivo" za žensku i mušku djecu, a šta nije, često dovodi do toga da je nasilje nad ženama osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta prihvatljivo kao model ponašanja. Posljedice su devastirajuće i za pojedinca i

---

⁵⁴ Privremeno izdržavanje djece kroz alimentacioni fond – iskustvo zemalja regiona. - Skupština Crne Gore, Parlamentarni institut, Istraživački centar, 2015,

za društvo, pa se kao najdrastičnije javljaju u obliku selektivnih abortusa, rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije na radnom mjestu. Sa druge strane, i pored činjenice da su muškarci i žene izjednačeni pred zakonom kada je u pitanju nasljeđivanje, žene se i dalje priklanjaju partijarhalnoj tradiciji i odriču se imovine u korist muških srodnika. Stereotipi i predrasude naročito su izraženi prema osjetljivim pojedincima/kama i grupama, kao što su Romkinje/Egipćanke, osobe sa invaliditetom, osobe drugih polnih i rodni identiteta, žene na selu, žene u zatvoru/pritvoru.

Građani/ke u Crnoj Gori još uvijek nemaju jasno razgraničene stavove vezane za rodnu ravnopravnost i njenu ulogu u demokratizaciji i razvoju građanskog društva. Istraživanje UNDP o integrisanju principa rodne ravnopravnosti⁵⁵ pokazalo je da približno troje od petoro građana dijeli mišljenje da je rodnu ravnopravnost nemoguće u potpunosti postići usljed inherentne razlike između muškaraca i žena. Otprilike isto toliko njih se slaže da se danas pretjerano forsira pitanje rodne ravnopravnosti iako to ne daje rezultate u vidu poboljšanja položaja žena u Crnoj Gori⁵⁶. Muškarci i žene imaju dijametralno suprotno viđenje njihovog trenutnog položaja u društvu – blizu tri četvrtine žena smatra da muškarci imaju veća prava od njih, dok se sa tim slaže oko dvije petine muškaraca. S druge strane, više od polovine muškaraca smatra da su žene, ako ne u povlašćenom položaju, onda bar ravnopravne sa muškarcima u crnogorskom društvu⁵⁷.

Više od polovine građana/ki izražava stav da su muškarci po pravilu bolje političke vođe, da imaju bolje liderske sposobnosti i da u skladu sa tim treba da zauzimaju rukovodeće pozicije u društvu⁵⁸. Svaki drugi građanin/ka smatra da su manje sposobne od muškaraca da obavljaju pojedine profesije poput vojničke. Iako se oko tri petine građana načelno slaže da očevi treba češće da koriste pravo na roditeljsko odsustvo, približno isto toliko njih vjeruje da je za dobrobit djece poželjnije da otac radi, a da se žena posveti porodici. Kontradiktorno pak, oko polovine građana smatra da je potrebno izjednačiti granicu za odlazak u penziju za muškarce i žene. Zabrinjavajući nalaz je da skoro svaki drugi građanin/ka vjeruje da uspješne poslovne žene moraju neminovno da zanemare svoju porodicu."⁵⁹ Ovakvi stavovi daju jasan signal kreatorima politika da se rad na podizanju javne svijesti mora odvijati intenzivno i kontinuirano, te da je neophodno adresirati stereotipe kroz sve nivoe obrazovanja i vaspitanja, kao i kroz kulturu i medije.

Što se tiče osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, prvo istraživanje⁶⁰ o diskriminaciji transrodnih i rodno varijantnih učenika/ca u Crnoj Gori sprovela je Asocijacija "Spektra" 2019. godine. Rezultati istraživanja pokazuju da srednjoškolci/ke nemaju dovoljno znanja o pitanjima pola, roda, rodnog izražavanja i seksualnosti, kao preduslovima za prevenciju vršnjačkog nasilja prema rodno različitim učenicima/cama. Skoro polovina učenika/ca ne zna razliku između pola i roda. 47% učenika/ca smatra da transrodne osobe ne treba da imaju pravo na besplatnu promjenu pola. Svaki/a drugi/a srednjoškolac/ka smatra da su

---

⁵⁵Istraživanje o orodnjenosti (gender mainstreaming). - IPSOS Strategic Marketing and UNDP, Januar 2020

⁵⁶ Ibid, Str.7

⁵⁷ ⁵⁷Istraživanje o orodnjenosti (gender mainstreaming). - IPSOS Strategic Marketing and UNDP, Januar 2020, str. 8

⁵⁸ Ibid, str. 24

⁵⁹ Ibid, str.24

⁶⁰ <https://asocijaciaspektra.files.wordpress.com/2019/10/izvjestaj-da-odzvoni-nasilju-press-final.pdf>

transrodne osobe mentalno poremećene, dok 38% vjeruje da nije normalno da želi osoba da promijeni pol. 40% njih smatra da će se ugroziti postojanje muškaraca i žena ukoliko društvo prihvati transrodne osobe.

Prema rezultatima istraživanja "Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori" koje je sproveo CEDEM 2020. godine⁶¹, ispitanicama/cima je postavljeno pitanje "u kojoj mjeri je generalno diskriminacija izražena prema pojedinim grupama", pri čemu je 34,1% ispitanika/ca prepoznalo da postoji diskriminacija po osnovu pola, dok je 49,3% ispitanika/ca prepoznalo da postoji diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije.

	Veoma prisutna	Uglavnom prisutna	Uglavnom nije prisutna	Uopšte nije prisutna	Ne znam, ne mogu da procijenim
Polu/Rodu	8,4	25,7	34,3	16,5	15,1
Nacionalnosti	11,4	31,2	31,4	10,7	15,4
Vjeroispovijesti	13,2	30,0	30,0	12,6	14,3
Političkom uvjerenju	15,3	31,3	26,8	11,3	15,2
Godinama starosti	11,7	32,3	30,7	10,9	14,4
Invaliditetu	19,2	35,1	23,5	8,8	13,5
Seksualnoj orijentaciji	17,0	32,3	21,3	8,0	21,5
RE populacija	22,2	36,4	20,5	7,4	13,5

Tabela 2: U kojoj mjeri je generalno diskriminacija izražena prema navedenim grupama (%)

Istraživanje CEDEM-a takođe se bavilo percepcijom diskriminacije društvenih grupa u određenim oblastima u poslednjih 10 godina. Podaci su prikupljeni u 5 istraživačkih talasa, u oblastima obrazovanja, zdravstva i kulture. Kada je u pitanju diskriminacija po osnovu pola, ispitanici/ce su u svim istraživačkim talasima prepoznavali visok stepen diskriminacije u sve tri navedene oblasti, ali sa tendencijom pada. Kada se pogledaju pojedinačno, vrijednosti najviše variraju u oblasti obrazovanja, gdje se stepen diskriminacije u 2020. godini smanjio na 11,8%, dok vrijednosti je u ostale dvije oblasti variraju u manjem stepenu. Međutim, kada se pogleda ukupno, u prethodnih 10 godina se diskriminacija po osnovu pola u prosjeku smanjila samo za 1,5%.

Godina	Obrazovanje	Zdravstvo	Kultura	Sve oblasti (prosjeak)
2010	17,9%	14,5%	17,0%	21,2%
2015	17,9%	13,6%	19,5%	21,2%

⁶¹ Istraživanje je pokrenuo Savjet Evrope, u dogovoru sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i institucijom Ombudsmana. Istraživanje je izvršio CEDEM, a dostupno je na:

<http://www.cedem.me/publikacije/istrazivanja/ostala-istrazivanja/send/31-ostala-istrazivanja/1980-obraci-i-stepen-diskriminacije-u-crnoj-gori-u-2020-godini>

2017	13,2%	12,8%	15,6%	19,5%
2018	17,0%	13,2%	17,9%	20,9%
2020	11,8%	12,7%	17,2%	20,0%

Tabela 3: Diskriminacija prema polu/rodu u oblastima obrazovanja, zdravstva i kulture, za period 2010 - 2020, prema procjenama ispitanika/ca.

Adresiranje rodnih stereotipa kroz obrazovanje, kulturu i medije

Patrijarhalni stavovi i stereotipi u vezi sa ulogama, odgovornosti i očekivanim ponašanjem žena i muškaraca u društvu i porodici i dalje duboko usađeni u društvo, što podriiva socijalni status žena, autonomiju, obrazovne i profesionalne mogućnosti i čine glavni uzrok rodno zasnovanog nasilja nad ženama.

Obrazovanje je jedna od profesija u kojoj se tradicionalno više zapošljavaju žene, tako da one čine većinu među nastavnicima/cama i profesorima/cama. Sa druge strane, direktori škola i donosioci odluka su u najvećem broju slučajeva muškarci. Ovakav odnos u samoj profesiji preslikava stereotipne rodne uloge i prenosi se na učenike/ce u vidu neverbalne poruke. Među vaspitačima/cama, muškarci su izuzetno rijetki. U ranom dječjem razvoju, kada je u vaspitno-obrazovnom procesu veoma važno imati vaspitne uzore oba pola, ova neravnoteža može uticati na sam kvalitet procesa.

S obzirom da je obrazovanje jedan od primarnih izvora za formiranje društvene svijesti i sistema vrijednosti djece i mladih, od izuzetne je važnosti da se od ranog uzrasta počne voditi računa da rodna ravnopravnost, inkluzivnost i solidarnost budu osnovni temelj nastave i vannastavnih aktivnosti. Ove vrijednosti je neophodno plasirati i njegovati kroz nastavne planove i programe, način rada nastavnika/ca, odnose unutar škole, između nastavnika/ca, učenika/ca i uprave škole, kroz intenzivnije učešće roditelja i slično. Adresiranje tema rodne ravnopravnosti, inkluzivnosti i tolerancije u sistemu obrazovanja, omogućava adekvatno i sigurno školsko okruženje za djecu i mlade, naročito ako pripadaju osjetljivim kategorijama. Ukoliko se ovim temama ne posvećuje dovoljna pažnja, to često dovodi do izolacije pojedinaca/ki koji pripadaju osjetljivim grupama, vršnjačkog nasilja i raznih drugih problema, koji često rezultiraju napuštanjem obrazovanja. Tokom 2019. godine, tri mlade trans osobe su napustile redovno pohađanje srednje škole zbog nasilja i diskriminacije, te izostanka adekvatne reakcije školske uprave u cilju njihove zaštite. Dodatno, zabilježen je i značajan broj slučajeva vršnjačkog nasilja u srednjim školama, od čega su 2 slučaja napada na trans učenike/ce prijavljena, te neadekvatno adresirana od samih obrazovnih ustanova.

U svim procesnim ciljevima koji su definisani za svaki predmetni program u osnovnim i srednjim školama, navedeno je da se mora poštovati rodno senzitivni jezik. Međutim, iako Zavod za

škولstvo povremeno radi reviziju nastavnih planova i programa, ne radi se posebna analizu planova i programa iz ugla rodne ravnopravnosti, niti kada je u pitanju prisustvo rodnih stereotipa, niti upotreba rodno senzitivnog jezika. U mnogim nastavnim programima postoje sadržaji koji se odnose na društveni doprinos žena, posebno u istoriji, nauci, kulturi, umjetnosti i politici, ali se ne daje osvrt na društvenu važnost njihovih postignuća za razvoj zajednice.

Što se tiče seksualne edukacije i edukacije o rodnoj ravnopravnosti, u postojećim predmetima (obaveznim i izbornim), kao i u međupredmetnim oblastima postoje sadržaji koji su prilagođeni potrebama učenika shodno uzrastu i interesovanjima. U pitanju su nastavni predmeti biologija, zdravi stilovi života, građansko obrazovanje i vaspitanje, psihologija, sociologija, kao i međupredmetne oblasti u osnovnoj i srednjoj školi u predmetu zdravstveno vaspitanje i obrazovanje. Cilj navedenih predmeta i oblasti jeste da se učenici/ce upoznaju sa promjenama do kojih dolazi u tijelu, da dobiju informacije o građi i funkciji reproduktivnih organa, da razumiju koncept planiranja porodice, da nauče osnovna prava u oblasti reproduktivnog zdravlja. Takođe, cilj je da razumiju zašto je poželjno da, u vrijeme stupanja u seksualne odnose, pored biološke zrelosti, postoji i emotivna i intelektualna zrelost, te da se informišu o seksualno prenosivim bolestima (SPB), rizicima za njihovo dobijanje i načinom na koji se sprječava njihovo prenošenje. Izborni predmet "zdravi stilovi života" je jedan od tri najtraženija izborna predmeta u osnovnoj školi i u gimnaziji. U okviru ovog programa postoji jedno područje koje se odnosi na reproduktivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti, kao i oblast rodna ravnopravnost.

Građansko vaspitanje je više godina bio obavezan predmet, da bi nedavno bio prebačen u kategoriju izbornih predmeta. Ima mnogo stručnih mišljenja da bi trebalo ovaj predmet vratiti u redovan obrazovni proces, jer obuhvata teme koje bi svaki građanin/ka, pripadnik/ca demokratskog društva trebalo da savlada i usvoji kao cjeloživotne vještine, bez obzira kojim zanimanjem se bavi. U gimnazijama postoji izborni predmet "medijska pismenost" koji je veoma značajan za razvoj kritičkog mišljenja, te bi kombinacija građanskog obrazovanja i medijske pismenosti najviše mogla da doprinese razvoju generacija koje će njegovati demokratske vrijednosti.

Prisustvo rodnih stereotipa u obrazovanju i kulturi predstavlja jedan od najvećih izazova za izmjenu javne svijesti i sistema vrijednosti u kome se podstiče ravnopravnost između muškaraca i žena i osoba drugih rodni i polnih identiteta. CEDAW Komitet⁶² neprestano ukazuje Crnoj Gori na neophodnost intenzivnog i kontinuiranog rada na dekonstrukciji rodni stereotipa i predrasuda i njihovom transformisanju u demokratske vrijednosti, kroz javne edukacije, sistem obrazovanje, medije i sektorske politike. U Crnoj Gori na osnovnim studijama iz kojih se regrutuje nastavni kadar za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje nema predmeta koji tretira rodnu ravnopravnost, koje bi buduće nastavnike/ce pripremile za rad sa djecom i mladima u ovoj oblasti. Takođe, ni jedan naučni institut, niti Akademija nauka, ne bavi se ovom naučnom disciplinom.

---

⁶² Drugi periodični izvještaj CEDAW Komiteta, podniet na 1512. i 1513. zasijedanju u julu 2017. Dostupno na: <https://mmp.gov.me/biblioteka/izvjestaji?query=CEDAW&sortDirection=desc>

Kako se budući nastavni kadar primarno obrazuje na Univerzitetu Crne Gore, jedna od mogućih ideja bi bila da se osnuje jedinstvena naučno-obrazovna jedinica za rodnu ravnopravnost pri Univerzitetu, iz koje će se pružati usluge nastave na svim fakultetima na kojima se školuju budući/e vaspitači/ce i nastavnici/ce.

U oblasti obrazovanja, preporuke CEDAW Komiteta su sljedeće:

- Sprovoditi programe izgradnje kapaciteta za nastavnike/ce na svim nivoima obrazovanja s ciljem promjene postojećih stereotipa o ulogama žena i muškaraca u porodici i društvu;
- Osigurati integraciju u školski program obaveznog, uzrastu odgovarajućeg seksualnog obrazovanja, uključujući obrazovanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, obraćajući posebnu pažnju na prevenciju rane trudnoće i polno prenosivih bolesti, kao i na patrijarhalne stavove i nasilje;
- Usvojiti i primijeniti dalje ciljne politike i programe, kako bi se prevazišle obrazovne barijere sa kojima se suočavaju žene i djevojke Romkinje i Egipćanke i žene koje traže azil, izbjeglice, raseljene i interno raseljene žene i djevojke i preduzeti efikasne mere da nastave školovanje: takođe povećati stepen njihovog pohađanja osnovne i srednje škole;
- U skladu sa ciljem 4.3 Cilja održivog razvoja o osiguranju jednakog pristupa svim ženama i muškarcima pristupačnom i visokokvalitetnom tehničkom, stručnom i tercijarnom obrazovanju, uključujući univerzitetsko obrazovanje, davanje prioriteta uklanjanju tradicionalnih stereotipa i strukturnih barijera koje mogu odvratiti djevojke da se upišu u tradicionalna polja studija kojima dominiraju muškarci, kao što su nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika, i pružiti djevojkama savjete za karijeru u netradicionalnim poljima studija i karijernim putevima;
- Olakšati uvođenje specijalizovanih master i doktorskih programa rodnih studija.

Što se tiče **kulture**, djeci i mladima, i uopšte građanima/kama Crne Gore, se ne nude adekvatni kulturni sadržaji koji bi mogli da podstaknu rodnu emancipaciju i razbijanje rodnih stereotipa. Institucije kulture ne prave posebne programe kroz koje bi se omogućilo orodnjavanje kulturnih sadržaja, niti stručno osposobljavanje zaposlenih u kulturi za ovu oblast. Takođe, resorne institucije se ne bave analizama potreba publike, niti rade na razvoju publike koja bi mogla biti zainteresovana za sadržaje kroz koje se njeguju vrijednosti rodne ravnopravnosti. UNESCO daje jasne smjernice vezane za orodnjavanje kulturnih politika, istraživanja u kulturi, alokaciju resursa i planiranje i sprovođenje kulturnih programa⁶³. Ove smjernice umnogome olakšavaju razumijevanje i planiranje šta i na koji način je potrebno uraditi u smislu sprovođenja ranije pomenutih članova Zakona o rodnoj ravnopravnosti (3, 11 i 13b) u oblasti kulture:

- Osigurati potpunu implementaciju međunarodnih konvencija i deklaracija u oblasti kulture u skladu sa drugim instrumentima ljudskih prava i poštovanja rodne ravnopravnosti i raznolikosti kako bi se proširili kreativni horizonti žena i

---

⁶³ UNESCO-ov Izvještaj „Rodna ravnopravnost: Nasljeđe i kreativnost“ (2014)

muškaraca, dječaka i djevojčica, te kako bi se osigurao jednak pristup sudjelovanju u kulturnom životu.

- Ojačati bazu podataka kroz redovno i sistematsko prikupljanje i širenje od strane nacionalnih statističkih službi podataka razvrstanih po polu u svim oblastima kulture: uključujući zapošljavanje, obrazovanje, izgradnju kapaciteta, sudjelovanje i potrošnju.
- Razviti i primijeniti rodno odgovorne politike i strategije u kulturi koje osnažuju sve članove društva, uzimajući u obzir raznolikost raznih grupa i pojedinaca, i šire društvene faktore i neravnopravnosti koje mogu činiti nedostatke.
- Osnažiti kapacitete nacionalnih institucija da promovišu jednak pristup muškarcima i ženama u procesima odlučivanja, finansijskim resursima i obrazovanju u oblastima kulture.
- Uspostaviti inicijative liderstva i mentorstva za stvarateljke i stručnjakinje za nasljeđe i osigurati rodni balans na višim nivoima rukovođenja u kulturnom i kreativnom sektoru.
- Podržati međunarodne, nacionalne i lokalne kampanje podizanja svijesti i zastupanja koje se bave rodnim stereotipima i diskriminacijom u svim aspektima kulturnog života.
- Ohrabriti i uključiti sve članove društva u strategije kojima se promoviše rodna ravnopravnost u kulturi. Ovo uključuje rad u saradnji sa svim grupama i zajednicama zainteresovanim za promovisanje održivih rješenja za rodno ravnopravan pristup, sudjelovanje i doprinos kulturi.
- Podržati interdisciplinarna istraživanja rodne ravnopravnosti u nasljeđu i kreativnim industrijama koja uključuju zainteresovane grupe i zajednice, i razmotriti složenost i diverzitet rodnih odnosa i ishodišnih struktura moći.

Mediji bi trebalo da obrate posebnu pažnju da ne održavaju rodne stereotipe, te da redovno, kroz svoju uređivačku politiku, preduzimaju mjere za borbu protiv upotrebe seksističkog govora mržnje. Međutim, mediji često doprinose umnožavanju rodnih i drugih stereotipa, najviše usljed pada profesionalnih standarda, odustva adekvatne regulacije i samoregulacije, kao i nedovoljnog znanja o rodnoj ravnopravnosti. Sa druge strane, sve intenzivnije korišćenje društvenih mreža dovodi do umnožavanja rodnih stereotipa i sve većeg prisustva online nasilja, pri čemu su najčešće žrtve djevojčice, žene i osobe drugih rodnih identiteta. Zbog toga je važno da se kroz odgovarajuće zakone i javne politike koje se bave medijima, digitalnim uslugama i audio-vizuelnim uslugama direktno adresira ovaj problem.

U Crnoj Gori se ne vrši redovan monitoring programa javnih servisa i komercijalnih medija iz ugla moguće diskriminacije po osnovu pola i roda i diskriminacije višestruko marginalizovanih grupa. Sa druge strane, mediji nedovoljno pokrivaju teme vezane za rodnu ravnopravnost i višestruko marginalizovane i osjetljive grupe i nedosljedno primjenjuju zakonske odredbe vezane za rodno senzitivni jezik, zabranu diskriminacije po osnovu pola i roda i višestruku diskriminaciju, ili ih pokrivaju na neadekvatan način (kao, na primer, nasilje nad ženama), čime se problem samo uvećava. Društvene mreže podstiču rodne stereotipe, diskriminaciju i rodno zasnovano nasilje. Takođe, mediji nedovoljno promovišu žene koje bi mogle da budu uzor drugim ženama i mladima i da imaju emancipatorsku ulogu u smislu otklanjanja predrasuda. Evidentan je nedostatak

podrške ženama, osjetljivim i marginalizovanim grupama, da prijave rodno zasnovanu diskriminaciju instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda. Sa druge strane, usled nedostatka jedinstvenog u uporedivog instrumenata za redovno praćenje rodno zasnovane diskriminacije, rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije, teško je utvrditi početno stanje i pratiti napredak u zaštiti od diskriminacije.

Nacrtom Zakona o audiovizuelni medijskim uslugama predviđeno je da su javni emiteri (nacionalni, regionalni i lokalni) dužni da pružaju javne usluge proizvodnje i emitovanja radijskih i/ili televizijskih programa sa informativnim, kulturnim, umjetničkim, obrazovnim, naučnim, dječjim, zabavnim, sportskim i drugim programskim sadržajima, kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja. Takođe je predviđeno da javna usluga, između ostalog znači i “podsticanje i promocija principa rodne ravnopravnosti”. Sa druge strane, odgovornost javnog emitera se, između ostalog, postiže “stavljanjem na uvid javnosti putem veb sajta, najkasnije do kraja juna tekuće godine izvještaja o radu za prethodnu godinu, sa posebnim osvrtom na primjenu programskih standarda i ostvarivanje obaveza utvrđenih osnivačkim aktom”. Saglasno tome, a imajući u vidu ulogu, prava i obaveze javnih emitera, posebno RTCG, oni bi trebalo da definišu i sprovedu mjere kojima će se obavezati kako realizacija obaveza iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti (dužni su da u svojim programima imaju rodno senzitivne sadržaje i da koriste rodno senzitivni jezik), tako i obavezu koja proizilazi iz njihovih osnivačkih akata.

Zakonom o medijima je propisano (član 17) da država iz budžeta Crne Gore finansira projekte u oblasti informisanja, obezbjeđivanjem finansijskih sredstava za pružanje javnih usluga preko Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, kako bi se odstakao medijski pluralizam, a posebno proizvodnja i objavljivanje sadržaja koji su značajni, između ostalog, za “*zaštitu prava i dostojanstva manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od diskriminacije, stereotipa i predrasuda*”. Organi zaduženi za sprovođenje javnih konkursa su Savjet regulatora za audiovizuelne medijske usluge i nezavisna komisija koju obrazuje ministarstva nadležnog za medije.

U oblasti medija, CEDAW Komitet preporučuje sljedeće:

- Nastaviti sa senzibilisanjem medija o potrebi uklanjanja rodni stereotipa promovisanjem pozitivnih slika o ženama kao aktivnim učesnicama u društvenom, ekonomskom i političkom životu i o muškarcima kao aktivnim učesnicima u odgovornostima za domaćinstvo i vaspitanje djece;
- Adekvatno nadgledati upotrebu rodno osetljivog jezika u medijima i proširiti uvođenje rodno osetljivog jezika u obrazovne materijale.

Sa druge strane, Evropska komisija za borbu protiv rasizma i netrpeljivosti (ECRI) u svom izvještaju za za 2017. godinu⁶⁴, podsjeća da Zakon o medijima, koji obuhvata samo štampane medije, u članu 23 zabranjuje objavljivanje informacija kojima se podstrekava diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv lica po osnovu rase, vjeroispovjesti, nacionalnog porijekla, etničke grupe, rodne i seksualne orijentacije i preporučuje da bi, bez zadiranja u nezavisnost medija, vlasti trebalo da ohrabre medije da obezbijede bolje poštovanje etičkih standarda i da pruže obuku sa tim ciljem.

---

⁶⁴ <https://rm.coe.int/second-report-on-montenegro-montenegrin-translation-/16808b5944>, str.16

Da bi se informacije koje plasiraju mediji razumjele i koristile za donošenje dobrih životnih odluka, stereotipi dekonstruisali i građani bili rodno senzibilisani, neophodno je razvijati vještinu kritičkog čitanja medijskih sadržaja. Prvi korak je što veća i šira zastupljenost predmeta medijska pismenost u školama. Predmet medijska pismenost je izborni predmet samo u gimnazijama u Crnoj Gori i nije dostupan učenicima srednjih stručnih škola i osnovcima. Medijska pismenost postaje sve značajnija za razumijevanje na koji način se zaštititi od sve prisutnijeg on-line nasilja i zloupotrebe privatnosti preko društvenih mreža. Nacionalna koalicija za medijsku pismenost, u kojoj su akteri institucija koje se bave obrazovanjem i medijima, predstavnici/ce civilnog društva i istaknuti pojedinci/ke, zagovara uvođenje predmeta medijska pismenost u sve srednje škole i u starijim razredima osnovnih škola (sedmi, osmi i deveti razred).

Pristup žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta prirodnim i društvenim resursima

Učešće u političkom i ekonomskom odlučivanju

Članovima 10, 11 i 12 Zakona o rodnoj ravnopravnosti propisana je obaveza rodno balansirane zastupljenosti muškaraca i žena u organima. Međutim, žene nisu dovoljno zastupljene u političkim i ekonomskim procesima donošenja odluka u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou. Nakon parlamentarnih izbora u avgustu 2020, procenat poslanica je bio 22,2% (18 žena od ukupno 81 poslanika/ce). U februaru 2021. zbog ostavki dvojice poslanika na čija su mjesta došle žene, broj je porastao na 20, što čini 24,69% od ukupnog broja poslanika/ca. To je značajan pad u odnosu na prethodnu godinu, a naročito na posljednje mjesec prethodnog saziva Skupštine - naime, u 2019. godini u Skupštini je bilo 28,4% žena, a u u periodu od januara do avgusta 2020. godine 29,6%⁶⁵.

Na čelu Skupštine je muškarac dok žena zauzima jedno od tri potpredsjednička mjesta. Iako je imenovanje žene na poziciju potpredsjednice (prve ikada) Skupštine korak u dobrom pravcu, važno je napomenuti da Skupština nije ispoštovala obavezu koju propisuje Zakon o rodnoj ravnopravnosti da se prilikom svih izbora i imenovanja, uključujući formiranje radnih tijela, vodi računa o principu rodne ravnopravnosti, pa je procenat žena u radnim tijelima Skupštine 21,42%. Žene predsjedavaju Ustavnim odborom, Odborom za rodnu ravnopravnost i Odborom za antikorupciju (tri od petnaest radnih tijela). Pojedini odbori, kao što je Odbor za međunarodne odnose i iseljenike, Odbor za ljudska prava i slobode, Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Odbor za antikorupciju, Administrativni odbor i Odbor za praćenje i kontrolu postupka

⁶⁵ 2020: <https://data.ipu.org/women-ranking?month=1&year=2020>

privatizacije imaju čak manji procenat žena nego u plenumu, dok u Odboru za bezbjednost i odbranu nema ni jedne žene.

Amandmani na izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika koje je Radnoj grupi za reformu izbornog zakonodavstva, dostavila Ženska politička mreža (u daljem tekstu: ŽMP), koju čine poslanice iz 16 političkih partija, uvršteni su u Predlog izmjena i dopuna ovog zakona i dobili su potrebnu većinu na Odboru za sveobuhvatnu reformu izbornog i drugog zakonodavstva, ali kako se nisu stekli uslovi za donošenje ovog Zakona u prethodnom sazivu Skupštine Crne Gore, postupak izglasavanja izmjena izbornog zakonodavstva bi trebao da se dogodi u mandatu novog saziva Skupštine, nakon pralamentarnih izbora 30. avgusta 2020.godine. Navedeni amandmani se odnose na sledeće: najmanje 40% kandidata manje zastupljenog pola na izbornim listama i da u svaka 3 kandidata na izornoj listi, bude najmanje 1 lice manje zastupljenog pola.

U skladu sa prijedlogom ŽMP, novim Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja predviđa da 20% budžetskih sredstava za redovno funkcionisanje parlamenta stranke treba isplaćivati proporcionalno broju izabranih predstavnica manje zastupljenog pola.

Takođe je značajno reći da od trideset tri političke partije koje su predstavljene u parlamentu, ni jednu ne vodi žena. Sve parlamentarne partije su integrisale rodno ravnopravan pristup u svoje programe i statute i formirale forume žena, koji su samo u 2020. godini dobili ukupno 528,000 eura za rad. Uvođenje norme kojom se osigurava finansiranje političkog rada žena unutar partija predstavlja najveći iskorak u proteklom periodu i primjenu najnaprednije mjere preporučene od strane Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija. Radi poređenja, u Evropi svega par zemalja omogućava ovo rješenje, dok u zemljama u regionu političarke nijesu uspjevale da se izbere za ovu normu. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, 80% partija je vodilo kampanje usmjerene na biračice. Uprkos svemu tome, žene su i dalje jako slabo zastupljene na visokim pozicijama u partijskim strukturama, a u pregovaračkim timovima političkih partija i koalicija o formiranju nove Vlade, učestvovala je samo jedna žena.

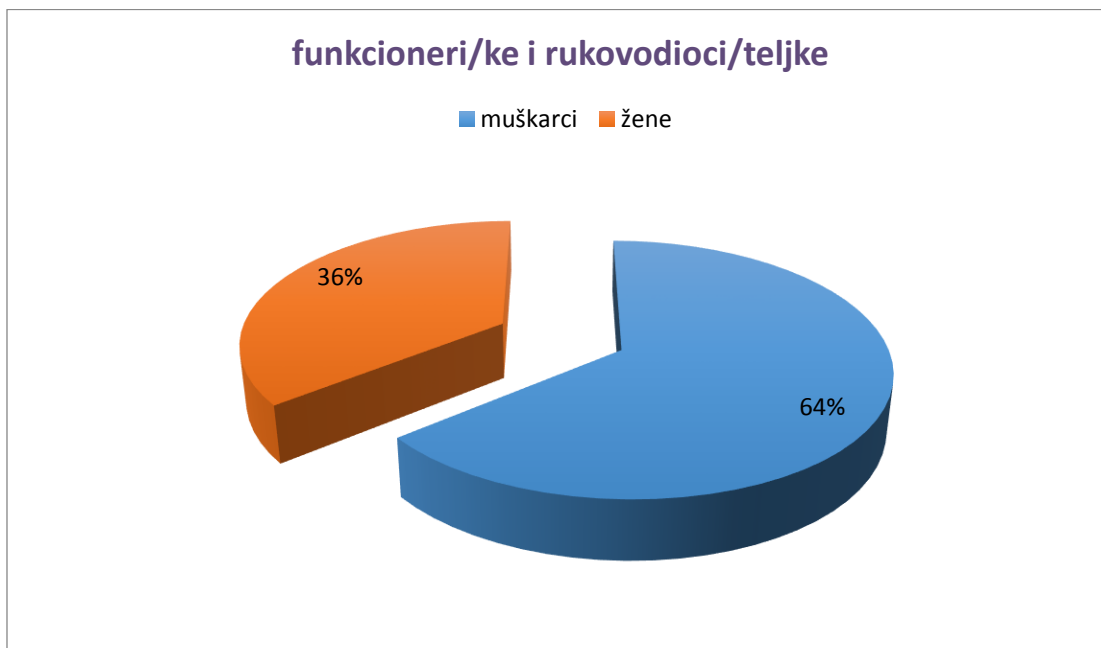
U martu 2021, u Skupštini Crne Gore je formiran Ženski klub, koji čine poslanice svih političkih partija zastupljenih u parlamentu. Sporazum o formiranju Ženskog kluba potpisalo je svih 20 poslanica 27. saziva Skupštine Crne Gore. Ciljevi i principi Kluba su afirmacija rodne ravnopravnosti na svim nivoima odlučivanja; podsticaj ženama za veće učešće u političkom i javnom životu; unaprjeđenje položaja žena u svim sferama društva i podsticaj i unaprjeđenje solidarnosti i humanosti, promovisanje volonterizma i međusobnog pomaganja.

U Vladi su na 2 ključna mjesta (predsjednik i potpredsjednik Vlade) muškarci. Od 12 ministara, 4 su žene. Neravnoteža postoji i na lokalnom nivou: 2 žene su predsjednice opština (u odnosu na 22 muškarca), 7 je potpredsjednica opština (i 31 muškarac), a samo 3 žene su predsjednice lokalnog parlamenta (u odnosu na 21 muškarca na istoj poziciji)⁶⁶. Kada su u pitanju najprestižnije i

---

⁶⁶ Rodna mapa Crne Gore. - UNDP, Austrijska agencija za razvoj i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2020, www.rodnamapa.me

najplaćenije pozicije, za žene ostaje princip "staklenog plafona"⁶⁷. Podaci MONSTAT-a iz 2019. pokazuju da žene čine 35,8% funkcionera/ki i rukovodilaca/ki⁶⁸.

Izvor: Uprava za statistiku

U Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori iz 2020. godine⁶⁹ navodi se da žene nisu dovoljno zastupljene u politici i da nedovoljno zastupljene na visokom rangu pozicija u Parlamentu kao i na rukovodećim pozicijama u stranci. OEBS/ODIHR-a upućuje preporuke Crnoj Gori već duži niz godina da izvrši izmjene Zakona o izboru odbornika i poslanika kako bi se ostvario princip rodne ravnopravnosti. To bi značilo da na izbornoj listi bude najmanje 40% kandidata/kinja manje zastupljenog pola, odnosno da na izbornoj listi među svaka tri kandidata/kinje prema redosljedu na listi mora biti najmanje po jedan kandidat/kinja pripadnik manje zastupljenog pola.

Političko i ekonomsko odlučivanje, kao i učešće u javnom životu, predmet su istraživanja "Indeksa rodne ravnopravnosti" koje po metodologiji Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost radi Uprava za statistiku (MONSTAT). O Indeksu će biti više riječi u poglavlju koje se bavi rodnom

⁶⁷ Evropski institut za rodnu ravnopravnost objašnjava termin "stakleni plafon" kao "vještačke i nevidljive prepreke koje sprečavaju pristup žena na najviše pozicije u smislu donošenja odluka, kao i na menadžerske pozicije u organizaciji, bilo javnoj ili privatnoj, u bilo kom domenu. "U dodatnim napomenama i objašnjenjima kaže se da se "pojam staklo" koristi zato što su te prepreke naizgled nevidljive i obično su povezane sa održavanjem statusa quo u organizacijama, za razliku od transparentnih i jednakih mogućnosti za napredovanje u karijeri za žene i muškarce u organizacijama" - <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1228>

⁶⁸ Žene i muškarci u Crnoj Gori, strana 85, MONSTAT i Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/%C5%BDene%20i%20mu%C5%A1karci%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>

⁶⁹ Commission Staff Working Report, Montenegro 2020 Report, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/montenegro_report_2020.pdf, str. 13

statistikom, a sadržaj kompozitnih indikatora kojima se određuju vrijednosti rodne ravnopravnosti u pojedinim domenima (rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje) podrobnije je objašnjen u poglavlju koje se bavi upoređivanjem stepena rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori i zemljama EU. Shodno podacima iz Indeksa, u oblasti moći (u koju spadaju političko i ekonomsko odlučivanje i učešće u javnom životu), indeksna vrijednost za Crnu Goru je 35,1, dok je za istu oblast prosjek u zemljama EU 51,9.

Učešće u javnom životu

Članovima 2 i 7 Zakona o rodnoj ravnopravnosti definiše se značenje i sadržaj pojma rodne ravnopravnosti kao "ravnopravno učešće žena i muškaraca, kao i lica drukčijih rodnih identiteta u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada". U praksi, postizanje ravnoteže između javnog i privatnog života predstavlja jedan od glavnih izazova za žene, pogotovo ako su zaposlene. Poslodavci često vide majčinstvo kao prepreku za zapošljavanje, pa su veoma česti primjeri diskriminacije po osnovu pola. Prema izvještajima NVO Centar za ženska prava objavljenom 2019. godine,⁷⁰ 64,1% žena koje su učestvovala u istraživanju je bilo pitano o njihovom bračnom statusu tokom razgovora za posao, 45,5% je pitano o broju djece koju imaju, a 35,6% o njihovim planovima da imaju djecu.

U Crnoj Gori je neplaćeni rad neravnomjerno raspoređen između muškaraca i žena. Prema podacima koje je su prikupili UNDP i Austrijska razvojna agencija, briga o gajenju i obrazovanju djece, briga o starijima i osobama sa invaliditetom u većoj mjeri pripada ženama (42%) nego muškarcima (24%).⁷¹ Neravnomjerna rasporeda obaveza bitno utiče na kvalitet života muškaraca i žena u smislu (ne)mogućnosti korišćenja slobodnog vremena za učešće u javnom životu, društvenim aktivnostima, ispunjavanju kulturnih potreba, sportu, rekreaciji, volonterskom radu i dobrotvornim aktivnostima. Jednom riječju, žene imaju manje vremena da se posvete stvaranju društvenih veza i mreža, što veoma utiče na njihovu povezanost sa drugim oblastima života mimo poslovnih i porodičnih obaveza.

Ravnoteža između poslovnog i privatnog života značajno se narušava kroz sve češće pojave produženog radnog vremena i promjena u radnom rasporedu, što negativno djeluje na zaposlenost žena. Pandemija je dodatno pogoršala ovu situaciju, naročito kada su u pitanju sektori koji su podnijeli najveći teret povećanog obima posla, a u kojima su u najvećem procentu zapošljene žene (zdravstvo i obrazovanje). Pandemija je takođe doprinijela i povećanju neplaćenih radnih sati žena u poslovima brige o djeci, pomoći i savladavanju školskog gradiva tokom on-line nastave i s.l. Iskustvo zemalja Evropske pokazalo je da kad očevi koriste

---

⁷⁰ Centar za ženska prava: Rodna diskriminacija na radu i pri zapošljavanju, Podgorica, 2019

⁷¹ Rodna mapa Crne Gore. - UNDP, Austrijska agencija za razvoj i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2020, www.rodnamapa.me

mogućnostima za ravnotežu između poslovnog i privatnog života, kao što su roditeljsko odsustvo ili fleksibilni radni uslovi, to povoljno utiče na smanjenje dijela neplaćenog rada u porodici koji obavljaju žene, kojima se tako ostavlja više vremena za plaćene poslove.

Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE) izradio je metodologiju za procjenu rodne ravnopravnosti u zemljama EU, koju su prihvatile i druge zemlje koje ne pripadaju EU, među njima i Crna Gora⁷². Ova metodologija pretočena je u Indeks rodne ravnopravnosti, o kome će biti više riječi u narednim poglavljima. Indeks prati 6 oblasti, među kojima je i oblast korišćenja vremena, kojom se nastoji izmjeriti vrijeme koje muškarci i žene provedu obavljajući kućne poslove i starajući se o djeci, starijim osobama i osobama sa invaliditetom, a koliko im ostaje za sport, kulturu, rekreaciju i druge aktivnosti. U ovoj oblasti, Crna Gora ima 52,7 indeksnih poena, dok je prosjek za EU zemlje 65,7. U izračunavanje pomenutih indeksnih poena ušli su sljedeći podaci koje je MONSTAT prikupio iz različitih istraživanja, koja su uglavnom rađena na uzorku: od ukupnog broja ispitanika/ca, 42,7% žena provodi vrijeme starajući se o djeci, starijim osobama, invalidima, rođacima itd. u poređenju sa 23,8% muškaraca. Takođe, 68% žena provodi barem jedan sat obavljajući kućne poslove svaki dan, dok to isto radi samo 10,3% muškaraca. 19,6% žena je najmanje svaki drugi dan provodilo određeno vrijeme na sportske, kulturne ili zabavne aktivnosti, u poređenju sa 25,8% muškaraca.

Kao jednu od mjera kojima se podstiču muškarci da u većem obimu učestvuju u gajenju djece, a istovremeno doprinosi smanjenju stereotipnih roditeljskih uoga, Crna Gora je uvela roditeljsko odsustvo, umjesto samo porodiljskog odsustva. Država se takođe obavezala da će poštovati međunarodne direktive kao što je Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i staratelja⁷³. Prema podacima Poreske uprave dobijenih u svrhu izrade ove Strategije, u 2019. godini, 486 očeva je koristilo roditeljsko odsustvo, dok je u 2020. taj broj bio značajno manji - 385. Zakon o radu⁷⁴ u Članu 127 definiše pravo na roditeljsko odsustvo koje mogu koristiti oba roditelja radi njege i staranja o djetetu. Međutim, zakon ne propisuje obavezu oca da koristi roditeljsko odsustvo u određenom periodu nakon

---

⁷² MONSTAT, tj. Uprava za statistiku, na inicijativu Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a na osnovu metodologije EIGE uradila je prvi Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru 2019. godine. Indeks se može naći na <https://mmp.gov.me/vijesti/220061/Izracunat-prvi-Indeks-rodne-ravnopravnosti-za-Crnu-Goru-Da-bi-postigla-rodnu-ravnopravnost-Crna-Gora-treba-da-iskorijeni-diskrim.html>

⁷³ Direktive 2010/18/EU iz 8 marta 2010 koja omogućava implementaciju Ramkovnog ugovora o roditeljsko odsustvo od posla i regulisanje sledeće "da bi se promovisalo usuglašavanje profesionalnog rada sa porodičnom životu preporučuje se članice EU, i socijalne partnere da uvode roditeljsko odsustvo i fleksibilne radne aranžmane za radnike koje se vraćaju sa roditeljsko odsustvo. Preporuka je da roditeljsko odsustvo bude minimum 4 mjeseca i zasnovano na principu rodne ravnopravnosti da se jednako djeli između roditelja i da se ne prenosi sa jednog na drugog roditelja.

. Takođe, Direktivom 2019/1158 utvrđuju se minimalni zahtjevi namijenjeni ostvarenju ravnopravnosti muškaraca i žena u pogledu njihovih mogućnosti na tržištu rada i postupanja prema njima na radnome mjestu tako da se radnicima koji su roditelji ili staratelji olakša usklađivanje poslovnog i porodičnog života. U tu se svrhu ovom Direktivom predviđaju prava pojedinaca koja se odnose na sljedeće: (a) porodiljsko odsustvo za očeve; roditeljsko odsustvo, roditeljsko odsustvo za staratelje; (b) fleksibilni radni uslovi za radnike/ce koji su roditelji ili staratelji.

⁷⁴ Službeni list 74/2019

rođenja djeteta, što umnogome umanjuje efikasnost ove mjere. Istraživanje UNDP-ja u Crnoj Gori o orodnjenosti objavljeno u januaru 2020. godine⁷⁵ pokazalo je da je tri petine ispitanika/ca koji su bili obuhvaćeni ovim istraživanjem saglasno da bi očevi trebalo češće da koriste pravo na roditeljsko odsustvo nego što je to trenutno slučaj, pri čemu ovaj procenat raste na 70% među ženama i građanima/kama starosti od 30 do 44 godine.

Osim pomenute neravnoteže u raspodjeli porodičnih i kućnih obaveza, neravnopravnosti žena doprinosi i činjenica da u Crnoj Gori, uprkos postojanju zakonskih odredbi o jednakim zaradama za jednak rad za muškarce i žene. postoji razlika u zaradama, koja je 2012. godine iznosila 13,9% više zarade u korist muškaraca⁷⁶.

Žene iz manjinskih grupa i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta nisu dovoljno zastupljene u javnom životu, pa Komitet CEDAW u svom izvještaju iz 2017⁷⁷ preporučuje Crnoj Gori da stvori povoljan ambijent za učešće žena u javnom i političkom životu, pri čemu je naročitu pažnju potrebno posvetiti osobama iz manjinskih grupa. U tu svrhu, potrebno je raditi na podizanju svijesti političkih lidera/ki i građanstva o značaju slobodnog, jednakog i demokratskog učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u političkom i javnom životu, kako bi se osiguralo puno poštovanje njihovih ljudskih prava. Ova preporuka je takođe integrisana u mjere ove Strategije.

Učešće u ekonomiji i ekonomskom odlučivanju

Kao jedna od ozbiljnih posljedica prisustva rodni stereotipa i rodni uloga javlja se veliki jaz u pristupu resursima između muškaraca i žena. Iako je pristup obrazovanju podjednak, za žene je pristup tržištu rada teži, pa one čine 45% u odnosu na ukupan broj zaposlenih. Među ženama je stopa nezaposlenosti 15%, dok je stopa neaktivnosti 47%⁷⁸. Takođe, stopa neaktivnosti među Romkinjama i Egipćankama je značajno viša nego kad je u pitanju ukupna ženska populacija u Crnoj Gori – 59.6%.⁷⁹ U sjevernom regionu Crne Gore, koji po svim ekonomskim parametrima zaostaje za južnim i centralnim regionom, nezaposlenost među ženama je sedam puta veća nego na jugu i tri puta veća nego u centralnom regionu. Kako je navedeno u Sektorskoj analizi Ministarstva za ljudska i manjinska prava, više od polovine nezaposlenih žena u ruralnim

---

⁷⁵ Istraživanje o orodnjenosti (gender mainstreaming) - Rodna ravnopravnost u Crnoj Gori i ocjena primjene načela rodne ravnopravnosti u intitucijama javne vlasti - istraživanje koje je sproveo IPSOS Strategic Marketing za potrebe kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, Januar 2020, str. 25

⁷⁶ Žene i muškarci u Crnoj Gori, MONSTAT, 2014, dostupno na:

<https://www.monstat.org/userfiles/file/publikacije/zene%20i%20muskarci%202014/ZENE%20I%20MUSKARC I%20U%20CRNOJ%20GORI%20web.pdf>

⁷⁷ Drugi periodični izvještaj CEDAW Komiteta, podniet na 1512. i 1513. zasjedanju u julu 2017.

⁷⁸ Rodna mapa Crne Gore. - UNDP, Austrijska agencija za razvoj i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2020, www.rodnamapa.me

⁷⁹ Izvor: Istraživanje o socio-ekonomskom položaju Roma i Egipćana u Crnoj Gori koje je MLJMP sprovelo 2020. godine za potrebe izrade nove Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana 2021-2025,

<https://mmp.gov.me/biblioteka/istrazivanja>

područjima nikada nisu pokušale da zasniju radni odnos. Oko 1/3 njih su domaćice, nikada nisu bile zaposlene, i nemaju penziono osiguranje.

Shodno Indeksu rodne ravnopravnosti iz 2019. godine, u oblasti rada, u kojoj se mjeri učešće na tržištu rada i segregacija i kvalitet rada, navodi se da je u Crnoj Gori stopa zaposlenosti u ekvivalentu punog radnog vremena 37,3% za žene i 50,5% za muškarce. Kada je u pitanju trajanje radnog vijeka, žena koja danas ima 15 godina će u prosjeku na tržištu rada biti aktivna narednih 27,9 godina, a muškarac 34,4 godine. Što se tiče segregacije, za muškarce i žene na radnom mjestu postoji horizontalna i vertikalna segregacija. Žene su uglavnom nalaze na niže plaćenim zanimanjima i pokazuju tendenciju da ne napreduju po hijerarhiji odlučivanja istom brzinom kao i muškarci. Iako žene predstavljaju značajnu većinu kada je riječ o zaposlenima u obrazovanju (76,6%), na primjer, samo manji broj žena bude imenovan na pozicije na kojima se donose odluke (od 234 direktora osnovnih, srednjih škola ili vrtića, 88 su žene). Ukupna indeksna vrijednost za oblast rada u Crnoj Gori je 65,2 indeksnih poena, dok je za istu oblast prosjek u EU zemljama 72.

U izvještaju Sekretarijata Savjeta za konkurentnost Crne Gore "Osvrt Savjeta na ekonomsko osnaživanje žena u rodnu ravnopravnost u Crnoj Gori"⁸⁰ navodi se da je, prema podacima dobijenim od Poreske uprave, u 2019. godini zabilježen dvostruki rast broja malih i srednjih preduzeća, pri čemu je povećan procenat žena vlasnica za 5% u odnosu na 2011. godinu. Isti podatak Poreske Uprave se navodi i u Informaciji o ženskom preduzetništvu koju je pripremila Privredna komora u decembru 2020. godine. U tabeli ispod je prikazan procenat malih i srednjih preduzeća i procenat žena vlasnica preduzeća u periodu 2011-2019. godine.

	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
MSP	18.571	19.829	21.525	23.138	24.455	25.440	26.755	29.534	32.084
Žene vlasnice MSP	3.021	3.281	3.595	3.925	4.599	5.233	5.820	6.460	6.994
%	16,27	16,55	16,70	16,96	18,81	20,57	21,75	21,87	21,81

Izvor: Poreska uprava Crne Gore

Tabela 4: Procenat malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori 2011-2019 i procenat žena-vlasnica MSP

U Informaciji Privredne komore, takođe se navode podaci iz Ankete o radnoj snazi iz II kvartala 2020. godine koju je uradila Uprava za statistiku, gdje se kaže da je u strukturi svih zaposlenih prema statusu zaposlenja, najveći procenat žena (82%) je zaposleno sa ugovorom. Takođe prisutan je veći broj žena u porodičnom biznisu (66 %) nego muškaraca, kao rezultat želje da "igraju na poznatom terenu", što se odražava i na dalje poslovanje u kom žene vrlo retko rizikuju.

U istraživanju "Žene u menadžmentu u Crnoj Gori"⁸¹ koje je 2017. godine sprovela Unija poslodavaca Crne Gore u saradnji sa Međunarodnom organizacijom rada i Austrijskom agencijom za razvoj, navodi se da kompanije u Crnoj Gori karakteriše dominacija muškaraca u odnosu na žene na svim nivoima upravljanja i rukovođenja - izuzev na srednjem nivou gdje žene predstavljaju većinu (50.1%). Prema podacima, učešće žena na visokim rukovodećim pozicijama kompanija iznosi tek 36,6%. Funkciju izvršne direktorice obavlja 26,4% žena, a funkciju

⁸⁰ Dostupno na:

<https://onedrive.live.com/?authkey=%21AG8PVz3%2DPyzXDxU&cid=57A359520F5BABD9&id=57A359520F5BABD9%212871&parId=57A359520F5BABD9%212870&o=OneUp>

⁸¹ Dostupno na: <http://poslodavci.org/biblioteka/publikacije/izvjestaj-zene-u-menadzmentu-u-crnoj-gori>

predsjednice upravnog odbora samo 6,1% žena. Žene su dominantno zastupljene na pozicijama menadžerki za komunikacije i menadžerki odnose sa javnošću (po 82.1%), kao i na pozicijama menadžerki za ljudske resurse (75,6%). Ovaj podatak, između ostalog, upućuje i na segregaciju po polu unutar menadžerskih zanimanja, odnosno na fenomen "staklenih zidova" u crnogorskim kompanijama. Prema ocjenama učesnika/ca istraživanja, pet najznačajnijih barijera za žensko liderstvo u kompanijama u Crnoj Gori su: (1) Žene imaju veću odgovornost prema porodici nego muškarci, (2) Nedovoljno menadžerskog ili ukupnog radnog iskustva žena, (3) Uloge koje su muškarcima i ženama dodijeljene od strane društva, (4) Muškarci se ne podstiču da uzmu odsustvo zbog porodičnih obaveza, (5) Stereotipi o ženama. Učesnici/ce istraživanja su kao pet prioritarnih mjera za unapređenje liderstva tj. pozicije žena u menadžmentu kompanije naveli: (1) Dodjela vidljivih i izazovnih zadataka ženama menadžerkama, (2) Trening za žene na upravljačkim pozicijama, (3) Promocija žena u ukupnom poslovanju i funkcionisanju kompanije, (4) Priznanje i podrška ženama, (5) Kreiranje korporativne kulture koja je u većoj mjeri inkluzivna.

CEDAW komitet konstantno izražava zabrinutost u vezi sa situacijom žena na tržištu rada, naročito u pogledu koncentracije žena u slabije plaćenim sektorima zapošljavanja, i upozorava na činjenicu da su žene često angažovane preko ugovora na određeno vrijeme koje je lako raskinuti, i kojima se ograničavaju prava na plaćeno porodiljsko odsustvo i otežava, tj. najčešće i onemogućava, povratak na posao nakon porođaja. Radni vijek žena je kraći nego kod muškaraca, što utiče na niži nivo penzija. Svi ovi faktori su uticali na to, da su tokom COVID krize žene bile najčešće žrtve otkaza, smanjenja plata i svih vidova diskriminacije u oblasti rada i zapošljavanja. Sa druge strane, u Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori u 2020. godini⁸², konstatuje se da "uprkos jednakosti žena i muškaraca u zapošljavanju i socijalnoj politici i preduzetim mjerama, žene su i dalje podložne diskriminaciji na tržištu rada, što rezultira nižim učešćem i nižim stopama stvaranja dohotka i, zauzvrat, ometa pristup dugoročnim ugovorima o radu i pristup plaćenom porodiljskom odsustvu. Pitanja poput razlike u zaposlenosti i plati, seksualno uznemiravanje na radnom mjestu, nedostatak pristupačne brige o djeci, neplaćeni rad i sistemi poreskih olakšica ostaju uglavnom neriješeni." U tom smislu, Evropska komisija preporučuje da neprekidni fokus mora biti na inicijativama kao što su aktivne mjere na tržištu rada koje su posebno prilagođene ženama i na zakonodavne i nezakonodavne mjere usmjerene na ravnotežu između posla i privatnog života.

Obrazovanje

Indeks rodne ravnopravnosti u oblasti znanja, kojim se mjeri nivo nejednakosti između muškaraca u žena u obrazovnim postignućima i segregaciju u različitim oblastima obrazovanja, za Crnu Goru iznosi 55,1 indeksni poen, dok je EU prosjek 63,5. Što se tiče podataka koji su

---

⁸² Commission Staff Working Report, Montenegro 2020 Report, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/montenegro_report_2020.pdf, page 100

relevantni za ovu oblast⁸³, važno je reći da je školske 2019/2020 godine, od ukupnog broja diplomiranih na osnovnim studijama, bilo 56,7% osoba ženskog, a 43,3% muškog pola. Što se tiče postdiplomskih studija, školske 2019/2020 je među studentima/kinjama specijalističkih studija bilo 55,8% žena i 44,2% muškaraca, a na magistarskim 60,4% žena i 39,6% muškaraca.

Shodno podacima prikazanim u Indeksu, među doktorima/kama nauka, 2019. godine je bilo 12 muškaraca i 8 žena. Potrebno je napomenuti da je u oblastima pedagogije, zdravstva i humanističkih nauka, i umjetnosti značajno je više studentkinja. Žene tradicionalno značajno manje upisuju studije prirodnih nauka, tehnologije (STEM). Ovakvo stanje doprinosi već postojećoj segregaciji zanimanja i učvršćivanja predrasuda o "ženskim" i "muškim" zanimanjima. Što se tiče učešća oba pola u neformalnom obrazovanju, koje je neophodan činilac cjeloživotnog učenja, nivo je prilično nizak i za muškarce i za žene i iznosi svega 13,3%. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda⁸⁴ takođe ukazuje na potrebu da se promoviše učešće žena u STEM oblastima - nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike, s obzirom na visoku zapošljivost stručnjaka za informatičku i komunikacijsku tehnologiju, kao i na podsticajne novčane nadoknade u ovoj oblasti. Ovo je naročiti važno imajući u vidu da ne postoji razlika u stepenu informatičke pismenosti između muškaraca i žena, što su pokazali podaci predstavljeni u Indeksu rodne ravnopravnosti, što je dobra pretpostavka za jednako učešće u studijama i poslovima za koje je neophodna informatička pismenost.

Prema podacima za poslednje dvije godine dobijenim od Centra informacionog sistema Univerziteta Crne Gore za potrebe ove Strategije, žene su u manjini na osnovnim studijama u STEM oblastima, dok je razlika u procentima između muškaraca i žena znatno manja na master, magistarskim i doktorskim studijama.

<i>Fakultet (svi studijski programi) u STEM oblastima</i>	<i>Studijska godina</i>	<i>Osnovne studije</i>	<i>Master studije</i>	<i>Magistarske studije</i>	<i>Doktorske studije</i>
Elektrotehnički	2020/2021	238 M 95 Ž	24 M 12 Ž	47 M 19 Ž	3 M 2 Ž
	2019/2020	267 M 66 Ž	33 M 14 Ž		1 Ž
Mašinski	2020/2021	150 M 27 Ž	7 M 2 Ž	15 M 10 Ž	2 M
	2019/2020	131 M 45 Ž	10 M 1 Ž		2 M
Metalurško-tehnološki	2020/2021	35 M 69 Ž	2 M 4 Ž	10 M 18 Ž	

⁸³ Izvor: publikacija "Žene i muškarci u Crnoj Gori", Uprava za statistiku, 2020, dostupno na: <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/%C5%BDene%20i%20mu%C5%A1karci%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>

⁸⁴ Izvještaj o radu Zaštitnika za 2019

	2019/2020	31 M 74 Ž	0 M 3 Ž		1 M 1 Ž
Prirodno- matematički	2020/2021	98 M 113 Ž	13 M 18 Ž	20 M 15 Ž	4 M 6 Ž
	2019/2020	90 M 109 Ž	9 M 20 Ž		3 M 4 Ž
UKUPNO po studijskoj godini u STEM oblastima	2020/2021	486 M 304 Ž 38,48% Ž	34 M 36 Ž 51,42% Ž	92 M 62 Ž 40,2% Ž	12 M 8 Ž 40% Ž
	2019/2020	519 M 294 Ž 36,16 % Ž	52 M 38 Ž 42,2% Ž		6 M 6 Ž 50% Ž

Tabela 5: Podaci o broju upisanih studenata/kinja na prvu godinu osnovnih, master, magistarskih i doktorskih studija, studijske godine 2020/21 i 2019/20 u STEM oblastima na Univerzitetu Crne Gore. Izvor: Centar informacionog sistema UCG.

Na Univerzitetu Donja Gorica, STEM oblasti se studiraju na Fakultetu za informacione sisteme i tehnologije (FIST), gde su studentkinje takođe u manjini. U tabeli ispod prikazani su podaci za poslednje dvije studijske godine:

Fakultet (svi studijski programi)	Studijska godina	Osnovne studije	Specialističke studije	Master studije
Fakultet informacionih sistema i tehnologija	2020/2021	119 M 13 Ž 9,84%	M 4 Ž 2 50%	12 M 1 Ž 8,3%
	2019/2020	M 72 Ž 12 14,28%	M16 Ž 3 15,78 %	M 2 Ž 0 0%

Tabela 6: Podaci o broju upisanih studenata/kinja na studijske programe u STEM oblastima (osnovne, specijalističke i master studije) u studijskoj 2021/2020 i 2019/2020 godini. Izvor: Univerzitet Donja Gorica

Prema podacima nevladine organizacije Spektra, na univerzitetu trenutno studiraju tri trans osobe, ali samo jedna od njih otvoreno živi svoj rodni identitet. Iako visokoškolske ustanove primjenjuju mjere pozitivne diskriminacije prilikom upisa pripadnika/ca osjetljivih grupa (Romi/kinje i Egipćani/kinje i osobe sa invaliditetom), sticanje diplome nije garancija ovim

osobama da će lakše naći posao. Većina njih ostaje van tržišta rada, i pored činjenice da su za poslodavce koji zaposle osobu koja pripada ovim osjetljivim grupama, kroz mjere pozitivne diskriminacije u oblasti zapošljavanja, omogućene posebne povlastice i stimulatívne mjere. Osobe drugačijih rodnih identiteta su često skoro u potpunosti isključene iz tržišta rada, što se naročito pokazalo tokom trajanja pandemije, kad je preko 50% LGBTI osoba, većinom transrodnih osoba, ostalo u potpunosti bez prihoda ili su im prihodi umanjeni za više od 50%.⁸⁵

Pristup zdravstvenim uslugama

U oblasti zdravlja, Indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da je u Crnoj Gori stepen jednakosti u pristupu zdravstvenim uslugama veoma blizu prosjeka u EU u ovoj oblasti - broj indeksnih poena za Crnu Goru je 86,9, u odnosu na EU prosjek od 88,1. U ovoj oblasti, Indeksom je mjereno percepcijom o sopstvenom zdravlju, očekivanim životnim vijekom za muškarce i žene, zdravim godinama života, životnim navikama (pušenje i konzumiranje alkohola), kao i obimom nezadovoljenih medicinskih potreba. Treba napomenuti da u Crnoj Gori ne postoje podaci za sve navedene parametre, te da su u obzir bili uzeti sljedeći podaci: u anketama o percepciji o sopstvenom zdravlju, 65,3% ispitanica je ocijenilo svoje zdravlje kao dobro ili jako dobro, u poređenju sa 73,2% ispitanika koji su dali istu ocjenu o svom zdravlju. Očekivani životni vijek za žene u Crnoj Gori je 79,4 godine, a za muškarce 74,1 godinu. I muškarci i žene mogu da očekuju 50 godina zdravog života. To znači da se očekuje da će ženska osoba, rođena 2017. godine, živjeti 29 godina sa lošim zdravljem, u poređenju sa 24 godine koje očekuju muškarca.

Pristup zdravstvenim uslugama za osjetljive grupe, žene sa invaliditetom, lezbejke, biseksualne, transrodne žene, žene iz manjinskih etničkih zajednica (Romkinje i Egipćanke), kao i žene koje žive na selu, još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Više od 6% žena koje žive na selu nema zdravstveno osiguranje.⁸⁶ CEDAW Komitet u svom izvještaju iz 2017. godine preporučuje Crnoj Gori da sprovede mjere socijalne i zdravstvene zaštite žena koje žive u ruralnim područjima, naročito onih, koje su angažovane na neplaćenim poslovima ili u neformalnom sektoru, kojima je potrebno omogućiti besplatne socijalne i zdravstvene servise, uključujući i servise zaštite od nasilja u porodici, pristup ustanovama predškolskog vaspitanja.

U Crnoj Gori se ne rade istraživanja o uticaju klimatskih promjena na zdravlje žena i muškaraca, pa je veoma teško planirati nacionalne politike adaptacije na klimatske promjene, kojima bi se osigurala efikasniju zaštitu zdravlja stanovništva u uslovima kada se klima ubrzano mijenja. Pri kreiranju politika adaptacije, i kada je neophodno planirati korake zaštite shodno poznavanju ne samo opšte statistike obolijevanja od pojedinih bolesti, već i drugih parametara kao što su klimatski, geografski i socijalni rizici po stanovništvo. To takođe podrazumijeva i detaljnije analize zdravstvenih rizika za populaciju koja živi u naseljima koja ne zadovoljavaju standarde Crna Gora obavezala ratifikacijom Pariskog sporazuma.

---

⁸⁵ Report on the Rapid Social Impact Assessment of the COVID-19 outbreak in Montenegro, April–June 2020, UN system Montenegro. Dostupno na: <https://montenegro.un.org/en/90471-report-rapid-social-impact-assessment-covid-19-outbreak-montenegro-april-june-2020>

⁸⁶ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Sektorska analiza za utvrđivanje predloga prioritarnih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz Budžeta Crne Gore u 2020. godini, str. 3

Vlasništvo nad imovinom

Najveći jaz u pristupu prirodnim i društvenim resursima evidentan je u oblasti vlasništva nad zemljom, nekretninama i privrednim društvima, uprkos tome što zakoni izjednačavaju muškarce i žene u ovom smislu. Prema Zakonu o nasljeđivanju⁸⁷ ćerke i sinovi imaju isto pravo na nasljeđivanje; ukoliko je u pitanju zajedničko vlasništvo supruge i supruga, zemlja mora biti upisana na oboje; shodno tome, u slučaju bilo kakve transakcije, oboje supružnika moraju dati saglasnost za nju. Takođe, supruzi i supruge preminulih imaju pravo da naslijede imanje pokojnog supruga/e. Pored svega toga, žene su vlasnice svega 4% svih nekretnina, 8% zemljišta i 14% kuća za odmor. Što se tiče preduzetništva, žene učestvuju sa 24% u ukupnom broju malih i srednjih preduzeća, od čega su 22% vlasnice preduzeća, a 31% preduzetnice⁸⁸. Shodno podacima Uprave za statistiku, Stopa rizika od siromaštva u periodu 2013-2018 je smanjena sa 24,9 na 23,5 za žene, mada je u 2018. porasla za 0,5 poena u odnosu na 2017⁸⁹.

Istraživanje NVO Sigurna ženska kuća⁹⁰ pokazalo je da skoro polovina žena (48%) ne ostvaruje pravo na imovinu. Sve ovo ukazuje na prisustvo veoma jake tradicije i odsustvo pozitivnih mjera u okviru zakona i javnih politika, kojima bi se podstakle žene da se ne odriču prava nad vlasništvom u ime muških srodnika ili supružnika i da budu ekonomski osnažene kroz različite makroekonomske i sektorske politike kako bi se smanjio jaz u pristupu resursima.

Indeks rodne ravnopravnosti prati podatke vezane za razliku između muškaraca i žena kada je u pitanju njihova zarada za rad koji obavljaju i kako je taj novac distribuiran u smislu siromaštva i bogatstva (oblast novca). U ovoj oblasti, uzimaju se u obzir finansijski resursi kojima raspolažu žene i muškarci, kao i njihova ekonomska situacija. U skladu sa prethodno navedenim podacima, indeksna vrijednost za oblast novca za Crnu Goru iznosi 59,7 indeksnih poena, dok je EU prosjek 80,4.

Ulazak žena u poslovni svijet, opterećen je brojnim objektivnim preprekama, predrasudama i činjenicom da su muškarci u Crnoj Gori uglavnom vlasnici imovine, zemlje i kapitala ili su im novac, moć i veze dostupni zato što dominiraju u političkom životu. Brojna istraživanja su potvrdila da je pristup finansijama osnovna prepreka prilikom započinjanja biznisa. Ipak, žene su u lošijem položaju od muškaraca posebno zbog činjenice da većina njih ne posjeduje sopstvenu imovinu, te nije u mogućnosti da samostalno obezbijedi finansijska sredstva. Ženama je znatno otežano bavljenje biznisom i zbog usklađivanja brojnih obaveza vezanih za upravljanje domaćinstvom i odgajanje djece, kao i zbog nedostatka znanja i vještina kada je u pitanju preduzetništvo. Uporedna iskustva govore da su pozitivne mjere, npr. raspodjela finansijskih sredstava, podsticaj za učešće u ekonomskom odlučivanju, osnaživanje, umrežavanje, mentorstvo

---

⁸⁷ Službeni list Crne Gore. 74/2008 i 75/2017

⁸⁸ Rodna mapa Crne Gore.-UNDP, Austrijska razvojna agencija i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2020, www.rodnamapa.me

⁸⁹ Žene i muškarci u Crnoj Gori u 2019, MONSTAT i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, str.25, <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/%C5%BDene%20i%20mu%C5%A1karci%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>

⁹⁰ Istraživanje "Stavovi prema imovinskom pravu žena", NVO Sigurna ženska kuća, Podgorica, februar 2019.

i slično, imale najveći uticaj na povećanje procenta žena koje imaju vlasništvo i kontrolu nad zemljom i njihovo značajnije učešće u ekonomiji i odlučivanju.

Uticaj pandemije COVID-19 na žensku populaciju u Crnoj Gori

Rezultati istraživanja UNDP-ja u Crnoj Gori iz oktobra 2020. - Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19 pandemije ⁹¹ pokazali su da su žene usljed djelovanja brojnih socijalnih, ekonomskih i zdravstvenih aspekata pretrpjele ozbiljnije posljedice od početka pandemije od muškaraca. Tokom pandemije, dvije od pet žena u Crnoj Gori suočile su se sa finansijskim teškoćama, kao što je plaćanje zakupa i režijskih troškova. 38% žena navelo da se suočava s izazovima u smislu smanjenog finansijskog kapaciteta za pokriće osnovnih troškova života tokom pandemije, kao što su hrana i higijenske potrepštine. Skoro 20% žena navelo je da su od prijatelja i porodice tražile finansijsku podršku kako bi prevazišle finansijske poteškoće. Tokom perioda pandemije, 36% žena je navelo da im je smanjen ili nepostojeći pristup zdravstvenim uslugama.

Slične rezultate je donijelo i istraživanje CEDEM-a Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori iz 2020. godine⁹², istraživači su eksplicitno pitali građane/ke o efektu epidemije COVID-19 na sve ključne grupe pod rizikom. Najveći broj ispitanika/ca ili nije mogao do procijeni, ili je smatrao da je stepen diskriminacije ostao isti. Međutim, ako se uporedi procenat povećanja u odnosu na procenat smanjenja stepena diskriminacije, po procjeni ispitanika/ca, u najvećoj mjeri se stepen diskriminacije usljed epidemije povećao prema ženama.

Epidemiološke mjere koje su donijete u cilju zaštite stanovništva podrazumijevale su, između ostalog, i zabranu kretanja, tj. izlaska iz kuća u određenim vremenskim intervalima. U tom periodu, povećan je stepen porodičnog nasilja i nasilja nad ženama. Prema izvještaju Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori "Brza procjena socijalnog uticaja epidemije COVID-a 19 u Crnoj Gori"⁹³, u periodu od 16. marta do 1. juna 2020. godine, Sigurna ženska kuća iz Podgorice primila je 46 procentih poena više poziva nego u istom periodu prošle godine. U maju 2020. godine smještaj u njihovom

---

⁹¹ Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19 pandemije (autor Miloš Vuković), UNDP Crna Gora, Oktobar 2020, dostupno na:

<https://www.gendermontenegro.com/me/preduzetnistvo/aktivnosti/475-doprinos-zena-ekonomiji-crne-gore-i-neplaceni-rad-i-njega>

⁹² Istraživanje je pokrenuo Savjet Evrope, u dogovoru sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i institucijom Ombudsmana. Istraživanje je izvršio CEDEM, a dostupno je na:

<http://www.cedem.me/publikacije/istrazivanja/ostala-istrazivanja/send/31-ostala-istrazivanja/1980-obraci-i-stepen-diskriminacije-u-crnoj-gori-u-2020-godini>

⁹³ <https://montenegro.un.org/sites/default/files/2020-09/Izvje%C5%A1taj%20o%20brzoj%20procjeni%20socijalnog%20uticaja%20epidemije%20COVID-a-19%20u%20Crnoj%20Gori%20C%20Apri%20E2%80%93%20Jun%202020.pdf>

skloništu obezbijeđen je za 60 procentih poena više žrtava rodno zasnovanog nasilja nego u maju 2019. godine. Nacionalna SOS linija takođe je bilježila porast potražnje za njihovim uslugama tokom epidemije COVID-a-19 i to za 18%, uz značajno povećanje broja poziva nakon što su mjere opšteg zatvaranja postale fleksibilnije. U maju 2020. godine, ova SOS linija primila je 32 procentna poena više poziva nego u istom mjesecu prošle godine.

Osim porasta procenta porodičnog nasilja, veoma je važno uzeti u obzir i druge aspekte uticaja pandemije na žene u Crnoj Gori. Kao prvo, sektori koji su najviše opterećeni krizom u smislu povećanog obima posla i rada u otežanim uslovima - zdravstvo (računajući medicinsko i nemedicinsko osoblje), socijalno staranje (npr. domovi za stara lica), obrazovanje i trgovina na malo, spadaju u sektore u kojima najveći procenat zaposlenih čine žene. Takođe, povećan je i obim neplaćenog rada žena, a žene su bile više ugrožene na tržištu rada i imale nižu stopu ostvarene zarade nego muškarci.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za zapošljavanje, broj nezaposlenih žena se u periodu od kraja februara do kraja juna povećao za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica. Dakle, poslodavci su u krizi otpustili više žena nego muškaraca. Teret krize najviše je pogodio žene koje rade u privatnom sektoru, pa je pad neto plata ženske populacije u Crnoj Gori, zabilježen u sljedećim sektorima: usluge pružanja smještaja i ishrane, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, sektoru trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala. Žene koje rade u javnom sektoru bile su manje pogođene padom plata. Što se tiče neplaćenog rada (rad u domaćinstvu, njega djece, starih i bolesnih) ukupna ženska populacija je bila neuporedivo više opterećena od muške - istraživanje UNDP-ja pokazuje da su žene radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Krajem 2018. godine, žene su dopinosile BDP-u Crne Gore 43,71% i da BDP po glavi stanovnika prema polu za žene iznosi 6.496 eura, a za muškarce 8.571 eura. Drugim riječima, žene su još prije početka krize već bile u neravnopravnom ekonomskom položaju, a kriza je dodatno doprinijela tome i još više produbila razlike. Paralelno sa pogoršanjem ekonomske situacije i većom opterećenošću radom u kući i njegom, tokom pandemije je došlo do drastičnog porasta nasilja nad ženama i veoma pogoršalo ionako težak položaj marginalizovanih grupa. Takođe, važno je istaći da žene u Crnoj Gori čine većinu zaposlenih u sektorima koji su podnijeli najveći teret povećanog obima posla u otežanim uslovima - zdravstvo, obrazovanje, socijalne usluge i trgovina.

Rodna statistika

Članom 14 Zakona o rodnoj ravnopravnosti propisuje se obaveza organa da vode statistiku po polnoj pripadnosti. U praksi, rodna statistika se vodi samo u određenim oblastima, dok su ostale oblasti nepokrivene. Takođe, ne postoji statistika koja se vodi u odnosu na rod i pol kao odvojene kategorije. Većina institucija vodi kadrovsku evidenciju zaposlenih po polu, tako da su svi podaci o državnim službenicima i namještenicima koji se registruju u Centralnoj kadrovskoj evidenciji kojom rukovodi Uprava za kadrove rodno desegregirani. Međutim, samo neke od institucija imaju informacione sisteme pomoću kojih je moguće doći do rodno desegregiranih podataka o korisnicima/cama usluga (kao što je informacioni sistem predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, kao i informacioni sistem socijalne i dječje zaštite), dok se u drugim

oblastima zbog određenih softverskih rešenja (npr. u zdravstvu), teže dolazi do rodno desegregiranih podataka.

Institucije dostavljaju podatke Upravi za statistiku Crne Gore, koja ih dalje obrađuje i objavljuje. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Uprava za statistiku počev od 2006. godine objavljuju publikaciju "Žene i muškarci u Crnoj Gori" svake druge godine. Publikacija se sastoji od tabela i grafikona bez dodatnih statističkih i socioloških analiza i može poslužiti kao izvor informacija korisnicima podataka koji su zainteresovani za položaj žena i muškaraca, kao i za jednakost polova u Crnoj Gori. Podaci koji su prikazani u ovoj publikaciji odnose se na sljedeće oblasti: stanovništvo, zdravlje, obrazovanje, pravosuđe, zaposlenost i penzioneri, politika i nasilje u porodici. Međutim, većina podataka prikazanih u ovoj publikaciji rezultat su istraživanja koja sprovodi Uprava za statistiku⁹⁴, dok je samo manji dio podataka preuzet od drugih državnih institucija. Taj podatak ukazuje na hitnu potrebu da se državne institucije što prije osposobe da proizvode, sakupljaju i analiziraju rodno desegregirane podatke, kako bi se omogućilo planiranje javnih politika na bazi stvarnog stanja, kao i redovno praćenje pomaka i dostignuća tih javnih politika na osnovu kvantitativnih pokazatelja.

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike⁹⁵ (čl. 7) definisani su sljedeći proizvođači zvanične statistike: Uprava za statistiku, Centralna banka Crne Gore, organ državne uprave nadležan za poslove finansija, kao i drugi proizvođači zvanične statistike određeni programom zvanične statistike. Ovim članom se takođe definiše da su " proizvođači zvanične statistike odgovorni su za prikupljanje, proizvodnju, obradu i diseminaciju statističkih podataka, obradu administrativnih podataka i podataka prikupljenih metodom stalnog praćenja i posmatranja, u skladu sa ovim zakonom. Proizvođači zvanične statistike dužni su da, prilikom prikupljanja, proizvodnje, obrade i diseminacije statističkih podataka, primjenjuju principe zvanične statistike, kao i metodologije i standarde za proizvodnju statistike iz svoje nadležnosti, po prethodno pribavljenoj saglasnosti nadležnog organa, radi proizvodnje transparentnih i međunarodno uporedivih podataka, u skladu sa ovim zakonom." Organ državne uprave nadležan za poslova rada vodi statističke podatke o prijavljenim povredama koje razvrstava po polu, I po težini povrede.

S obzirom na propisanu obavezu državnih organa da vode statistiku po polnoj pripadnosti (ranije pomenuti član 14 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, neophodno je da se prilikom izrade svakog programa zvanične statistike konsultuje državni organ nadležan za rodnu ravnopravnost, kao i NVO-i koji se bave pitanjima ženskih ljudskih prava i rodnom ravnopravnošću. Konsultacije sa zainteresovanim stranama neophodno je uraditi na javan i transparentan način, tako što će se otvoriti javna debata u vezi sa rodno desegregiranim podacima koji su neophodni za kreiranje politika i nadzor nad njihovim sprovođenjem. Za početak, bilo bi neophodno da se napravi plan za prikupljanje i obradu rodno desegregiranih podataka u skladu sa indikatorima Strategije održivog razvoja, prije svega onih koji su vezani za Cilj 5, ali i za ostale ciljeve koji imaju rodnu komponentu.

---

⁹⁴ Žene i muškarci u Crnoj Gori u 2019, MONSTAT i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, str.25, <https://www.monstat.org/uploads/files/publikacije/%C5%BDene%20i%20mu%C5%A1karci%20u%20Crnoj%20Gori.pdf>

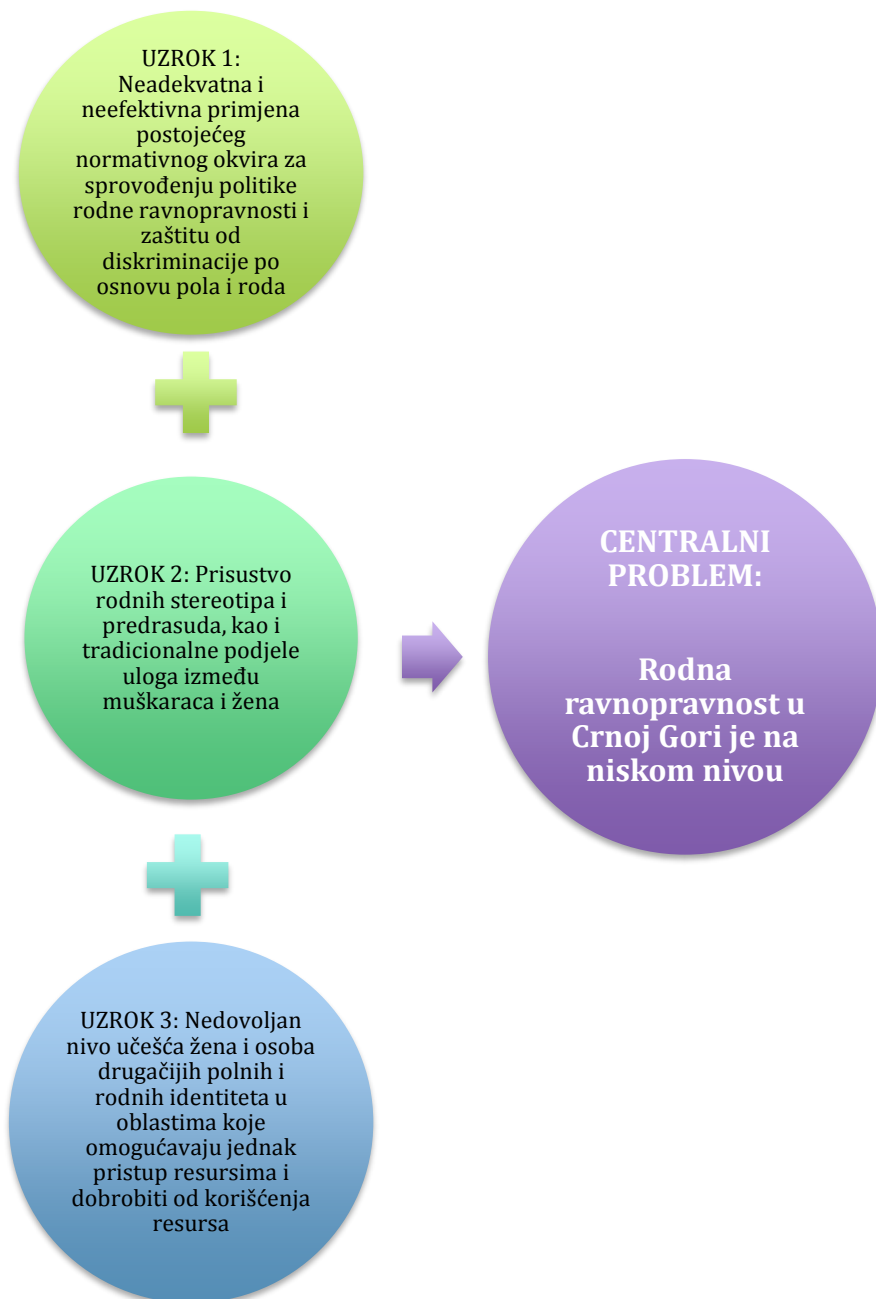
⁹⁵ Službeni list Crne Gore br. 018/12 od 30.03.2012, 047/19 od 12.08.2019

Od 2019. godine, Crna Gora se priključila grupi zemalja koje sprovode kompleksno istraživanje o stanju rodne ravnopravnosti na nacionalnom nivou - Indeks rodne ravnopravnosti, koje je utemeljeno na jedinstvenoj metodologiji razvijenoj od strane Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost. O Indeksu će biti više riječi u poglavlju koje se bavi poređenjem stepena rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sa stanjem u istoj oblasti među članicama EU, a neki od podataka, tj. rezultata za pojedine oblasti (rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje) navedeni su u odgovarajućim poglavljima Analize stanja. Imajući u vidu ključni značaj statistike i istraživanja na osnovu mjerljivih i uporedivih podataka, u ovoj Strategiji su pitanja prikupljanja, obrade i razmjene rodno desegregiranih podataka adresirana kroz različite mjere i aktivnosti.

Centralni problem, njegovi uzroci i posljedice

Rodna ravnopravnost u Crnoj Gori je na niskom nivou. To je ***centralni problem*** koji proizilazi iz analize stanja, a načini za njegovo adresirani su kroz operativne ciljeve i mjere.

Uzroci problema rodne neravnopravnosti u Crnoj Gori su prepoznati u tri sfere - primjeni zakona, postojanju stereotipa i nedovoljnom osnaživanju žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao što je prikazano u grafiku ispod:

Detaljnija analiza navedenih uzroka ukazuje da svaki od njih ima nekoliko poduzroka, te da su posljedice brojne. U tabeli ispod navedeni su poduzroci, dok je u grafiku koji slijedi nakon toga prikazan odnos centralnog problema i posljedica po demokratski i održivi razvoj Crne Gore:

Uzrok 1:

Neefikasna i neefektivna primjena postojećeg normativnog okvira za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti, zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda.

Poduzroci:
Ne postoje standardizovane procedure za orodnjavanje javnih politika
Ne postoji objedinjena i uporediva evidencija o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda
Zaposleni u institucijama i rukovodni kadar ne razumiju ključne koncepte i nedovoljno poznaju zakonske obaveze iz oblasti rodne ravnopravnosti
Nedovoljno kadrovski osposobljen i efikasan institucionalni mehanizam za sprovođenje, koordinaciju i praćenje uspješnosti politika rodne ravnopravnosti
Nedovoljna uključenost svih zainteresovanih strana u dijalog o orodnjavanju javnih politika

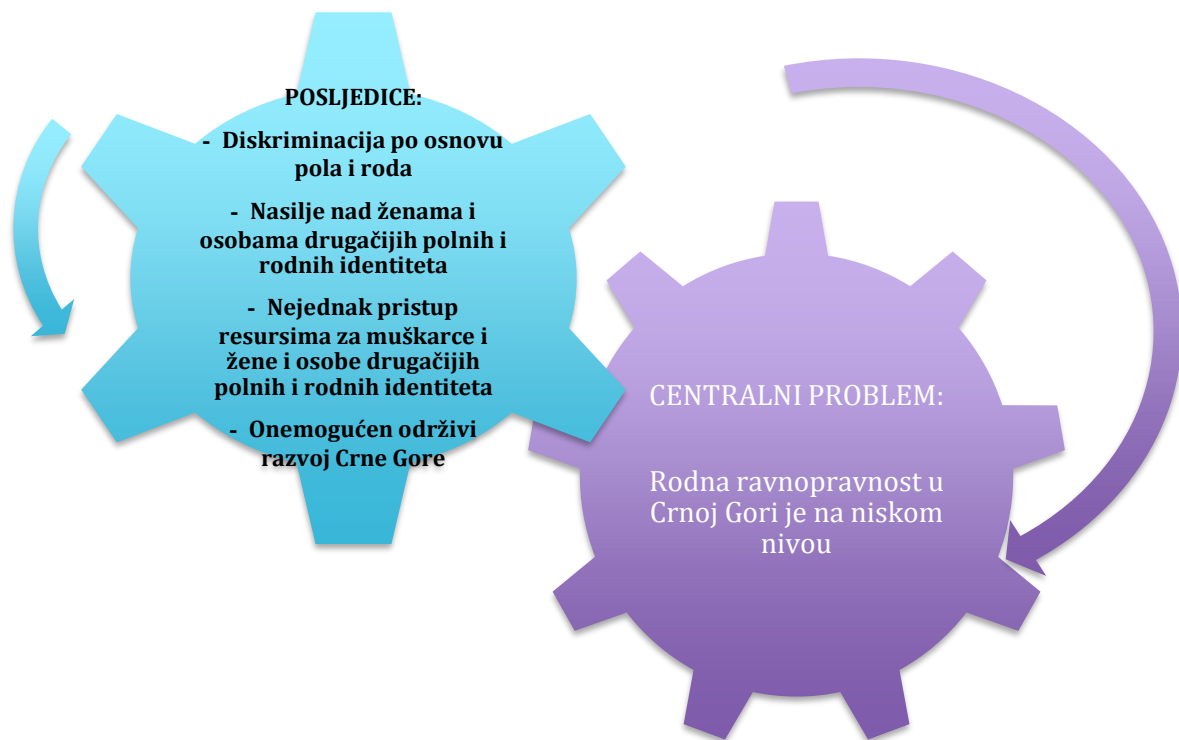
Uzrok 2:
<i>Prisustvo rodnih stereotipa, predrasuda i tradicionalnih podjela uloga između muškaraca i žena</i>

Poduzroci:
Nedostatak rodno odgovornih sadržaja u obrazovanju, kulturi i medijima
Nedovoljno obučen vaspitno-obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih
Nedovoljan nivo medijske pismenosti među mladima u Crnoj Gori i neprepoznavanje rodnih stereotipa
Nedostatak rodno odgovornih sadržaja u kulturi
Nedostatak rodno odgovornih programa u medijima

Uzrok 3:
<i>Nedovoljan nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju jednak pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa</i>

Poduzroci:
Nedovoljno podsticajne politike za veće učešće žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u političkom odlučivanju
Nedovoljno podsticajne politike za veće učešće žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u ekonomiji i ekonomskom odlučivanju
Nedostatak mjera prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu
Nedovoljna zaštita žena i osoba drugačijeg polnog i rodnog identiteta od ekonomskog nasilja
Nedovoljno podsticajne mjere za ravnomjernu raspodjelu rada u kući i brige o porodici između žena i muškaraca
Nedovoljne podsticajne mjere za djevojke da se upisuju na studije u STEM oblastima (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika)

Nedostatak procjene uticaja i mjera prevencije od uticaja klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa

Navedene posljedice u velikoj mjeri narušavaju perspektivu Crne Gore da dostigne nivo zaštite ljudskih prava na koji se obavezala kroz brojne međunarodne ugovore, Ustav i nacionalno zakonodavstvo. Sa druge strane, rodna neravnopravnost umnogome ugrožava perspektive Crne Gore za postizanje održivog razvoja.

II VIZIJA, CILJEVI I MJERE NACIONALNE STRATEGIJE ZA RODNU RAVNOPRAVNOST U CRNOJ GORI 2021 - 2025

Vizija i glavni strateški cilj

Na osnovu analize stanja u oblasti rodne ravnopravnosti, a imajući u vidu opredjeljenje Crne Gore da izgradi državu i društvo u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti ima sljedeću **viziju**:

VIZIJA:

Za društvo u kojem sve žene i muškarci i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta imaju jednake mogućnosti da doprinesu održivom razvoju Crne Gore i da jednako uživaju u njegovim dobrobitima⁹⁶

---

⁹⁶ Prilagođena verzija definicije rodne ravnopravnosti iz Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti

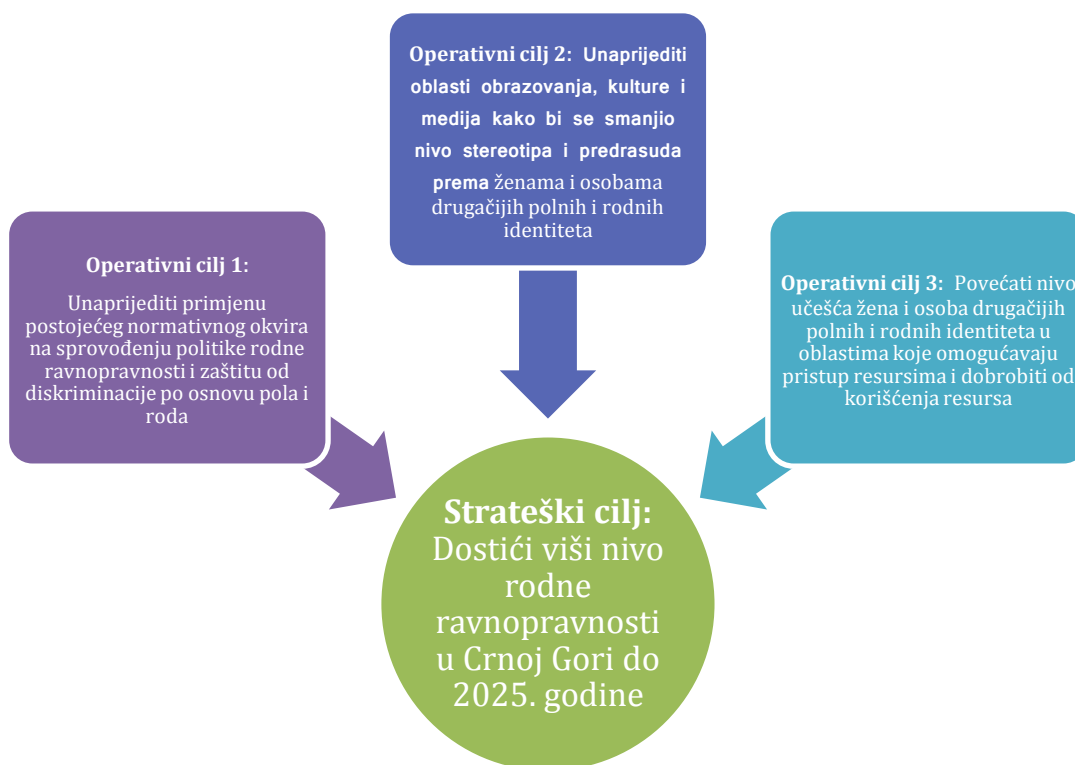
Kako bi se ostvarila navedena vizija, kao centralni strateški cilj definisano je:

STRATEŠKI CILJ:

Dostići viši nivoa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori do 2025. godine

Operativni ciljevi

U skladu sa definisanim izazovima koji su navedeni u Analizi stanja, ovom Strategijom su definisani sledeći operativni ciljevi koje bi trebalo ostvariti u periodu 2021 - 2025:

Razrada operativnih ciljeva i mjera

Operativni cilj 1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda

Mjera 1.1: Standardizovati procedure za orodnjavanje javnih politika

Opis mjere: S obzirom da Zakon o Rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu da sve javne politike budu orodnjene, potrebno je ustanoviti do koje mjere se ova odredba poštuje i odrediti početnu vrijednost za praćenje napretka. Analizom usklađenosti ustanovljeno je da svega 26,8% javnih politika na neki način tretira pitanja rodne ravnopravnosti. Kako ova Analiza nije imala za cilj da se detaljno bavi načinima na koje su javne politike orodnjene, u okviru ove mjere, na samom početku sprovođenja nove Strategije, biće urađena detaljna analiza svih važećih nacionalnih javnih politika specifično iz ugla rodne ravnopravnosti, kako bi se ustanovilo da li one sadrže rodno- senzitivnu analizu stanja kojom se procjenjuje uticaj politika na žene i muškarce, rodno-senzitivne ciljeve, mjere, indikatore i budžet koji je potreban za njihovo sprovođenje. Analiza će sadržavati preporuke za svaku oblast, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i preuzetim međunarodnim obavezama. Preporuke će takođe biti usklađene sa ciljem 5 održivog razvoja i njegovim podciljevima. Kako bi se definisala jasna procedura za orodnjavanje politika i adresirala odgovornost na konkretnu instituciju, u okviru ove mjere biće izmijenjena i dopunjeni sledeća akta:

1. Generalni sekretarijat Vlade - Metodologija za izradu javnih politika. U svrhu standardizovanja načina na koji se javne politike orodnjavaju, kao i olakšavanja međuinstitucionalne saradnje u sprovođenju javnih politika, neophodno je sačiniti metodologiju i standardizovano uputstvo za državne organe, sa posebnim osvrtom na zaštitu i osnaživanje posebno osjetljivih grupa (žene koje žive u ruralnim područjima, osobe sa invaliditetom, Romkinje/Egipćanke, osobe drugačijih rodnih i polnih identiteta, žene na selu, žene u zatvoru/pritvoru). Na taj način će biti moguće razumjeti potrebe žena i posebno osjetljivih i marginalizovanih grupa i definisati pozitivne mjere koje bi im omogućile da ostvare jednaka prava na privredne resurse, kao i pristup vlasništvu i kontroli nad zemljištem i drugim oblicima imovine, finansijskim uslugama, nasljedstvu i prirodnim resursima, u skladu sa nacionalnim zakonima. Metodologija i standardizovana uputstva će takođe obuhvatiti praćenje preporuka Komiteta CEDAW, GREVIO i Univerzalnog periodičnog pregleda UN u pojedinačnim organima, sa posebnim mjerama za zaštitu i osnaživanje posebno osjetljivih grupa (žene koje žive u ruralnim područjima, osobe sa invaliditetom, Romkinje/Egipćanke, osobe drugačijih rodnih identiteta, žene u zatvoru/pritvoru) gdje god je to moguće, s obzirom na nadležnosti organa. Ova metodologija bi trebalo da postane integralni dio Metodologije za izradu javnih politika, tako što će u postojeće kriterijume dodati konkretna pitanja vezana za orodnjenost.

2. Ministarstvo finansija i socijalnog staranja - Obrazac Izvještaja o sprovedenoj analizi projene uticaja propisa, na način što će u dijelu 4. Analiza uticaja uvesti pitanje: "Na koji način će rješenja u propisu uticati na žene i muškarce odvojeno – nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektne".

3. Ministarstvo finansija i socijalnog staranja - Uputstvo o sačinjavanju izvještaja o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa i Priručnik za analizu efekata propisa od strane Savjeta za regulatornu reformu, koji bi uključili korisna uputstva i savjete za sprovođenje rodno senzitivnih analiza uticaja propisa.

Ključni nosioci: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Generalni sekretarijat Vlade, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, resorna ministarstva, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, NVO-i, poslodavačka uduženja, finansijske institucije, Privredna komora, NVO-i, međunarodne organizacije

Mjera 1.2: Uspostaviti objedinjenu i uporedivu evidenciju o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda

Opis mjere: Uprkos činjenici da je još 2014. godine donijet Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije⁹⁷, još uvijek ne postoji objedinjena evidencija o diskriminaciji na osnovu pola i roda i ostalim vrstama diskriminacije. Pojedini organi - sudovi, državna tužilaštva, organi za prekršaje, organi uprave nadležni za policijske poslove i inspeksijski organi zaprimaju prijave i vode postupke, pri čemu svaki organ ima svoj registar i svoju metodologiju o podnijetim prijavama, pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom. Ovom mjerom se aktualizuje postojeći Pravilnik kako bi se sprovele njegove odredbe o uspostavljanju jedinstvene evidencije za sve organe, koja bi omogućila boji uvid u stanje, kao i efektivniju i efikasniju primjenu Zakona o zaštiti od diskriminacije i Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Prvi korak u pravcu uspostavljanja objedinjene i uporedive evidencije će biti formiranje tima koji se sastoji od predstavnika/ca nadležnih institucija, uključujući upravu za statistiku MONSTAT koji će ustanoviti zajedničku metodologiju, donijeti uputstvo za sve organe i uspostaviti sistem za sprovođenje postojećeg Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije.

Ključni nosilac: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Vrhovni sud, Uprava za inspeksijske poslove, jedinice lokalne samouprave, sindikati, međunarodne organizacije

---

⁹⁷ Službeni list Crne Gore, br. 050/14 od 28.11.2014

Mjera 1.3: Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom

Opis mjere: Kao prvi korak u sprovođenju ove mjere, biće urađena Analiza efikasnosti i racionalnog planiranja institucija, sa analizom međusektorske saradnje (stepen ljudskih, organizacionih, finansijskih i materijalnih resursa potrebnih za njegovo sprovođenje, praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluaciju). Zatim će se kroz obuku državnih službenika/ca biće omogućeno bolje razumijevanje pojma i sadržaja rodno odgovornih javnih politika, obaveza vezanih za pojedine organe, razumijevanje rodno odgovornog budžeta, kao i međuinstitucionalnu i međusektorsku saradnju. Ova obuka bi trebalo da bude dio obaveznog „paketa“ obuka za javne službenike/ce, te da se akcenat stavi na kompetencije koje bi trebalo da ima svaki državni službenik/ca. Kroz obuke bi se edukovali zaposleni i rukovodni kadar u institucijama o procedurama za orodnjavanje javnih politika, rodnu analizu podataka iz rodne perspektive. Takođe, ove obuke bi trebalo da sadrže segmente koji se tiču žena i osoba drugačijih rodni/polnih identiteta, žena sa invaliditetom, Romkinja/Egipćanki, žena sa sela, žena u zatvorima, migrantkinja, itd, koje proživljavaju višestruku diskriminaciju. Osim službenika/ca, obukom će biti obuhvaćene i starješine organa i visoki rukovodni kadar u državnim organima. Obuka će se realizovati u saradnji sa Upravom za kadrove, u godišnjim ciklusima. U cilju obezbjeđenja održivosti i kontinuiteta u primjeni znanja, biće razmotrena mogućnost uključivanja predmeta/sadržaja o rodnoj ravnopravnosti u okviru programa državnog stručnog ispita (čime bi se obezbijedilo upoznavanje svih državnih službenika/ca sa konceptom rodne ravnopravnosti).

Ključni nosilac: Uprava za kadrove

Partneri: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Generalni sekretarijat Vlade, resorna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, Zajednica opština, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Uprava za inspekcijske poslove, Skupština Crne Gore, Državna revizorska institucija, Ministarstvo za javnu upravu, digitalizaciju i medije, međunarodne organizacije

Mjera 1.4: Edukovati članove/ce Komisije za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje

Opis mjere: S obzirom na činjenicu da je 4. decembra 2020. godine, nakon parlamentarnih izbora održanih 30. avgusta iste godine, formirana nova Vlada, kao prvi korak u sprovođenju ove mjere, potrebno je napraviti analizu efikasnosti i racionalnog planiranja institucionalnog mehanizma za sprovođenje politika rodne ravnopravnosti, sa analizom međusektorske saradnje (stepen ljudskih, organizacionih, finansijskih i materijalnih resursa potrebnih za njegovo sprovođenje, praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluaciju). Ova analiza bi trebalo da bude urađena odmah po usvajanju Strategije, kako bi se stekao detaljan uvid u postojeće stanje i napravio detaljan plan osposobljavanja kadrova. Dosadašnje iskustvo u funkcionisanju

nacionalnog mehanizma pokazalo je da je neophodno ojačati njihove kapacitete za sprovođenje njihovih nadležnosti, uključujući prikupljanje i obradu rodno disegregiranih podataka, a takođe podstaći međuinstitucionalnu i međusektorsku saradnju. Takođe je potrebno uspostaviti sistem praćenja implementacije javnih politika iz rodne perspektive uključujući građenje kapaciteta za razvoj i rodne performans indikatore. Drugi korak u sprovođenju ove mjere bila bi edukacija članova/ca institucionalnih mehanizama za nadzor nad sprovođenjem politika i izvještavanju o napretku na standardizovan način: Nacionalnog savjeta za rodnu ravnopravnost, Komisije za sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem Strategije rodne ravnopravnosti, kao i kontakt osoba za rodnu ravnopravnost u resornim ministarstvima i jedinicama lokalne samouprave.

Glavni nosilac: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, Generalni sekretarijat Vlade, Zajednica opština, Uprava za inspekcijske poslove, Uprava za statistiku, resorna ministarstva, međunarodne organizacije

Mjera 1.5: Uključiti sve tri grane vlasti, nevladine organizacije, poslodavačke organizacije, sindikate, građane/ke i medije u dijalog o orodnjavanju javnih politika i intenzivirati javni dijalog svih grana vlasti u vezi sa sprečavanjem rodne diskriminacije

Opis mjere: Radi postizanja punog razumijevanja važnosti orodnjavanja svih politika u kreiranju i sprovođenju sektorskih i međusektorskih politika, neophodno je uključiti sve zainteresovane strane i podstaći javni dijalog između državnih i lokalnih institucija, zakonodavne i sudske vlasti, NVO-a, građana/ki, poslodavačkih organizacija i medija u vezi sa orodnjavanjem javnih politika u različitim oblastima života. Takođe je neophodno uključiti sve grane vlasti u pomenuti dijalog, kako bi se obezbijedila puna transparentnost i podigao nivo zainteresovanosti i odgovornosti svih društvenih aktera u postizanje rodne ravnopravnosti.

Takođe, potrebno je inicirati izmjene *Uredbe o izboru predstavnika/ca nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona i strategija*,⁹⁸ koja za sada učešće predstavnika/ca civilnog društva ograničava na organizacije koje se primarno bave nekom sektorskom oblašću. Izmjenama je potrebno urediti sljedeće:

a) predvidjeti veći broj predstavnika/ca NVO u radnim tijelima;

b) omogućiti NVO-ima koje se bave rodnom ravnopravnošću, ženskim pravima i pravima osoba iz osjetljivih grupa (osobe drugačije polne i rodne orijentacije, osobe sa invaliditetom, Romi/kinje i Egipćani/kinje) da učestvuju u radnim tijelima koje se bave sektorskim oblastima, a koje se tradicionalno ne posmatraju kroz perspektivu roda i perspektivu društvene osjetljivosti (npr. prostorno planiranje, saobraćaj, energetika, industrija i sl).

---

⁹⁸ Službeni list Crne Gore, br. 41/18

Ključni nosilac: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Resorna ministarstva, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Skupština Crne Gore - Odbor za rodnu ravnopravnost, pravosudni organi, NVO-i, Privredna komora, poslodavačka udruženja, sindikati, mediji, međunarodne organizacije.

Mjera 1.6: Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama

Opis mjere:

Polazeći od potrebe da se postojeće politike rodne ravnopravnosti unaprijede kroz uvođenja rodno odgovornog budžetiranja, neophodno je da se kroz izmjenu odgovarajućih propisa i izradu smjernica za planiranje, sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem rodno odgovornih budžeta, budžetska politika učini rodno odgovornom. S obzirom da se predlogom strategije za socijalnu inkluziju Roma/kinja i Egipćana/ki planira da budžetski okvir za realizaciju strategije treba da bude u skladu sa Smjernicama za odgovorno budžetiranje prema Romima, razmotiriti definisanje socijalno odgovornog budžetiranja kroz Zakon o budžetu i fiskalnoj odgovornosti i prateće instrukcije za pripremu budžeta.

Ključni nosilac: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Partneri: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, NVO-i, međunarodne organizacije.

Operativni cilj 2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta

Mjera 2.1: Uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu

Opis mjere: Kao prvi korak, potrebno je ustanoviti stepen prisustva rodnih stereotipa u programima predškolskog obrazovanja, kao i u programima i udžbenicima osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja (na uzorku). Kako bi se ustanovila početna vrijednost, potrebno je izvršiti analizu nastavnih programa iz ugla rodne ravnopravnosti i stereotipne prezentacije, kao i prisustva rodno senzitivnih sadržaja na sljedeći način: za predškolsko obrazovanje, programi za sve tri grupe formirane prema uzrastu djece; za osnovnu školu, za svaki od tri ciklusa izvršiti analizu uzorka od 5 programa po ciklusu i udžbenika koji prate te programe. U uzorak obavezno moraju ući maternji jezik i književnost, istorija, sociologija, psihologija i neki od umjetničkih

predmeta. Za srednje škole: za gimnazije, analiza uzorka od 5 predmetnih programa i udžbenika, a za srednje stručne škole 5 predmetnih programa i udžbenika opšte grupe predmeta i 5 iz stručne grupe predmeta. Kao i u slučaju osnovne škole, u fokusu analize bi trebalo da se nađu predmeti: maternji jezik i književnost, istorija, sociologija i 1 umjetnički predmet. Analiza bi trebalo da budu urađene po jedinstvenoj metodologiji i svaka pojedinačna bi trebalo da sadrži preporuke za izmjene i dopune programa.

Kao drugi korak u sprovođenju ove mjere, potrebno je izvršiti dopunu programa u smislu brisanja sadržaja koji podstiču rodne stereotipe i uvođenja sadržaja koji podstiču vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva. Takođe, novi sadržaji bi trebalo da prepoznaju i adresiraju probleme višestruke diskriminacije i različitosti žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta. Na primjer, u predmetne programe i u udžbenike istorije će biti uvrštene lekcije o borbi žena za tri osnovna prava - pravu na učešće na izborima, pravu na obrazovanje i pravu na rad, dok će u predmetnim programima i udžbenicima za maternji jezik i književnost biti povećana zastupljenost književnica.

Treći dio u okviru ove mjere će biti podrška inicijativama koje imaju za cilj rad s adolescentima i adolescentkinjama kroz kanale formalnog i neformalnog obrazovanja uz učešće NVO koje se bave ženskim pravima, zatim rad direktno sa dječacima kroz, na primjer, sport u cilju rodne senzibilizacije. Posebno će se voditi računa da se u događaje uključe učenici/ce koje pripadaju osjetljivim i marginalizovanim grupama, kao što su djeca i mladi drugačijeg polnog i rodnog identiteta, djeca i mladi sa invaliditetom, Romi/kinje i Egipćani/ke.

Četvrti dio mjere odnosi se na inicijativu koju će Ministarstvo pravde, manjinskih i ljudskih prava uputiti Univerzitetu Crne Gore da se, poštujući autonomiju Univerziteta, a imajući u vidu preporuke CEDAW, preduzmu odgovarajući koraci na uvođenju predmeta "Rodna ravnopravnost" na svim studijskim programima sa kojih se regrutuje budući nastavni kadar u vaspitno-obrazovnim institucijama.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Partneri: Zavod za školstvo, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Nacionalni savjet za obrazovanje, Centar za stručno obrazovanje, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Univerzitet Crne Gore, NVO-i, udruženja roditelja, međunarodne organizacije

Mjera 2.2: Edukovati vaspitno - obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih

Opis mjere: U okviru ove mjere će se razviti, akreditovati i organizovati obuke za vaspitače/ce i nastavnike/ce, prije svega one, koji predaju predmete koji su bili analizirani iz ugla rodne

ravnopravnosti u okviru analize odabranih nastavnih programa (Mjera 2.1), kako bi se kod djece od najmlađeg uzrasta i kod mladih podstakao razvoj i usvajanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva, u skladu sa važećim nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim obavezama koje je preuzela Crna Gora. Ove obuke će vaspitačima/cama i nastavnicima/cama pružiti konkretne primjere koji mogu biti korišćeni u učionici i tokom nastavnog procesa. Sa druge strane, obuke će poslužiti kao dobra prilika za razmjenu iskustava i usaglašavanje nastavne prakse sa standardima obrazovanja. Posebna pažnja u edukaciji nastavnog kadra biće posvećena pitanjima zaštite prava i inkluzije osjetljivih grupa, kao što su osobe drugačijih polnih i rodni identiteta, djeca i mladi sa invaliditetom, kao i djeca iz romskih i egipćanskih porodica.

Ključni nosilac: Zavod za školstvo

Partneri: Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Centar za stručno obrazovanje, NVO-i, udruženja roditelja, međunarodne organizacije

Mjera 2.3: Organizovati obuke iz medijske pismenosti u cilju prepoznavanja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe

Opis mjere: Mjera podrazumijeva organizovanje različitih vidova obuke iz medijske pismenosti za učenike/ce osnovnih i srednjih škola, kao i za njihove nastavnike/ce i roditelje. Obukama će takođe biti obuhvaćeni vaspitači/ce u ustanovama predškolskog obrazovanja, imajući u vidu značaj ranog vaspitanja i obrazovanja koje utiče na stvaranje slike o svijetu i odnosima u društvu. Obuke će biti organizovanje na način koji će podsticati interakciju i aktivnu saradnju između učesnika/ca, kroz predstavljanje konkretnih primjera iz komercijalnih i društvenih medija i razgovore o štetnim posljedicama širenja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe, seksualnog uznemiravanja preko društvenih mreža, kao i načinima podrške žrtvama uznemiravanja.

Posebno će se voditi računa da radionicama budu obuhvaćeni mladi koji pripadaju osjetljivim grupama, kao što su osobe drugačijih polnih i rodni identiteta, djeca i mladi sa invaliditetom, kao i djeca iz romskih i egipćanskih porodica. Seminari iz rodne ravnopravnosti će se organizovati u školama na sjeveru, u centralnom regionu i južnom regionu.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Partneri: NVO-i, udruženja roditelja, mediji, međunarodne organizacije

Mjera 2.4: Uvesti rodno odgovorne programe i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u programe institucija kulture

Opis mjere: U okviru ove mjere, u svrhu identifikovanja početnog stanja i potreba, biće urađeno istraživanje o učešću žena u kulturi, kulturnim potrebama, navikama i uticaju kulture na položaj žena, za potrebe orodnjavanja javnih politika u kulturi. Analiza će sadržati i konkretne preporuke za orodnjavanje institucija kulture i uključivanje kulturnih sadržaja vezanih za rodnu ravnopravnost, kao i za razvoj kuratorstva u ovoj oblasti i razvoj publike.

Kao drugi korak u sprovođenju ove mjere, na osnovu istraživanja i preporuka analize, biće izvršena dopuna programa nacionalnih institucija kulture u smislu uvođenja rodno osjetljivih i rodno odgovornih sadržaja, u skladu sa smjernicama UNESCO-a. Takođe će biti razmotrene mogućnosti za osnivanje Muzeja žena, bilo kao samostalnog muzeja, bilo kao organizacione jedinice u okviru Narodnog muzeja Crne Gore.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Partneri: Ministarstvo pravde, manjinskih i ljudskih prava, Nacionalne institucije kulture, međunarodne organizacije, NVO-i, umjetnici/ce

Mjera 2.5: Podstaci medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik

Opis mjere: Ovom mjerom bi se javni emiteri, posebno RTCG, obavezali da u godišnjem izvještaju o radu posebno izvijeste o broju i sadržaju programa sa temom rodne ravnopravnosti i mjerama za unapređenje upotrebe rodno senzitivnog jezika.

Što se tiče podsticanja privatnih/komercijalnih medija da uvedu rodno odgovorne sadržaje i koriste rodno osjetljiv jezik, jedan od načina je da se prilikom raspodjele sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija uvede kriterijum rodne ravnopravnosti. Prilikom formulisanja kriterijuma i metodologije bodovanja prijave na javni konkurs za raspodjelu sredstava iz Fonda, organi zaduženi za sprovođenje konkursa će posebno voditi računa da se prednost dodijeli podnosiocima prijave koji promovišu rodnu ravnopravnost kroz svoju programsku koncepciju i sprovode mjere za unapređenje korišćenja rodno osjetljivog jezika. Prilikom evaluacije realizacije projekata, posebno treba voditi računa o realizaciji obaveze korišćenja rodno osjetljivog jezika i dobijene podatke koristiti prilikom narednih javnih konkursa.

Ključni nosilac: RTCG i ostali javni emiteri, Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija

Partneri: Agencija za elektronske medije, međunarodne organizacije, NVO-i i mediji

Mjera 2.6: Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)

Opis mjere:

U cilju praćenja sprovođenja rodno odgovornih programa i korišćenja rodno osjetljivog jezika od strane medija, biće organizovana dva monitoringa medija u periodu sprovođenja ove Strategije. Prvi korak će biti izrada metodologije za za rodno odgovorni monitoring medija, a nakon toga će se sprovesti dva monitoringa, čiji će se rezultati i preporuke dostaviti svim medijima i učiniti dostupnim javnosti.

Ključni nosilac: Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija

Partneri: RTCG i ostali javni emiteri, komercijalni mediji, Agencija za elektronske medije, NVO-i, međunarodne organizacije.

Operativni cilj 3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa

Mjera 3.1: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju

Opis mjere: Ova mjera podrazumijeva pristup osnaživanju žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta na sljedeći način:

a) kroz iniciranje izmjene Zakona o izborima odbornika i poslanika (član 39a) gdje će umjesto postojeće odredbe da "na izbornoj listi među svaka četiri kandidata prema redosljedu na listi (prva četiri mjesta, druga četiri mjesta i tako do kraja liste) mora biti najmanje po jedan kandidat pripadnik manje zastupljenog pola" biti uvedena odredba da na izbornoj listi najmanje jedan/a od svaka tri kandidata/kinje po redosljedu na izbornoj listi bude predstavnik/ca manje zastupljenog pola. Druga izmjena će se odnositi na procenat žena na izbornim listama, gdje bi umjesto dosadašnjih 30% trebalo da bude 40% žena, u skladu sa preporukama CEDAW komiteta.

b) kroz interaktivne događaje (obuke, okrugle stolove, javne diskusije i sl.) na kojima će se razgovarati sa ženama u politici i liderima političkih partija o značaju povećanja broja žena u rukovodnim organima političkih partija i osnaživati žene i osobe drugačijih rodni i polni identiteta za političku participaciju; naročita pažnja će biti posvećena lokalnom nivou, na kome se gradi partijska baza, koja bi trebalo da uključi više žena i osoba drugačijih polni i rodni identiteta, kao i mogućnostima za vertikalnu mobilizaciju kroz partijske strukture, jačanje njihovih liderskih sposobnosti i sticanje političkog iskustva kroz veću zastupljenost i značajnije učešće u političkom životu. Na interaktivnim događajima će posebna pažnja biti posvećena

temama koje se tiču ostvarivanja prava posebno osjetljivih kategorija, kao što su osobe sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, kao i žene koje žive u udaljenim seoskim područjima. Takođe će se govoriti o rodno zasnovanom nasilju u politici kao o načinu da se umanje do sada postignuti učinci učešća žena i da se žene dodatno obehrabre da ulaze u politiku, kao i o nerazumijevanju ovog problema i njegovih posljedica u okviru samih političkih partija.

c) kroz aktivnosti koje će imati za cilj da podstaknu umrežavanje žena iz političkih partija kroz edukacije, okrugle stolove i razmjenu dobrih praksi sa sličnim mrežama u EU i regionu.

d) kroz monitoring aktivnosti kako bi se utvrdilo na koji način i u kojoj mjeri političke partije troše svoja sredstva namijenjena ženskim organizacijama unutar političkih partija.

Ključni nosilac: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Skupština Crne Gore, Odbor za rodnu ravnopravnost, političke partije, međunarodne organizacije, NVO-i

Mjera 3.2: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomiji i ekonomskom odlučivanju

Opis mjere: Ova mjera podrazumjeva organizovanje različitih aktivnosti, u koje spadaju:

a) informativne kampanje, okrugli stolovi, aktivnosti zagovaranja, razmjena dobrih praksi, itd, koje će imati za cilj da se afirmiše ideja o učešću žena u upravnim odborima preduzeća, naročito srednjim i velikim. U fokusu će biti javna i privatna preduzeća.

b) Za javna preduzeća, biće donijeta Uredba o obaveznom učešću 40% žena u upravnim odborima, dok će se za privatna preduzeća donijeti Preporuka.

c) Organizovanje kampanje za povećanje procenta žena vlasnica zemlje, nekretnina i preduzeća, koje će uključiti i raspravu o zakonskim modalitetima i dobrim praksama iz drugih zemalja

d) Organizovanje kampanja za kreiranje podsticajnih mjera za žene koje imaju vlasništvo i kontrolu nad zemljom, a koje žele da pokrenu spostveni posao na svojoj zemlji. Podsticajne mjere mogu uključiti, između ostalog, finansijsku podršku, treninge za sticanje određenih vještina, mentorstvo, umrežavanje, pomoć pri plasiranju proizvoda na različita tržišta, podršku u vidu pružanja besplatnih administrativnih i finansijskih servisa i slično.

e) Kada su u pitanju osjetljive i ranjive grupe, poput osoba sa invaliditetom, Romkinja, Egipćanki, LGBT žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, samohranih roditelja itd, kampanje će biti usmjerene na kreiranje podsticajnih mjera u vidu posebnih budžetskih linija za pomoć u pokretanju sopstvenog posla.

Ključni nosilac: Ministarstvo ekonomskog razvoja

Partneri: Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo poljoprivrede šumarstva i vodoprivrede, MONSTAT, Privredna komora, poslodavačka udruženja, sindikati, Advokatska komora, Notarska komora, međunarodne organizacije, NVO-i

Mjera 3.3: U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu

Opis mjere: Kako bi se postigao viši stepen zaštite žena i osoba drugačijih polnih i rodničkih identiteta, kao i onih koji pripadaju osjetljivim i marginalizovanim grupama, potrebno je:

- a) Izraditi model protokola za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, koji bi sadržao precizna uputstva za žrtve, kao i proceduru koja je povjerljiva i bezbjedna za žrtvu;
- b) Donijeti odgovarajuća akta kojima se obavezuju državni i lokalni organi da usvoje protokole za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, kako kada su u pitanju zaposleni, tako i kada su u pitanju građani/ke kojima taj organ pruža servis. Takođe je neophodno uvesti obavezu državnih i lokalnih organa da jednom godišnje dostavljaju izvještaj o broju slučajeva Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, kao i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda.
- c) Izrada informativnih materijala, kojima se upućuju osobe čija su prava povrijeđena na koji način se mogu obratiti organima koji će im pružiti zaštitu.
- d) Što se tiče privatnih preduzeća, ova mjera podrazumijeva donošenja preporuka od strane Ministarstva ekonomije o usvajanju Protokola.
- e) Kako bi se osiguralo sprovođenje ove mjere, biće organizovane obuke za inspektore/ke i rukovodioce/ke u inspekcijama koja ima za cilj da podigne nivo njihovog razumijevanja i djelovanja u slučajevima različitih oblika rodno zasnovane diskriminacije, kao i standardizovanog izvještavanja o uočenim nepravilnostima, što će doprinijeti efikasnijoj prevenciji i zaštiti od ove vrste diskriminacije. Obuke će takođe obuhvatiti problematiku angažovanja žena preko ugovora na određeno vrijeme, čime im se ukida mogućnost povratka na posao nakon porođaja.

Ključni nosilac: Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija

Partneri: Ministarstvo kapitalnih investicija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Zajednica opština, Uprava za inspekcijske poslove, Privredna komora, poslodavačka udruženja, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, sindikati, međunarodne organizacije, NVOi

Mjera 3.4: Efikasnije zaštititi žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta od ekonomskog nasilja

Opis mjere: U okviru ove mjere, biće organizovano nekoliko različitih pristupa/aktivnosti:

- a) kampanje za prepoznavanje ekonomskog nasilja, kroz medije i društvene mreže;
- b) Izmjena Člana 3 Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima savjetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga⁹⁹ na način što će se u Članu 3 dodati žrtve rodno zasnovane diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja kao korisnici savjetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga.
- b) organizovanje savjetodavne pomoći za žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta koje trpe ovu vrstu nasilja pri NVO-ima koje pružaju servise žrtvama nasilja u porodici;
- c) osnivanje Alimentacionog fonda, s obzirom da su samohrani roditelji i roditelji koji sami odgajaju djecu, kao i žene koje su u procesu razvoda i zbog toga ne primaju alimentaciju, posebno ekonomski ugrožene, te da su njihova djeca takođe izložena ekonomskom nasilju. Na ovaj način, smanjila bi se mogućnost da roditelji i njihova djeca trpe ekonomsko nasilje. Pri osnivanju Alimentacionog fonda, uzeće se u obzir najbolje prakse iz regiona i EU.

Ključni nosilac: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava

Partneri: Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Centri za socijalni rad, Vrhovni sud, međunarodne organizacije, NVO-i

Mjera 3.5: Podstaći tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života

Opis mjere: U cilju postizanja veće ravnoteže između privatnog i poslovnog života za žene koje imaju djecu ili su starateljke, kao i podsticanja žena da učestvuju na tržištu rada, a u skladu sa dobrim praksama EU, potrebno je otvoriti tripartitno savjetovanje na temu usaglašavanja Zakona

---

⁹⁹ Pravilnik je donijelo Ministarstvo rada i socijalnog staranja na osnovu člana 60 stav 2 Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti („Službeni list CG“, br. 27/13 i 1/15),

o radu sa sljedećim direktivama EU: Direktivom 2010/18/EU iz 8. marta 2010. kojom se omogućava sprovođenje Okvirnog ugovora o roditeljskom odsustvu, kao i Direktivom 2019/1158, kojom se utvrđuju minimalni zahtjevi namijenjeni ostvarivanju ravnopravnosti muškaraca i žena u pogledu njihovih mogućnosti na tržištu rada i postupanja prema njima na radnom mjestu na način koji će im omogućiti bolju ravnotežu između poslovnog i porodičnog života. Kroz tripartitni dijalog će biti razmatrano uvođenje amandmana sa stanovišta svih partnera u dijalogu, kako bi se na adekvatan način kroz zakonska rješenja postigao željeni cilj. Prioritetne teme tokom dijaloga bile bi: analiza jaza između evropskog i crnogorskog zakonodavstva, cost-benefit analiza i definisanje predloga amandmana za Zakon o radu koje omogućavaju usaglašavanje sa pomenutim Direktivama, kao i druge teme od interesa za sve partnere u dijalogu.

Ključni nosilac: Savjet za konkurentnost

Partneri: Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo kapitalnih investicija, Privredna komora, poslodavačka udruženja, sindikati, NVO-i, međunarodne organizacije

Mjera 3.6: Organizovati kampanje za ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim licima, osobama sa invaliditetom i sl. između muškaraca i žena i redovno pratiti podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu

Opis mjere: U cilju podsticanja većeg učešća muškaraca u neplaćenim poslovima u kući biće organizovani različiti oblici javne edukacije putem medija i društvenih mreža, kroz koje će se promovisati ravnomjernija raspodjela obaveza ove vrste između muškaraca i žena, podsticanje očeva da koriste roditeljsko odsustvo, kao i uvođenje različitih programa podrške samohranim roditeljima u gajenju djece.

Kako bi se obezbijedilo redovno praćenje stanja, u saradnji sa Upravom za statistiku i drugim relevantnim institucijama, biće urađena metodologija za mjerenje neplaćenih poslova njege i rada ženske populacije u domaćinstvu. Istraživanje će biti realizovano shodno Godišnjem planu i Programu zvanične statistike, a podaci će se redovno objavljivati u publikacijama Uprave za statistiku.

Ključni nosilac: Ministarstvo ekonomskog razvoja

Partneri: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Uprava za statistiku, međunarodne organizacije, NVO-i, mediji, udruženja roditelja, poslodavačka udruženja

Mjera 3.7: Osnažiti djevojke da se upisuju na osnovne, master i doktorske studije u STEM studijama (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika)

Opis mjere: U skladu sa preporukama CEDAW, u okviru ove mjere će se organizovati interaktivne motivacione radionice za srednjoškolce/ke u svim regionima Crne Gore, na kojima će se govoriti o ulozi žena u nauci i studijama u STEM oblastima, kao i mogućnostima stipendiranja i zapošljavanja u ovim oblastima. Ove radionice će biti organizovane u saradnji sa školama, univerzitetima i organizacijama koje se bave mladima. Takođe će se, u saradnji sa srednjim školama, organizovati takmičenje za srednjoškolce/ke za najbolji istraživački rad o ženama koje su doprinijele razvoju nauke u Crnoj Gori i u svijetu. Prva tri nagrađena rada će se objaviti na web-siteu i društvenim mrežama Ministarstva.

Ključni nosilac: Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Partneri: Univerzitet Crne Gore, Zavod za školstvo, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, međunarodne organizacije, NVO-i

Mjera 3.8: Procijeniti uticaj i sprovesti mjere prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa

Opis mjere: U sprovođenju ove mjere, biće preduzeti sljedeći koraci:

a) U cilju redovnog praćenja uticaja klimatskih promjena na zdravlje i prevencije oboljenja koja nastaju kao rezultat uticaja klimatskih promjena i prirodnih katastrofa, u saradnji sa Institutom za javno zdravlje i Upravom za statistiku-om, biće urađena metodologija istraživanja uticaja klimatskih promjena i prirodnih katastrofa (uključujući i pandemije) na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa. Prilikom istraživanja, biće uzeti u obzir parametri kao što je mjesto stanovanja, socijalni status, zdravstveni rizici kao i sve vrste društvene i ekonomske osjetljivosti itd. Metodologiju je potrebno napraviti u skladu sa najboljim praksama zemalja EU, kao i uputstava Svjetske zdravstvene organizacije, kako bi se postavio osnov za kreiranje politika adaptacije na klimatske promjene na osnovu redovnog, sveobuhvatnog i uporedivog istraživanja o uticaju klimatskih promjena na zdravlje stanovništva.

b) Biće urađeno istraživanje o uticaju klimatskih promjena sa preporukama Rezultati i preporuke će poslužiti kao osnov za planiranje nacionalnih politika za razvoj zdravstvenog sistema, kao i nacionalne politike adaptacije na klimatske promjene. Istraživanje će biti sastavni dio Nacionalnog plana adaptacije, kao i redovnih dvogodišnjih nacionalnih izvještaja o klimatskim promjenama (Dvogodišnji izvještaj o klimatskim promjenama i Nacionalna komunikacija).

d) Biće odštampani informativni materijali za stanovništvo sa uputstvima za zaštitu od negativnih posljedica klimatskih promjena, na službenom jeziku, kao i albanskom i romskom jeziku.

c) U cilju prevencije negativnih posljedica klimatskih promjena, sprovodiće se aktivnosti vezane za bolje informisanje o posljedicama klimatskih promjena, kao i savjetovanje u vezi sa zdravstvenim rizicima vezanim za klimatske promjene. Informativne kampanje će se sprovoditi preko medija i društvenih mreža, kao i kroz direktan kontakt sa stanovništvom (informativni punktovi u gradovima, obilazak udaljenih sela, kao i naselja u kojima žive Romi/kinje i Egipćani/kinje, gdje će se dijeliti informativni materijali i razgovarati sa stanovništvom) Jedan od fokusa savjetovanja će biti seksualno i reproduktivno zdravlje i menstrualna higijena žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta. Tokom informativnih kampanja, za pripadnice osjetljivih i marginalizovanih grupa, biće obezbjeđeno dijeljenje besplatnih higijenskih uložaka. Savjetodavne posjete i informativne kampanje po gradovima, selima i romskim/egipćanskim naseljima potrebno je sprovesti u saradnji sa NVO-ima koji se bave zaštitom ljudskih prava i osnaživanjem osjetljivih grupa.

Ključni nosilac: Institut za javno zdravlje

Partneri: Ministarstvo ekologije, urbanizma i prostornog planiranja, Ministarstvo zdravlja, Domovi zdravlja, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, međunarodne organizacije, NVO-i.

III MONITORING, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJA

Tabela indikatora

Cilj	Mjera	Naziv indikatora	Početna vrijednost	Ciljna vrijednost	
				2023.	2025.
SC: Dostići viši nivo rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori do 2025. godine		Indeks rodne ravnopravnosti	55	56	57
OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti		Procenat sektorskih javnih politika u kojima je sprovedeno orodnjavanje	Početna vrijednost će biti utvrđena Analizom orodnjeno sti sektorskih javnih politika.	+5% u odnosu na 2021. godinu	+10% u odnosu na 2021. godinu

sti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda					
	Mjera 1.1. Standardizovati procedure za orodnjavanje javnih politika	Donijeta uredba o standardima i obaveznosti orodnjavanja javnih politika	0	1	1
	Mjera 1.2. Uspostaviti objedinjenu i uporedivu evidenciju o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda	Uspostavljena evidencija o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda	0	0	1
	Mjera 1.3. Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom	Broj edukovanih državnih službenika/ca	62	100	200
		Broj edukovanih rukovodilaca/te ljki	Nije poznato početno stanje	10	20
	Mjera 1.4. Edukovati članove/ce nacionalnog mehanizma za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti	Procenat obučanih članova/ca institucionalnih mehanizma	0	50%	100%

	politika rodne ravnopravnost i za efikasno sprovođenje i praćenje politika rodne ravnopravnost i				
	Mjera 1.5 Uključiti sve tri grane vlasti, nevladine organizacije, poslodavačke organizacije, sindikate, medije i NVO-e u dijalog o orodnjavanju javnih politika	Broj učesnika/ca javnih događaja po kategorijama iz mjere 1.5	0	60	120
	Mjera 1.6 Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama	Donešene smjernice za korisnike o tome kako da urade rodnu analizu programa i popune budžetski cirkular koji je orodnjen	0	1	1
		Broj budžetskih korisnika koji su edukovani o tome kako da urade rodnu analizu programa i popune budžetski cirkular koji je orodnjen	0	15	30
		Donešene smjernice za orodnjavanje budžeta i završnog računa iz rodne perspektive	0	1	1

OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta		Broj sprovedenih preporuka iz izvještaja CEDAW i ECRI vezane za obrazovanje, kulturu i medije	0	2	4
		% građana koji smatraju da je pripadnost LGBT populaciji nedostatak	39%	38%	37%
		% građana koji smatraju da je biti žena nedostatak	20.9%	18%	17%
		% građana koji su saglasni sa stavom da LGBTI osobe nisu ništa bolji od kriminalaca, i treba ih najstrožije kažnjavati	20.3%	19%	18%
	Mjera 2.1 Uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu	Broj nastavnih programa u koji su uvedeni rodno odgovorni sadržaji	0	2	4

	Mjera 2.2: Edukovati vaspitno obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih	Broj obučanih vaspitača/ca i nastavnika/ca	0	25	50
	Mjera 2.3: Organizovati obuke iz medijske pismenosti u cilju prepoznavanja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe	Broj obučanih učenika/ca	0	30	60
	Mjera 2.4: Uvesti rodno odgovorne programe i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u programe institucija kulture	Broj institucija kulture koje su uvele rodno odgovorne programe	0	2	4
	Mjera 2.5: Podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik	Broj javnih emitera koji imaju rodno odgovorne programe	0	2	4
		Broj privatnih emitera koji imaju rodno	0	2	4

		odgovorne programe			
	Mjera 2.6 Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)	Donešena metodologija za rodno odgovorni monitoring medija	0	1	1
		Pozitivni izvještaj rodnog monitoringa medija	0	1	2
OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa		Vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti u domenu <i>Novac</i>	59.7	61	62
		Vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti u domenu <i>Moć</i>	35.1	36	37
	Mjera 3.1: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju	Udio žena i muškaraca koji obavljaju ministarske funkcije (% , Ž, M)	33.33%	-	40%
		Udio žena i muškaraca među	24,69%	-	30%

		poslanicima/ca ma Skupštine Crne Gore (% , Ž, M)			
	Mjera 3.2: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizova ne i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomskom životu	Stopa neaktivnosti radne snage (Ž)	59.8%	59%	58%
		Stopa nezaposlenosti (Ž)	44.2%	44%	43%
	Mjera 3.3: U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu	Broj institucija javne uprave koja su usvojila pravilnike i protokole za prevenciju i zaštitu od nasilja	0	5	10
		Broj javnih preduzeća koja su usvojila pravilnike i protokole za	0	5	10

		prevenciju i zaštitu od nasilja			
		Broj slučajeva rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu koje je utvrdila inspekcija rada	0	5	10
	Mjera 3.4: Efikasnije zaštititi žene i osobe drugačijih polnih identiteta od ekonomskog nasilja	Broj podnijetih pritužbi Zaštitniku zbog diskriminacije po osnovu pola, a u oblasti rada i zapošljavanja	7	9	12
	Mjera 3.5: Podstaći tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života	Pripremljena analiza jaza između evropskog i crnogorskog zakonodavstva koji regulišu učešće na žena na tržištu i omogućavaju postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života	0	1	1
		Pripremljena cost-benefit analiza i definisani predlozi amandmana za Zakon o radu koje omogućavaju usaglašavanje sa Direktivom	0	0	1

		2010/18/EU iz 8. marta 2010. i Direktivom 2019/1158			
	Mjera 3.6: Organizovati kampanje za ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim licima, osobama sa invaliditetom i sl. između muškaraca i žena i redovno pratiti podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu	Razlika između % žena i muškaraca koji svakog dana obavljaju kućne poslove i kuvaju	Ž: 68% M: 10.3% Razlika: 57.7pp	-	Razlika: 52pp
		Razlika u prosječnom broju sati koju punoljetni muškarci i žene nedeljno provedu brinući ili obrazujući djecu (van svog redovnog posla)	Ž: 38.5 M: 17.8 Razlika: 20.7	-	15
	Mjera 3.7: upisuju na osnovne, master i doktorske studije u STEM oblastima (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika)	Procenat studentkinja na osnovnim, magistarskim i doktorskim studijama u STEM oblastima (Elektrotehnički, Mašinski, Metalurško-tehnološki i Prirodno-matematički fakultet UCG)	Osnovne studije: 38.4% Master studije: 51.4% Doktorske studije: 40%	Osnovne studije: 40% Master studije: ≥ 50% Doktorske studije: 42%	Osnovne studije: 41% Master studije ≥ 50% Doktorske studije: 44%

	Mjera 3.8: Procijeniti uticaj i sprovesti mjere prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizova nih i posebno osjetljivih osoba i grupa	Broj istraživanja o uticaju klimatskih promjena na zdravlje	0	1	2
--	--	---	---	---	---

Metodologija obračuna indikatora

U tabelama ispod prikazani su indikatori za pojedinačne operativne ciljeve i mjere, kao i metodologija obračunavanja indikatora, institucije koje su odgovorne za prikupljanje podataka, izvori verifikacije i učestalost prikupljanja podataka i izvještavanja:

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Procenat sektorskih javnih politika u kojima je sprovedeno orodnjavanje
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda
Podaci koje je potrebno prikupiti	Izvršiti analizu orodnjenosti svih sektorskih javnih politika koje važe u trenutku presjeka (2021, 2023. i 2025.) i izračunati procenat
Izvor podataka	Analiza orodnjenosti sektorskih javnih politika

Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u Vladi Crne Gore
Učestalost prikupljanja podataka	Tri puta tokom važenja Strategije, prvi put odmah nakon usvajanja Strategije (u 2021. godini), drugi put 2023. i treći put 2025. godine.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	<p>Detaljnu metodologiju bi trebalo donijeti prilikom izrade prve analize orodnjenosti. U osnovi, trebalo bi analizirati važeće sektorske javne politike imajući u vidu sljedeće indikatore:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rodna reprezentativnost procesa pripreme - Konsultacija rodno relevantne javnosti - Postojanje rodno disagregiranih podataka kao osnova analize - Rodna analiza efekata - Rodna analiza prepreka i barijera - Rodna analiza pristupa - Upotreba rodno senzitivnog jezika <p>Puna metodologija trebalo bi da bude dio inicijalne Analize orodnjenosti sektorskih javnih politika koja će se biti sprovedena kao jedna od prvih aktivnosti u okviru Strategije.</p>
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Početna vrijednost će biti utvrđena Analizom orodnjenosti sektorskih javnih politika.
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023. godina: +5% u odnosu na 2021. godinu 2025. godina: +10% u odnosu na 2021. godinu

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Donijeta uredba o standardima i obaveznosti orodnjavanja javnih politika
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.1. Standardizovati procedure za orodnjavanje javnih politika
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o tome da li je donijeta Uredba o standardima i obaveznosti orodnjavanja javnih politika
Izvor podataka	Službeni list Crne Gore
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
Učestalost prikupljanja podataka	Jednom

Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Informacija o tome da li je donijeta Uredba i šta sadrži.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Početna vrijednost je 0 jer Uredba ne postoji
Informacija o ciljnim vrijednostima	Ciljna vrijednost je 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Uspostavljena evidencija o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.2 Uspostaviti objedinjenu i uporedivu evidenciju o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o tome da li je uspostavljena evidencija o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda
Izvor podataka	Izveštaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
Učestalost prikupljanja podataka	Jednom
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Informacija o tome da li je uspostavljena evidencija
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Početna vrijednost je 0 jer evidencija ne postoji
Informacija o ciljnim vrijednostima	Ciljna vrijednost je 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj edukovanih državnih službenika/ca
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.3 Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom

Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidentirati sve državne službenike/ce koji prođu edukaciju o rodnoj ravnopravnosti u Upravi za kadrove
Izvor podataka	Godišnji izvještaj Uprave za kadrove
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za kadrove
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023, a jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Svi državni službenici/ce koji prođu uspješno obuku iz oblasti rodne ravnopravnosti trebalo bi da budu evidentirani. O broj službenika/ca koji su prošli obuku trebalo bi izvijestiti jednom godišnje.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	62
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 100 2025: 200

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj edukovanih rukovodilaca/teljki
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.3 Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom
Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidentirati sve rukovodioce/teljke koji prođu edukaciju o rodnoj ravnopravnosti u Upravi za kadrove
Izvor podataka	Godišnji izvještaj Uprave za kadrove
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za kadrove
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023, a jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Svi rukovodioci/teljke koji prođu uspješno obuku iz oblasti rodne ravnopravnosti trebalo bi da budu evidentirani. O njihovom broju bi trebalo izvijestiti jednom godišnje.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Nepoznat broj

Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 10 2025: 20
--	----------------------

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Procenat obučениh članova/ca institucionalnih mehanizma
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.4 Edukovati članove/ce nacionalnog mehanizma za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti za efikasno sprovođenje i praćenje politika rodne ravnopravnosti
Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidentirati sve članove/ce nacionalnog mehanizma za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti koji su prošli obuke iz oblasti rodne ravnopravnosti
Izvor podataka	Izvještaj Uprave za kadrove
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za kadrove
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023, a jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Svi članovi/ce koji prođu uspješno obuku iz oblasti rodne ravnopravnosti trebalo bi da budu evidentirani. O procentu članova/ca koji su prošli obuku trebalo bi izvijestiti jednom godišnje.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 50% 2025: 100%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj učesnika/ca javnih događaja po kategorijama iz mjere 1.5
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.5 Uključiti sve tri grane vlasti, nevladine organizacije, poslodavačke organizacije, sindikate,

	medije i NVO-e u dijalog o orodnjavanju javnih politika
Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidentirati sve učesnike/ce javnih događaja i razvrstati u odnosu na oblast djelovanja.
Izvor podataka	Informacija Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023, a jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Prilikom organizacije javnih događaja svi učesnici/ce trebalo bi da potpišu listu prisustva koja pored imena i prezimena sadrži kontakt i oblast rada. Podatke bi trebalo unijeti u excel dokument i označiti da li učesnik/ca radi u nekoj od tri grane vlasti, nevladinoj organizaciji, poslodavačkoj organizaciji, sindikatu, medijima. Pripremiti izvještaj o broju iz svake od datih kategorija i izvijestiti pojedinačno i skupno.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 60 2025: 120

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Donešene smjernice za budžetske korisnike o tome kako da urade rodnu analizu programa i popune budžetski cirkular koji je orodnjen
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.6 Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama
Podaci koje je potrebno prikupiti	Provjeriti da li je Ministarstvo finansija i socijalnog staranja donijelo Smjernice
Izvor podataka	Informacija Ministarstva finansija i socijalnog staranja
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja

Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom 2023. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo treba da pripremi smjernice za budžetske korisnike o tome kako uraditi rodnu analizu i popune budžetski cirkular koji je orodnjen.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 1 2025: 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj budžetskih korisnika koji su edukovani o tome kako da urade rodnu analizu programa i popune budžetski cirkular koji je orodnjen
Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.6 Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama
Podaci koje je potrebno prikupiti	Treba uzeti evidencije sa obuka na ovu temu i pripremiti izvještaj.
Izvor podataka	Evidencije sa obuka
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom 2023. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Izvještaj treba da sadrži podatke o broju polaznika po sljedećim kategorijama: ukupan broj, pol, institucija u kojoj rade
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 15 2025: 30

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Donešene smjernice za orodnjavanje budžeta i završnog računa iz rodne perspektive

Cilj na koji se indikator odnosi	OC1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda Mjera 1.6 Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija Ministarstva
Izvor podataka	Evidencije sa obuka
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom 2023. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo treba da izradi smjernice koje sadrže uputstva za budžetske korisnike o tome kako orodniti budžet i završni račun i distribuirati ih. Izvještaj treba da sadrži informaciju o tome da li su smjernice donijete i na koji način su komunicirane sa budžetskim korisnicima.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 15 2025: 30

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj sprovedenih preporuka iz izvještaja CEDAW i ECRI vezane za obrazovanje, kuturu i medije
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta
Podaci koje je potrebno prikupiti	Mišljenje CEDAW i ECRI o ispunjenosti preporuka
Izvor podataka	Izvještaji CEDAW i ECRI
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. jednom 2025. godine

Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Izveštaj iz 2017. godine sadrži 76 preporuka. U izvještaju Vlade o implementaciji preporuka koji usvaja CEDAW komitet stoji koje od preporuka su usvojene i na koji način. Prilikom izvještavanja, treba uzeti u obzir posljednji dostupan izvještaj.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 2 2025: 4

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	% građana koji smatraju da je pripadnost LGBT populaciji nedostatak
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta
Podaci koje je potrebno prikupiti	Istraživanje javnog mnjenja o percepciji diskriminacije u Crnoj Gori. Osnovne karakteristike istraživanja su sljedeće: Korišćenje anketnog metoda, gdje su jedinice uzorkovanja mjesne zajednice. Uzorak treba da obezbijedi reprezentativnost za cjelokupnu punoljetnu populaciju crnogorskih građana i građanki. Uzorak treba da bude dvostruko-stratifikovan sa slučajnim izborom ispitanika u okviru izabranih popisnih krugova. Kriterijumi stratifikacije treba da su regionalna distribucija i veličina mjesne zajednice. Ispitanici treba da slučajno birani u okviru domaćinstava po kriterijumu kalendarskog rođendana. Broj ispitanika treba da bude >1000, kako bi se standardna greška mjerenja od +/-3% za pojave sa incidencom od 50%, a intervalom povjerenja od 95%.
Izvor podataka	Izveštaj <i>Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori</i>
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Centar za demokratiju i ljudska prava CEDEM
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	% odgovora „nedostatak“ na pitanje: da li u crnogorskom društvu pripadanje određenim grupama donosi prednost ili nedostatak – LGBT osobe
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	% odgovora u izvještaju iz 2020. godine je 39%

Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 38% 2025: 37%
--	------------------------

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	% građana koji smatraju da je biti žena nedostatak
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta
Podaci koje je potrebno prikupiti	Istraživanje javnog mnjenja o percepciji diskriminacije u Crnoj Gori. Osnovne karakteristike istraživanja su sljedeće: Korišćenje anketnog metoda, gdje su jedinice uzorkovanja mjesne zajednice. Uzorak treba da obezbijedi reprezentativnost za cjelokupnu punoljetnu populaciju crnogorskih građana i građanki. Uzorak treba da bude dvostruko-stratifikovan sa slučajnim izborom ispitanika u okviru izabranih popisnih krugova. Kriterijumi stratifikacije treba da su regionalna distribucija i veličina mjesne zajednice. Ispitanici treba da slučajno birani u okviru domaćinstava po kriterijumu kalendarskog rođendana. Broj ispitanika treba da bude >1000, kako bi se standardna greška mjerenja od +/-3% za pojave sa incidencom od 50%, a intervalom povjerenja od 95%.
Izvor podataka	Izvještaj <i>Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori</i>
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Centar za demokratiju i ljudska prava CEDEM
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	% odgovora „nedostatak“ na pitanje: da li u crnogorskom društvu pripadanje određenim grupama donosi prednost ili nedostatak – žene
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	% odgovora u izvještaju iz 2020. godine je 20.9%
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 18% 2025: 17%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	% građana koji su saglasni sa stavom da LGBTI osobe nisu ništa bolji od kriminalaca, i treba ih najstrožije kažnjavati

Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta
Podaci koje je potrebno prikupiti	Istraživanje javnog mnjenja o percepciji diskriminacije u Crnoj Gori. Osnovne karakteristike istraživanja su sljedeće: Korišćenje anketnog metoda, gdje su jedinice uzorkovanja mjesne zajednice. Uzorak treba da obezbijedi reprezentativnost za cjelokupnu punoljetnu populaciju crnogorskih građana i građanki. Uzorak treba da bude dvostruko-stratifikovan sa slučajnim izborom ispitanika u okviru izabranih popisnih krugova. Kriterijumi stratifikacije treba da su regionalna distribucija i veličina mjesne zajednice. Ispitanici treba da slučajno birani u okviru domaćinstava po kriterijumu kalendarskog rođendana. Broj ispitanika treba da bude >1000, kako bi se standardna greška mjerenja od +/-3% za pojave sa incidencom od 50%, a intervalom povjerenja od 95%.
Izvor podataka	Izvještaj <i>Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori</i>
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Centar za demokratiju i ljudska prava CEDEM
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	% odgovora „veoma se slažem“ i „donekle se slažen“ sa stavom „LGBT osobe nisu ništa bolji od kriminalaca i treba ih najstrožije kažnjavati“
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	% odgovora u izvještaju iz 2020. godine je 20.3 %
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 19% 2025: 18%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj nastavnih programa u koji su uvedeni rodno odgovorni sadržaji
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.1 Uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu

Podaci koje je potrebno prikupiti	Izvještaj o broju nastavnih programa u koji su uvedeni rodno odgovorni programi
Izvor podataka	Informacija Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo bi trebalo da sačini kratku informaciju o tome u koje nastavne programe su uvedeni rodno osjetljivi jezik i sadržaji i na koji način.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 2 2025: 4

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj obučanih vaspitača/ca i nastavnika/ca
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.2: Edukovati vaspitno - obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih
Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidencija o broju vaspitača i vaspitačica, nastavnika i nastavnica koji su uspješno prošli obuke o rodno ravnopravnom i inkluzivnom društvu
Izvor podataka	Evidencija sa obuka
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Prilikom organizacije obuka treba voditi evidenciju o broju polaznika/ca. Ova evidencija bi trebalo da sadrži i podatke o radnom mjestu osobe koja je prošla obuku kako bi se mogli kreirati izvještaji u odnosu na radno mjesto, pol-rod i broj obuka.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0

Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 25 2025: 50
--	----------------------

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj obučениh učenika/ca
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodniх identiteta Mjera 2.3: Organizovati obuke iz medijske pismenosti u cilju prepoznavanja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe
Podaci koje je potrebno prikupiti	Evidencija o učениka i učениca osnovne i srednje škole koji su uspješno prošli obuke o rodno ravnopravnom i inkluzivnom društvu
Izvor podataka	Evidencija sa obuka
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Prilikom organizacije obuka treba voditi evidenciju o broju polaznika/ca. Ova evidencija treba da sadrži i podatke o polu-rodu, školi (osnovna ili srednja) I razredu osobe koja je prošla obuku kako bi se mogli kreirati izvještaji u odnosu na ove dvije kategorije.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 30 2025: 60

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj institucija kulture koje su uvele rodno odgovorne programe
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodniх identiteta Mjera 2.4: Uvesti rodno odgovorne programe i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u programe institucija kulture

Podaci koje je potrebno prikupiti	Broj i naziv institucija kulture koji su uveli rodno odgovorne sadržaje u svoje programe
Izvor podataka	Izvještaj Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo bi trebalo da sačini kratku informaciju o tome, koliko institucija kulture je uvelo rodno odgovorne sadržaje u svoje programe i da ukratko opiše te sadržaje
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 2 2024: 4

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj javnih emitera koji imaju rodno odgovorne programe
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.5: Podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik
Podaci koje je potrebno prikupiti	Broj i naziv javnih emitera koji imaju rodno odgovorne programe
Izvor podataka	Izvještaj Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Broj i naziv javnih emitera koji su uveli rodno odgovorne programe, sa kratkim opisom programa
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 2 2024: 4

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj privatnih emitera koji imaju rodno odgovorne programe
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.5: Podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik
Podaci koje je potrebno prikupiti	Broj i naziv privatnih emitera koji imaju rodno odgovorne programe
Izvor podataka	Izveštaj Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Broj i naziv privatnih emitera koji su uveli rodno odgovorne programe, sa kratkim opisom programa
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 2 2024: 4

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Donešena metodologija za rodno odgovorni monitoring medija
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.6: Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)
Podaci koje je potrebno prikupiti	Izveštaj o praćenju medijskog izvještavanja iz rodne perspektive
Izvor podataka	Izveštaj Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje

Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom, 2023.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo treba da donese odluku o sprovođenju ove aktivnosti. Indikator ukazuje na to da li je odluka donešena.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 1 2024: 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Pozitivni izvještaj rodnog monitoringa medija
Cilj na koji se indikator odnosi	OC2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta Mjera 2.6: Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)
Podaci koje je potrebno prikupiti	Zaključak izvještaka
Izvor podataka	Izvještaj Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. a jednom 2024 godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Zaključak izvještaja o tome da li mediji rodno izvještavaju.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 1 2024: 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti u domenu <i>Novac</i>
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa

Podaci koje je potrebno prikupiti	Vrijednost dimenzije <i>novac</i> u indeksu rodne ravnopravnosti
Izvor podataka	Izveštaj o indeksu rodne ravnopravnosti za 2023. i 2025. godinu ili godinu za koju je Indeks raspoloživ u slučaju neredovnosti, a koja je najbliža trenutku izvještavanja
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za statistiku MONSTAT
Učestalost prikupljanja podataka	Trenutno svake 2 godine, ali se očekuje da izvještaj bude dostupan svake godine.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Trenutno svake 2 godine, ali se očekuje da izvještaj bude dostupan svake godine.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ovaj domen obuhvata dva poddomena: finansijski resursi i ekonomski resursi. Finansijski resursi mjere se pomoću dva indikatora. Prvi od njih je srednja mjesečna zarada. Za računanje ovog indikatora se koristi Eurostatova Anketa o strukturi zarada. Drugi indikator ovog poddomena je srednji ekvivalentni neto prihod. Ovaj indikator obuhvata zaradu po osnovu plaćenog rada, kao i penzije, investicije i druge izvore prihoda. Izvor podataka za ovaj indikator je Anketa o prihodima i životnim uslovima – EU SILC. Oba indikatora su prikazana kroz standard kupovne moći (PPS), koji predstavlja „vještačku valutu koja objašnjava razlike u nivoima cijena između država članica”. Poddomen ekonomskih resursa takođe čine dva indikatora. Prvi se naziva „nije u riziku od siromaštva”, a predstavlja procenat stanovništva koji nije izložen riziku od siromaštva. Drugi je dio kvintila prihoda S20/S80, koji predstavlja nivo nejednakosti u dohotku između muškaraca i žena. Računa se kao udio ukupnog dohotka koji je primio jedan segment stanovništva: 20% stanovništva s najvišim dohotkom i 20% stanovništva s najnižim dohotkom.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	59.7
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 61 2025: 62

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti u domenu <i>Moć</i>
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa

Podaci koje je potrebno prikupiti	Vrijednost dimenzije <i>Moć</i> u indeksu rodne ravnopravnosti
Izvor podataka	Izveštaj o indeksu rodne ravnopravnosti za 2023. i 2025. godinu ili godinu za koju je Indeks raspoloživ u slučaju neredovnosti, a koja je najbliža trenutku izvještavanja
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za statistiku MONSTAT
Učestalost prikupljanja podataka	Trenutno svake 2 godine, ali se očekuje da izvještaj bude dostupan svake godine.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Trenutno svake 2 godine, ali se očekuje da izvještaj bude dostupan svake godine.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	<p>Domen moći se sastoji od tri poddomena: politička, ekonomska i društvena moć. Prvi poddomen u ovom području je politička moć i obuhvata tri indikatora: procentualni udio žena koje su ministarke u nacionalnoj vladi, procentualni udio poslanica u nacionalnom parlamentu i procentualni udio odbornica u lokalnim skupštinama opština.</p> <p>Drugi poddomen je ekonomska moć i mjeri se pomoću dva indikatora: udio muškaraca i žena u upravnim odborima najvećih preduzeća registrovanih u zemlji koja se kotiraju na berzi i zaposlenih u nacionalnoj centralnoj banci.</p> <p>I na kraju treći poddomen je društvena moć i obuhvata indikatore za mjerenje udjela muškaraca i žena na pozicijama na kojima se donose odluke, u organizacijama za finansiranje istraživanja, u medijima i sportu.</p> <p>Za računanje ovih domena i indikatora korišćeni su podaci o ženama i muškarcima na pozicijama odlučivanja iz baze podataka EIGE o rodnoj statistici.</p>
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	35.1
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 36 2025: 37

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Udio žena i muškaraca koji obavljaju ministarske funkcije (% , Ž, M)
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa Mjera 3.1: Osnajiti žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju

Podaci koje je potrebno prikupiti	Informaciju o broju članova Vlade i informaciju o tome koliko je članova Vlade ženskog roda
Izvor podataka	Službeni list Crne Gore
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
Učestalost prikupljanja podataka	Jednom
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	S obzirom na to da Vlada ima četvorogodišnji mandat i da su će naredni redovni izbori biti održani 2024. godine, novi presjek rodnog sastava Vlade treba obaviti nakon izbora, u godini izvještavanja o realizaciji Strategije – 2025.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	33.33%
Informacija o ciljnim vrijednostima	2025: 40%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Udio žena i muškaraca među poslanicima/cama Skupštine Crne Gore (% , Ž, M)
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa Mjera 3.1: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju
Podaci koje je potrebno prikupiti	Broj muškaraca i žena u sastavu Skupštine Crne Gore
Izvor podataka	Odluka o verifikaciji mandata
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Državna izborna komisija
Učestalost prikupljanja podataka	Jednom
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	S obzirom na to da se naredni redovni izbori očekuju 2024. godine, mjerenje vrijednosti na ovom indikatoru ima smisla izvršiti nakon izbora, a neposredno prije posljednjeg izvještaja o realizaciji Strategije 2025. godine. Procent se računa u odnosu na ukupan broj poslanika u Skupštini.

Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	24.69%
Informacija o ciljnim vrijednostima	30%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Stopa neaktivnosti radne snage (Ž)
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodničkih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa Mjera 3.2: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodničkih identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomskom životu
Podaci koje je potrebno prikupiti	Izveštaj o anketi o radnoj snazi, podaci o stopi neaktivnosti, disagregirano u odnosu na pol
Izvor podataka	Anketa o radnoj snazi
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za statistiku MONSTAT
Učestalost prikupljanja podataka	Kontinuirano uz kvartalno objavljivanje
Učestalost izveštavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. i jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Neaktivno stanovništvo su sva lica stara 15 i više godina koja nijesu zaposlena i koja aktivno ne traže posao. Stopa neaktivnosti predstavlja procenat neaktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina. Podatak se posebno izveštava za žene i muškarce.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Žene: 59.8% (treći kvartal 2020. godine)
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 59% 2025: 58%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Stopa zaposlenosti (Ž)
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodničkih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa Mjera 3.2: Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodničkih identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomskom životu
Podaci koje je potrebno prikupiti	Izveštaj o anketi o radnoj snazi, podaci o stopi zaposlenosti, disagregirano u odnosu na pol

Izvor podataka	Anketa o radnoj snazi
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za statistiku MONSTAT
Učestalost prikupljanja podataka	Kontinuirano uz kvartalno objavljivanje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, jednom 2023. i jednom 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Stopa zaposlenosti predstavlja procenat zaposlenih u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina. Podatak se posebno izvještava za žene i muškarce.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Žene: 44.4%
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 44% 2025: 43%

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj institucija javne uprave koja su usvojila pravilnike i protokole za prevenciju i zaštitu od nasilja
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobrobiti od korišćenja resursa Mjera 3.3: U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o broju pravilnika
Izvor podataka	Izveštaj Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
Učestalost prikupljanja podataka	Dva puta, 2023. i 2025.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo treba da pošalje upit organima javne uprave o tome da li su usvojili pravilnike i protokole za prevenciju i zaštitu od nasilja
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 5 2025: 10

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj javnih preduzeća koja su usvojila pravilnike i protokole za prevenciju i zaštitu od nasilja
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.3: U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o broju pravilnika
Izvor podataka	Izveštaj Ministarstva za kapitalne investicije
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Ministarstvo za kapitalne investicije
Učestalost prikupljanja podataka	Dva puta, 2023. i 2025.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Ministarstvo treba da pošalje upit javnim preduzećima o tome da li su usvojili pravilnike i protokole za prevenciju i zaštitu od nasilja
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 5 2025: 10

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj slučajeva rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu koje je utvrdila inspekcija rada
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.3: U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o broju slučajeva rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu koje je utvrdila inspekcija rada
Izvor podataka	Izveštaj Uprave za inspeksijske poslove

Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Uprava za inspekcijske poslove
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Inspekcija treba da izvijesti o svim utvrđenim slučajevima u periodu od početka 2021. do početka 2023. godine i od početka 2023. do kraja 2025. godine.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 5 2025: 10

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj podnijetih pritužbi Zaštitniku zbog diskriminacije po osnovu pola, a u oblasti rada i zapošljavanja
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.4: Efikasnije zaštititi žene i osobe drugačijih polnih identiteta od ekonomskog nasilja
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o broju podnijetih pritužbi Zaštitniku zbog diskriminacije po osnovu pola, a u oblasti rada i zapošljavanja
Izvor podataka	Izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Zaštitnik treba da izvijesti o svim podnijetim pritužbama zbog diskriminacije po osnovu pola, a u oblasti rada i zapošljavanja u periodu od početka 2021. do početka 2023. godine i od početka 2023. do kraja 2025. godine.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	7
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 9 2025: 12

Kategorija	Opis
-------------------	-------------

Naziv indikatora	Pripremljena Analiza jaza između evropskog i crnogorskog zakonodavstva koji regulišu učešće na žena na tržištu i omogućavaju postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.5: Podstaci tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o tome da li je pripremljena Analiza
Izvor podataka	Izveštaj o radu Savjeta za konkurentnost
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Savjet za konkurentnost
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom, 2023.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Nadležna institucija treba da notira da li je Analiza jaza između evropskog i crnogorskog zakonodavstva pripremljena.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 1 2025: 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Pripremljena Cost-benefit analiza i definisani predlozi amandmana za Zakon o radu koje omogućavaju usaglašavanje sa Direktivom 2010/18/EU iz 8. marta 2010. i Direktivom 2019/1158
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.5: Podstaci tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života
Podaci koje je potrebno prikupiti	Informacija o tome da li je pripremljena Analiza i informacija o tome da li je pripremljen prijedlog amandmana Zakona o radu
Izvor podataka	Izveštaj o radu Savjeta za konkurentnost

Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Savjet za konkurentnost
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnje.
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom, 2025.
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Nadležna institucija treba da provjeri da li je urađena cost benefit analiza I da li su pripremljene izmjene Zakona o radu.
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 0 2025: 1

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Razlika između % žena i muškaraca koji svakog dana obavljaju kućne poslove i kuvaju
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.6: Organizovati kampanje za ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim licima, osobama sa invaliditetom i sl. između muškaraca i žena i redovno pratiti podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu
Podaci koje je potrebno prikupiti	% žena i % muškaraca koji svakog dana obavljaju kućne poslove i kuvaju, odgovor „svakog dana“ na pitanje – „in general, how often are you involved in cooking and/or housework outside of work? (% of respondents, 18+ population)“ – prevod: uopšteno gledajući, koliko često se bavite kuvanjem ili drugim kućnim poslovima, van posla? (% ispitanika, 18+ populacija)
Izvor podataka	Evropska anketa o kvalitetu života, podaci dostupni preko baze rodne statistike EIGE instituta: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_timeuse_hswk_eqls_famcareactiv_cook
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Eurofound - Eurofound's European Quality of Life Survey (EQLS), http://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-quality-of-life-surveys
Učestalost prikupljanja podataka	Svake četiri godine, posljednja dostupna iz 2020. godine

Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom – 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Izvještaj iz 2024. godine – razlika između % žena i muškaraca koji svakog dana obavljaju kućne poslove i kuvaju
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Ž: 68% M: 10.3% Razlika: 57.7pp
Informacija o ciljnim vrijednostima	2025: 52 procentna poena

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Razlika u prosječnom broju sati koju punoljetni muškarci i žene nedeljno provedu brinući ili obrazujući djecu (van svog redovnog posla)?
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.6: Organizovati kampanje za ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim licima, osobama sa invaliditetom i sl. između muškaraca i žena i redovno pratiti podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu
Podaci koje je potrebno prikupiti	% odgovora žena i muškaraca na pitanje: On average, how many hours per week are you involved in caring for and/or educating your children outside of paid work? (mean hours, 18+ population) – U prosjeku, koliko sati nedeljno učestvujete u brizi ili obrazovanju svoje djece van plaćenog rada (prosjek godina za populaciju 18+)
Izvor podataka	Evropska anketa o kvalitetu života, podaci dostupni preko baze rodne statistike EIGE instituta: https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_timeuse_hswk_eqls_famcareactiv_cook
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Eurofound - Eurofound's European Quality of Life Survey (EQLS), http://www.eurofound.europa.eu/surveys/european-quality-of-life-surveys
Učestalost prikupljanja podataka	Svake četiri godine, posljednja dostupna iz 2020. godine
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Jednom – 2025. godine

Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Izveštaj iz 2024. godine – razlika između % žena i muškaraca koji svakog dana obavljaju kućne poslove i kuvaju
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Ž: 38.5 M: 17.8 Razlika: 20.7
Informacija o ciljnim vrijednostima	2025: 15

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Procenat studentkinja na osnovnim, magistarskim i doktorskim studijama u STEM oblastima (Elektrotehnički, Mašinski, Metalurško-tehnološki i Prirodno-matematički fakultet UCG)
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.7: upisuju na osnovne, master i doktorske studije u STEM oblastima (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika)
Podaci koje je potrebno prikupiti	Broj upisanih muškaraca i žena na studijske programe Elektrotehničkog, Mašinskog, Metalurško-tehnološkog i Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta Crne Gore
Izvor podataka	Izveštaj o upisu studenata
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Univerzitet Crne Gore
Učestalost prikupljanja podataka	Godišnja
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Podaci o broju upisanih studentkinja i studenata na osnovne, master i doktorske studije Elektrotehničkog, Mašinskog, Metalurško-tehnološkog i Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta Crne Gore
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	Osnovne studije: 38.4% Master studije: 51.4% Doktorske studije: 40%
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: Osnovne studije: 40%

	<p>Master studije: ≥ 50%</p> <p>Doktorske studije: 42%</p> <p>2025: Osnovne studije: 41%</p> <p>Master studije ≥ 50%</p> <p>Doktorske studije: 44%</p>
--	--

Kategorija	Opis
Naziv indikatora	Broj istraživanja o uticaju klimatskih promjena na zdravlje
Cilj na koji se indikator odnosi	OC3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup resursima i dobiti od korišćenja resursa Mjera 3.8: Procijeniti uticaj i sprovesti mjere prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa
Podaci koje je potrebno prikupiti	Podaci o tome da li sprovedena istraživanja o uticaju klimatskih promjena na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa
Izvor podataka	Izveštaj Instituta za javno zdravlje
Informacija o instituciji odgovornoj za prikupljanje podataka	Institut za javno zdravlje
Učestalost prikupljanja podataka	-
Učestalost izvještavanja o vrijednosti indikatora	Dva puta, 2023. i 2025. godine
Kratak opis metodologije izračunavanja podataka	Upit o tome da li su sprovedena istraživanja sa ovom temom i kratak opis sprovedenih istraživanja
Informacije o trendu i početnoj vrijednosti	0
Informacija o ciljnim vrijednostima	2023: 1 2025: 2

Praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluacija

Nakon što Vlada usvoji NSRR sa AP, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava bi trebalo da sačini jasne kriterijume za izbor članova/ca ***Komisije za praćenje sprovođenja i izvještavanje o NSRR***. Nadležne institucije, organi i tijela zadužena za njegovo sprovođenje trebalo bi da imenuju kontakt-osobe i njihove zamjenike/ce, pri čemu bi trebalo voditi računa o jednakoj zastupljenosti žena i muškaraca. Sljedeći organi bi trebalo da imenuju svoje članove/ce i njihove zamjenike:

- Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava
- Generalni sekretarijat Vlade
- Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija
- Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
- Ministarstvo ekonomije
- Ministarstvo kapitalnih investicija
- Ministarstvo finansija i socijalnog staranja
- Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Institut za javno zdravlje
- Uprava za kadrove
- Uprava za statistiku
- Uprava za inspekcijske poslove
- Zajednica opština
- 3 predstavnika/ce NVO koji se bave nekom od tema iz oblasti zaštite ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti
- 2 predstavnika/ce poslodavačkih udruženja

Predstavnici/ce međunarodnih organizacija, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i Agencije za elektronske medije trebalo bi da budu članovi/ce Komisije u svojstvu posmatrača.

Radom Komisije koordinira Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, koje takođe obezbjeđuje tehničku i stručnu podršku prilikom organizacije sastanaka i pripreme kvartalnih i godišnjih izvještaja.

Komisija bi trebalo da se sastaje kvartalno i da se za svaki sastanak pripremi izvještaj o sprovedenim aktivnostima. Izvještaj sa sastanka Komisije u kome su sumirani glavni zaključci trebalo bi objaviti na web-site-u MPLJMP, radi poštovanja *principa transparentnosti*. Poželjno bi bilo da se na sastancima pojača interaktivnost, kako bi se razvila atmosfera timskog rada koja pokreće promjene.

U okviru Komisije, trebalo bi napraviti radnu grupu za praćenje procesa planiranja i raspodjele sredstava NVO-ima, kao i sprovođenje projekata iz fondova EU i drugih međunarodnih

organizacija, kako bi se obezbijedilo kontinuirano finansiranje planiranih aktivnosti NSRR, u skladu sa *principom finansijske održivosti*. Ova radna grupa bi takođe trebalo da bude zadužena za redovno izvještavanje o stepenu realizacije budžeta predviđenog NSRR i njenog AP.

Članovi/ce Komisije i njihovi zamjenici/ce bi trebalo odmah na početku rada da imaju obuku o rodnoj ravnopravnosti, koja bi obuhvatila i osnovno poznavanje i korišćenje podataka razvrstanih po polu. U roku od najviše godinu dana od dana imenovanja, članovi/ce i njihovi zamjenici/ce bi trebalo da završe Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika/ca za strateško planiranje koji sprovodi Generalni sekretarijat Vlade u saradnji sa Upravom za kadrove. Ove obaveze bi trebalo da budu dio opisa poslova članova/ca Komisije. Na ovaj način se takođe obezbjeđuje poštovanje ranije pomenutih principa, kao i jačanje kadrovskih kapaciteta za strateško planiranje i sprovođenje javnih politika, monitoring, izvještavanje i evaluaciju.

Članovi/ce Komisije bi trebalo redovno da izvještavaju starješine institucije/organa koji ih je imenovao o napretku NSRR i obavezama koje ta institucija ima u njenom sprovođenju, da prati sprovođenje NSRR u svojoj instituciji i da redovno izvještava Komisiju o tome. Time se osigurava poštovanje *principa odgovornosti organa državne uprave zaduženih za izradu i sprovođenje strateškog dokumenta*.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava biće nadležno za koordinaciju i izvještavanje na godišnjem nivou o napretku u sprovođenju Strategije. Godišnje izvještavanje je potrebno uraditi u skladu sa Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, prema indikatorima koji su predstavljeni u "pasošu indikatora", koji čini sastavni dio Strategije. Na kraju druge godine od početka sprovođenja NSRR, koja se poklapa sa krajem dvogodišnjeg Akcionog plana, potrebno je uraditi Izvještaj o realizaciji AP na obrascu koji je propisan Metodologijom. Nakon prihvatanja Izvještaja od strane Vlade, potrebni je sazvati press - konferenciju na kojoj će se Izvještaj prezentirati javnosti, a zatim organizovati okrugli sto na kome će predstavnici/ce sve tri grane vlasti, kao i NVO-i, mediji, Univerzitet, poslovna zajednica i zainteresovani građani/ke imati priliku da prodiskutuju rezultate i izazove u sprovođenju Strategije.

Evaluaciju je potrebno raditi u dva navrata, i to:

- **Srednjoročna evaluacija** će biti urađena tri mjeseca prije isteka AP 2021-2023. Rezultati evaluacije bi trebalo da posluže kao smjernica za izradu novog dvogodišnjeg Akcionog plana. Ovaj posao bi trebalo povjeriti nezavisnom ekspertu/kinji. Sredstva za evaluaciju u iznosu od 2,500 Eur predviđena su Akcionim planom za period 2021-2023.
- **Ex-post evaluacija** će se obaviti u oktobru 2024. godine i u tu svrhu će biti angažovan nezavisni ekspert/kinja. Ova Evaluacija bi trebalo da sadrži osvrt na nalaze i preporuke srednjoročne evaluacije, kao i uporednu analizu nalaza

evaluacije PAPRR-a 2017-2021, kako bi se ustanovio napredak/stagnacija/nazadovanje u oblasti rodne ravnopravnosti u strateškom periodu 2021 - 2025 u odnosu na prethodni strateški period (2017 - 2021). Dokument sa preporukama je potrebno objaviti na web-site-u Generalnog sekretarijata Vlade, Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava. O nalazima i preporukama Evaluacije potrebno je diskutovati na posebnom sastanku Komisije za praćenje sprovođenja NSRR. Nalaze Evaluacije je potrebno predstaviti javnosti na press - konferenciji. Takođe je potrebno organizovati okrugli sto na kome će učestvovati predstavnici/ce sve tri grane vlasti, lokalnih samouprava, NVO-a, medija, Univerziteta, privrede, poslodavačkih udruženja i sindikata. Sredstva za sprovođenje Evaluacije u iznosu od 4,000 Eur biće planirana u budžetu za Akcioni plan 2023-2025.

Preporuke za finansiranje projekata nevladinih organizacija u svrhu sprovođenja Strategije

Neophodno je nastaviti praksu finansiranja projekata NVO-a u oblasti rodne ravnopravnosti, u skladu sa preporukama Sektorske analize za utvrđivanje prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa NVO-a.¹⁰⁰ Pri raspodjeli sredstava NVO-ima is državnog budžeta, neophodno je voditi računa o kompetencijama NVO-a koji dobijaju podršku, kao i o tome, da se sredstva strateški raspoređuju u smislu komplementarnosti podržanih projekata. Izabrani projekti koji zadovoljavaju kriterijume trebalo bi da se podrže u punom iznosu traženih sredstava (uz eventualne izmjene koje ne prelaze 10% traženih sredstava), te da se izbjegava štetna praksa prema kojoj se raspoloživi budžet dijeli na više organizacija, pri čemu im se odobri samo manji dio traženih sredstava i time dovodi u pitanje mogućnost kvalitetnog sprovođenja projekta.

IV AKCIONI PLAN 2021 - 2022.

Operativni cilj 1

Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda

Mjera 1.1:

Standardizovati procedure za orodnjavanje javnih politika

¹⁰⁰ Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Sektorska analiza za utvrđivanje predloga prioriternih oblasti od javnog interesa i potrebnih sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz Budžeta Crne Gore u 2020. godini

	Aktivnost	Nosioci aktivnosti	Vrijeme realizacije	Indikatori i izvor provjere	Finansijska procjena i izvor finansiranja
1.1.1	Analiza svih javnih politika na nacionalnom nivou iz ugla rodne ravnopravnosti, sa preporukama za svaku oblast	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Septembar - decembar 2021.	Urađena analiza Izveštaj MPLJMP	8.000 Eur Donacije OEBS
1.1.2	Izrada metodologije i standardizovanog uputstva za orodnjavanje politika, na temelju preporuka Analize (Aktivnost 1.1.1) i preporuka CEDAW, GREVIO i UPR	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Decembar - februar 2022.	Urađena metodologija Izveštaj GSV	4.000 Eur Donacije OEBS
1.1.3	Izmjena/dopuna Uputstva o sačinjavanju izvještaja o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa, Obrasca izvještaja o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa (RIA), na način što će u dijelu 4. Analiza uticaja uvesti pitanje: "Na koji način će rješenja u propisu uticati na žene i muškarce odvojeno – nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektno" i Priručnika za analizu efekata propisa u skladu sa metodologijom i uputstvom za orodnjavanje politika (Aktivnost 1.1.2)	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	Mart - april 2022	Izmjenjeno i dopunjeno Uputstvo i Obrazac Izveštaj MFSS	Nisu potrebna sredstva

Mjera 1.2:

Uspostaviti objedinjenu i uporedivu evidenciju o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i roda

1.2.1	Formiranje i rad tima koji se sastoji od predstavnika/ca svih institucija koje se bave zaštitom od diskriminacije Prema opisu Mjere 1.2.1 kako bi se analizirao Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije iz 2014. godine i ustanovila zajednička metodologija za prikupljanje, obradu i prezentovanje podataka vezanih za diskriminaciju.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Septembar - oktobar 2022	Urađena metodologija	2.000 Eur Budžet CG
--------------	--	--	--------------------------	----------------------	------------------------

1.2.2	Izrada Uputstva za institucije za prikupljanje, obradu i prezentaciju podataka prema jedinstvenoj metodologiji	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Oktobar - decembar 2022	Urađeno Uputstvo	2.000 Eur Donacije OEBS
Mjera 1.3: Edukovati zaposlene i rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima iz oblasti rodne ravnopravnosti i njihovim obavezama iz oblasti rodne ravnopravnosti u skladu sa zakonom, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje					
1.3.1	Uraditi Analizu efikasnosti i racionalnog planiranja institucija, sa analizom međusektorske saradnje (stepen ljudskih, organizacionih, finansijskih i materijalnih resursa potrebnih za njegovo sprovođenje, praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluaciju)	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Septembar - decembar 2021.	Urađena Analiza	6.000 Eur Donacije
1.3.2	Uvrstiti sadržaje o rodnoj ravnopravnosti u program stručnog ispita za državne službenike/ce	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - oktobar 2022.	Unijeta izmjena u Program stručnog ispita	500 Eur Budžet CG
1.3.3	Organizovanje 3 seminara za zaposlene u institucijama (državne i lokalne službenike/ce), kao predstavnike/ce Skupštine Crne Gore i Državne revizorske institucije o ključnim konceptima rodne ravnopravnosti, orodnjavanju politika, rodno odgovornom budžetiranju, rodnoj analizi podataka, prikupljanju i obradi podataka o diskriminaciji u institucijama i koordinaciji institucija u sistemu zaštite od diskriminacije.	Uprava za kadrove, u saradnji sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava	Novembar - decembar 2022.	Broj edukovanih službenika/ca Liste učesnika/ca edukacija, po institucijama i po polu	2.250 Eur Budžet CG
1.3.4	Organizovanje 2 obuke za državne službenike/ce o načinima sprovođenja metodologije i standardizovanog uputstva za orodnjavanje politika, na temelju preporuka Analize (Aktivnost 1.1.1) i preporuka CEDAW, GREVIO i UPR	Uprava za kadrove, u saradnji sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava	Oktobar 2021 - oktobar 2022.	Broj edukovanih državnih službenika/ca Liste učesnika/ca edukacija, po institucijama i po polu	1500 Eur Budžet CG

1.3.5	Organizovanje 1 seminara za rukovodni kadar u institucijama o ključnim konceptima rodne ravnopravnosti, rodno odgovornog budžetiranja, orodnjavanju politika, prikupljanju i obradi podataka o diskriminaciji u institucijama i koordinaciji institucija.	Uprava za kadrove, u saradnji sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava	Februar - jun 2022.	Broj rokovodilaca/teljki koji su edukovani (ciljna vrijednost 10) Liste učesnika/ca edukacija, po institucijama i po polu	750 Eur Budžet CG
-------	---	--	---------------------	---	--------------------------

**Mjera 1.4:
Edukovati članove/ce Komisije za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti**

1.4.1	Organizovanje 1 seminara za članove/ce Komisije na temu orodnjavanju javnih politika na temelju Metodologije izrađene u okviru Aktivnosti 1.2	Generalni sekretarijat Vlade	Januar - jun 2022.	Broj obučenih članova/ca Komisije	1.000 Eur Budžet CG
1.4.2	Organizovanje 1 obuke za članove/ce Komisije, u saradnji sa MONSTAT-om, o prikupljanju i obradi rodno osjetljive statistike i evidencija, u skladu sa metodologijom Indeksa rodne ravnopravnosti	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Februar - mart 2022.	Broj obučenih članova/ca Komisije	2.000 Eur Budžet CG
1.4.3	Organizovanje 6 seminara za članove/ce Komisije u okviru Programa obrazovanja za strateško planiranje Generalnog sekretarijata Vlade	Generalni sekretarijat Vlade	Oktobar 2021 - jun 2022.	Broj obučenih članova/ca Komisije	8.000 Eur Donacije IPA,UNDP

**Mjera 1.5:
Uključiti sve tri grane vlasti, nevladine organizacije, poslodavačke organizacije, sindikate i medije u dijalog o orodnjavanju javnih politika**

1.5.2	Organizovanje 2 okrugla stola sa predstavnicima/cama sve tri grane vlasti, NVO-ima, poslodavačkim organizacijama, sindikatima i medijima na kojima će biti prezentiran i diskutovan Godišnji izvještaj o sprovođenju Strategije	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	mart - decembar a 2022.	Broj učesnika/ca okruglih stolova (po institucijama, funkcijama koje obavljaju i po polu	4.000 Eur Donacije OEBS
1.5.3	Organizovanje 2 okrugla stola sa predstavnicima/cama sve tri grane vlasti, NVO-ima, poslodavačkim organizacijama,	Ministarstvo pravde, ljudskih i	Januar - decembar a 2022.	Broj učesnika/ca okruglih stolova (po	4.000 Eur Donacije

	sindikata i medijima na kojima će biti predstavljeni osnovni principi za orodnjavanje javnih politika i na konkretnim primjerima razvojnih politika kao što su saobraćaj, prostorno planiranje i energetika, diskutovati o rodnim aspektima javnih politika.	manjinskih prava		institucijama, funkcijama koje obavljaju i po polu	IPA, UNDP, OEBS
1.5.4	2 press-konferencije na kojima će se prezentovati Godišnji izvještaj Komisije o sprovođenju Strategije	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Do kraja decembra 2022.	Broj prisutnih medija Broj medijskih izvještaja	200 Eur Budžet CG

Mjera 1.6.

Uvesti rodno odgovorno budžetiranje u sistem upravljanja javnim finansijama

1.6.1	Priprema smjernica za budžetske korisnike o tome kako da urade rodnu analizu programa i popune budžetski cirkular koji je orodnjen, kao i smjernica za orodnjavanje budžeta i završnog računa iz rodne perspektive	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	Septembar - novembar 2021.	Izrađene smjernice	Nisu potrebna sredstva za realizaciju mjere
1.6.2	Organizovanje 2 seminara za budžetske korisnike za primjenu smjernica	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Uprava za kadrove	Decembar 2021 - april 2022.	Broj učesnika/ca obuka (po institucijama, funkcijama koje obavljaju i po polu	2.000 Eur Budžet Crne Gore

Operativni cilj 2:

Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta

Mjera 2.1:

Uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu

2.1.1	Analiza nastavnih programa iz ugla prisustva rodnih stereotipa i prisustva rodno senzitivnih sadržaja. Za svaki od 3 ciklusa izvršiti analizu uzorka od po 5 programa po ciklusu i udžbenika	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Oktobar 2021 - maj 2022	Urađena Analiza	10.000 Eur Donacije UNICEF, UNESCO
-------	--	---	-------------------------	-----------------	---------------------------------------

	koji prate te programe, u skladu sa Opisom Mjere 2.1.				
2.1.2	U skladu sa nalazima i preporukama iz Analize (Aktivnost 2.1.1) izvršiti dopunu programa (po 5 programa u svakom od 3 ciklusa obrazovanja) u smislu brisanja sadržaja koji podstiču rodne stereotipe i uvođenja sadržaja koji podstiču vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva.	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Jun - decembar 2022	Dopunjeno 15 programa	10.000 Eur Donacije UNICEF, UNESCO
2.1.3	Organizovanje 3 interaktivna školska pozorišna događaja u osnovnim/srednjim školama (po jedan u svakom od 3 regiona Crne Gore) sa temom rodne ravnopravnosti i diskriminacije po osnovu pola i roda	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Do kraja decembra 2022.	Broj učenika/ca koji su prisustvovali predstavama, po školi i po polu	12.000 Eur Donacije UNICEF, UNESCO
2.1.4	Upućivanje inicijative Univerzitetu Crne Gore za uvođenje predmeta "rodna ravnopravnost" na svim studijskim programima na kojima studiraju budući vaspitači/ce i nastavnici/ce	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Januar - decembar 2022.	Potpisan Memorandum	500 Eur Budžet CG

Mjera 2.2:

Edukovati vaspitno - obrazovni kadar za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih

2.2.1	Organizovanje 3 obuke za vaspitače/ce i nastavnike/ce o rodnoj ravnopravnosti, prije svega onih, koji predaju predmete koji su bili analizirani iz ugla rodne ravnopravnosti u okviru Aktivnosti 2.1.1	Zavod za školstvo	Januar - decembar 2022.	Broj edukovanih nastavnika/ca	6.000 Eur Budžet CG
2.2.2	Organizovanje 2 obuke za vaspitače/ce u vrtićima o rodnoj ravnopravnosti	Zavod za školstvo	Januar - decembar 2022.	Broj edukovanih vaspitača/ca	4.000 Eur Budžet CG

Mjera 2.3:

Organizovati obuke iz medijske pismenosti u cilju prepoznavanja svih vrsta stereotipa, uključujući i rodne stereotipe

2.3.1	Organizovanje 3 seminara za učenike/ce osnovnih i srednjih škola na temu medijske pismenosti, prepoznavanja rodni stereotipa i zaštite od on-line nasilja (po 1 za svaki od 3 regiona u CG)	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Do kraja decembra 2022.	Broj edukovanih učenika/ca, po školama i po polu	8.000 EUR Donacije IPA
-------	---	---	-------------------------	--	---------------------------

**Mjera 2.4.
Uvesti rodno odgovorne programe i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u programe institucija kulture**

2.4.1	Uraditi istraživanje o učešću žena u kulturi, kulturnim potrebama, navikama i uticaju kulture na položaj žena, sa peporukama za orodnjavanja javnih politika u nacionalnim institucijama kulture.	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Septembar - decembar 2021.	Urađeno istraživanje	5.000 Eur Donacije
2.4.2	Organizovati 3 obuke za nacionalne i lokalne instutucije/organizacije kulture o kreiranju rodno senzitivnih kulturnih programa, po 1 u svakom od 3 regiona u CG	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Februar - decembar 2022.	Broj učesnika/ca obuka, po polu, mjestu i instituciji	8.000 Eur Budžet CG
2.4.3	U skladu sa preporukama Istraživanja (Aktivnost 2.4.1) dopuniti/orodniti programe Narodnog muzeja i Crnogorskog narodnog pozorišta	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Januar - decembar 2022.	Broj institucija koje su dopunile/orodnile programe	4.000 Eur Budžet CG

**Mjera 2.5:
Podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik**

2.5.1	Uvesti obavezu da javni emiteri u godišnem izvještaju o radu posebno izvijeste o broju i sadržaju programa sa temom rodne ravnopravnosti i mjerama za unapređenje upotrebe rodno senzitivnog jezika.	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - novembar 2021.	Broj javnih emitera koji su ispunili propisanu obavezu izvještavanja	500 Eur Budžet CG
2.5.2	Dopuniti kriterijume za dodjelu sredstava iz Fonda za medijski pluralizam i raznovrsnost medija u skladu sa opisom Mjere 2.5.	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - novembar 2021.	Dopunjeni kriterijumi	500 Eur Budžet CG

**Mjera 2.6:
Uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija)**

2.6.1	Pripremiti metodologiju za rodno odgovorni monitoring medija	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - novembar 2021.	Urađena metodologija	2.000 Eur Donacije IPA
2.6.2	Uraditi monitoring izvještaj o rodnoj odgovornosti medija	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Decembar 2021 - decembar 2022.	Urađen izvještaj	5.000 Eur Donacije IPA

Operativni cilj 3:

Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobrobiti od korišćenja resursa

Mjera 3.1:

Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju

3.1.1	Uputiti inicijativu Skupštini Crne Gore za izmjenu Člana 39 Zakona o izborima odbornika i poslanika u skladu sa opisom Mjere 3.1.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Januar - februar 2022.	Upućena inicijativa	500 Eur Budžet CG18
3.1.2	Organizovanje 3 okrugla stola na temu učešća žena u politici, po 1 u svakom od 3 regiona u Crnoj Gori, prema opisu iz Mjere 3.1.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Oktoibar 2021 - decembar 2022.	Broj učesnika/ca okruglih stolova Liste učesnika/ca, prema mjestu, polu, zanimanju	6.000 Eur Donacije UNDP
3.1.3	Organizovanje 2 on-line seminara o ulozi političarki u razvoju nacionalnih i lokalnih politika, uz gostovanje političarki iz EU, Evropskog parlamenta i Skupštine Crne Gore	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Januar - decembar 2022.	Broj učesnika/ca seminara	1.000 Eur Budžet CG
3.1.4	Izrada monitoring izvještaja o položaju, ulozi, aktivnostima i utrošenom budžetu političkih partija na aktivnosti usmjerene na rad organizacija žena u okviru političkih partija	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Decembar 2021 - decembar 2022.	Izrađen izvještaj	5.000 Eur Donacije UNDP

Mjera 3.2:

Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovane i osjetljive osobe i grupe da učestvuju u ekonomiji i ekonomskom odlučivanju

3.2.1	Organizovati 2 on-line seminara o značaju učešća žena u ekonomskom odlučivanju u upravnim odborima preduzeća, sa primjerima dobre prakse iz EU i uz učešće gošći/članica UO preduzeća iz EU	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Januar - decembar 2022.	Broj učesnika/ca seminara	500 Eur Budžet CG
3.2.2	Donijeti Uredbu o obaveznom učešću 40% žena u u upravnim odborima javnih preduzeća	Ministarstvo kapitalnih investicija	Septembar - novembar 2021.	Donijeta Uredba Broj javnih preduzeća koja su do kraja 2022. imala 40% žena u UO	500 Eur Budžet CG
3.2.3	Donijeti Preporuku za privatna preduzeća o učešću 40% žena u upravnim odborima	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Septembar - novembar 2021.	Donijeta Preporuka Broj privatnih preduzeća koja su do kraja 2022. imala 40% žena u UO	500 Eur Budžet CG
3.2.4	Organizovati 3 okrugla stola (po 1 u svakom od 3 regiona CG) na temu povećanje procenta žena vlasnica zemlje, nekretnina i preduzeća, koje će uključiti i raspravu o zakonskim modalitetima i dobrim praksama iz drugih zemalja	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Januar - decembar 2022.	Broj učesnika/ca seminara Liste učesnika/ca, prema mjestu, polu, zanimanju	6.000 EUR Budžet CG
3.2.5	Uvesti podsticajne mjere u vidu dodjele finansijskih sredstava, mentorstva i stručne podrške za žene koje su vlasnice zemlje, a žele da pokrenu ili unaprijede poljoprivrednu proizvodnju	Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja	Januar - decembar 2022.	Broj žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta koje su dobile finansijsku pomoć, po mjestu stanovanja	50.000 EUR Donacije IPA, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond
3.2.6	Uvesti podsticajne mjere u vidu dodjele finansijskih sredstava, mentorstva i stručne podrške za žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta koje pripadaju osjetljivim grupama (osobe sa invaliditetom, Romkinje, Egipćanke, LGBT žene,	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Oktobar 2021 - decembar 2022.	Broj žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta koje su dobile finansijsku pomoć, po	50.000 EUR + 50.000 EUR Budžet CG

	samohrani roditelji) za pokretanje ili unaprjeđenje sopstvenog posla			mjestu stanovanja	
3.2.7	Obezbijediti podatke o državnoj pomoći tokom pandemije razvrstane po polu	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Decembar 2021 - decembar 2022.	Broj žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta koji su dobili državnu pomoć tokom pandemije, po mjestu, namjeni i iznosu pomoći	500 Eur Budžet CG

Mjera 3.3:

U izvršnim organima i javnim preduzećima, kao i u privatnim preduzećima, podići nivo prevencije i zaštite od rodno zasnovane diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i ucjenjivanja, kao i od rodno zasnovanog nasilja i višestruke diskriminacije na radnom mjestu

3.3.1	Izrada modela Protokola za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - novembar 2021.	Izrađen model Protokola	3.000 Eur Donacije OEBS, Međunarodna organizacija rada
3.3.2	Donijeti Preporuku za državne i lokalne organe da usvoje protokole za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Oktobar 2021 - januar 2022.	Donijeta akta	500 Eur Budžet CG
3.3.3	Donijeti odgovarajuća akta kojima se sva javna preduzeća obavezuju da usvoje protokole za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu	Ministarstvo kapitalnih investicija	Oktobar 2021 - januar 2022.	Donijeta akta	500 Eur Budžet CG
3.3.4	Donijeti Preporuku za privatna preduzeća da usvoje protokole za zaštitu od rodno zasnovane diskriminacije i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu preduzeća	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Oktobar 2021 - januar 2022.	Donijeta Preporuka	500 Eur Budžet CG
3.3.5	Izrada, štampanje i distribucija informativnih materijala kojima se upućuju osobe čija su prava povrijeđena na koji način se	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Februar - april 2022.	Broj i vrsta informativnih materijala	6.000 Eur Donacije IPA

	moгу obratiti organima koji će im pružiti zaštitu				
3.3.6	Organizovati 2 obuke za inspektore/ke o rodno zasnovanoj diskriminaciji i seksualnom uznemiravanju na poslu i primjeni Protokola	Uprava za kadrove u saradnji sa Upravom za inspeksijske poslove	Januar - decembar 2022.	Broj obučениh inspektora/ki, po polu	4,000 Eur Budžet CG

Mjera 3.4:

Efikasnije zaštititi žene i osobe drugačijih polnih i rodних identiteta za zaštitu od ekonomskog nasilja

3.4.1	Organizovati informativnu kampanju preko medija i društvenih mreža za prepoznavanje ekonomskog nasilja za različite grupe ciljnih publika	Ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija	Septembar - decembar 2021.	Broj i vrsta informativnih sadržaja	3.000 Eur Donacije IPA
3.4.2	Izmijeniti član 3 Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima savjetodavno-terapiskih i socijalno-edukativnih usluga (dodati na listu korisnika/ca žrtve rodno zasnovane diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja)	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	Novembar 2022.	Izmjena Pravilnika	Nisu potrebna finansijska sredstva za realizaciju mjere
3.4.3	Obezbijediti pružanje savjetodavne i pravne pomoći za žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta koje trpe ekonomsko nasilje, pri NVO-ima koje pružaju servise i savjetodavnu pomoć žrtvama nasilja u porodici;	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja	Decembar 2022.	Broj NVO-a koje su dobile sredstva iz budžeta Broj korisnika/ca servisa, po vrsti servisa i mjestu stanovanja	20.000 Eur Budžet CG
3.4.4	Usvojiti odgovarajući akt o osnivanju Alimentacionog fonda	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji Ministarstvom finansija i socijalnog staranja	Novembar 2022.	Akt o osnivanju Alimentacionog fonda	500 Eur Budžet CG

Mjera 3.5: Podstaći tripartitni dijalog o izmjenama zakona kojima će se omogućiti veće učešće žena na tržištu rada i postizanje bolje ravnoteže između poslovnog i privatnog života					
3.5.1	Organizovati dva tripartitna savjetovanja na temu izmjena zakona	Ministarstvo ekonomskog razvoja /Savjet za konkurentnost	Oktobar 2021 - april 2022.	Broj učesnika/ca savjetovanja Liste učesnika/ca, prema mjestu, polu, zanimanju	2.000 Budžet CG
Mjera 3.6: Organizovati kampanje za ravnomjerniju raspodjelu rada u kući, brige o djeci, starijim licima, osobama sa invaliditetom i sl. između muškaraca i žena i redovno pratiti podatke o učešću muškaraca i žena u neplaćenim poslovima njege i rada u domaćinstvu					
3.6.1	Organizovati edukativnu kampanju preko medija i društvenih medija u cilju podsticanja ravnomjerne raspodjele rada u kući i podsticanje očeva da koriste roditeljsko odsustvo	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Oktobar 2021 - decembar 2022.	Broj edukativnih sadržaja Broj objavljenih priloga, po medijima	3.000 Eur Donacije IPA, Međunarodna organizacija rada
3.6.2	Izrada metodologije za mjerenje neplaćenih poslova njege i rada ženske populacije u domaćinstvu, u saradnji sa Upravom za statistiku	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Mart - jun 2022.	Izrađena metodologija	2,000 Eur Donacije IPA, Međunarodna organizacija rada
3.6.3	Istraživanje o neplaćenom radu po metodologiji iz Aktivnosti 3.5.2	Ministarstvo ekonomskog razvoja	Septembar - novembar 2022.	Urađeno istraživanje	5.000 Eur Donacije IPA, međunarodna organizacija rada, Svjetska banka
Mjera 3.7: Osnažiti djevojke da se upisuju na osnovne, master i doktorske studije u STEM studijama (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika)					
3.7.1	Organizovati 3 interaktivne radionice za srednjoškolce/ke na temu uloge žena u nauci, po 1 u svakom od 3 regiona Crne Gore, prema opisu iz Mjere 3.6.	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Mart- jul 2022.	Broj učesnika/ca radionica, po polu, mjestu i školi	4.500 Eur Budžet CG
3.7.2	Organizovati takmičenje za srednjoškolce/ke za najbolji istraživački rad o ženama koje su doprinijele razvoju nauke u svijetu. Prva tri nagrađena rada	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta	Decembar 2022.	Broj prispjelih radova, po polu autora/e mjestu i školi	1.500 Eur Budžet CG

	objaviti na web-siteu i društvenim mrežama Ministarstva				
Mjera 3.8: Procijeniti uticaj i sprovesti mjere prevencije kako bi se umanjio negativan uticaj klimatskih promjena i prirodnih katastrofa na zdravlje žena, muškaraca, osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i marginalizovanih i posebno osjetljivih osoba i grupa					
3.8.1	U saradnji sa Upravom za statistiku, razviti metodologiju za praćenje uticaja klimatskih promjena na zdravlje žena, muškaraca i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, prema opisu iz Mjere 3.8.	Institut za javno zdravlje	Septembar - decembar 2021.	Urađena metodologija	5.000 Eur Donacije UNDP
3.8.2	Sprovesti istraživanje o uticaju klimatskih promjena na zdravlje	Institut za javno zdravlje	Januar - april 2022.	Sprovedeno istraživanje	15.000 Eur Donacije UNDP
3.8.3	Štampanje informativnih materijala o zaštiti zdravlja stanovništva od klimatskih promjena	Institut za javno zdravlje	Maj - jun 2022.	Broj informativnih materijala	5.000 Eur Donacije UNDP
	Sprovesti 2 informativne kampanje preko medija (javni emiteri) i društvenih mreža	Institut za javno zdravlje	Maj - decembar 2022.	Broj osoba obuhvaćenih kampanjama	1.000 Eur Budžet CG
Evaluacija					
	Srednjoročna evaluacija	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Decembar 2022 - februar 2023.	Urađena evaluacija Broj preporuka	2.500 Eur Budžet CG

Predlog budžeta za sprovođenje AP 2021 - 2023:

Operativni cilj	Budžet RCG (Eur)	Donacije (Eur)
1: Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda	14.200	38.000
2: Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodni identiteta	23.000	52.000

3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa	155.000	118.000
Srednjoročna evaluacija	2.500	
Total po izvorima finansiranja:	194.700	208.000
TOTAL AP 2021 - 2023:	402.700 Eur	

CRNA GORA

MINISTARSTVO PRAVDE, LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ

o sprovođenju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR) 2017- 2021

Podgorica, jun 2021. godine

SADRŽAJ

<u>I UVODNI REZIME</u>	150
1.1 Stepen realizacije Programa sprovođenja PAPRR--a za 2020	5
1.2.Obrazloženje zašto se aktivnosti nijesu realizovale u roku	7
1.3. Osvrt na najvažnije postignute rezultate ali i izazove	7
1.4. RODNI ASPEKTI MJERA PREDUZETIH TOKOM PANDEMIJE VIRUSA COVID-19	12
<u>II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA</u>	161
<u>OPŠTI PREGLED</u>	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
<u>NAPREDAK U OSTVARENJU CILJEVA PO OBLASTIMA</u>	162
<u>1. UNAPREĐENJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I LJUDSKIH PRAVA ŽENA</u>	162
<u>2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE</u>	166
<u>3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI</u>	169
<u>4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA</u>	173
<u>5. RODNO ZASNOVANO NASILJE</u>	176
<u>6. RODNA RAVNOPRAVNOST U MEDIJIMA, KULTURI I SPORTU</u>	181
<u>7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU</u>	184
<u>8. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA</u>	189
<u>III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE</u>	197
<u>1. UNAPREĐENJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I LJUDSKIH PRAVA ŽENA</u>	198
<u>2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>5. RODNO ZASNOVANO NASILJE</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>6. RODNA RAVNOPRAVNOST U MEDIJIMA, KULTURI I SPORTU</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU</u>	Error! Bookmark not defined.
<u>8. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA</u>	Error! Bookmark not defined.
IV NALAZI EVALUACIJE	217
V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA	219
VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA	220

I UVODNI REZIME

Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 - 2021 ¹⁰¹(u daljem tekstu: PAPRR), predstavlja treći po redu razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Kao i prethodna dva, i ovaj dokument zasnovan je na međunarodnim i domaćem pravnom okviru koji tretira problematiku rodne ravnopravnosti.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje da su svi državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlašćenja, kao i privredna društva, druga pravna lica i preduzetnici/ce dužni da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

PAPRR je dokument koji usvaja Vlada Crne Gore, ali njegova uspješna realizacija zahtijeva saradnju i koordinaciju Ministarstva, pravde, ljudskih i manjinskih prava (u daljem tekstu: MPLJMP)¹⁰², odnosno Direkcije za rodnu ravnopravnost¹⁰³, sa svim ministarstavima, organima državne uprave, sa Skupštinom Crne Gore, javnim ustanovama, organima lokalne samouprave i organima lokalne uprave i civilnim sektorom.

U sklopu PAPRR -a su se kreirali dvogodišnji programi sprovođenja, te je u skladu sa tim, PAPRR 2017-2021 sa Programom sprovođenja za 2017 – 2018 godinu usvojen marta 2017. godine, dok je drugi Program sprovođenja za 2019-2020 usvojen marta 2019. godine. Misija ovog dokumenta je osiguranje rodne ravnopravnosti u kreiranju i sprovođenju svih nacionalnih i lokalnih politika, te u radu svih pravnih subjekata na nivou države.

Oblasti djelovanja u PAPRR-u 2017-2021 definisane su u skladu sa Pekinškom deklaracijom i Planom za akciju. Od 12 kritičnih oblasti u kojima je najizraženija rodna neravnopravnost prema Pekinškoj deklaraciji, Crna Gora se opredijelila za osam oblasti u kojima je djelovala u cilju postizanja rodne ravnopravnosti.

---

¹⁰¹ Link za PAPRR:

[http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=270269&rType=2&file=PAPRR 2017 - 2021.pdf](http://www.minmanj.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=270269&rType=2&file=PAPRR%202017%20-%202021.pdf)

² nekadašnje Ministarstvo za ljudska i manjinska prava

³ nekadašnje Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti

Uspostavljanje jednakih šansi za oba pola i suzbijanje polne diskriminacije je opšti cilj i sastavni dio svih evropskih programa i politika, jer je rodna ravnopravnost jedno od temeljnih načela pravnog okvira Evropske unije. Crna Gora kao država kandidatkinja i buduća članica EU u obavezi je da realizuje sve ciljeve kojima se umanjuje rodna diskriminacija a koji su postavljeni u zakonodavnim i strateškim dokumentima koje usvaja Evropska komisija i Savjet Evrope, ali jednako obavezujuća su i dokumenta Ujedinjenih nacija kojima se osigurava postizanje rodne ravnopravnosti. PAPRR 2017-2021 imao je za cilj da kroz konkretne aktivnosti, oslonjen na međunarodni i nacionalni pravni i strateški okvir, kroz definisane indikatore garantuje i konkretan pomak u procesu izgradnje rodne ravnopravnosti.

Kao mehanizam za izvještavanje PAPRR 2017-2021 pratio je UN Globalni Minimalni set indikatora i dodatno indikatore definisane u Programima sprovođenja. Naime, inter-agencijska i Ekspertska grupa za rodnu statistiku u okviru Komisije za statistiku Ujedinjenih nacija je ustanovila minimalni set rodni indikatora za međunarodnu kompilaciju širom svijeta, sa ciljem da se obezbijedi osnova za praćenje rodni pitanja na globalnom nivou (Ujedinjene nacije, 2014. godine). Ovaj globalni minimum Set sadrži minimalnu zajednički imenitelj za statistiku na rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena.

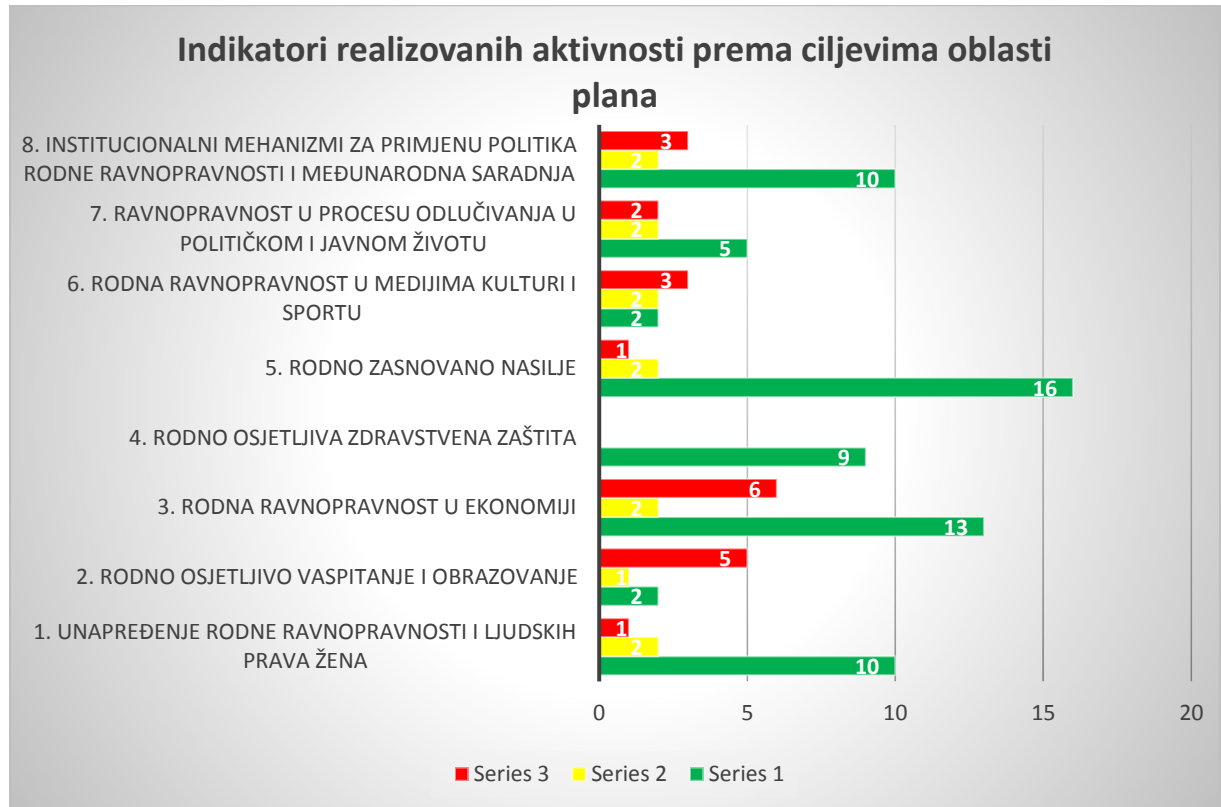
PAPRR-a 2017-2021, u Crnoj Gori, je donesen kada sistem funkcionalnog strateškog planiranja još uvijek nije bio ustanovljen, odnosno kada još uvijek nijesu bili definisani način i postupak izrade strategija i kriterijumi kvaliteta i principi kreiranja dokumenta u skladu sa novom metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata i podzakonskim aktim za izradu i praćenje strateških dokumenata - Uredbom o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata ("Službeni list CG", br. 54/2018)). Unošenjem minimalnog seta SDG indikatora, imalo je za cilj kvalitnije praćenje efekata indikatora postavljenih ciljeva. Međutim ono što nedostaje i što ograničava praćenje rezultata uticaja je ne utvrđivanje indikatora polaznog i željenog stanja, tako da se to ispostavilo kao problem kod analitičke interpretacije postignutog.

1.1. Stepen realizacije Programa sprovođenja PAPRR-a 2019-2020

Oblasti i strateški ciljevi	Ukupan broj aktivnosti	Realizovano	Djelimično realizovano	Nije realizovano
<p><i>UNAPREĐENJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I LJUDSKIH PRAVA ŽENA</i></p> <p><i>Strateški cilj 1: Uspostavljanje društva jednakih mogućnosti i eliminisanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola i roda.</i></p>	13	Izračunati broj i % 77%	Izračunati broj i % 15%	Izračunati broj i % 8%
<p><i>RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE</i></p> <p><i>Strateški cilj 2: Uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja na svim nivoima obrazovanja</i></p>	8	25%	12, 5%	62, 5%
<p><i>RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI</i></p> <p><i>Strateški cilj 3: Povećati zaposlenost žena i ukloniti sve oblike diskriminacije žena na tržištu rada.</i></p>	21	62%	10%	28%
<p><i>RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA</i></p> <p><i>Strateški cilj 4: Unaprijediti dostupnu rodno osjetljivu zdravstvenu zaštitu.</i></p>	9	100%	/	/
<p><i>RODNO ZASNOVANO NASILJE</i></p> <p><i>Strateški cilj 5: Suzbiti sve oblike rodno zasnovanog nasilja, nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te unaprijediti položaj i zaštitu prava žrtava svih oblika rodno zasnovanog nasilja.</i></p>	19	84%	10%	5, 3%
<p><i>RODNA RAVNOPRAVNOST U MEDIJIMA, KULTURI I SPORTU</i></p> <p><i>Strateški cilj 6: Suzbijati rodne stereotipe i uvesti politiku rodne ravnopravnosti u medije, kulturu i sport.</i></p>	7	28, 6%	28,6%	43%
<p><i>RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU</i></p> <p><i>Strateški cilj 7: Ravnopravno učešće žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja.</i></p>	9	55,5%	22%	22%15
<p><i>INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA</i></p> <p><i>Strateški cilj 8: Stvaranje održivih mehanizama na nacionalnom i lokalnom nivou za postizanje rodne ravnopravnosti.</i></p>	15	67%	13%	20%
UKUPNO	101 aktivnost	67 ili 66%	13 ili 13%	21 ili 21%

Stepen realizacije aktivnosti Programa sprovođenja PAPRR- a 2020. godinu

1.2. Obrazloženje zašto se aktivnosti nijesu realizovale u roku

Pandemija COVID je značajno uticala na stepen realizacije aktivnosti tokom 2020. Zbog poštovanja mjera u cilju suzbijanja širenja pandemije COVID-a 19, te imajući u vidu interaktivni karakter obuka i potrebu većeg prisustva polaznika/ca, određene institucije nisu realizovale predviđene edukativne programe. Takođe, u cilju zaštite zdravlja građana Vlada Crne Gore je donijela odluku da se finansijska sredstva iz budžeta usmjere na zaštitu zdravlja građana i funkcionisanje

zdravstvenog i drugih osnovnih sistema javne potrošnje, te iz tog razloga nije bilo ni sredstava za realizaciju predviđenih mjera.

1.3. Osvrt na najvažnije postignute rezultate ali i izazove

U pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena u Crnoj Gori evidentan je napredak u prethodnih pet godina.

Jedno od najvažnijih dostignuća u postizanju rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena jeste unapređenje antidiskriminatornog zakonodavstva, nacionalnih akcionih planova i razvijanje institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost na državnom i lokalnom nivou.¹⁰⁴

Od kada je pridruživanje EU utvrdila kao jedan od svojih najvažnih ciljeva, Crna Gora je od 2017. do 2021. godine posvećeno radila na postizanju standarda EU u oblasti rodne ravnopravnosti unapređenjem legislative (Zakon o zabrani diskriminacije iz 2017, Zakon o radu iz 2019.godine, Krivični zakonik iz 2021. godine, Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola iz 2020.godine, Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja iz 2020. godine, itd.)

Vlada Crne Gore, maja 2019. godine, usvojila je Nacionalni Izvještaj o implementaciji Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (Bpfa) i Agende za održivi razvoj 2030 (Agenda 2030) i isti uputila Komisiji za status žena na razmatranje i usvajanje u susret obilježavanju 25-godišnjice Četvrte svjetske konferencije o ženama i usvajanja Pekinške deklaracije i platforme za akciju (1995). Izvještaj je metodološki rađen po Uputstvu za sveobuhvatne preglede na nivou država koje su sačinile UN – Žene i regionalne komisije Ujedinjenih nacija kako bi pomogle vođenje sveobuhvatnih pregleda.

U junu 2019. godine, Vlada Crne Gore je usvojila Izvještaj Crne Gore o sprovođenju hitnih preporuka CEDAW Komiteta o implementaciji Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, koji je prosljeđen CEDAW Komitetu na dalje postupanje. Komentari CEDAW Komiteta na navedeni Izvještaj, dostavljeni su u julu 2020. godine su i isti su prosljeđeni nadležnim institucijama, radi preduzimanja mjera za dalju implementaciju ovih preporuka.

Crna Gora je po prvi put izradila Indeks rodne ravnopravnosti. Uvođenje Indeksa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori je inicijativa koja je imala za cilj rješavanje postojećih izazova u procjeni nivoa postignuća utvrđenog Planom aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti za period 2017–2021. ili Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine. Indeks rodne ravnopravnosti je po prvi put izračunat 2019. godine i iznosio je 55 indeksnih poena. Indeks je predstavljen 29. januara 2020. godine u Podgorici.

Indeks rodne ravnopravnosti Crne Gore prema EU prihvaćenoj metodologiji je razvijen od strane Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost(EIGE). Rezultati su dobijeni na osnovu mjerenja 31 indikatora, koji pokrivaju sljedeće domene: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje.

Indeks je pokazao da su najveće razlike u domenu moći i novca, a najmanje u zdravstvu i radu. Rezultati Indeksa ukazuju da se uprkos brojnim zakonodavnim i strateškim dokumentima usvojenim za unapređenje položaja žena i postizanje pune rodne ravnopravnosti, nejednakost i dalje izražava nedovoljnim političkim i socijalnim učešćem žena, ekonomskom nejednakošću,

---

¹⁰⁴ Evaluacija PAPRR-a 2017-2021 link

nejednakom podelom odgovornosti, razlikama u pristupu i imovinskim pravima što dovodi žene u nepovoljan položaj itd.

Od 2020. godine se uvode propisi koji predstavljaju dobar početni korak u pravcu uvođenja rodno odgovornih lokalnih politika, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje. Ministarstvo finansija¹⁰⁵ je donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave koje uključuje i rodnu dimenziju. Savjet za konkurentnost Vlade Crne Gore je pripremio Priručnik za procjenu propisa na rodnu ravnopravnost, što predstavlja značajan početni korak ka orodnjavanju politika na centralnom i lokalnom nivou.

Projekat IPA 2014 “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji su realizovali Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Kancelarija UNDP-a u Crnoj Gori uz finansijsku podršku EU, u periodu od tri godine 2017-2020., imao je za rezultate sledeće:

- Ojačan pristup finansijama i finansijskim uslugama od strane žena i pojačane mjere za razvoj ženskog preduzetništva (na nivou lokalnih samouprava donose se odluke o grant sredstvima za podršku ženskom preduzetništvu)

- Poboljšana politička prava, i sposobnost žena da učestvuju u politici i procesima upravljanja na svim nivoima (formirana Ženska politička mreža koja je inicirala izmjene legislative u ključnim oblastima i sprovele brojne aktivnosti)

- Osnaženi kapaciteti za isporučivanje efikasnog i efektivnog pristupa u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i razvijeni kapaciteti za praćenje sprovođenja strukturnih reformi (donesen i potpisan novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti do nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ustanovljena baza podataka u centrima za socijalni rad itd).

Set aktivnosti realizovanih, kao i rezultati postignuti u okviru implementacije projekta, su doprinijeli ostvarivanju programskih ciljeva, kao i poboljšanju društvenog i institucionalnog reagovanja na promociju, zaštitu i sprovođenje ljudskih prava i jednakih mogućnosti, sa posebnim naglaskom na sprovođenje politika rodne ravnopravnosti.

U okviru projekta razvijene i dizajniranja obuka za rodnu ravnopravnost.

Program obuke koji je bio primarno usmjeren na unapređenje kapaciteta Ministarstva za ljudska i manjinska prava, ali i na kreatora politike i kordinate/ke za rodnu ravnopravnost, realizovao se u decembru 2019. godine i isti je pohađalo 20 učesnika/ca.

U saradnji sa Upravom za kadrove Crne Gore, obuka je takođe organizovana tokom 2019. i za ključne partnere Uprave za kadrove po ovom pitanju. Treningu je prisustvovalo 27 učesnika, od kojih 20 dobilo potvrde o pohađanju.

O rezultatima realizacije programa IPA 2014 najbolje govori nezavisno ekspertsko mišljenje : “Program za rodnu ravnopravnost najveća je intervencija u zemlji koja se trudi da obezbjedi rodnu ravnopravnost. Pristup Programa za rodnu ravnopravnost, usmjeren na politiku i institucionalni nivo, osigurava stalno postojanje javnog zagovaranja i aktivnosti u cilju političkog i institucionalnog osnaživanja. Međusektorska saradnja se podstiče u cilju povećanja koordinisanih inputa zarad obezbjeđivanja rodne ravnopravnosti. Pored toga, poboljšana

---

¹⁰⁵ Sadašnje Ministarstvo finansija I socijalnog staranja u skladu sa Uredbom o organizaciji I načinu rada državne uprave (“Službeni list CG”, br.118/20; 121/20; 1/2021 I 2/2021)

saradnja će rezultirati u integrisanoj i strukturanoj institucionalnoj podršci i zaštiti žena žrtva nasilja.” i “Ovaj projekat predstavlja dobar primjer uspješnog i jakog partnerstva između Delegacije Evropske Unije u Crnoj Gori i UNDP. Projekat je podržan i od civilnog društva i od Vlade; Međutim, Vlada bi trebalo da obezbijedi veće ljudske i finansijske resurse za Sektor za rodnu ravnopravnost”.

Kada je u pitanju oblast borbe protiv rodno zasnovanog nasilja postignuti su značajni rezultati. Neki od njih su sledeći:

- Protokol o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja ima značajan strateški uticaj na institucionalan pristup i vođenje slučaja, kao i na postizanje određenih standarda, koji se odnose na prikupljanje podataka i baze podataka i sprovođenje Istanbulske konvencije.
- Nacionalna baza podataka je pokrenuta u maju 2019, u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova i Ministarstvom rada i socijalnog staranja.
- Program obuke za implementaciju Protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, osigurao je primjenu novog pristupa u svakodnevnom radu i razmjenu informacija. Prva faza obuke imala je za ciljnu grupu 100 policajaca, koji su obučeni da koriste novi softver i obezbijede razmjenu podataka sa CSR, dok je druga faza, koja je za ciljnu grupu imala predstavnike/ce centara za socijalni rad i druge relevantne institucije i organizacije u primjeni novog pristupa, okupila je 120 stručnjaka i bila je sprovedena uz podršku dvije nevladine organizacije - SOS Nikšić i Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja.
- Jačanje regulatornog okvira za rešavanje rodno zasnovanog nasilja - Akcioni plan je razvijen od strane tadašnjeg Ministarstva rada i socijalnog staranja i usvojen od strane Vlade. Osim toga, razvijena su dva podzakonska akta za specijalizovane usluge skloništa i kriznih centara. Konačno, u okviru ovog Programa, koji se odnosi na poboljšanje zakonodavnog okvira, sačinjeni su amandmani i inicirano unapređenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji je trenutno u proceduri izmjene i dopune.

Učešće žena u političkom odlučivanju na centralnom i lokalnom nivou, predstavlja izuzetno važan aspekt i preduslov za uspostavljanje rodne ravnopravnosti. Aktivnosti u ovoj oblasti uglavnom bile fokusirane na zalaganje za izbornu zakonodavstvo započeto u 2018. i razvoj kapaciteta za podršku ženama u 18 političkih stranaka okupljenih oko Ženske političke mreže(u daljem tekstu: ŽPM). ŽMP je pripremila listu amandmana koje treba unijeti u izbornu zakonodavstvo u cilju postizanja ravnopravnije zastupljenosti žena u politici i obezbjeđivanja resursa za političko djelovanje žena. U nacrt Zakona o izboru odbornika i poslanika unijet amandman sa kvotom od 40%, dok su u Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja unijete mjere za finansiranje političkog rada ženskih organizacija političkih stranaka. ŽMP je pokrenula postupak izmjene i drugih važnih zakona i politika kao što su Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i Krivični zakon, te obezbijedila stalno opredjeljivanje nepovratnih finansijskih sredstava za žene preduzetnice u 16 opština.

Usvajanje Zakona o finansiranju političkih partija ima za ishod rezultat više od 500.000 evra u 2019. dodijeljenih posebno ženskim partijskim forumima, što predstavlja izuzetno visok finansijski rezultat ovog Programa.

Žensko preduzetništvo je jedan od faktora koji doprinosi razvoju ekonomije. U Crnoj Gori se sve više razvija žensko preduzetništvo. Ženska politička mreža je podržala programsku intervenciju u oblasti ženskog preduzetništva. Pokrenula je inicijativu za dodjelu posebnih finansijskih sredstava za žensko preduzetništvo u lokalnim samoupravama. U 2019, u sledećim opštinama izdvojeno je ukupno 201.000 evra za žensko preduzetništvo: Danilovgradu, Baru, Podgorici,

Budvi, Ulcinju, Beranama, Kolašinu, Kotoru, Bijelom Polju, Rožajama, Gusinje, Plav, Mojkovac, Pljevlja, Tivtu, Herceg Novom. Imajući u vidu finansijski doprinos komponenti i ishodu programa sa više od 200.000 evra u 2019, koji se izdvaja iz lokalnih budžeta predstavlja visok finansijski rezultat.

Lokalni konsultant je sproveo mentorstvo i stručnu podršku za 102 žene preduzetnice, dok su 4 opštine dobile podršku razvoju institucionalnih kapaciteta.¹⁰⁶

Podrška opštinama u cilju efikasnije primjene politika rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, podrška Mreži koordinatora/ki, obuke, seminari, jačanje kapaciteta lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, uz podsjećanje na obaveze koje proističu iz Memoranduma o saradnji, odvijala se u kontinuitetu do danas. Kroz projekat: „Jačanje mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou”, u periodu 2016 – 2020. godine su, između ostalih, realizovane sledeće aktivnosti: povodom obilježavanja desetogodišnjice saradnje, u oblasti jačanja rodne ravnopravnosti, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Misije OEBS u Crnoj Gori, u decembru 2017. godine organizovana je dvodnevna regionalna konferencija, na kojoj su prezentovana tri dokumenta: Analiza o primjeni memoranduma o saradnji u oblasti rodne ravnopravnosti i orodnjavanju politika u crnogorskim opštinama, Priručnik o rodnoj ravnopravnosti za službenike/ce i namještenike/ce u lokalnim samoupravama i Model lokalnog akcinog plana; organizovana su dva ciklusa (2018. i 2019. godine) Programa obuke za trenere za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou, organizovane su obuke novinara/ki o rodnoj ravnopravnosti u medijima i radionice o Rezoluciji SB UN 1325; te pružana je podrška opštinama pri izradi lokalnih akcionih planova za rodnu ravnopravnost.

U 2020. godini, kreirana je prva elektronska platforma – Rodna mapa, koja na inovativan način predstavlja položaj žena i muškaraca u crnogorskom društvu.¹⁰⁷ Nudi brojne podatke i informacije koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: <https://vww.rodnamapa.me/>.

Nakon dugogodišnjeg predanog rada na unapređenju položaja LGBTI osoba u Crnoj Gori, u julu 2020. godine, usvojen je Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola. Ovim Zakonom postignut je veliki pomak u postizanju ravnopravnosti LGBTI osoba sa ostalim građanima i većem stepenu njihove prihvaćenosti u društvu.

Od 2018. godine kada su počele da se primjenjuju odredbe Zakona o nevladinim organizacijama iz 2017. godine, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je sprovodilo konkurs za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz oblasti rodne ravnopravnosti. Kroz tri javna konkursa za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama za realizaciju 51 projekta iz oblasti rodne ravnopravnosti: "Za rodni balans u Crnoj Gori" , „Ključ je u rukama žene“, „Za snažnije društvo iz ugla rodne jednakosti“, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je 2018, 2019. i 2020. godine je dodijelilo 171.000,00 €, 290.000,00 € i 171.000,00 € (iznosi po godinama 2018, 2019 i 2020) ili ukupno 632.000€.

Izazovi:

---

¹⁰⁶ Sajt: <http://www.gendermontenegro.com/me/o-programu/izvjestaji>

¹⁰⁷ <https://vww.rodnamapa.me/>

Građani/ke u Crnoj Gori još uvijek nemaju jasno razgraničene stavove vezane za rodnu ravnopravnost i njenu ulogu u demokratizaciji i razvoju građanskog društva. Istraživanje UNDP o integrisanju principa rodne ravnopravnosti iz januara 2020. godine, pokazalo je da približno troje od petoro građana dijeli mišljenje da je rodnu ravnopravnost nemoguće u potpunosti postići usljed inherentne razlike između muškaraca i žena. Otprilike isto toliko njih se slaže da se danas pretjerano forsira pitanje rodne ravnopravnosti iako to ne daje rezultate u vidu poboljšanja položaja žena u Crnoj Gori. Muškarci i žene imaju dijametralno suprotno viđenje njihovog trenutnog položaja u društvu – blizu tri četvrtine žena smatra da muškarci imaju veća prava od njih, dok se sa tim slaže oko dvije petine muškaraca. S druge strane, više od polovine muškaraca smatra da su žene, ako ne u povlašćenom položaju, onda bar ravnopravne sa muškarcima u crnogorskom društvu.

Više od polovine građana/ki izražava stav da su muškarci po pravilu bolje političke vođe, da imaju bolje liderske sposobnosti i da u skladu sa tim treba da zauzimaju rukovodeće pozicije u društvu ". Svaki drugi građanin/ka smatra da su manje sposobne od muškaraca da obavljaju pojedine profesije poput vojničke. Iako se oko tri petine građana načelno slaže da očevi treba češće da koriste pravo na roditeljsko odsustvo, približno isto toliko njih vjeruje da je za dobrobit djece poželjnije da otac radi, a da se žena posveti porodici. Kontradiktorno pak, oko polovine građana smatra da je potrebno izjednačiti granicu za odlazak u penziju za muškarce i žene. Zabrinjavajući nalaz je da skoro svaki drugi građanin/ka vjeruje da uspješne poslovne žene moraju neminovno da zanemare svoju porodicu."

Ovakvi stavovi daju jasan signal kreatorima politika da se rad na podizanju javne svijesti mora odvijati intenzivno i kontinuirano, te da je neophodno adresirati stereotipe kroz sve nivoe obrazovanja i vaspitanja, kao i kroz kulturu i medije.

Nedostatak formalnog obrazovanja i drugih oblika edukacije o rodnoj ravnopravnosti najčešće se nadomještuje stereotipima i predrasudama. Na taj način se učvršćuje partijarhat, a društvo sve više udaljava od emancipacije i usvajanja demokratskog sistema vrijednosti. Patrijarhalni model ponašanja i shvatanja odnosa u crnogorskom društvu i shvatanje šta je "prihvatljivo" za žensku i mušku djecu, a šta nije, često dovodi do toga da je nasilje nad ženama osobama drugačijih polnih i rodni identiteta prihvatljivo kao model ponašanja. Posljedice su devastirajuće i za pojedinca i za društvo, pa se kao najdrastičnije javljaju u obliku selektivnih abortusa, rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije na radnom mjestu. Sa druge strane, i pored činjenice da su muškarci i žene izjednačeni pred zakonom kada je u pitanju nasljeđivanje, žene se i dalje priklanjaju partijarhalnoj tradiciji i odriču se imovine u korist muških srodnika. Stereotipi i predrasude naročito su izraženi prema osjetljivim pojedincima/kama i grupama, kao što su Romkinje/Egipćanke, osobe sa invaliditetom, osobe drugih polnih i rodni identiteta, žene na selu, žene u zatvoru/pritvoru.

Žene se i dalje suočavaju sa različitim oblicima diskriminacije u političkoj, društvenoj i ekonomskoj sferi, gdje su svega 24, 69 % žena poslanice u Skupštini (ispod propisane kvote od 30%, na kraju, porodično nasilje je širom rasprostranjeno, a 33% žena je izloženo porodičnom nasilju. Romkinje i Egipćanke još uvijek žive na marginama društva i treba dalje raditi na polju obrazovanja, zdravstvene zaštite, stambenog zbrinjavanja i zaposlenja. Lica sa invaliditetom su takođe izložena višestrukoj diskriminaciji i fizički pristup institucijama i dalje je jedan od najočiglednijih problema.

Kada se analiziraju dva poslednja izvještaja (za 2018. i 2019) Evropske komisije o napretku Crne Gore u procesu pregovaranja dolazimo do zaključka da je u izvještajnom periodu postignut skroman napredak što se tiče jednakosti žena i muškaraca. I dalje postoje zabrinutost zbog uticaja relevantnog zakonodavstva i PAPRR-a 2017-2021. Proces ostaje u velikoj mjeri zavisian od donatora a nedostaju adekvatni ljudski, tehnički i finansijski resursi. Rodni mehanizam još uvijek nije dovoljno organizaciono postavljen da efektivno obavlja svoju koordinacionu i stratešku ulogu, a CEDAW preporuke u dovoljnoj mjeri još uvijek nisu implemtirane. Crna Gora nije usvojila mjere suzbijanja

stereotipa i diskriminatornih praksi, trgovine ljudima i iskorištavanje prostitucije. Fenomen selektivnih pobačaja i dalje ostaje zabrinjavajući i neophodno je institucionalno praćenje.

1.4. RODNI ASPEKTI MJERA PREDUZETIH TOKOM PANDEMIJE VIRUSA COVID-19

Sve države Evrope i svijeta suočile su se sa različitim izazovima kako bi zaštitile svoje građane/ke od pandemije COVID-19.

Konstatovano je da se tokom kriznih situacija i pandemija nasilje nad ženama i nasilje u porodici povećava zbog izolacije, stresa, povećane nervoze i sl. Svi podaci pokazali su da je broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja u porastu tokom pandemije virusa COVID 19, kako u Crnoj Gori tako i širom svijeta.

Izbijanjem pandemije COVID 19 povećava se već visok stepen rodno zasnovanog nasilja naročito usljed većeg ekonomskog stresa u domaćinstvima u vremenu krize zajednički sa socijalnom izolacijom. Svjetski podaci ukazuju da je 1 od 3 žena u svijetu doživjela rodno zasnovano nasilje.

Vlada Crne Gore u saradnji sa relevantnim institucijama preuzela je niz mjera kada je u pitanju suzbijanje posljedica u odnosu na pandemiju COVID19.

UNDP u Crnoj Gori omogućio je i preduzeo brojne aktivnosti kako bi podržao vladine institucije u njihovom odgovoru na očekivani porast rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori u kontekstu COVID19.

Kako bi država na što bolji način pomogla žrtvama nasilja u porodici, uz podršku UNDP-ija u Crnoj Gori i relevantnog Ministarstva rada i socijalnog staranja razvijen je Krizni akcioni plan djelovanja pružaoca specijalizovanih usluga za žrtve nasilja u skladu sa Istanbulskom konvencijom.

Ovaj Krizni akcioni plan predstavlja zajednički plan djelovanja države i nevladinih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Njime je bliže definisan način funkcionisanja skloništa i povjerljivih lica kao i pružanje podrške žrtvama nasilja u vrijeme mjera borbe protiv pandemije, u uslovima sprovođenja mjera samoizolacije i ograničenog kretanja, a u skladu sa preporukama vladinog tijela za suzbijanje zaraznih bolesti. Ministarstvo u čijoj je nadležnosti pitanje socijalnog staranja dalo je uputstva svim centrima za socijalni rad da u svakom trenutku budu dostupni za žrtve porodičnog nasilja i da promovišu rad skloništa i nacionalnu SOS telefonsku liniju.

Kancelarija UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa Vladom, razvila je digitalno rješenje za hitne odgovore u slučajevima nasilja, tj mobilnu aplikaciju „Budi sigurna“ koja je bila dostupna za android i IOS system. Aplikacija omogućava žrtvama nasilja da jednim klikom pošalju zahtjev SMS-om nacionalnim SOS linijama, ili drugim povjerljivim organizacijama/osobama na osnovu ličnog zahtjeva.

Pored navedenog aplikacija „Budi sigurna“ koja funkcioniše na principu jednog klika, šalje automatsku poruku nacionalnoj SOS telefonskoj liniji koja sadrži broj telefona sa kojeg je upućen poziv i tačnu lokaciju žrtve, čime je ostvarena multidisciplinarna saradnja između države i nevladinih organizacija.

U saradnji sa ključnim institucijama, Kancelarija UNDP je u saradnji sa Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti u tadašnjem Ministarstvu za ljudska i manjinska prava sprovela kampanju za podizanje svijesti u cilju adresiranja povećanja rodno zasnovanog nasilja u kriznim situacijama i ovo je bio dobar povod da to ministarstvo podsjeti javnost na pravnu zaštitu i servise koje su im

dostupne. **Budi sigurna** je takođe promovisana kao dio kampanje kao dodatni instrument podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

Takođe, postupajući na ovaj način Vlada Crne Gore i relevantne institucije odgovorili su izazovima koji su postavljeni od strane Savjeta Evrope (Komisija za rodnu ravnopravnost, Evropskog parlamenta i UN tijela - UN WOMEN), koji su poslali svoje preporuke o postupanju država članica u vrijeme pandemije COVID 19.

Epidemiološke mjere koje su donijete u cilju zaštite stanovništva podrazumijevale su, između ostalog, i zabranu kretanja, tj. izlaska iz kuća u određenim vremenskim intervalima. Prema izvještaju Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori "Brza procjena socijanog uticaja epidemije COVID-a 19 u Crnoj Gori, u periodu od 16. marta do 1. juna 2020. godine, Sigurna ženska kuća iz Podgorice primila je 46 % više poziva nego u istom periodu prošle godine. U maju 2020. godine smještaj u njihovom skloništu obezbijeden je za 60 % više žrtava rodno zasnovanog nasilja nego u maju 2019. godine. Nacionalna SOS linija takođe je bilježila porast potražnje za njihovim uslugama tokom epidemije COVID-a-19 i to za 18%, uz značajno povećanje broja poziva nakon što su mjere opšteg zatvaranja postale fleksibilnije. U maju 2020. godine, ova SOS linija primila je 32 % više poziva nego u istom mjesecu prošle godine.

Osim porasta procenta porodičnog nasilja, veoma je važno uzeti u obzir i druge aspekte uticaja pandemije na žene u Crnoj Gori. Kao prvo, sektori koji su najviše opterećeni krizom u smislu povećanog obima posla i rada u otežanim uslovima - zdravstvo (računajući medicinsko i nemedicinsko osoblje), socijalno staranje (npr. domovi za stara lica), obrazovanje i trgovina na malo, spadaju u sektore u kojima najveći procenat zaposlenih čine žene. Takođe, povećan je i obim neplaćenog rada žena, a žene su bile više ugrožene na tržištu rada i imale nižu stopu ostvarene zarade nego muškarci, kao što pokazuju rezultati istraživanja UNDP-ja u Crnoj Gori iz oktobra 2020 "Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19 pandemije". Ovo istraživanje je pokazalo da su žene, usljed djelovanja brojnih socijalnih, ekonomskih i zdravstvenih aspekata pretrpjele ozbiljnije posljedice od početka pandemije od muškaraca. Tokom pandemije, dvije od pet žena u Crnoj Gori suočile su se sa finansijskim teškoćama, kao što je plaćanje zakupa i režijskih troškova. 38% žena navelo da se suočava s izazovima u smislu smanjenog finansijskog kapaciteta za pokriće osnovnih troškova života tokom pandemije, kao što su hrana i higijenske potrepštine. Skoro 20% žena navelo je da su od prijatelja i porodice tražile finansijsku podršku kako bi prevazišle finansijske poteškoće. Tokom perioda pandemije, 36% žena je navelo da im je smanjen ili nepostojeći pristup zdravstvenim uslugama.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za zapošljavanje, broj nezaposlenih žena se u periodu od kraja februara do kraja juna povećao za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica. Dakle, poslodavci su u krizi otpustili više žena nego muškaraca. Teret krize najviše je pogodio žene koje rade u privatnom sektoru, pa je pad neto plata ženske populacije u Crnoj Gori, zabilježen u sljedećim sektorima: usluge pružanja smještaja i ishrane, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, sektoru trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala. Žene koje rade u javnom sektoru bile su manje pogođene padom plata. Što se tiče neplaćenog rada (rad u domaćinstvu, njega djece, starih i bolesnih) ukupna ženska populacija je bila neuporedivo više opterećena od muške - istraživanje UNDP-ja pokazuje da su žene radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Krajem 2018. godine, žene su dopinosile BDP-u Crne Gore 43,71% i da BDP po glavi stanovnika prema polu za žene iznosi 6.496 eura, a za muškarce 8.571 eura. Drugim riječima, žene su još prije početka krize već bile u neravnopravnom ekonomskom položaju, a kriza je dodatno doprinijela tome i još više produbila razlike. Paralelno sa pogoršanjem ekonomske situacije i većom opterećenošću radom u kući i njegom, tokom pandemije je došlo do drastičnog porasta nasilja nad ženama i veoma pogoršalo ionako težak

položaj marginalizovanih grupa. Takođe, važno je istaći da žene u Crnoj Gori čine većinu zaposlenih u sektorima koji su podnijeli najveći teret povećanog obima posla u otežanim uslovima - zdravstvo, obrazovanje, socijalne usluge i trgovina.

Vlada Crne Gore je ponudila 3 paketa ekonomske pomoći za one djelatnosti koje su bile pogođene krizom, zatim povoljne kreditne linije IRF-a, subvencije za plate i poreske olakšice, kao i određenu materijalnu pomoć u vidu paketa sa hranom i ličnom higijenom.

U 2020. godini po osnovu namjenskih kreditnih linija za žene u biznisu odobreno je 23 plasmana u iznosu od 794.500 EUR od strane Investiciono razvojnog fonda (IRF), dok je po osnovu namjenskih programa podrške za prevazilaženje negativnih posledica pandemije u okviru 3 paketa mjera, za preduzeća u kojima su vlasnice žene, odobreno 89 plasmana u vrijednosti od 2.237.659 EUR. Po osnovu ostalih programa podrške koji se odnose na preduzeća u kojima su žene vlasnice ali i kada su preduzetnice ili angažovane po osnovu poljoprivredne djelatnosti odobreno je 77 plasmana u vrijednosti od 8.687.128 EUR. Tako je IRF u godini COVID-a pandemije, ukupno odobrio 189 plasmana za žene preduzetnice u vrijednosti od 11.719.287 EUR. Imajući u vidu da je tokom 2020. godine, IRF odobrio je 587 plasmana u iznosu od 131,7 mil EUR preduzetnicima i preduzećima kod kojih su muškarci vlasnici preduzeća, može se zaključiti da podrška ženama preduzetnicama iznosi svega 9% ukupnog finansijskog plasmana svim poslovnim subjektima u Crnoj Gori.

Dosadašnji setovi mjera ekonomske pomoći crnogorskoj privredi, usled posledica pandemije COVID-19, ženama nijesu bile od velike pomoći, iz razloga što je njihovo učešće u biznis sektoru oko 30%, a sa druge strane, a nije bilo mjera koje su ciljale baš na pomoć sektorima koji zapošljavaju većinski žene (trgovina na malo, obrazovanje, itd.).

Analizom preduzetih svih mjera od strane Vlade Crne Gore u periodu COVID-a može se zaključiti da, uprkos postojećoj zakonskoj regulativi (Zakon o rodnoj ravnopravnosti) koja propisuje obavezno vođenje po polu razvrstane statistike i kreiranju politika kojima se mjeri učinak prema ženama i muškarcima, to nije bio slučaj kada su se donosile odluke o državnim mjerama podrške koje su se odnosile na subvencije na zarade, jednokratne finansijske pomoći korisnicima/ama materijalnog obezbjeđenja, penzionerima/kama i licima na evidenciji nezaposlenih, odlaganja plaćanja zakupa i druge mjere gdje nema tačnih podataka o broju žena koje su iskoristile ove mjere.

Takođe, analiza koja je prethodila donošenju svakog od paketa mjera ekonomske pomoći u Crnoj Gori nije imala rodnu dimenziju.

Iako su donosioci i donositeljke odluka u Crnoj Gori obavezani na orodnjavanje javnih politika (eng. gender mainstreaming), u skladu sa članom 3 Zakona o rodnoj ravnopravnosti koji predviđa ocjenjivanje i vrednovanje uticaja svih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, praksa i iskustvo pokazuju da često važne odluke ne razmatraju suštinske potrebe i iskustva žena i muškaraca u cilju kreiranja i donošenja takvih odluka.

Stoga, rodna ravnopravnost se mora uzeti u obzir prilikom definisanja problema, ciljeva, kao i opcija za rješavanje problema, kao što je to u slučaju krize izazvane pandemijom COVID-19.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA

II Napredak u ostvarenju ciljeva po oblastima

1. UNAPREĐENJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I LJUDSKIH PRAVA ŽENA

Strateški cilj: Uspostavljanje društva jednakih mogućnosti i eliminisanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola i roda

Od kada je pridruživanje EU utvrdila kao jedan od svojih najvažnijih ciljeva vanjske politike i postala zemlja kandidat 2010. godine, Crna Gora je posvećena postizanju standarda EU u oblasti rodne ravnopravnosti i zaštiti od diskriminacije po osnovu pola i roda i njene institucije rade na prenošenju direktiva EU u nacionalni kontekst, uključujući (ali ne ograničavajući se na njih) Direktivu 2010/41, Direktivu 2010/18, Direktivu 2006/54, Direktivu 2004/113, Direktivu 92/85 i Direktivu 79/7 od 19. decembra 1978. godine. Pored intenzivnog rada na normativnom aspektu, jedan od najznačajnijih izazova je bio utvrđivanje odgovarajućeg okvira za praćenje napretka. Crna Gora je po prvi put izradila Indeks rodne ravnopravnosti.

Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru je kompozitni pokazatelj ravnopravnosti u oblastima znanja, rada, novca, zdravlja i vremena, te kao takav predstavlja značajan iskorak u naporima da se postigne rodna ravnopravnost, unaprijedi položaj žena, da se unaprijedi praćenje napretka u ovoj oblasti i omogući uporedivost sa drugim zemljama članicama EU i zemljama regiona.

Izračunata vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti za Crnu Goru 55, dok srednja vrijednost za zemlje EU-28 iznosi 67,4. Četiri države EU su 2019. imale nižu vrijednost indeksa od Crne Gore - Rumunija, Slovačka, Mađarska i Grčka.

Sama činjenica da je Crna Gora pristupila računanju Indeksa rodne ravnopravnosti pokazuje posvećenost zemlje politikama ravnopravnosti i stimulanju novih i drugačijih pristupa u kreiranju politika kako bi se osigurala rodna ravnopravnost.

S obzirom na navedeno, može se konstatovati da je ostvaren napredak u ostvarenju ovog strateškog cilja.

Cilj 1.1: Načelo rodne ravnopravnosti integrisano u izradu i primjenu svih nacionalnih politika (programa i strategija) i djelovanja državnih tijela.

Indikator (pokazatelj) efekta: Broj i % državnih tijela koja adekvatno sprovode Zakon o rodnoj ravnopravnosti i nacionalnih politika u čiju izradu je uključena rodna komponenta.

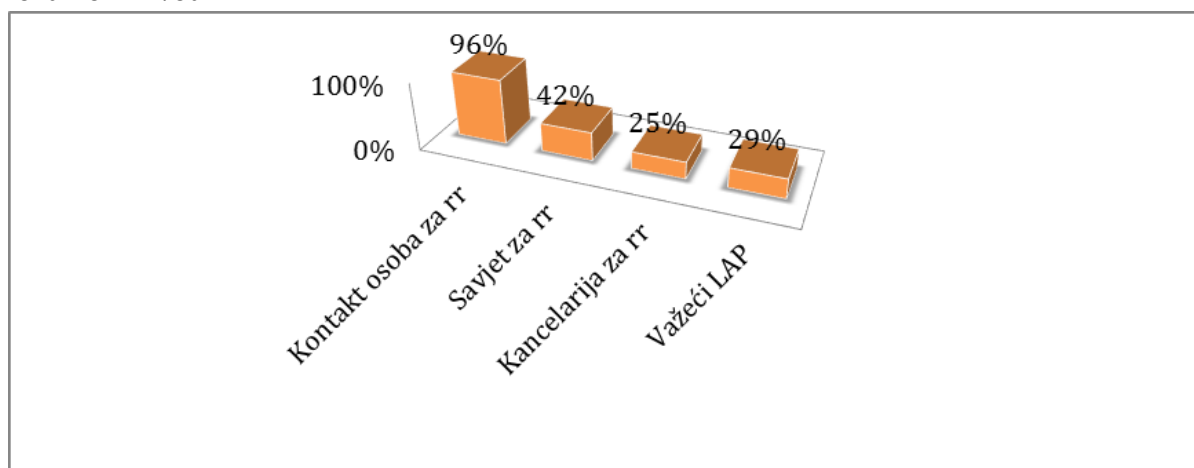
Napredak u ostvarenju cilja:

U vezi sa ovim operativnim ciljem, takođe možemo konstatovati da je ostvaren određen napredak. Iako ozbiljna analiza orodnjenosti nacionalnih javnih politika tek treba da uslijedi, preliminarna bazična provjera urađena u 2020. godini za potrebe donošenja novog strateškog dokumenta za rodnu ravnopravnost za period 2021-2025. godine, ukazuje na to da se od 97 strateških dokumenata koje su bile predmet analize, njih 26 bave rodnom ravnopravnosti, ili 26.8% dok 73.2% nacionalnih sektorskih strateških dokumenata ni na koji način ne tretiraju pitanje rodne ravnopravnosti.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je u periodu 2017-2021. godine davalo mišljenja na jedan broj zakona, kao što su Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon državnoj upravi, Zakon o medijima, Zakon o radu i slično i određena strateška dokumenta.

Od 2017. godine na nacionalnom i lokalnom nivou 106 imenovanih kontakt osoba bavi se rodnim pitanjima, kao i 13 kontakt osoba u medijima.

Pored institucionalnih mehanizama na nacionalnom nivou uspostavljeni su mehanizmi i na lokalnom nivou.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava zaduženo je za komunikaciju sa kontakt- 18 opština je usvojilo odluke o rodnoj ravnopravnosti, a 10 opština je usvojilo lokalne akcijske planove. U budžetima 7 opština izdvojena su posebna sredstva za sprovođenje aktivnosti na polju rodne ravnopravnosti. Donešeni su lokalni akcijski planovi za LGBT u nekoliko opština. Takođe, postoji i mreža kontakt-osoba za LGBT u lokalnim samoupravama, koju čine predstavnici/ce 17 opština.

Državni službenici/e na nacionalnom i lokalnom nivou prolaze brojne obuke koje organizuju Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti i relevantne institucije uz podršku međunarodnih organizacija i partnera (UNDP, Misije OSCE, Wesmiterska fondacija, Savjet Evrope, ERBD itd). Efekte ovih obuka značajno umanjuje činjenica da relativno često dolazi do promjene osobe koja je prošla obuku, bez adekvatnog prenošenja znanja i iskustva sa odlazećih na novoimenovane, što je, po pravilu, dovodilo umanjena značaja ove teme i neadekvatnog institucionalnog odgovora na probleme koje tretiraju ovo pitanje.

Tokom 2020. godine Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti je, u saradnji sa Upravom za kadrove, organizovalo 4 obuke: online dvodnevnu obuku za državne službenike/ce - kontakt osobe za rodnu ravnopravnost na nacionalnom i lokalnom nivou, sa 30 polaznika/ca; jednodnevnu obuku za državne službenike/ce sa 18 polaznika/ca; dvije online jednodnevne obuke na teme: „Osnovni principi rodne ravnopravnosti” i „Rezolucija SCUN 1325 „Žene, mir i sigurnost“ za državne službenike/ce – 10. decembar i 17. decembar 2020. Prvu je pohađalo 14 polaznika/ca, a drugu 26 polaznika/ca.

Preciznu evidenciju o obukama koje se sprovode u okviru Programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja državnih službenika/ca i namještenika/ca, kroz Kadrovski informacijski sistem vodi Uprava za kadrove koja i organizuje ove obuke. Uprava za kadrove je izradila Plan obaveznih obuka na ovu temu i to: Program obuke za novozaposlene službenike, za sve one koji nemaju iskustva i koji se po prvi put zapošljavaju u organu na centralnom i lokalnom nivou; Program obuke za rukovodioce koji po prvi put rukovode u državnom organu (takodje i lokalni nivo), kao i u programu obuke za rukovodioce/lidere sa dugogodišnjim iskustvo i akreditovani Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika za strateško planiranje, svi polaznici programa će biti u mogućnosti da pohađaju temu “Orodnjavanje javnih politika”.

Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu u 2020. godini sproveo je 4 obuke sa aspekta rodne ravnopravnosti i zaštite ljudskih prava žena sa 54 učesnika/ca nosioca pravosudnih funkcija.

Cilj 1.2: Dosljedno sprovođenje međunarodnih instrumenata za rodnu ravnopravnost a posebno zaštitu ljudskih prava žena.

Indikator (pokazatelj) efekta: Sve relevantne institucije sprovode i redovno izvještavaju Vladu i međunarodne organizacije o sprovođenju međunarodnih instrumenata za rodnu ravnopravnost a posebno zaštitu ljudskih prava žena.

Napredak u ostvarenju cilja:

Vlada Crne Gore je maja 2019. godine usvojila Nacionalni Izvještaj o implementaciji Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (Bpfa) i Agende za održivi razvoj 2030 (Agenda 2030) i isti uputila Komisiji za status žena na razmatranje i usvajanje u susret obilježavanju 25-godišnjice Četvrte svjetske konferencije o ženama i usvajanja Pekinške deklaracije i platforme za akciju (1995). Izvještaj je metodološki rađen po Uputstvu za sveobuhvatne preglede na nivou država koje su sačinile UN – Žene i regionalne komisije Ujedinjenih nacija kako bi pomogle vođenje sveobuhvatnih pregleda.

Vlada Crne Gore je usvojila Izvještaj Crne Gore o sprovođenju hitnih preporuka CEDAW Komiteta o implementaciji Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, u junu 2019. godine, koji je procesuiran nadležnim institucijama na postupanje.

Crna Gora redovno podnosi izvještaje o ostvarenim rezultatima iz pregovaračkih poglavlja 19 „ Socijalna zaštita i zapošljavanje“ i 23 „ Pravosuđe i Temeljna prava“, te izvještajima o napretku Crne Gore.

U izradi izvještaja Crne Gore korišćeni su podaci od relevantnih institucija, koji su Programom sprovođenja PAPRR-a prepoznati kao nosioci aktivnosti i partneri u njihovoj realizaciji.

Priloge sačinjavanju izvještaja dale su različite državne institucije, a isti se nalaze u formi aneksa i izvještaja.

Crna Gora je od strane UN svrstana među 34 države koje redovno izvještavaju međunarodna ugovorna tijela.

Ovaj cilj je u potpunosti ispunjen.

Cilj 1.3: Osigurana primjena antidiskriminacionog zakonodavstva uz procjenu učinka, kvaliteta i stepena primjene zakonskih propisa.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Broj predmeta po osnovu diskriminacije po osnovu pola i roda
- Povećan je broj riješenih slučajeva na godišnjem nivou prijavljenih po ovom osnovu ili drugim osnovama iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

Napredak u ostvarenju cilja:

Članom 4 Zakona o rodnoj ravnopravnosti propisuje se zabrana diskriminacije po osnovu pola i bliže objašnjava sadržaj i značenje ovog pojma.

Izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti, iz 2015. definisano je da se pitanjima posredne i neposredne diskriminacije po osnovu pola (pored svih oblika diskriminacije), u okviru svojih nadležnosti bavi Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda.

Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda Crne Gore do I kvartala tekuće godine objavljuje Izvještaj o radu za prethodnu godinu, koji sadrži podatke o slučajevima diskriminacije.

Godina	Broj pritužbi	Osnov pritužbi
2019	21	7 u oblasti rada i zapošljavanja 1 u oblasti obrazovanja 13 rodno zasnovano nasilje
2018	37	16 po osnovu pola, promjene pola i rodnog identiteta 11 rodno zasnovano nasilje
2017	25	11 rodno zasnovano nasilje 1 govor mržnje 1 ostvarivanje prava na jednaku zaradu za rad jednake vrijednosti 1 nije utvrđena diskriminacija 11 materinstvo/trudnoća u radu
2016	26	3 po osnovu pola 19 materinstvo 4 rodno zasnovano nasilje

Što se tiče postupaka pred crnogorskim sudovima, u poslednje 4 godine pokrenut je 21 postupak po osnovu diskriminacije, i to: 2016. godini 5 tužbi, u 2017. godine 9 parnica, u 2018. godini 6 parnica, dok je u 2019. godini podnijeta 1 tužba.

Vrhovni sud Crne Gore izvjestio je da u 2020. godini nije bilo pokrenutih postupaka po tužbi za utvrđivanje diskriminacije po osnovu pola.

Važno napomenuti da u Crnoj Gori ne postoji objedinjena baza podataka o slučajevima diskriminacije, koja bi uključivala metodološki uporedive podatke, odnosno koja bi trebalo da sadrži podatke sudova, državnih tužilaštava, organa za prekršaje, Uprave policije i Uprave za inspekcijske poslove o pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom.

Dakle, s obzirom da da izvještaji Zaštitnika/ca ljudskih prava pokazuju da veoma mali broj osoba podnosi predstavke o diskriminaciji po osnovu pola i roda, to bi značilo da žene i osobe drugačijih rodnih identiteta nijesu još uvijek dovoljno upoznati sa svojim pravima, te da je potrebno raditi na njihovom informisanju i osnaživanju da se u slučaju diskriminacije obrate Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda i sudovima. U vezi sa tim može se zaključiti da je ovaj operativni cilj nije u potpunosti ispunio željena očekivanja.

IZAZOVI:

Praksa pokazuje da, i pored postojanja zakonskih normi, institucije sistema još uvijek nisu u stanju da pruže efikasnu i efektivnu zaštitu od diskriminacije ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta, a naročito onima, koji pripadaju osjetljivim društvenim grupama (osobe sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, starije osobe i osobe koje žive u udaljenim ruralnim područjima Crne Gore).

Javne politike u Crnoj Gori nisu dovoljno orodnjene, uprkos činjenici da Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu organa da u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti, ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca. Kao posljedica toga, u okviru većeg dijela javnih politika nisu predviđene pozitivne mjere za podsticanje rodne ravnopravnosti na način kako ih definiše Zakon.

S tim u vezi, potrebno je zahtijevati snažniji institucionalni odgovor na sprovođenje politike rodne ravnopravnosti.

2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE

Strateški cilj: Uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja na svim nivoima obrazovanja

Indeks rodne ravnopravnosti u oblasti znanja, kojim se mjeri nivo nejednakosti između muškaraca u žena u obrazovnim postignućima i segregaciju u različitim oblastima obrazovanja, za Crnu Goru iznosi 55,1 indeksni poen. što je za 8,4 boda niže od prosjeka u 28 država članica EU (63,5). Crna Gora je postigla bolji rezultat od šest zemalja - Litvanije, Hrvatske, Rumunije, Bugarske, Njemačke i Portugala. Obrazovanje je jedini domen u kojem su žene prema nekim indikatorima nadmašile muškarce. Uvidom u publikaciju „Muškarci i žene u Crnoj Gori”¹⁰⁸, može se ustanoviti da su žene u Crnoj Gori obrazovanije, ali manje prisutne na tržištu rada.

Cilj 2.1. U nastavi u osnovnim i srednjim školama prisutna je rodna komponenta.

Indikator (pokazatelj) efekta: Procenat nastavnika/ca koji primjenjuju ciljeve iz međupredmetne oblasti rodne ravnopravnosti za osnovne i srednje škole.

Napredak u ostvarenju cilja:

„Vodič za Nastavnike/nastavnice kroz međupredmetnu oblasti – rodna ravnopravnost, za osnovnu i srednje škole“ (Kurikulum za međupredmetne teme (za osnovnu i srednje škole) urađen je i dostupan na sajtu Zavoda za školstvo: Ovaj vodič za nastavnike/ce se koristi kao i kurikulum za međupredmetne teme. Stoga je u pitanju kontinuirana i održiva mjera. <https://bit.ly/2MXLkPW> i <https://bit.ly/2tpuH77>.

¹⁰⁸ Podatke prikuplja i obrađuje Uprava za statistiku, u saradnji sa Ministarstvom pravde, ljudskih i manjinskih prava, a dostupni su na http://monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=212

Cilj 2.2. Povećan nivo znanja zaposlenih u obrazovnom sistemu o rodnoj ravnopravnosti.

Indikator (pokazatelj) efekta: Minimum 25% ustanova na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u Crnoj Gori uključeno u program obuke i po 1 njihov predstavnik/ca povećao/la nivo znanja u oblasti rodne ravnopravnosti.

Napredak u ostvarenju cilja:

Tokom 2020. godine, zbog pandemije izazvane COVID19, a imajući u vidu interaktivni karakter obuka za vaspitno-obrazovni kadar na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, iste nijesu održane, zbog pandemije izazvane COVID19, te mjere predviđene Programom sprovođenja PAPRR-a 2017-2021. godine nijesu realizovane.

U organizaciji Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti i Zavoda za školstvo, junu 2020. godine za nastavnike/ce organizovana je radionica na temu: Poštovanje rodne ravnopravnosti kao instrumenta veće bezbjednosti u obrazovanju, za 20 učesnika/ca.

Cilj 2.3. Postignut rodni balans u izboru profesija u srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan procenat dječaka i djevojčica (momaka i djevojaka) koji se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni.

Napredak u ostvarenju cilja:

Statistika pokazuje da je posljednjih nekoliko godina diplomiralo više žena nego muškaraca. Međutim, obrazovanje još uvijek ne znači i bolja radna mjesta. Ukupni nivo učešća oba pola u neformalnom obrazovanju prilično je nizak - 13,3%. U oblasti pedagogije, zdravstva i humanističkih nauka, i umjetnosti značajno je više studentkinja - 29% u odnosu na 15,3% muških kolega. Činjenica da su muškarci i žene podjednako informatički pismeni i da dijele slične stope korišćenja interneta (71,4% muškaraca u odnosu na 71,7% žena je koristilo internet tokom posljednja tri mjeseca 2019. godine) veoma je ohrabrujuća.

Što se tiče podataka koji su relevantni za ovu oblast, važno je reći da je školske 2019/2020 godine, od ukupnog broja diplomiranih na osnovnim studijama, bilo 56,7% osoba ženskog, a 43,3% muškog pola. Što se tiče postdiplomskih studija, školske 2019/2020 je među studentima/kinjama specijalističkih studija bilo 55,8% žena i 44,2% muškaraca, a na magistarskim 60,4% žena i 39,6% muškaraca.

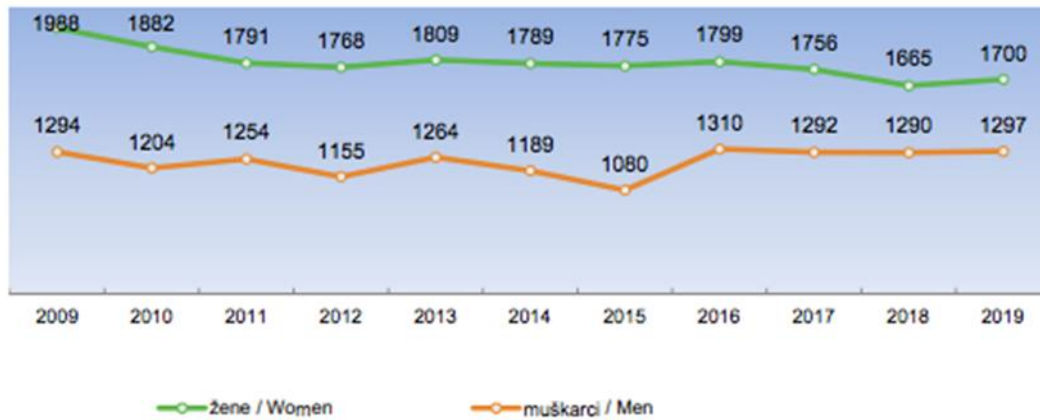
Među doktorima/kama nauka, 2019. godine je bilo 12 muškaraca i 8 žena. Uvidom u podatke od 2010 do 2019 o broju doktora/ki nauka može se ustanoviti da je trend učešća muškaraca i žena neujednačen, pa je 2012, 2014, 2015, 2016i 2018. bilo više žena dok u ostalim godinama preovladava broj muškaraca.

Uvidom u publikacije¹⁰⁹ iz ranijih godina, može se ustanoviti da je situacija ista već više od jedne decenije, tj. da su žene u Crnoj Gori obrazovnije, ali manje prisutne na tržištu rada.

---

¹⁰⁹ Publikacija “Žene I muškarci”

Diplomirani/e studenti/kinje
Graduate students

Imajući u vidu prethodno navedeno, u narednom periodu treba preduzeti dodatne mjere za unapređivanje stanja u oblasti obrazovanja, kada je u pitanju politika rodne ravnopravnosti.

Cilj 2.4. Unaprijeđena rodna ravnopravnosti u visokoškolskim ustanovama.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Povećan nivo znanja zaposlenih u visokoškolskom obrazovanju o rodnoj ravnopravnosti.
- Rodna komponenta integrisana u realizaciji programa visokoškolskog obrazovanja.

Napredak u ostvarenju cilja:

Ministarstvo nauke je 2018. godine dodijelilo 19 grantova doktorantima. Od tog broja, grantove je dobilo 14 žena (četiri u oblasti društvenih i humanističkih nauka i deset iz oblasti prirodnih nauka, tehnologije, inženjerstva i matematike).

Ovo ministarstvo je 2019. godine doktorantima dodijelilo 17 grantova. Od tog broja, grantove je dobilo 9 žena (jedna u oblasti društvenih i humanističkih nauka i osam iz oblasti prirodnih nauka, tehnologije, inženjerstva i matematike).

Pored toga, *Nagrada za najboljeg mladog naučnika* za 2019. godinu dodijeljena je ženi, asistentu u nastavi na Elektrotehničkom fakultetu Univerziteta Crne Gore, a njen rad se odnosi na inovacije u telekomunikacijama.

Ipak, Crna Gora još uvijek ne nudi rodne studije na nivou visokog obrazovanja. Napori u prošlosti da se uspostavi takav program na državnom ili privatnim univerzitetu nijesu još uvijek postigli održive rezultate. U narednom periodu je planirano potpisivanje memoranduma o saradnji na unapređenju rodne ravnopravnosti između Univerziteta Crne Gore i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcije za rodnu ravnopravnost.

IZAZOVI:

Rodni stereotipi i predrasude o rodnim ulogama muškaraca i žena, kao i predrasude prema osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta prisutne su na svim nivoima društva. Rodno odgovorno obrazovanje, kultura i mediji kroz koji bi se njegovale vrijednosti ravnopravnosti, saradnje i

inkluzivnosti, najbolji su put ka dugoročnoj izmjeni svijesti. Međutim, u Crnoj Gori se stereotipi i predrasude još uvijek ne adresiraju dovoljno odlučno i snažno kroz ova tri sektora, što predstavlja drugi najvažniji uzrok rodne neravnopravnosti. Nevladine organizacije i međunarodne organizacije koje vrše redovna istraživanja javnog mnjenja, kao i istraživanja o stavovima zaposlenih u institucijama, potvrđuju da su stereotipi i predrasude svuda prisutni i upozoravaju da je neophodno uspostaviti jasnija pravila odgovornosti u sprovođenju principa rodne ravnopravnosti, posebno u oblasti obrazovanja i vaspitanja. U vezi sa tim potrebno je uvesti rodno odgovorne sadržaje i obaveznu upotrebu rodno osjetljivog jezika u nastavne programe i nastavu, kao i nastaviti sa edukacijom vaspitno - obrazovnog kadra za podsticanje vrijednosti građanskog, rodno ravnopravnog i inkluzivnog društva kod djece i mladih.

3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI

Strateški cilj: Povećati zaposlenost žena i ukloniti sve oblike diskriminacije žena na tržištu rada. Novi Zakon o radu donesen je krajem 2019. godine, sa ciljem usklađivanja radnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije, konvencijama i preporukama Međunarodne organizacije rada koje je Crna Gora ratifikovala, kao i drugim izvorima međunarodnog prava. Zakon o radu ("Sl.list Crne Gore" 74/19) nudi povećanu zaštitu za žene kojima ugovor o radu na određeno vrijeme ističe u toku trudnoće, korišćenja privremene spriječenosti za rad po osnovu održavanja trudnoće, porodijskog, odnosno roditeljskog odsustva, na način da se produžava rok za koji je ugovorom o radu žena zasnovala radni odnos na određeno vrijeme i to do isteka korišćenja prava na to odsustvo.

Kao značajne novine, u pogledu zaštite žena na tržištu rada, izdvajaju se zabrana poslodavcu da odbije da zaključi ugovor o radu sa ženom zbog trudnoće, zabrana nuđenja izmjene ugovora pod nepovoljnijim uslovima zbog trudnoće, rođenja ili dojenja djeteta. Zatim, uvedeno je davanje prava trudnicama na dan odsustva sa rada u toku mjeseca radi obavljanja prenatalnih pregleda, kao i zabrana poslodavcu da otkáže ugovor o radu trudnoj zaposlenoj i zaposlenoj za vrijeme korišćenja prava na porodijsko i roditeljsko odsustvo.

Imajući u vidu unaprijeđeno radno zakonodavstvo, u otvarenju ovog strateškog cilja napravljen je značaj iskorak u pravcu eliminacije diskriminacije žena na tržištu rada.

Jedan od važnih pokazatelja ekonomskog položaja žena u Crnoj Gori je trend razvoja ženskog preduzetništva. Na kraju 2015. godine u Crnoj Gori bilo je 4.599 preduzeća u većinskom vlasništvu žena, dok ih je na kraju 2019. godine bilo 6.996, što predstavlja povećanje od 52%. Dodatno, kada pokazatelj o broju preduzeća u vlasništvu žena iz 2020. godine (7.584) uporedimo sa onim iz 2015. godine (4.599) uočavamo da je trend rasta nastavljen, odnosno da povećanje iznosi čak 65%. Mjere ženskog preduzetništva su formulisane u okviru posebne politike ženskog preduzetništva, ali i u okviru cjelokupne, sveobuhvatne politike ekonomskog razvoja Crne Gore. Učešće žena preduzetnica i vlasnica MMSP, u odnosu na ukupan broj MMSP, u 2020. godini iznosi 24,71%, što znači da su žene vlasnice svakog četvrtog registrovanog MMSP u Crnoj Gori.

Cilj 3.1. Povećana zapošljivost žena, posebno teže zapošljivih kategorija.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan broj zaposlenih žena, posebno procenat teže zapošljivih kategorija.

Zavod za zapošljavanje realizuje programe aktivne politike zapošljavanja koje imaju za cilj da povećaju zaposlenost. Tokom 2018. i 2019. godine 61% svih učesnika u programima bili su ženskog pola. U cilju podsticanja preduzetništva sprovodi se Inovirani program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori. U 2018. i 2019. godini za nezaposlena lica ženskog pola finansirano je 49 kredita.

I pored krize izazvane pandemijom COVID 19, tokom 2020. godine, realizovale su mjere aktivne politike zapošljavanja: obrazovanje i osposobljavanje odraslih, javni rad, osposobljavanje za rad kod poslodavca, osposobljavanja za samostalan rad, podsticaji za preduzetništvo.

Programi javnog rada sprovedeni su za 606 lica, od čega je 391 osoba ženskog pola – 64,5%. Pripadnici RE populacije u ukupnom broju učesnika programa učestvovali su sa 2,3%, odnosno 14 lica, od kojih su 2 žene. Učešće lica sa invaliditetom je iznosilo 13,2%, odnosno 80 lica od kojih 47 žena.

Program osposobljavanja za samostalan rad je obuhvatio 228 učesnika, od čega 134 žene (58,77%).. Učešće lica starijih od 50 godina iznosilo je 2,63% u odnosu na ukupan broj učesnika, odnosno šest lica, od kojih su četiri žene. U programu je zaposleno jedno lice ženskog pola sa invaliditetom.

Programom osposobljavanja za rad kod poslodavca je angažovano 250 učesnika, od čega 126 žena (50,4%).

Projekat “Stop sivoj ekonomiji” - Programom je obuhvaćeno 210 nezaposlenih lica. Lica ženskog pola u ukupnom broju učesnika ovog programa učestvovala su sa 62,38% (131 lice ženskog pola). Ipak, rezultati istraživanja UNDP-ja u Crnoj Gori iz oktobra 2020. - Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19 pandemije pokazali su da su žene usljed djelovanja brojnih socijalnih, ekonomskih i zdravstvenih aspekata pretrpjele ozbiljnije posljedice od početka pandemije od muškaraca. Prema zvaničnim podacima Zavoda za zapošljavanje, broj nezaposlenih žena se u periodu od kraja februara do kraja juna povećao za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica..

Cilj 3.2. Podsticati žensko preduzetništvo i samozapošljavanje.

Indikator (pokazatelj) efekta: Unaprijeđen pravni okvir i obezbijeđene posebne mjere podrške za razvoj preduzetništva i samozapošljavanja žena na nacionalnom i lokalnom nivou.

Kada posmatramo ukupan angažman Inveticiono-razvojnog fonda (IRF), za žene u biznisu je u periodu od 2014. godine do juna 2020. godine, kroz 185 kreditna plasmana, obezbijeđeno 7.755.675 €.

S obzirom na krizu izazvanu pandemijom COVID-19, IRF je tokom 2020, godine je kroz nekoliko paketa podrške ženskom preduzetništvu, realizovao sledeće:

-Po osnovu namjenskih kreditnih linija za žene u biznisu odobrena su 23 plasmana u iznosu od 794 500€.

-Po osnovu namjenskih programa podrške za prevazilaženje negativnih posljedica pandemije u okviru 3 paketa mjera, za preduzeća u kojima su vlasnice žene, odobreno je 89 plasmana u vrijednosti od 2 237 659€;

-Program podrške likvidnosti privrednicama za ublažavanje posljedica izazvanih pandemijom korona virusom..... odobreno je 739 436 € broj plasmana je 73;

-Program podrške održavanja likvidnosti medija za ublažavanje posljedica izazvanih pandemijom korone virusa 2020. godine, .odobreno je 15 665€, broj plasmana 2;

-Program Easi-Podrške poljoprivredi i ribarstvu radi ublažavanja posljedica od pandemije izazvane korona virusom.....odobreno je 136 558 €, broj plasmana 11;

-Program finansiranja trajnih obrtnih sredstava za sektor turizma.....odobreno je 1 346 000€, broj plasmana 3;

-Po osnovu ostalih programa podrške koje se odnose na preduzeća u kojima su žene vlasnice, ali i kada su preduzetnice ili angažovane po osnovu poljoprivredne djelatnosti odobreno je 77 plasmana u vrijednosti od 8 687128€;

Kroz program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva, Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) pruža finansijsku podršku nezaposlenim licima, tehno-ekonomskim viškovima, preduzetnicima i pravnim licima sa statusom malog preduzeća, uz uslov da se kreiraju najviše tri novootvorena radna mjesta. U periodu od 1.1.2015. god. do 31.12.2019. god., obezbijeđeno je finansiranje 182 kredita za nezaposlena lica ukupne vrijednosti 1.030.000€. Od ovog broja, 80 kredita je namijenjeno za finansiranje projekata čiji su nosioci nezaposlene žene (skoro 44% svih isfinansiranih kredita) za šta je izdvojeno 455.000€. Takođe, ZZZCG pruža i nefinansijsku podršku kroz konsultacije, pripreme i izrade biznis planova i edukacije, čime se stimulišu posebne ciljne grupe da osnuju sopstvena preduzeća i na taj način otvore nova radna mjesta za sebe, ali i za druge. Na prvi poziv Zavoda u okviru Programa grantova za samozapošljavanje (2019), konkurisalo je 135 osoba, od čega su 62 bile žene. U februaru 2020. godine, bespovratna sredstva u iznosu od tri do 7.5 hiljada eura iz fondova Evropske unije dobila su 94 nezaposlena lica sa evidencije ZZZCG. Od tog broja, odobreno je 49 biznis ideja preduzetnica, dok je ugovor potpisan sa njih 44.

Cilj 3.3. Osnaživanje lokalnih institucija i ženskih kapaciteta da se omogući i podstakne ulazak u preduzetništvo.

Indikator (pokazatelj) efekta: Angažovane lokalne službe podrške i uspostavljena saradnja sa finansijskim institucijama kao kredibilnim klijentima finansijskih institucija.

Na inicijativu Ženske političke mreže uvedene su budžetske linije za žensko preduzetništvo u lokalnim samoupravama i opštine su krenule u realizaciju raspisivanjem javnih poziva.

U 2019. godini, u 16 opština izdvojeno je ukupno 201.000 evra za žensko preduzetništvo: Danilovgradu, Baru, Podgorici, Budvi, Ulcinju, Beranama, Kolašinu, Kotoru, Bijelom Polju, Rožajama, Gusinje, Plav, Mojkovac, Pljevlja, Tivtu, Herceg Novom. Imajući u vidu finansijski doprinos komponenti i ishodu programa sa više od 200.000 evra u 2019, koji se izdvaja iz lokalnih budžeta predstavlja visok finansijski rezultat. U 2020.godini opštine su izdvojile za žensko preduzetništvo 130.692€, i što u periodu krize uslovljene pandemijom COVID 19 predstavlja solidan rezultat.

Cilj 3.4. Postignut visok stepen usklađenosti radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca.

Indikator (pokazatelj) efekta: Obezbijeđen pravni okvir i promovisana praksa koji omogućava da se koriste radni angažmani koji omogućavaju usklađivanje radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca.

Prema podacima Poreske uprave, u 2019. godini, 486 očeva je koristilo roditeljsko odsustvo, dok je u 2020. taj broj bio značajno manji - 385.

Zakon o radu iz 2019 u članu 127 definiše pravo na roditeljsko odsustvo koje mogu koristiti oba roditelja radi njege i staranja o djetetu. Međutim, zakon ne propisuje obavezu oca da koristi roditeljsko odsustvo u određenom periodu nakon rođenja djeteta, što umnogome umanjuje efikasnost ove mjere. Istraživanje UNDP-ja u Crnoj Gori o orodnjenosti objavljeno u januaru 2020. godine pokazalo je da je tri petine ispitanika/ca koji su bili obuhvaćeni ovim istraživanjem saglasno da bi očevi trebalo češće da koriste pravo na roditeljsko odsustvo nego što je to trenutno slučaj, pri čemu ovaj procenat raste na 70% među ženama i građanima/kama starosti od 30 do 44 godine.

Cilj 3.5. Osigurana efikasna primjenu zakona i smanjena rodno bazirana diskriminacija na tržištu rada.

Indikator (pokazatelj) efekta: Smanjen broj slučajeva rodno bazirane diskriminacije na tržištu rada i povećan broj riješenih prijavljenih slučajeva.

Uprava za inspekcijske poslove je izvijestila da je u 2020. godini od ukupnog broja inicijativa, 8 se odnosilo na mobing (4 muškaraca, 3 žena i 2 kolektivne), a Inspekcija rada je utvrdila nepravilnost u 2 slučaja u dijelu nepoštovanja zakonske procedure za zaštitu od mobinga kod poslodavca (neodređivanje posrednika za vođenje postupka kod poslodavca, neobavješćavanje zaposlenih o prepoznavanju, postupku i načinu zaštite od mobinga), koje su otklonjene po ukazivanju inspektora. U ostalim slučajevima nijesu konstatovane nepravilnosti iz nadležnosti Inspekcije rada.

Na prijavu diskriminacije odnosilo se 4 inicijative, (2 žene i 2 muškarca) po kojima je pokrenut postupak inspekcijskog nadzora i nakon provjere navoda nijesu utvrđene nepravilnosti, odnosno povrede prava iz radnog odnosa kroz diskriminaciju zaposlenih.

Ovako mali broj slučajeva pokazuje da se diskriminacija na radu ne prijavljuje. U prilog tome govori istraživanje NVO Centar za ženska prava koje realizovano u okviru projekta "Osnaživanje organizacija civilnog društva u borbi protiv diskriminacije i unapređenje radnih prava žena", iz 2019. godine o rodno zasnovanoj diskriminaciji sa kojom se žene suočavaju na radu u Crnoj Gori. Ovo istraživanje govori da u mnogim slučajevima institucije ne mogu pomoći jer poslodavci koriste ugovore na određeno vrijeme kako bi manipulirali pravima radnika/ca. Očigledno, jedan od najčešćih oblika rodno zasnovane diskriminacije u oblasti rada odnosi se na trudnoću i porodiljsko odsustvo. Osobe koje su prijavile slučajeve diskriminacije, po rezultatima ovog istraživanja, u velikom broju slučajeva navode da su predstavnici institucija bili spremni da ih saslušaju, ali da nisu mogli da im pomognu. Stoga bi zajednička kampanja koja ukazuje na pozitivne primjere mogla da doprinese rješavanju ovog problema.

Cilj 3.6. Smanjiti jaz u zaradama muškaraca i žena.

Indikator (pokazatelj) efekta: Jaz u zaradama muškaraca žena u Crnoj Gori smanjen za min 3% do kraja izvještajnog perioda (januar 2019. godine), sa dostupnim godišnjim podacima posebno za privatni i posebno za javni sektor.

U djelu dostupnih podataka u vezi sa ovom mjerom, Index rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sadrži ključne indikatore. U domenu novca, indikator koji pokazuje zaradu po osnovu plaćenog rada, kao i penzije, investicije i druge izvore prihoda, koristeći kao izvor Anketa o prihodima i životnim uslovima - EU SILC, koju je isprovela Uprava za statistiku Crne Gore 2017. godine i Eurostatove Ankete o strukturi zarada u Crnoj Gori 2014. godine, ukazuje a razliku u zaradama

u Crnoj Gori koja iznosi 13,9%, te da su žene zarađuju samo 86,1% prosječne zarade muškaraca u Crnoj Gori.

Rezultati istraživanja Kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, implementacionog partentera Direkcije za rodnu ravnopravnosti iz oktobra 2020. „**Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19**“, pokazali su da su u periodu od tri mjeseca pandemije COVID-19 (april, maj i jun), žene ostvarile 122,3 miliona eura novčanog ekvivalenta vrijednosti neplaćene njege i rada u domaćinstvu, dok su muškarci ostvarili 63,5 miliona eura. Dakle, žene su radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Dodatno, ukoliko ove podatke projektujemo na nivou 12 mjeseci, može se zaključiti da su žene ostvarile vrijednost novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu u iznosu od 489 miliona eura ili 10% BDP a muškarci 254 miliona eura ili 5% BDP za 2019. Godinu. Ukupno, projektuje se da su, na godišnjem nivou, muškarci i žene ostvarili 743 miliona eura vrijednosti novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu što čini 15% BDP Crne Gore za 2019. godinu.

Osnovni zaključci iz istraživanja UNDP-ija, iz maja 2020 o uticaju pandemije virusa COVID-19 na žene sublimiran je u sljedećim zaključcima:

- Uticaj COVID-19 je samom početku - dvije trećine žena nije osjetilo uticaj Covida19 na radni status;
- Žene koje rade u privatnom sektoru su na mnogo većem udaru krize od njihovih koleginica iz javnog sektora;
- U periodu pandemije, ogromna većina zaposlenih žena (85%) imala je redovan prihod, dok je svega 9% žena dobilo manje;
- Plaćanje stanarina i komunalija, kao i drugih troškova, u ovom periodu je bilo prilično teško za oko 40% žena u Crnoj Gori;
- Blizu petine žena uzelo je kredit ili su im pomogli prijatelji ili članovi porodice;
- U istraživanju se konstatuje i određena pojava učestalijeg nasilja tokom epidemije virusa Covid-19: 9% žena je čulo za takve slučajeve u svojoj lokalnoj zajednici, a gotovo dvostruko veći broj smatra da je nasilje eskaliralo;

S obzirom na to da ne postoje dostupni godišnji podaci o zaradama u privatnom i javnom sektoru, ne možemo ni govoriti o indikatoru efekta ove mjere.

Izazovi:

Činjenica da Uprava za statistiku od 2014. godine nije objavljivala podatke o zaradama, odnosno nije izračunavala razlike u zaradama među polovima, to je uskraćena mogućnost korišćenja ovog veoma važnog instrumenta za praćenje procjene uspjeha politika usmjerenih na smanjenje finansijske rodne nejednakosti. Imajući u vidu ključni značaj statistike i istraživanja na osnovu mjerljivih i uporedivih podataka, neophodno je da se državne institucije što prije osposobe da proizvode, sakupljaju i analiziraju rodno desegregirane podatke, posebno u ovom djelu, kako bi se omogućilo planiranje javnih politika na bazi stvarnog stanja, kao i redovno praćenje pomaka i dostignuća tih javnih politika na osnovu kvantitativnih pokazatelja.

4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Strateški cilj: Unaprijediti dostupnu rodno osjetljivu zdravstvenu zaštitu.

U oblasti zdravlja, Indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da je u Crnoj Gori stepen jednakosti u pristupu zdravstvenim uslugama veoma blizu prosjeka u EU u ovoj oblasti - broj indeksnih poena za Crnu Goru je 86,9, u odnosu na EU prosjek od 88,1. U ovoj oblasti, Indeksom je mjereno percepcijom o sopstvenom zdravlju, očekivanim životnim vijekom za muškarce i žene, zdravim godinama života, životnim navikama (pušenje i konzumiranje alkohola), kao i obimom nezadovoljenih medicinskih potreba. U anketama o percepciji o sopstvenom zdravlju, 65,3% ispitanica je ocijenilo svoje zdravlje kao dobro ili jako dobro, u poređenju sa 73,2% ispitanika koji su dali istu ocjenu o svom zdravlju. Očekivani životni vijek za žene u Crnoj Gori je 79,4 godine, a za muškarce 74,1 godinu. Ankete su pokazale da muškarci i žene mogu da očekuju 50 godina zdravog života.

Od uvođenja statistike o rođenima i umrlima, u Crnoj Gori se rodilo manje djevojčica nego dječaka. Podaci iz 2017. godine pokazuju da je 47,9% novorođenih bilo ženskog roda. Iako je službena statistika vođena po polu navela da pobačaja nema, nevladine organizacije koje su aktivne u oblasti ženskih prava navode da se broj pobačaja povećao zbog tradicionalnog pritiska na žene da rode sinove. Kampanja NVO Centra za ženska prava (CŽP) "Neželjena" iz 2017. godine imala je za cilj da ukaže na razmjere i posljedice dugogodišnjeg problema selektivnih abortusa u Crnoj Gori. Fond UN za stanovništvo je naveo da se Crna Gora nalazi među zemljama sa najvećom disbalansom u broju novorođene muške i ženske djece. Naime, prema ovom izvoru, na svakih 110 dječaka u Crnoj Gori u prosjeku se rodi 100 djevojčica, dok je uobičajeni odnos 100 prema 102-104. Selektivni pobačaj je zabranjen u Crnoj Gori od 2009. godine, a zloupotreba prenatalnog određivanja pola nerođenog djeteta tretira se kao krivično djelo.

Cilj 4.1. Unaprijeđena prevencija i rano otkrivanje malignih oboljenja.

Indikator (pokazatelj) efekta: Unaprijeđen nacionalni program ranog otkrivanja i organizovana minimum jedna godišnja kampanja.

Tokom 2020. godine usled pandemije COVID 19, predviđene aktivnosti koje se tiču ove mjere bile su redukovane.

Shodno Naredbi za preduzimanje privremenih mjera za sprečavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprečavanje prenošenja novog korona virusa (Službeni list Crne Gore, br. 42/20 od 08.05.2020.) član 1, stav 1, odloženo je sprovođenje programa skrininga raka debelog crijeva, raka dojke i raka grlića materice dok traju mjere.

Uvođenjem privremenih mjera za funkcionisanje zdravstvenog sistema od 18. maja 2020. godine nastavljene su aktivnosti skrininga raka grlića materice u dijelu: uzorkovanja cervikalnog brisa LBC metodom kod HPV pozitivnih žena i bioptiranje grlića materice u domovima zdravlja, pregledom PAPA testova LBC metodom i bioptiranog materijala u Centru za patologiju Kliničkog centra Crne Gore (KCCG).

Takođe, je nastavljeno pozivanje žena na dodatnu dijagnostiku i biopsiju dojke nakon očitane mamografije kod žena kod kojih je bila indikovana nalazom internog konsenzusa.

Zdravstveno-vaspitni edukatori IJZCG su u 2020. god organizovali određeni broj predavanja u cilju unapređenja zdravlja žena i promocije rodne ravnopravnosti. Događaji su medijski praćeni gostovanjima na tv kanalima i pisanjem prigodnih članaka za novine. Povodom Evropske nedjelje prevencije raka grlića materice, IJZCG organizovao i održao radionice u Srednjoj Medicinskoj školi i Romskom kampu. Aktivnosti su medijski praćene, podijeljeni lifleti i brošure namjenjene tim događajima.

Povodom Mjeseca borbe protiv karcinoma dojke Institut za javno zdravlje Crne Gore je učestvovao u velikoj kampanji „Prava priča“ sa bilbordima, city light posterima i 2 videa od kojih je jedan jedan u kratkoj formi do 20 sec za televizije i drugi u dužoj formi do 90 sec za društvene mreže. Osim toga, tokom Pink oktobra organizovan je webinar u saradnji sa studentskom organizacijom MoMSIC.

Tokom 2020. godine je održana interaktivna zdravstveno-vaspitna radionica mladih budućih zdravstvenih radnika Srednje medicinske škole o prevenciji raka grlića materice. Istim povodom održana radionica u Kampu Konik za pripadnice Romske populacije o značaju redovnih pregleda kod ginekologa i značaju skrining programa u prevenciji karcinoma grlića materice.

Održane su i zdravstveno-vaspitne radionice u srednjoj ekonomskoj školi o prevenciji karcinoma dojke i prevenciji HIV/AIDS infekcije.

Izrađen je evaluacioni izvještaj sa preporukama o radu Savjetovališta za reproduktivno zdravlje i Savjetovališta za mlade za 2019. -godinu.

Cilj 4.2. Unaprijeđene mjere za očuvanje reproduktivnog zdravlja svih žena i djevojčica.

Indikator (pokazatelj) efekta: Obezbijedena je dostupna i sveobuhvatna zdravstvena zaštita i podrška u ostvarivanju iste za sve žene, posebno pripadnice ranjivih kategorija (žene sa sela, žene sa invaliditetom, žrtve trgovine ljudima i sl.) u svim opštinama u Crnoj Gori.

U 2020. godini urađena je revizija Smjernica za zdravstvene radnike/ce za afirmativno postupanje prema transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama i revizija Priručnika za postupanje medicinskog osoblja sa transrodnim i inteseksualnim osoba i distribuirane svim zdravstvenim centrima. Odštampano 300 kopija smjernica.

Odštampano 300 kopija priručnika za medicinske radnike/ce u radu sa LGBTI osobama.

U cilju obezbjeđivanja i pristupa informacijama za lica sa oštećenjem vida i sluha uz podršku gestovnog prevodioca i u formatu pristupačnom za lica sa oštećenjem vidaT tokom ovog perioda edukovano je 7 zaposlenih za podršku na gestovnom jeziku, kao i

U 5 zdravstvenih ustanova obezbijeđeni su natpisi na Brajevom pismu, za naziv ustanove, prostorije i ime doktora odgovarajuće grane medicine.

U ruralnim područjima otvorene su 3 ambulante.

Cilj 4.3. Povećana senzibilisanost zdravstvenih radnika o rodno osjetljivoj zdravstvenoj zaštiti.

Indikator (pokazatelj): Povećana informisanost i nivo znanja zdravstvenih radnika o pojmu rodne ravnopravnosti i značaju rodno osjetljive zdravstvene zaštite.

Zbog loše epidemiološke situacije izazvane epidemijom COVID-19, u 2020.godini, sproveden je manji broj edukativnih aktivnosti.

Četiri JZU u Crnoj Gori su sprovele edukaciju zdravstvenih radnika/ca, dok su ostale usljed pandemije bile spriječene da iste realizuju DZ Andrijevića je sprovela edukaciju zdravstvenih radnika na temu „Nasilje u porodici“, u saradnji sa NVO Iskra. DZ Berane je usvojio smjernice i preporuke za pružaoce zdravstvenih usluga za prepoznavanje i postupanje u slučajevima nasilja. Dom zdravlja Podgorica je izradio Protokol za psiho-socijalni tretman nasilnika.

Cilj 4.4. Unaprijeđen odgovor zdravstvenog sistema u dijelu prepoznavanja i reagovanja u slučajeva nasilja.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan nivo informisanosti zdravstvenih radnika/ca o zakonskim obavezama i propisima iz Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, koji je Ministarstvo zdravlja potpisalo.

Novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2019. godine i Protokol o zaštiti od nasilja nad djecom, koji je u urađen u saradnji sa UNICEF-om, dostavljeni svim zdravstvenim ustanovama i sa istim upoznati svi zdravstveni radnici i saradnici koja im je polazna osnova, a uz to i obaveza da prepoznaju nasilje u porodici ili nasilje nad djecom prilikom dolaska pacijenta u zdravstvenu ustanovu, te samim prepoznavanjem da se radi o bilo kojoj vrsti nasilja, to prijave nadležnim institucijama u cilju procesuiranja. Institut za javno zdravlje Crne Gore –je realizovao tokom 2019, godine naprednu edukaciju iz oblasti „Rodno-zasnovano nasilje-jačanje agenata promjene“ za zaposlene u institucijama koje su važne u sprovođenju mjera prevencije nasilja u porodici, uključujući i IJZCG. Zbog pandemije COVID 19 u 2020. godini, aktivnosti u vezi sa ovim pitanjem, su bile redukovane.

IZAZOVI:

Značajan uticaj pandemije COVID 19 na život i položaj žena, odrazio se i u oblasti zdravlja. Zdravstveni resursi su često preusmjeravani da odgovore epidemiji, što je umanjilo pristup redovnim zdravstvenim uslugama. Pandemija COVID 19 imala je za posledicu smanjen obim korićenja skrining programima za prevenciju zdravlja žena.

U Crnoj Gori se još uvijek ne sprovode istraživanja o uticaju elementarnih nepogoda, a posebno klimatskih promjena i nekih drugih na zdravlje žena i muškaraca, pa je veoma teško planirati nacionalne politike adaptacije na klimatske promjene ili neke druge, kojima bi se osigurala efikasnija zaštita zdravlja žena u takvim uslovima. Pri kreiranju politika adaptacije, i kada je neophodno planirati korake zaštite shodno poznavanju ne samo opšte statistike obolijevanja od pojedinih bolesti, već i drugih parametara kao što su klimatski, geografski, socijalni i epidemiološki rizici po stanovništvo. To takođe podrazumijeva u budućnosti detaljnije analize zdravstvenih rizika za žene, a naročito one koje živi u uslovima koja ne zadovoljavaju međunarodne standarde.

5. RODNO ZASNOVANO NASILJE

Strateški cilj: Suzbiti sve oblike rodno zasnovanog nasilja, nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te unaprijediti položaj i zaštitu prava žrtava svih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Svijest građana i građanki Crne Gore se postepeno mijenja po pitanju porodičnog nasilja i nasilja nad ženama. Prema istraživanju koje su radili UNDP i nekadašnje Direkcija za rodnu ravnopravnost o percepciji nasilja objavljenom 2019. godine, značajna većina smatra da je nasilje veliki problem društva. Istovremeno, gotovo dvije trećine građana/ki smatra da se ovom problemu ne posvećuje dovoljno pažnje. Ipak, u odnosu na period od prije tri godine, udio građana/ki koji smatraju da se ovoj temi posvećuje dovoljno pažnje je u porastu. Istraživanje pokazuje da u periodu od 2016. godine do 2019. godine porastao broj onih koji vjeruju da je

porodično nasilje veoma rasprostranjeno u Crnoj Gori, kao i broj onih koji uspješno prepoznaju različite oblike nasilnog ponašanja. Takođe, ispitanici/ce jasno prepoznaju da su žrtve većinom žene i djeca i vjeruju da je neophodno prijaviti nasilje nadležnim organima.

Usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, iz godine u godinu, povećava se broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama, što ukazuje da se Zakon primjenjuje u praksi, uz povećanu svijest o važnosti prijavljivanja. Sudovi za prekršaje su u toku 2020. godine imali ukupno u radu 2.133 predmeta iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, od čega je završeno 1.449 predmeta ili 67,93%. U 2020. godini Vrhovni sud je imao 252 predmeta iz člana 220 Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici od kojih je bilo 140 pravosnažno riješenih predmeta zaključno sa 31.12.2020. Podaci iz Vijeća za prekršaje i Vrhovnog suda za pokazuju veći stepen procesuiranih i riješenih slučajeva. Navedeni podaci govore o vidljivosti samog fenomena i tome da je unaprijeđen okvir koji stimulise žrtve da prijave nasilnika i naprave korake ka izlasku iz situacije nasilja.

Baza podataka za porodično nasilje razvijena je po usvajanju novog Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici usvojenog u septembru 2018. Rezultat je zajedničke inicijative dva programa: 1) Informacioni sistem socijalnog staranja – Socijalni karton, koji su zajednički sproveli nekadašnje Ministarstvo rada i socijalnog staranja i UNDP i 2) Projekta UNDP-a i Evropske unije za rodnu ravnopravnost koji je sproveden u saradnji sa tadašnjim Ministarstvom za ljudska i manjinska prava.

Riječ je o kompleksnom softverskom rješenju koje omogućava pohranjivanje i automatizovanu razmjenu prijave i obavještenja o nasilju u porodici između dva ključna resora – Ministarstva unutrašnjih poslova / Uprave policije sa jedne strane i Ministarstva finansija i socijalnog staranja odnosno centara za socijalni rad, sa druge strane. Baza sadrži sve zakonski propisane, neophodne podatke o svim učesnicima u slučaju prijavljenog nasilja – i potencijalnim žrtvama i počiniocima, djeci (ako su djeca žrtve ili žive u porodici u kojoj se desilo nasilje), preduzetim mjerama tj. prekršajnim i krivičnim prijavama, procijenjenom stepenu rizika i itd.

Iako je Crna Gora preduzela neohodne korake za rješavanje ovog pitanja, uključujući usvajanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, ratifikaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao i protokole o postupanju nadležnih institucija u slučajevima nasilja, i dalje predstoji ozbiljan rad kako bi prevenciju nasilja i zaštitu žrtava učinila efikasnijom.

Cilj 5.1. Unaprijeđen zakonodavni okvir i tehnički uslovi za efikasno sprovođenje zaštitnih mjera i efikasnije sankcionisanje nasilnika.

Indikator (pokazatelj) efekta:

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u aprilu 2021. izradilo je po hitnoj proceduri Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore kojim se pooštavaju kazne zatvora za krivična djela protiv polne slobode koja su učinjena prema djeci i nemoćnim licima. Za sva ova krivična djela predloženo je usvajanje strožih kazni zatvora, dok je za ona najteža predviđena mogućnost da učinilac bude kažnjen kaznom dugotrajnog zatvora u trajanju od četrdeset godina, što je najstroža kazna koju domaće krivično zakonodavstvo predviđa za najteža krivična djela. Prethodne izmjene i dopune Krivičnog zakonika Crne Gore iz 2017. predviđaju kriminalizaciju drugih oblika nasilja nad ženama predviđenih Istanbulsom konvencijom, prije svega proganjanje, genitalno sakaćenje žena i prinudnu sterilizaciju.

Vrhovni sud Crne Gore je bio zadužen da izradi izvještaj o primjeni mjera bezbjednosti zabrane približavanja iz člana 77a Krivičnog zakonika i mjere bezbjednosti udaljenja iz stana ili drugog prostora za stanovanja iz člana 77b Krivičnog zakonika.

Na osnovu podataka dobijenih od Pravosudnog informacionog sistema sudova (PRIS), proizilazi da su sudovi tokom 2020. godine, u ukupno osam (8) predmeta, okrivljenima izrekli mjeru bezbjednosti – zabrana približavanja oštećenoj iz člana 77a Krivičnog zakonika Crne Gore.

Kada je u pitanju vremensko trajanje izrečene mjere, na osnovu uvida u pravnosnažne presude, može se vidjeti da je u šest predmeta, određeno da će ova mjera trajati godinu dana po pravnosnažnosti presude, u jednom predmetu – dvije godine po pravnosnažnosti presude, kao i jedan predmet u kojem se uočava najduže trajanje ove mjere, i to tri godine po pravnosnažnosti presude. Takođe, kako stoji u ovim presudama, vrijeme provedeno u zatvoru se ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere.

Sudovi za prekršaje u 2020. godini izrekli su ukupno 408 zaštitnih mjera, i to:

- udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje 54;
- zabrana približavanja 111;
- zabrana uznemiravanja i uhođenja 185;
- obavezno liječenje od zavisnosti 16;
- obavezno psihijatrijsko liječenje 31, i
- obavezni psihosocijalni tretman 11.

Ministarstva za ljudska i manjinska prava je tokom 2019. godine podržalo projekat NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja „Efikasan pristup pravdi i pravnoj zaštiti za osobe sa iskustvom nasilja u porodici“, koji je između ostalog podrazumijevao i monitoring studiju pod nazivom „Zaštitne mjere i mjere bezbjednosti kod kaznenih djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici“. Studija daje pregled međunarodnih pravnih standarda relevantnih za oblast nasilja nad ženama i nasilja u porodici, sa fokusom na preventivne i zaštitne mjere, kao i obaveza Crne Gore kao potpisnice u njihovom sprovođenju. Istovremeno, pregled nacionalnog zakonodavstva, politika i prakse daje jasnu sliku o postojećem stanju u Crnoj Gori ali i o stepenu usaglašenosti sa međunarodnim i EU standardima, zahtjevima i dobrim praksama. U skladu sa ključnim nalazima studije date su preporuke za neodložne intervencije u oblasti zaštite žena od nasilja i nasilja u porodici, koje je Vlada dužna da osigura u skladu sa međunarodnim standardima i domaćim zakonodavstvom.

Cilj 5.2. Uspostavljen efikasan sistem praćenja primjene mjera iz Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018.

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoji minimum jedan izvještaj godišnje o implementaciji mjera iz Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018, sa preporukama za unapređenje stanja.

Vlada je 26. III 2020. godine usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024, za 2019. godinu. Akcionim planom za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019. godinu planirana je realizacija 55 aktivnosti. Od ukupnog broja planiranih aktivnosti 49 (89%) je realizovano, 5 (9%) je djelimično realizovano, dok je jedna (2%) aktivnost ostala nerealizovana.

O rezultatima implementacije strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pratećeg akcionog plana javnost je informisana putem televizijskih gostovanja predstvanika MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima, koja su organizovna na Javnom servisu povodom obilježavanja

svjetskog i evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima (30. jula i 18. oktobra) i drugih medijskih nastupa.

Izvjestaji o realizaciji mjera iz gore naveden strategije su dostupni na web sajtu MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima (www.antitrafficking.gov.me) i prezentovani su javnosti putem prigodnih saopštenja i medijskih gostovanja.

MUP/ Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa nadležnim subjektima tokom 2020. godine realizovalo je značajan broj obuka/seminara (za policijske službenike, predstavnike inspeksijskih službi, zdravstvene radnike, predstavnike lokalnih parlamenata). Organizovano je ukupno 14 obuka za 121 službenika.

Cilj 5.3. Podizanje svijesti javnosti o pojavi, problemima i načinima suzbijanja rodno zasnovanog nasilja.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan broj otkrivenih djela rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici i smanjene tradicionalne štetne prakse koje podržavaju nasilničko ponašanje.

Zbog značaja borbe protiv fenomena nasilja u porodici, kao i intencije MUP-a/Uprave policije da blagovremeno i proaktivno djeluje, 2018 je formiran Operativni tima za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama od 19 (devetnaest) članova/ca. U timu su i predstavnice 5 specijalizovanih NVO koje pružaju podršku žrtavama nasilja.

Operativni tim, kao koordinativno tijelo funkcioniše na principu kontinuiranog obavljanja aktivnosti na prevenciji nasilja u porodici; promovisanja smjernica i inicijativa koje definišu probleme u praksi i utiču na njihovo prevazilaženje. Tim targetira slabe karike u lancu postupajućih institucija i svojim djelovanjem podstiče promjene. Jedan od prioritetnih ciljeva tima jeste jačanje koordinacije institucija i ustanovljavanje jedinstvene prakse; zatim saradnja na prevenciji, razmjeni informacija, edukaciji, prijavljivanju i krivičnom gonjenju, kao i pomoć i zaštita žrtava.

Nacionalna SOS linija u martu 2020. je zabilježila 256 poziva, što je porast za 27% u odnosu na februar iste godine kada je bilo 184 poziva. Pandemija COVID-19 je dovela do povećanja stope porodičnog nasilja.

Cilj 5.4. Ojačan sistem socijalne i druge podrške i zaštite svih žrtava nasilja u porodici.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Povećan broj, vrste i dostupnost servisa podrške žrtvama nasilja u porodici za 25%.

Kvalitet pruženih usluga i stepen zadovoljstva korisnica/ka uslugama.

- Poboljšana održivost socijalnih i drugih servisa institucija i organizacija civilnog društva u oblasti zaštite od porodičnog nasilja.

U oblasti borbe protiv rodno-zasnovanog nasilja, aktivnosti su uglavnom bile fokusirane na razvoj kapaciteta za primjenu Protokola o postupanju i razvoja standardizovane interoperabilne nacionalne Baze podataka.

Protokol o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja iz 2018 .godine ima značajan strateški uticaj na institucionalan pristup i vođenje slučaja, kao i i na postizanje određenih

standarda u Poglavlju 23 tekovine Evropske unije, koji se odnose na prikupljanje podataka i baze podataka i sprovođenje Istanbulske konvencije

Protokol su potpisali svi nadležni vladini resori, tužilaštvo, Zaštitnik i NVO. Glavni ciljevi Protokola su: primjena Istanbulske konvencije u svakodnevnoj praksi institucija kako bi pružili efikasnu i brzu zaštitu žrtvama nasilja; razmjena podataka i informacija kroz informacione sisteme između relevantnih institucija i usklađivanje metodologije prikupljanja podataka kod relevantnih institucija u cilju formiranja jedinstvene baze podataka.

U 2019. godini je usvojen izmijenjeni Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu, čime su poboljšani standardi za pružaoce usluge smještaja

Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (tzv. Istanbulska konvencija) preporučuje jedno sklonište za žrtve nasilja na 200.000 stanovnika. Crna Gora je licencirala tri prihvatilišta-skloništa, čime je ispoštovala Istanbulsku Konvenciju.

Cilj 5.5. Razvijanje svijesti kod građana, posebno državnih službenika/ca odgovornih za primjenu zakona o svim oblicima diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja i njihova edukacija.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Povećan nivo svijesti u vezi sa zakonodavnim i institucionalnim okvirima za zaštitu od diskriminacije.

- Poboljšan stepen informisanja i stručnih kompetenci državnih službenika/ca za pružanje efikasne zaštite i podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

U saradnji Kancelarije UNDP-ija u Crnoj Gori i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava pod pokroviteljstvom Vlade Austrije pripremljena – Rodna mapa - elektronska platforma sa rodno zasnovanom statistikom; na početnoj stranici Rodne mape možemo se upoznati i informisati o demografskoj strukturi Crne Gore. Link za rodnu mapu: <https://vww.rodnamapa.me/>

Početna stranica daje nam ključne informacije o socio-ekonomskoj situaciji muškaraca i žena, statističke podatke o polovima, ključne pokazatelje indeksa rodne ravnopravnosti. Početna stranica je dizajnirana da pruži slikovite informacije koje su ključne za praćenje i unapređivanje rodni pitanja. Vodiči nas upućuju u prioritetna područja vezana za politiku, ekonomiju i rodno zasnovano nasilje, gde su žene i dalje diskriminisane i nemaju jednake mogućnosti. Odabirom područja dolazimo do nove mape sa statistikama, ključnim pokazateljima i drugim korisnim materijalima neophodnim za analizu u datim oblastima.

Tematska rodna mapa za oblast rodno zasnovano nasilje prikazuje statistiku relevantnih institucija i nevladinih organizacija koje u okviru svoje nadležnosti prate slučajeve nasilja.

Ona sadrži informacije o postupanju svih relevantnih aktera i precizne podatke o broju slučajeva razvrstanim po opštinama. Klikom na određenu opštinu dobijate važne brojevi kojima se žrtve mogu obratiti za pomoć. Rodna mapa pruža uvid u zakonom propisane korake za postupanje u slučajevima nasilja kao i praktične instrukcije i savjete za sve one koji se nalaze u situacijama nasilja. Za sve koje zanima detaljnija analiza postojećih dostupnih podataka na mapi može pronaći brojne presjeke stanja koji omogućavaju stvaranje detaljnije slike kada je riječ o rodno zasnovanom nasilju u Crnoj Gori. Preko ove aplikacije je pružena mogućnost žrtvama da prijave nasilje.

Kancelarija UNDP u Crnoj Gori, u saradnji sa Vladom, razvila je digitalno rješenje za hitne odgovore u slučajevima nasilja, tj. mobilnu aplikaciju "Budi sigurna" koja je bila dostupna za android i IOS sistem. Aplikacija omogućava žrtvama nasilja da jednim klikom pošalju zahtjev SMS-

om nacionalnim SOS linijama, ili drugim povjerljivim organizacijama/osobama na osnovu ličnog zahtjeva.

Pored navedenog aplikacija „Budi sigurna“ koja funkcioniše na principu jednog klika, šalje automatsku poruku nacionalnoj SOS telefonskoj liniji koja sadrži broj telefona sa kojeg je upućen poziv i tačnu lokaciju žrtve, čime se ostvarila multidisciplinarna saradnja između države i nevladinih organizacija.

IZAZOVI:

Grupa eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO) koja ima mandat da prati primjenu Istanbulske konvencije, u svom prvom izvještaju objavljenom 2018. godine ukazao je na niz strukturnih problema koji dovode do nedovoljnog nivoa prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici, kao što su stavovi prema ženama žrtvama porodičnog nasilja, česti pokušaji umanjavanja važnosti nasilja, korišćenje postupaka za mirno rešavanje sporova, odlaganja u postupanju sa slučajevima nasilja u porodici i nevoljnost da se odrede mjere zaštite. Što se tiče kapaciteta i spremnosti zvaničnih organa da pruže odgovarajuću zaštitu žrtvama, u Izvještaju se konstatuje da "mnogi službenici/ce umanjuju značaj nasilja, narušavajući povjerenje žena u organe, a često pokazuju alarmantne predrasude prema ženama i njihovim iskustvima vezanim za rodno zasnovano nasilje. Čini se da mnogi od njih nisu svjesni dinamike porodičnog nasilja i uticaja koji prisustvo djece takvom nasilju ostavlja na njih. Njihov je fokus često na zaštiti porodice, a mnogi su izgleda vođeni sopstvenim uvjerenjima o ženama žrtvama porodičnog nasilja".

Ekonomsko nasilje predstavlja poseban vid nasilja u porodici, kome su naročito izložene žene i osobe drugačijih polnih i rodni identiteta. To je vrsta psihičkog nasilja kojom osoba koja ima moć bilo koje vrste, vrši kontrolu nad ekonomskim resursima (najčešće novcem, ali i stambenim prostorom, pokretnom imovinom itd.) druge osobe, koji su toj drugoj osobi potrebni za zadovoljavanje životnih potreba. Oblici ekonomskog nasilja su različiti - nasilnik najčešće žrtvi uskraćuje novac za lične potrebe, ili joj oduzima novac koji je sama zaradila, ili joj ne dozvoljava da se zaposli. Takođe, često se dešava da nasilnik sam raspolaže prihodom porodice i često dovodi porodicu u situaciju da nema novac za ispunjavanje osnovnih egzistencijalnih potreba. Osnivanje Alimentacionog fonda predstavljao bi jedan od efikasnih načina za zaštitu od ekonomskog nasilja, ali pored toga je takođe potrebno pooštriti sankcije za roditelje koji ne ispunjavaju obavezu isplate alimentacije.

6. RODNA RAVNOPRAVNOST U MEDIJIMA, KULTURI I SPORTU

Strateški cilj: Suzbijati rodne stereotipe i uvesti politiku rodne ravnopravnosti u medije, kulturu i sport

Ravnopravno učešće, pristup i doprinos kulturnom životu žena i muškaraca su bazična ljudska prava i važna dimenzija za garantovane slobode izražavanja za sve.

U pogledu obavezujuće regulative za medije, dva su bitna zakona: Zakon o medijima koji zabranjuje bilo kakav sadržaj koji podstiče diskriminaciju, mržnju i nasilje zbog seksualnog orijentacije lica (član 23) i Zakon o rodnoj ravnopravnosti koji predviđa da mediji promovišu rodnu ravnopravnost (član 13). Drugi zakon predviđa i obavezu obuke o rodnoj ravnopravnosti za medijske stručnjake (član 13a), kao i sankcije za korišćenje jezika koji nije rodno osjetljiv (član 33a). Svi mediji (TV, radio, štampani i online mediji) su obavezani tim odredbama.

Usklađenost nadzire Agencija za elektronske komunikacije u pogledu radio i TV emitera. Ne postoji nijedan mehanizam za usklađenost za štampane i online medije.

U Crnoj Gori intenzivno se zagovaralo poboljšanje afirmativne akcije u izbornu zakonodavstvo. Taj proces sprovodila je Ženska politička mreža u okviru projekta „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“ koji su partnerski realizovali Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i kancelarija UNDP u Crnoj Gori uz finansijsku podršku EU.

Mediji su pratili aktivnosti sa ciljem podizanja nivoa informisanosti i stvaranja pozitivnije klime u društvu i podrške za veće uključivanje žena u politiku. Pokrenuta kampanja je rezultirala podnošenjem amandmana u pravcu utvrđivanja kvote 40%, te rasporeda na listama (1 među 3) i finansiranje ženskih političkih grupa;

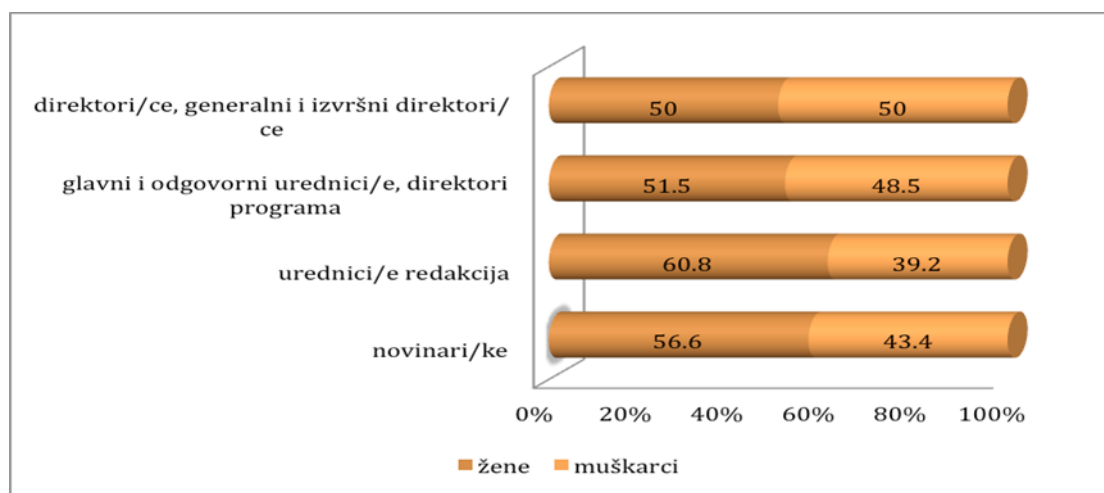
Inicirano je integrisanje pitanja ravnopravnosti u medijskim sadržajima, kao i se kroz da mediji adekvatno predstavljaju političarke u cilju kampanje za veću zastupljenost žena u Parlamentu.

Cilj 6.1. Povećana medijska vidljivost primjene politika rodne ravnopravnosti.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećana prisutnost teme rodne ravnopravnosti u crnogorskim medijima za 30% u odnosu na prethodnu godinu.

Praksa pokazuje da još uvijek tema rodne ravnopravnosti nije prisutna u dovoljnoj mjeri u medijima.

Istraživanje Položaj novinarki u crnogorskim medijima iz 2019. godine pokazalo je da je novinarstvo u Crnoj Gori uglavnom ženska profesija, a da ih je na rukovodećim pozicijama u više od polovine praćenih medija, kako prikazuje sledeći grafikon:

Međutim, bez obzira na to da je procenat žena na poziciji glavne i odgovorne urednice ili direktorice programa, veći u odnosu na procenat muškaraca, i dalje programski sadržaji nisu dovoljno rodnoosenzitivni.

Jedno od istraživanja koje se bavilo odnosom medija prema ženama Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori iz 2017, nalazi da je prikaz žena u crnogorskim medijima i dalje stereotipno, te da žene imaju jako malo medijskog prostora za svoje stavove, razmišljanja, potrebe i probleme, pa mediji na taj način proizvode diskriminaciju žena. Ovo istraživanje je pokazalo da su žene bile u fokusu interesovanja javnosti u dnevnoj štampi samo 13,3% u odnosu na ukupan broj muškaraca i žena. U rubrici politika, ukupno u dnevnoj štampi i na televizijama, procenat žena koje su govorile ili se o njima govorilo iznosi 13,2%. U rubrici društvo, ukupno u dnevnoj štampi i na televizijama, procenat žena koje su govorile ili se o njima govorilo je 28,5%. Kada posmatramo sve vijesti u rubrikama politika i društvo u štampi i na televizijama, procenat žena kojima čujemo ili čitamo je 20,5 %.

Cilj 6.2. Unaprijeđeno znanje zaposlenih u medijima o rodnoj ravnopravnosti

Indikator (pokazatelj) efekta: Minimum 50 predstavnika/ca medija povećalo je svoje znanje u oblasti rodne ravnopravnosti i izvještava u skladu sa rodno senzitivnim principima.

Direkcija za rodnu ravnopravnost u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama, nevladinim organizacijama i lokalnim samoupravama u kontinuitetu organizuje radionice za predstavnike/ce medija.

U okviru projekta IPA 2014 "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti", koji su realizovali Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori, a uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, a u saradnji sa Društvom profesionalnih novinara/ki u Crnoj Gori, u 2019. održane dvije dvodnevne radionice u septembru i oktobru sa ukupno 30 učesnika/ca; Iste godine u decembru, održan je panel i prezentacija istraživanja koje je realizovano kroz IPA 2014 u saradnji sa Društvom profesionalnih novinara/ki u Crnoj Gori, na temu: „Položaj novinarki u crnogorskim medijima“.

U julu 2020. godine, Vestminsterska fondacija za demokratiju u Crnoj Gori (VFD) i Direkcija za rodnu ravnopravnost organizovali su vebinar - o ulozi medija u izvještavanju o potrebama ranjivih grupa, posebno marginalizovanih žena, kao i novinarski kodeks za predstavnike/ce medija - 16 predstavnika/ca medija, treneri i eksperti iz Instituta za medije Crne Gore i regiona. Zbog pandemije COVID-19, u 2020. godini, edukativne aktivnosti su bile ograničene.

Cilj 6.3. Unapređenje rodne ravnopravnosti u oblasti kulture.

Indikator (pokazatelj) efekta: Zaposleni u oblasti kulture poznaju Zakon o rodnoj ravnopravnosti i sprovode rodno senzitivnu unutrašnju organizacijsku politiku i podržavaju i izvode rodno senzitivne programe i projekte

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je, u julu 2017. godine, organizovalo sastanak Koordinacionog tima u vezi sa realizacijom Inicijative za osnivanje Muzeja žena kako bi se napravio plan o tome o narednom djelovanju. Nakon toga organizovana je panel diskusija „Kakav Muzej žena nam treba?“, u organizaciji NVO »Nova« Centar za feminističku kulturu, Radna grupa je, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture, uradila Nacrt Elaborata i tu se opet stalo. I opet sve stoji i čeka da neko iskoordinira rad dva ministarstva na ovoj važnoj inicijativi, kako bi država pokazala spremnost da mnoge doprinose žena u sferi privatnosti, javnog života, trgovine, politike itd. uvaži kao relevantne za nastanak crnogorskog istorijskog identiteta i promociju uspješnih žena u crnogorskom drušvu.

Kroz konkurse Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i Ministarstva kulture, o raspodjeli sredstava nevladinim organizacijama za projekte u oblasti rodne ravnopravnosti, odnosno kulture i umjetnosti, u 2018, 2019 i 2020. godini, između ostalih podržani su i projekti namijenjeni afirmaciji ženskog stvaralaštva.

U toku je realizacija 16 projekata nevladinih organizacija iz 2020. (u ukupnom iznosu od 171.000,00 €).

Cilj 6.4. Unaprijeđena medijska promocija uspješnih žena

Indikator (pokazatelj) efekta: Medijski prostor je ispunjen primjerima uspješnih žena iz svih oblasti i afirmiše se prevazilaženje tradicionalnih muško-ženskih uloga u društvu.

Zakonom o medijima iz 2020. godine je propisano (član 17) da država iz budžeta Crne Gore finansira projekte u oblasti informisanja, obezbjeđivanjem finansijskih sredstava za pružanje javnih usluga preko Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, kako bi se odstakao medijski pluralizam, a posebno proizvodnja i objavljivanje sadržaja koji su značajni, između ostalog, za “zaštitu prava i dostojanstva manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od diskriminacije, stereotipa i predrasuda”. Organi zaduženi za sprovođenje javnih konkursa su Savjet regulatora za audiovizuelne medijske usluge i nezavisna komisija koju obrazuje ministarstva nadležnog za medije.

IZAZOVI:

Ni javni servis ni komercijalni / privatni mediji ne doživljavaju problematiku rodne ravnopravnosti kao prioritetnu. Novinari/ke nijesu dovoljno senzibilisani i predloženo je da oni/e prođu obuku o rodnoj ravnopravnosti na završnoj godini studija, jer poruke o rodnoj ravnopravnosti treba da budu utkane u bilo koju temu – u sport, obrazovanje, ekonomiju, ekologiju, itd. Javni servis nema kontakt osobu koja se bavi rodnom ravnopravnošću.

Nažalost, uloga medija još uvijek nije dovoljno jaka u dijelu promovisanja rodne ravnopravnosti, već podliježe korporativnim ciljevima i seksističkim marketinškim programima. Imajući pristup širokom broju građanki i građana, mediji utiču na njihove stavove i mišljenja, i naučno je dokazano da dugotrajno izlaganje ljudi sličnim porukama i obrascima doprinosi njihovim prihvatanjem kao istinitih, jer ih ponavljanjem, podsvijest čini istinitima. Primjetno je korištenje tj. zloupotreba ženskog tijela u reklamnoj industriji, takođe praćena stereotipnim predstavljanjem žene u ulozi domaćice, koja s osmijehom na licu služi muža i djecu. Na taj način, reklamna industrija pomaže stereotipnom prikazu žena kao manje ambicioznih i sposobnih, a nerijetko i promoviše seksizam u medijima.

Primjetno je da u Crnoj Gori, kao i drugim zemljama regiona, vidljivost žena u medijima opada kako raste istaknutost i važnost teme. Budući projekat iz IPA 2018“ Komuniciranje rodne ravnopravnosti”, koji će zajednički sprovoditi Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Kancelarija UNDP-ija u Crnoj Gori, uz finansijsku podršku EK, će se baviti upravo ovim pitanjima koje se tiču osnaživanja žena, rodne ravnopravnosti, javnih komunikacija i medija.

7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.

Strateški cilj: Ravnopravno učešće žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja

Jedan od važnih uslova za efikasnost demokratije i dobro upravljanje jeste jednaka mogućnost za učešće žena i muškaraca u političkom životu. Veće učešće žena u političkom životu, osim jačanja i unaprjeđenja demokratskog sistema, znači i pravednije društvo, bolji životni standard, kvalitetnije obrazovanje, zdravstvo, kulturu i infrastrukturu, ali i smanjenje političke korupcije.

Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru, objavljen januara 2020. kaže da je domen moći od 35,1, jedan od onih gdje se bilježi najveća razlika između Crne Gore i EU, i ta razlika u indeksima iznosi 16,8 na štetu Crne Gore. Domen moći odnosi se na politički, ekonomski i društveni živo. Posmatrajući pojedinačne indikatore koji čine ovaj domen i njegove poddomene (politička, ekonomska i društvena moć), možemo da primjetimo da u ovom pogledu u Crnoj Gori rodna nejednakost istrajava.

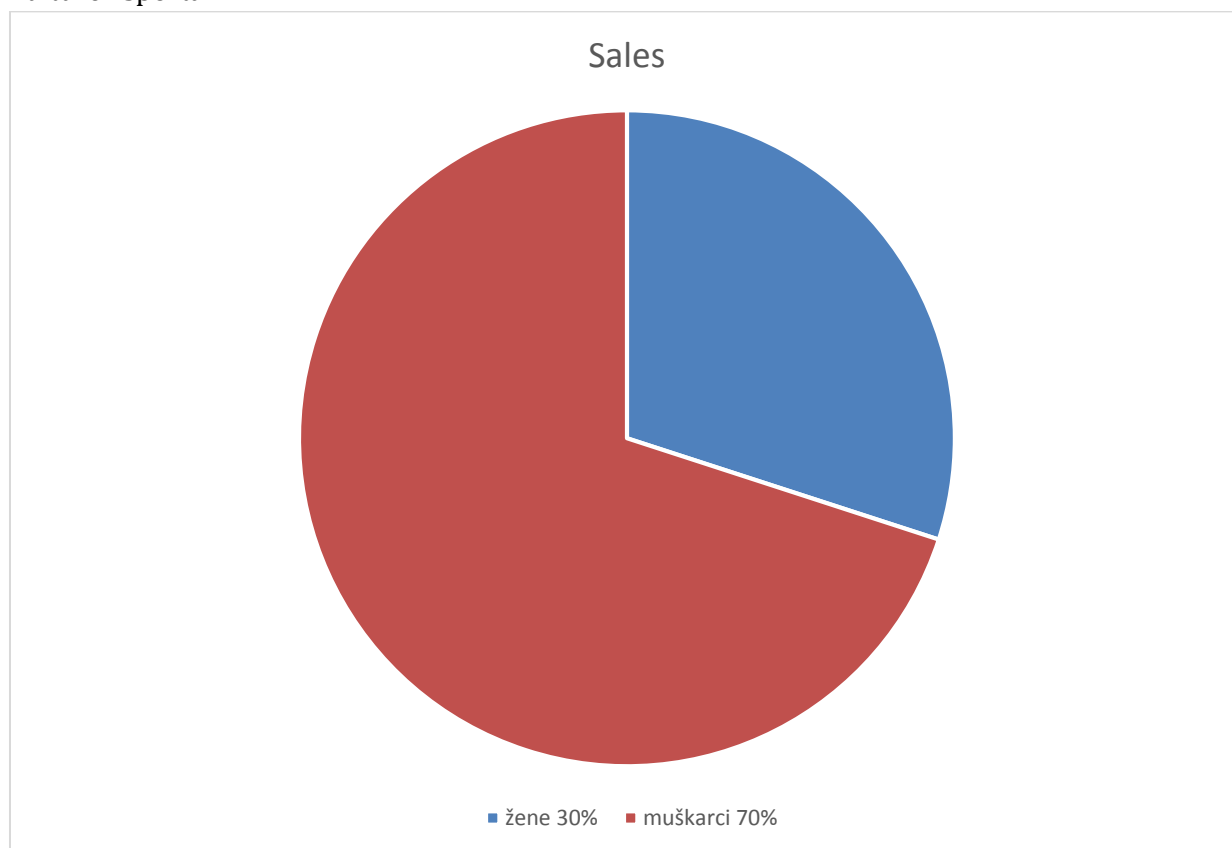
Međutim, isto tako možemo da vidimo da se situacija u ovom domenu najbrže popravila. U domenu moći zabilježen je najveći napredak, što se može pripisati uvođenju sistema kvota u izbornu zakonodavstvo. Učešće žena u politici se značajno povećalo poslije uvođenja kvota za manje zastupljeni pol u izbornu zakonodavstvo 2011. godine i izmjenama i dopunama 2014. godine na inicijativu međunarodne zajednice, (UNDPa i EU) i dijela aktivnih poslanica.

Od obnove državne nezavisnosti 2006, kada je u crnogorskom parlamentu bilo tek 8,6% žena do 2016. Crna Gora je bila na posljednjem mjestu u širem regionu. Grafikon pokazuje vrlo spori rast procenta poslanica a glavni razlog za pomak jeste uvođenje u izbornu zakonodavstvo.

Bilo bi od velikog značaja da su realizovane aktivnosti iz ovog cilja, naročito poslije parlamentarnih izbora 30. avgusta 2020. godine. Nakon izbora u avgustu 2020., godine, procenat poslanica je iznosio svega 22,2% (18 žena od ukupno 81 poslanika/ce). U februaru 2021. zbog ostavki dvojice poslanika na čija su mjesta došle žene, broj je porastao na 20, što čini 24,69% od ukupnog broja poslanika/ca. To je značajan pad u odnosu na prethodnu godinu, a naročito na posljednje mjesec prethodnog saziva Skupštine - naime, u 2019. godini u Skupštini je bilo 28,4% žena, a u u periodu od januara do avgusta 2020. godine 29,6% . Procenat od 29, 6% učešća predstavlja istorijski rezultat, i gotovo dostignuta zakonska kvota od 30%.

Kada posmatramo izvršnu vlast na državnom nivou, žena nikada nije bila na poziciji premijerke. U sastavu Vlade iz decembra 2020.godine, na dva ključna mjesta - predsjednik i potpredsjednik su muškarci, dok od 12 ministarskih pozicija 4 zauzimaju žene, što predstavlja procentualno najbolji rezultat do sada. Žene vode veoma značajne resore: ministarstvo zdravlja, ministarstvo javne uprave, digitalnog društva i medija, ministarstvo odbrane i ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta.

Vlada Crne Gore, 2020. godina

Neravnoteža postoji i na lokalnom nivou: 2 žene su predsjednice opština (u odnosu na 22 muškarca), 7 je potpredsjednica opština (i 31 muškarac), a samo 3 žene su predsjednice lokalnog parlamenta (u odnosu na 21 muškarca na istoj poziciji). Kada su u pitanju najprestižnije i najplaćenije pozicije, za žene ostaje princip "staklenog plafona". Podaci MONSTAT-a iz 2019. pokazuju da žene čine 35,8% funkcionera/ki i rukovodilaca/ki.

Uvođenje norme kojom se osigurava finansiranje političkog rada žena unutar partija predstavlja najveći iskorak u proteklom periodu i primjenu najnaprednije mjere preporučene od strane Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija. Radi poređenja, u Evropi svega par zemalja omogućava ovo rješenje, dok u zemljama u regionu političarke nijesu uspijevale da se izbore za ovu normu. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, 80% partija je vodilo kampanje usmjerene na biračice.

U martu 2021, u Skupštini Crne Gore je formiran Ženski klub, koji čine poslanice svih političkih partija zastupljenih u parlamentu. Sporazum o formiranju Ženskog kluba potpisalo je svih 20 poslanica 27. saziva Skupštine Crne Gore. Ciljevi i principi Kluba su afirmacija rodne ravnopravnosti na svim nivoima odlučivanja; podsticaj ženama za veće učešće u političkom i javnom životu; unaprjeđenje položaja žena u svim sferama društva i podsticaj i unaprjeđenje solidarnosti i humanosti, promovisanje volonterizma i međusobnog pomaganja.

Nizak procenat žena u rukovodećim tijelima političkih partija, na mjestima odlučivanja (rukovodećim pozicijama) u izvršnoj vlasti na nacionalnom i lokalnom nivou, nizak procenat žena u preduzetništvu i koncentracija žena u određenim profesijama (prosvjeta, zdravstvo, socijalno staranje), još jednom potvrđuju da su rodne uloge duboko ukorijenjene u svakodnevni život i da je opšte rašireno mišljenje da je ženama prioritet briga o porodici i da one prihvataju veći teret kućnih obaveza na uštrb učešća u javnom i političkom životu. Dakle i pored pokrenutih inicijativa u pravcu izmjena legistalative i rezultata koje se tiču zagovaranja, te preduzetih pozitivnih mjera, može se konstatovati ovaj strateški cilj nije ostvaren u djelu uvođenja zakonske kvote od 40%. S tim u vezi, u cilju daljeg unapređenja politike rodne ravnopravnosti neophodno je i dalje intenzivno raditi na planu osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodni indetiteta da učestvuju u političkom odlučivanju.

Cilj 7.1. Postignuta uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca u zakonodavnoj vlasti na svim nivoima.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Najmanje 40 % poslanica u Skupštini Crne Gore do 2020. godine.
- Najmanje 50% parlamentarnih partija sprovodi afirmativne mjere za političko jačanje žena unutar partije.
- Najmanje 50% partija realizuje rodno osviještene kampanje, a programi sadrže mjere za postizanje rodne ravnopravnosti.
- Najmanje jedna aktivnost godišnje realizovana kroz zajedničku akciju žena iz parlamentarnih partija.
- Najmanje tri ženske organizacije pri partijama imaju samostalni budžet na godišnjem nivou u visini od 10% od ukupnih partijskih budžetskih primanja.

Nakon parlamentarnih izbora u avgustu 2020, procenat poslanica je bio 22,2% (18 žena od ukupno 81 poslanika/ce). U februaru 2021. zbog ostavki dvojice poslanika na čija su mjesta došle žene, broj je porastao na 20, što čini 24,69% od ukupnog broja poslanika/ca. To je značajan pad u odnosu na prethodnu godinu, a naročito na posljednje mjesec prethodnog saziva Skupštine - naime, u 2019. godini u Skupštini je bilo 28,4% žena, a u u periodu od januara do avgusta 2020. godine 29,6% .

Na čelu Skupštine je muškarac dok žena zauzima jedno od tri potpredsjednička mjesta. Iako je imenovanje žene na poziciju potpredsjednice (prve ikada) Skupštine korak u dobrom pravcu, važno je napomenuti da Skupština nije ispoštovala obavezu koju propisuje Zakon o rodnoj ravnopravnosti da se prilikom svih izbora i imenovanja, uključujući formiranje radnih tijela, vodi računa o principu rodne ravnopravnosti, pa je procenat žena u radnim tijelima Skupštine 21,42%. Žene predsjedavaju Ustavnim odborom, Odborom za rodnu ravnopravnost i Odborom za antikorupciju (tri od petnaest radnih tijela). Pojedini odbori, kao što je Odbor za međunarodne odnose i iseljenike, Odbor za ljudska prava i slobode, Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, Odbor za antikorupciju, Administrativni odbor i Odbor za praćenje i kontrolu postupka privatizacije imaju čak manji procenat žena nego u plenumu, dok u Odboru za bezbjednost i odbranu nema ni jedne žene.

Amandmani na izmjene i dopune Zakona o izboru odbornika i poslanika koje je Radnoj grupi za reformu izbornog zakonodavstva, dostavila Ženska politička mreža uvršteni su u Predlog izmjena i dopuna ovog zakona i dobili su potrebnu većinu na Odboru za sveobuhvatnu reformu izbornog i drugog zakonodavstva, ali kako se nisu stekli uslovi za donošenje ovog Zakona u prethodnom sazivu Skupštine Crne Gore, postupak izglasavanja izmjena izbornog zakonodavstva bi trebao da se

dogodi u mandatu novog saziva Skupštine, nakon parlamentarnih izbora 30. avgusta 2020.godine. Navedeni amandmani se odnose na sledeće: najmanje 40% kandidata manje zastupljenog pola na izbornim listama i da u svaka 3 kandidata na izornoj listi, bude najmanje 1 lice manje zastupljenog pola.

U skladu sa prijedlogom ŽMP, novim Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja predviđa da 20% budžetskih sredstava za redovno funkcionisanje parlamenta stranke treba isplaćivati proporcionalno broju izabranih predstavnica manje zastupljenog pola.

Od trideset tri političke partije koje su predstavljene u parlamentu, ni jednu ne vodi žena. Sve parlamentarne partije su integrisale rodno ravnopravan pristup u svoje programe i statute i formirale forume žena, koji su samo u 2020. godini dobili ukupno 528. 000 eura za rad.

Imajući u vidu nevedene rezultate, kao predložene konkretne amandmane za izmjenu izbornog zakonodavstva, koji se očekuju da budu usvojeni u mandatu sadašnjeg saziva Skupštine, može se govoriti o djelimičnoj ispunjenosti ovog operativnog cilja i indikatora efekata sprovedenih mjera.

Cilj 7.2. Implementacija Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN – Žene, mir i bezbjednost. Indikator (pokazatelj) efekta: Načela Rezolucije integrisana u rad sektora bezbjednosti u Crnoj Gori.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost, u saradnji sa Upravom za kadrove, organizovalo je u 2020. godini, dvije online jednodnevne obuke na teme: „Osnovni principi rodne ravnopravnosti“ i „Rezolucija SCUN 1325 „Žene, mir i sigurnost“ za državne službenike/ce.

Misija OSCE iz Beča u saradnji sa relevantnim insititucijama u Crnoj Gori u 2020, započela sa realizacijom projekta “ Povećanje učešća žena u Policiji Crne Gore “. S tim u vezi, Misija OEBS-a u Crnoj Gori je, u saradnji sa Upravom policije, realizovala niz aktivnosti vezanih za promociju policijskog posla, sa posebnim osvrtom na policijske službenice, u cilju povećanja svijesti, kako zaposlenih tako i građana, o značaju učešća žena u obavljanju policijskih poslova i povećanja njihovog broja.

Urađena je brošura i poster koji pružaju praktične informacije o policijskim poslovima, školovanju policajaca i zapošljavanju u policiji.

Snimljeno je šest video spotova u trajanju od po 30 sekundi, koji promovišu pozitivnu sliku o policijskim službenicama i prikazuju policiju kao atraktivnu i poželjnu priliku za posao za žene.

Link: <https://www.gov.me/clanak/promocija-policijskog-posla-sa-posebim-osvrtom-na-policijske-sluzbenice>.

IZAZOVI:

U Crnoj Gori, uprkos iskoracima, brojni sistemski nedostaci i dalje predstavljaju izazov za političku participaciju žena, a patrijarhalni stavovi, predrasude i nedovoljan interes partija ključne su prepreke za njihovo aktivnije bavljenje politikom. Započeti proces promjena u političkoj sferi posmatrano kroz prizmu zastupljenosti i angažovanosti žena predugo traje, iako je izrazito važan činilac poboljšanja njihove ukupne društvene pozicioniranosti i moći. Na skali za učešće žena u politici Crna Gora je na 83. mjestu i lošije je rangirana od svih država regiona. Naime, srazmjerno /ne/zastupljenosti i stvarnom učestvovanju žena u političkom odlučivanju, raste ili opada moć

njihova uopšte u društvu. Ovu hipotezu moguće je verifikovati na više načina, ali je sigurno da od obima učešća žena u sistemu vlasti, dakle direktne mogućnosti odlučivanja o vitalnim potrebama i interesima, zavisi sveukupan položaj žene u porodici, na radnom mjestu i u društvu u cjelini. Posmatrano kroz ovaj odnos, može se reći da žene u Crnoj Gori nemaju onu društvenu moć koju bi realno mogle imati, a njihov nezavistan položaj u porodici, prilikom zapošljavanja ili u radnom procesu, dakle djelujuća i aktuelna rodna nejednakost, nameće se kao prioritet. Indikatori ukazuju na spor trend u osvajanju vrha političke piramide od strane žena, što bi trebalo biti motivacioni faktor u budućnosti, ne samo i jedino, aktivizma žena u crnogorskom društvu, već i muškog dijela populacije, odnosno društva u cjelini. Ovo je izuzetno važno, jer se sadašnja pozicija i uloga žena u Crnoj Gori, posebno u političkoj sferi, reflektuje kroz indikator ostvarenog stepena demokratizacije i otvorenosti društva uopšte. I dalje prisutni trend marginalizacije žena u hijerarhiji organa odlučivanja unutar političkih partija i ukupne strukture parlamenta, kao najvišeg zakonodavnog tijela u sistemu političke vlasti, pokazuje odsustvo demokratičnosti u radu političkih partija i konstituisanja zakonodavne vlasti.

U cilju postizanja veće participacije žena, potrebno je nastaviti sa organizovanjem interaktivnih događaja (obuke, okrugle stolove, javne diskusije i sl.) na kojima će se razgovarati sa ženama u politici i liderima političkih partija o značaju povećanja broja žena u rukovodnim organima političkih partija i osnaživati žene i osobe drugačijih rodni i polnih identiteta za političku participaciju. Naročitu pažnju treba usmjeriti na lokalni nivo, na kome se gradi partijska baza, koja bi trebalo da uključi više žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta, kao i na mogućnostima za vertikalnu mobilizaciju kroz partijske strukture, jačanje njihovih lidarskih sposobnosti i sticanje političkog iskustva kroz veću zastupljenost i značajnije učešće u političkom životu. Na interaktivnim događajima posebnu pažnju posvetiti temama koje se tiču ostvarivanja prava posebno osjetljivih kategorija, kao što su žene sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, kao i žene koje žive u udaljenim seoskim područjima. Takođe je neohodno govoriti o rodno zasnovanom nasilju u politici kao o načinu da se umanje do sada postignuti učinci učešća žena i da se žene dodatno obeshrabre da ulaze u politiku, kao i o nerazumijevanju ovog problema i njegovih posljedica u okviru samih političkih partija.

8. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA

Strateški cilj: Stvaranje održivih mehanizama na nacionalnom i lokalnom nivou za postizanje rodne ravnopravnosti.

I pored svih izazova sa kojima se nekadašnje **Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava, a sada Direkcija za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava,** susretalo evidentno je da se osjećaju rezultati rada Direkcije na promjeni konteksta i osnaživanju ženskih prava u Crnoj Gori. Pored redovnog praćenja primjene Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, Pekinške platforme i Plana za akciju i drugih međunarodnih dokumenata. Direkcija je redovno izvještavalo o rezultatima primjene za to zadužena međunarodna tijela. Najveći obim posla Direkcije je bio usmjeren na kreiranje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR), buduće Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine i na aktivnosti za njegovu realizaciju, kroz saradnju sa drugim institucijama i nevladinim i međunarodnim organizacijama (UNDP, OEBS, Wominsterska fondacija za dekmokratizaciju, UN WOMEN, GIZ; itd) Takođe,

Direkcija ima uspostavljenu dobru saradnju sa institucionalnim mehanizmima za postizanje rodne ravnopravnosti u regionu (članica je mreže „Balkanska regija” uspostavljene od strane parlamentarnih i vladinih mehanizama Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Srbije, Hrvatske i Crne Gore), Evropskim institutom za rodnu ravnopravnost, Savjetom Evrope-Komisijom za rodnu ravnopravnost GEC (načelnica Direkcije je članica GEC-a) i Delegacijom EU u Crnoj Gori. Važno je posebno istaći dobru saradnju Odjeljenja sa Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore sa kojim redovno razmjenjuje informacije, saraduje na realizaciji projekata i na sjednicama Odbora informiše o usvojenim dokumentima i realizovanim aktivnostima. Direkcija je uključena u proces implementacije akcionih planova za pregovaračko poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i pregovaračko poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava, u dijelu nadležnosti Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava. U za to predviđenim rokovima Direkcija je dostavljala informacije o implementaciji predviđenih mjera u ovim poglavljima, kao i informacije koje su uvrštene u relevantne izvještaje, uključujući i periodične izvještaje, koji se šalju kao prilog za Izvještaj EK o napretku Crne Gore.

Direkcija, u kontinuitetu, aktivno sudjeluje u radu radnih grupa za izradu zakona i strateških dokumenta iz oblasti rodne ravnopravnosti.

U okviru programa IPA 2014 „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti”, Direkcija je u partnerstvu sa Kancelarijom UNDP u Crnoj Gori i Delegacijom EU u Crnoj Gori, organizovala regionalne konferencije, sastanke, treninge, seminare, edukacije. Ovaj program je ocijenjen kao veoma uspješan.

Odlične rezultate Direkcija je postigla realizacijom projekata u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori. Dugi niz godina zajedno su radili na osnivanju lokalnih institucionalnih mehanizama i pružali im podršku u radu, kao i u borbi protiv nasilja nad ženama.

Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore je imao aktivnosti u kontekstu kontrolne funkcije Skupštine; učestvovao u organizovanju i radu četiri Cetinjska parlamentarna foruma; pripremio i realizovao Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore; organizovao veliki broj radionica i seminara za poslanike/ce i zaposlene u Skupštini Crne Gore, kao i značajan broj međunarodnih konferencija; saradivao sa institucionalnim mehanizmima u regionu, Evropi, ali i širom svijeta, kao i sa međunarodnim organizacijama, Evropskim institutom za rodnu ravnopravnost, mnogim fondacijama, ambasadama i nevladinim organizacijama; a neke od sjednica Odbora bile su posvećene uvođenju principa rodne ravnopravnosti u javne politike, planove i budžete, pitanjima nasilja nad ženama, ženskom preduzetništvu, položaju Romkinja i Egipćanki, žena na selu, žena sa invaliditetom, žena u sportu, primjeni Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN 1325- Žene, mir, bezbjednost i položaju žena u vojsci i policiji, kao i ekonomskom osnaživanju žena.

Odbor za rodnu ravnopravnost je, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, pripremio, usvojio i realizovao Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore za period 2016-2018. godina.

Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda koji je ovlašćen da rješava pritužbe u vezi sa radom sudova u slučaju odugovlačenja u postupcima, zloupotrebe procesnih ovlašćenja ili neizvršenja sudskih odluka, jednom godišnje podnosi izvještaj Skupštini Crne Gore u svrhu predstavljanja predmeta u kojima je on/ona je postupao/la, statističkog pregleda stanja ljudskih prava i sloboda, preporuka i mjera za unapređenje ljudskih prava i iskorjenjivanje uočenih propusta, kao i procjene stanja i u oblasti diskriminacije po osnovu pola. Zaštitnik/ca, kao osnovni instrument djelovanja, u oblasti rodne ravnopravnosti koristi preporuke organima javne vlasti za preduzimanje mjera u cilju unapređivanje njihovog rada, kao i inicijative za unapređenje zakonodavnog okvira. Broj pritužbi zbog kršenja prava u oblasti rodne ravnopravnosti, odnosno diskriminacije po osnovu pola, se tokom vremena povećava, ali je on i dalje relativno mali u

odnosu na ukupan broj pritužbi Zaštitniku/ci. U 2020. godini bilo je 21 pritužba, od kojih 7 u oblasti rada i zapošljavanja, 1 u oblasti obrazovanja i 13 rodno zasnovano nasilje. Ovakve brojke govore da još uvijek treba raditi na podizanju svijesti opšte i stručne javnosti o mehanizmima zaštite od diskriminacije po osnovu pola i roda.

Od novembra 2016. na nacionalnom i lokalnom nivou imenovano je 106 osoba koje se bave rodnim pitanjima i 13 kontakt osoba u medijima.

Kontakt-osobe za rodnu ravnopravnost su uglavnom žene i one gotovo uvijek obavljaju druge aktivnosti koje su predviđene kao osnovne sistematizacijom njihovog radnog mjesta. Većina kontakt osoba su službenici/e u odjeljenjima za finansijske i kadrovske opšte poslove i uglavnom nisu neposredno uključeni u kreiranju javnih politika i nisu upoznati da li su javne politike i propisi rodno senzitivni.

I pored nastojanja da se svore održivi mehanizmi na nacionalnom i lokalnom nivou, još uvijek to nije do kraja ostvareno.

Ono što je istovjetan nalaz za sve mehanizme je da im se moraju ojačati i kadrovski i finansijski kapaciteti.

Sve ovo treba regulisati na valjan način jer je postizanje rodne ravnopravnosti dugoročni cilj, pa se ona mora stalno štititi i unapređivati kroz efikasan, institucionalan rad različitih državnih institucija.

Cilj 8.1. Jačanje mehanizama za primjenu rodne ravnopravnosti na nacionalnom nivou i unapređenje njihovog koordiniranog djelovanja i izvještavanja.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- **Postoji održiv mehanizam na nacionalnom nivou za primjenu politike rodne ravnopravnosti, obučeni kadar, sredstva za rad i redovna komunikacija između svih relevantnih aktera.**

- **Upostavljen index rodne ravnopravnosti i prate se ostali važni UN indikatori u ovoj oblasti**

Direkcija za rodnu ravnopravnost, u skladu sa zakonskom obavezom, svake godine priprema izvještaj o stepenu ostvarivanja PAPRR-a i ukazuje na probleme u dosljednom sprovođenju ovog dokumenta.

Direkcija je vršila koordinaciju rada posebne Komisije za sprovođenje i praćenje PAPRR-a, te pripremala i organizovala sastanake ovog tijela i sačinjavala zaključke. U četvorogodišnjem mandatu Komisije, održano je 7 sastanaka. Princip transparentnosti, obezbjeđen je kroz redovno objavljivanje izvještaja Direkcije na web-site-u Vlade i resornog ministarstva. Kroz periodične sastanke sa nevladinim organizacijama, na kojima se, osim uzajamnog informisanja o preduzetim mjerama i sprovedenim aktivnostima, razmatrali su se i ključni izvještaji o sprovođenju nacionalnih i međunarodnih dokumenata.

U drugom kvartalu 2020. godine, Ministarstvo za ljudska manjinska prava (MLJMP) u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori preduzelo je niz aktivnosti oko izrade Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost (NSRR) 2021-2025, sa Akcionim planom 2021-2022.

U oktobru 2020, u okviru Programa demokratizacije i projekta "Podrška daljoj promociji rodne ravnopravnosti", Misija OEBS-a je angažovala ekspertkinje da učestvuju u fazi izrade buduće Nacionalne strategije. Oformljen je i Koordinacioni tim, koji se sastoji od predstavnice Misije OEBS-, predstavnic MLJMP i ekspertkinja. Ovaj tim ima redovne sastanke i konsultacije oko izrade dokumenta.

Formirana je i Radna grupa za izradu Nacionalne strategije od 35 članova/ica, predstavnika/ca ministarstava i drugih organa državne uprave, te organa lokalne uprave i predstavnika/ca

nevladinih organizacija. Predstavnice Ombudsmana i Agencije za elektronske medije su učestvovala u svojstvu posmatračica i dale su značajan doprinos radu Radne grupe. U 2020. godini održano je 5 sastanka ove radne grupe putem zoom platforme.

Urađen je Indeks rodne ravnopravnosti Crne Gore prema EU prihvaćenoj metodologiji razvijenoj od strane Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE). Indeks je predstavljen 29 januara 2020. godine u Podgorici.

U Crnoj Gori je Indeks razvijen na osnovu proračuna MONSTAT-a, a urađen je na inicijativu Direkcije za rodnu ravnopravnost. Da bi se izračunao mjeri se 31 indikator, u okviru šest osnovnih domena: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje, koji se dijele na poddomene. Vrijednost indeksa od 100 dodjeljuje se državi za punu jednakost. U Crnoj Gori je stepen jednakosti iskazan kroz vrijednost indeksa od 55, što je niži indeks od prosjeka u 28 zemalja članica EU, koji ima vrijednost od 67,4. Rezultati mjerenja pokazuju da su "na nacionalnom nivou, žene u Crnoj Gori najmanje jednake u odnosu na muškarce kada je riječ o moći, za kojom slijede vrijeme, znanje, novac i rad. Žene su najviše jednake sa muškarcima u oblasti zdravlja.", odnosno da su na tržištu rada, u preduzetništvu, kreiranju politike i politici žene i dalje nedovoljno zastupljene. Po domenima vrijednosti izračunatog indeksa iznose: moć 35,1; vrijeme 52,7; znanje 55,1; novac 59,7; rad 65,2 i zdravlje 86,9. Analizirajući vrijednosti indeksa lako su vidljive oblasti u kojim je potrebno poboljšati rezultat, odnosno u kojima treba više raditi. Indeks je predstavljen 29 januara 2020. godine u Podgorici.

Domen	Crna Gora	EU prosjek
<i>Rad</i>	65,2	72
<i>Novac</i>	59,7	80,4
<i>Znanje</i>	55,1	63,5
<i>Vrijeme</i>	52,7	65,7
<i>Moć</i>	35,1	51,9
<i>Zdravlje</i>	86,9	88,1
UKUPNA vrijednost	55	67,4

Tabela 7: Poređenje stepena rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sa prosjekom u EU, po pojedinačnim domenima u 2019. godini. Izvor: MOSTAT

Mjera je u potpunosti realizovana.

Cilj 8.2. Osnovani novi i osnaženi postojeći mehanizmi za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoje održivi mehanizmi za primjenu politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, obučeni kadar, sredstva za rad i redovna komunikacija između svih relevantnih aktera

U Crnoj Gori 96% (22 od ukupno 24) opština ima imenovanu kontakt osobu za rodnu ravnopravnost, 42% ima Savjet za rodnu ravnopravnost, samo četvrtina opština ima Kancelariju za rodnu ravnopravnost a najveći pad u poređenju sa 2017. bilježi broj opština koje su usvojile Lokalni akcioni plan (LAP) za postizanje rodne ravnopravnosti, te je u junu 2020. manje od jedne trećine opština koje imaju važeći LAP. Misija OEBSa u Crnoj Gori u saradnji sa Direkcijom za rodnu ravnopravnost posljednjih osam godina (od 2012. godine) organizuje kontinuiranu obuku za Mrežu lokalnih koordinatorki/a za rodnu ravnopravnost. Efekte ovih obuka je značajno umanjila činjenica da relativno često dolazi do promjene osobe koja je na lokalnom nivou imenovana kao

kontakt osoba za rodnu ravnopravnost, bez adekvatnog prenošenja znanja i iskustva sa odlazećih na novoimenovane, što je, po pravilu, dovelo do pada značaja ove teme u toj opštini. S tim u vezi i dalje se govori o djelimičnom ispunjenju ovje mjere.

Cilj 8.3. Osnaženi kapaciteti Odjeljenja za rodnu ravnopravnost¹¹⁰ za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti.

Indikator (pokazatelj) efekta: Odjeljenje za rodnu ravnopravnost posjeduje ljudske, tehničke i materijalne kapacitete da koordiniše sprovođenje politika rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori i sprovodi mjere predviđene ovim strateškim dokumentom i Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

Pravilo da efikasna primjena principa, normi ili regulative zavisi, u velikoj mjeri, od postojanja efikasnih institucija za njihovu primjenu, važi i u oblasti rodne ravnopravnosti

I pored značajnih rezultata rada koje je ostvarila Direkcija za rodnu ravnopravnost u sprovođenju politike rodne ravnopravnosti na nacionalnom, lokalnom i međunarodnom planu, i dalje stoji konstatacija da je mali broj izvršoca/iteljki u Direkciji, njihova još uvijek nedovoljna obučenost, kao i da se ova organizaciona jedinica suočava sa nedostatkom finansijskih sredstava. Ovu tvrdnju potvrđuje i Evropska komisija u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2020.godinu, u kom se kaže: « Zakonski okvir o rodno zasnovanoj diskriminaciji ima ograničen uticaj zbog slabog sprovođenja postojećih mjera i nedovoljne prioritizacije rodne ravnopravnosti u ukupnim mehanizmima državne i javne odgovornosti. Većina institucionalnih aktera često nijesu svjesni svojih zakonskih obaveza u vezi s rodnom ravnopravnošću ili su nedovoljno obučeni za sprovođenje rodni politika. Potrebno je ojačati mehanizme odgovornosti za postizanje rodne ravnopravnosti i sprovesti procjene rodno uticaja na svim nivoima u javnoj upravi.

Pozicioniranost Direkcije za rodnu ravnopravnost u okviru Direktorata za ljudska prava, u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava iz marta 2020. godine, neobezbjeduje mehanizam za djelotvornije funkcionisanje u cilju sprovođenja Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Zato je važno da se u narednom periodu omogući njegova pozicioniranost kao glavnog izvršnog mehanizma za efikasnu primjenu zakona, politika i mjera u oblasti rodne ravnopravnosti uz obezbjeđivanje dovoljnih ljudskih, tehničkih i materijalnih kapaciteta.

Da bi se Zakon o rodnoj ravnopravnosti dosljedno primjenjivao, neophodno je adekvatno regulisati i status koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost u institucijama na lokalnom i državnom nivou. Potrebno je da se obezbijedi profesionalno i kontinuirano obavljanje ovih poslova kako ne bi od aktivizma osobe koja je imenovana za koordinatora/ku zavisilo izvršavanje obaveza u vezi sa primjenom i sprovođenjem Zakona o rodnoj ravnopravnosti, strateških dokumenata za rodnu ravnopravnost i drugih domaćih i međunarodnih dokumenata.

Dakle za ovu se može konstatovati da je djelimično realizovana.

Cilj 8.4. Kontinuirana saradnja sa organizacijama civilnog društva

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoji redovna komunikacija i sprovode se redoni sastanci i zajedničke aktivnosti Odjeljenja za rodnu ravnopravnost i Foruma za dijalog sa predstavnicima/cama ženskog sektora i drugim organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti

---

¹¹⁰ Direkcija za rodnu ravnopravnost

U julu 2020 održan je sastanak sa predstavnicama ženskih nevladinih organizacija sa kojima Direkcija ima kontinuiranu saradnju. U okviru redovnih aktivnosti koja se odnosi na konsultacije sa partnerskim nevladinim organizacijama, u saradnji sa Kancelarijom UNDP u Crnoj Gori, u uslovima pandemije organizovan je razgovor preko ZOOM platforme.

Sastanku je prisustvovalo 13 predstavnica ženskih nevladinih organizacija i predstavnice UNDP. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - Direkcija za rodnu ravnopravnost je i u 2020. godine raspisala konkurs za finansiranje projekata nevladinih organizacija iz oblasti rodne ravnopravnosti pod nazivom „Za snažnije društvo iz ugla rodne jednakosti“, na koji su se prijavile 84 nevladine organizacije sa 84 projekta. Odlučeno je da se podrži 16 projekata u ukupnom iznosu od 171.000,00€.

Načelnica Direkcije za rodnu ravnopravnost je u 2020. godini bila članica Komisija za ocjenu projektnih prijedloga – tim za evaluaciju za dodjelu grantova za finansiranje projekata NVO koje se bave prevencijom i zaštitom od nasilja u okviru regionalnog projekta “Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu I u Turskoj: Primjena zakona, mijenjanje stavova” Faza II, koji sprovodi UN Women, a koji u Crnoj Gori implementira UNDP. Direkcija za rodnu ravnopravnost u 2020. godini je učestvovala u finalnoj evaluaciji projekta “Poboljšanje pristupa životu bez nasilja za žene sa iskustvom nasilja u Centralnoj i Sjevernoj Crnoj Gori” – SOS Nikšić.

Kontinuirana saradnja sa nevladinim organizacijama se odvija kroz učešće i praćenje realizacije podržanih projekata NVO. Primjer dobre prakse je NVO Institut alternativa, koja je u okviru projekta koji je podržan od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, krajem 2020. godine, objavila studiju "Orodnjavanje javnih politika: Primjeri iz Crne Gore", u kojoj su analizirana tri ključna zakona kojima se regulišu neka od najvažnijih pitanja vezana za pristup žena prirodnim i društvenim resursima - zapošljavanje, preduzetništvo i zdravstvena zaštita, kao i jednako uživanje benefita koje ti resursi mogu da omogućite: Zakon o radu, Zakon o privrednim društvima i Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju.

Mjera se realizuje u kontinuitetu.

Cilj 8.5. Uvesti rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima u lokalnim samoupravama i ministarstvima.

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoji razvijen sistem za rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima u minimum 5 lokalnih samouprava i 3 ministarstva.

Ministarstvo finansija je u 2020. godini donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave koje uključuje i rodnu dimenziju. U Članu 2 se kaže da Analiza uticaja propisa obuhvata "definisanje problema odnosno ciljeva koji se predloženim propisom žele riješiti, identifikovanje i analiziranje opcija za rješavanje tih problema, procjenu fiskalnog uticaja, procjenu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost, konsultacije zainteresovanih strana, monitoring i evaluaciju". Kroz naredne članove se takođe kaže da se rodna ravnopravnost mora uzeti u obzir prilikom definisanja problema, ciljeva, kao i opcija za rješavanje problema. Donošenjem navedenog Uputstva navravljen je značajan iskorak na stvaranju zakonskih pretpostavki za uvođenje rodno odgovornog budžetiranja na lokalnom nivou. Savjet za konkurentnost Vlade Crne Gore je pripremio Priručnik za procjenu propisa na rodnu ravnopravnost, što predstavlja značajan početni korak ka orodnjavanju politika na centralnom i lokalnom nivou. Takođe ovo tijelo je uradilo Mapu puta za kreiranje djelotvornih politika za žene u biznisu.

Direkcija za rodnu ravnopravnost, Odbor za rodnu ravnopravnost i NVO Ženska akcija su u maju 2021. potpisali Memorandum o saradnji u procesu uvođenja rodno budžetiranja u Crnoj Gori,

kojim su definisali zajedničke aktivnosti na lobiranju kod Ministarstva finansija i socijalnog staranja na integrisanju rodni indikatora u fiskalne politike, kao organizovanju edukativnih aktivnostima o alatima i metodama rodno odgovornog budžetiranja.

Novina je da u skladu Zakonom o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja na godišnjem nivou priprema Smjernice makroekonomske i fiskalne politike koje donosi Vlada. One obuhvataju Srednjoročni fiskalni okvir kao i Srednjoročni budžetski okvir sa limitima potrošnje za potrošačke jedinice, odnosno korisnike državnog budžeta i predstavljaju osnovu za izradu godišnjeg zakona o budžetu za narednu fiskalnu godinu. U cilju formulisanja Srednjoročnog budžetskog okvira, potrošačke jedinice su u obavezi da dostavljaju prijedloge politika, koje moraju biti obrazložene iz rodne perspektive. Na taj način počinju da se uvode rodni indikatori u fiskalne politike u pravcu realizacije postavljenog cilja.

Cilj 8.6. Uključivanje evropskih standarda rodne ravnopravnosti u nacionalno zakonodavstvo i integracija rodne ravnopravnosti u proces pregovora o pristupanju EU
Indikator (pokazatelj) efekta: Procenat integrisanosti rodne komponente u Akcionom planu za sprovođenje EU integracija. Procenat realizacije mjera iz poglavlja 23 u dijelu: „Rodna ravnopravnost” i drugih poglavlja od važnosti za oblast rodne ravnopravnosti.
- Procenat i kvalitet učešća žena i muškaraca u pregovaračkim timovima.

Direkcija za rodnu ravnopravnost je uključena u proces implementacije akcionih planova za pregovaračko poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i pregovaračko poglavlje 23 – Pravosuđe i temeljna prava, u dijelu nadležnosti Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava. U za to predviđenim rokovima, Direkcija je dostavljala informacije o implementaciji predviđenih mjera u ovim poglavljima, kao i informacije koje su uvrštene u relevantne izvještaje, uključujući i periodične izvještaje, koji se šalju kao prilog za Izvještaj EK o napretku Crne Gore. regovaračka grupa, po svojoj strukturi, obezbjeđuje punu rodnu ravnopravnost. U dosadašnjoj strukturi pregovaračke grupe, od ukupno 16 članova pregovaračke grupe za 33 poglavlja, osam članova su žene, a osam su muškarci. Takođe, balansirana zastupljenost žena i muškaraca osigurana je i kod strukture radnih grupa za vođenje pregovora s EU. Prema dostupnim statističkim podacima iz 2020, od ukupno 908 članova radnih grupa za 33 pregovaračka poglavlja, 524 odnosno 58% su žene, dok je 384, odnosno 42% muškaraca.

Zbog novonastalih kadrovskih izmjena u državnoj administraciji, u planu je izmjena/dopuna strukture pregovaračke odnosno radnih grupa za vođenje pregovora s EU. U tom procesu će se, kao i do sada, voditi računa o segmentu rodne ravnopravnosti.

Mjera se realizuje u kontinuitetu.

Cilj 8.7. Unaprijeđena saradnja sa institucionalnim mehanizmima u državama regiona
Indikator (pokazatelj) efekta: Redovna komunikacija i dobra saradnja crnogorskih insitucija koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti sa srodnim institucijama u državama regiona.

Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore i Direkcija za rodnu ravnopravnost imaju uspostavljenu dobru saradnju sa institucionalnim mehanizmima za postizanje rodne ravnopravnosti u regionu (članice mreže „Balkanska regija” uspostavljene od strane parlamentarnih i vladinih mehanizama Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Srbije, Hrvatske i Crne Gore), Evropskim institutom za rodnu ravnopravnost, Savjetom Evrope-

Komisijom za rodnu ravnopravnost GEC (načelnica Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti je članica GEC-a) i Delegacijom EU u Crnoj Gori.

Crna Gora je bila domaćin sastanka mreže „Balkanska regija“. U Podgorici je održan trodnevni sastanak regionalnih institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost /„Balkanske regije“ u periodu od 18. - 21. juna 2018. godine. S tim u vezi je pružena podrška radu Regionalnog koordinacionog odbora, te regionalnim projektima i inicijativama usmjerenim na postizanje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava žena na prostorima Zapadnog Balkana i šire. Tokom trodnevnog sastanka organizovana je i posjeta Skupštini Crne Gore. U septembru iste godine, je održan sastanka na kojoj je predstavljen „country profile“ svake države, sa najboljim praksama kao i oblastima u kojima je potrebna dodatna ekspertiza. Učešćem u ovim aktivnostima postiže se razmjena iskustava, pekogranična saradnja i kreiranje zajedničkih aktivnosti na polju postizanja rodne ravnopravnosti, a pokazuje se i posvećenost unapređenju već postojeće saradnje.

Direkcija za rodnu ravnopravnost je bila učesnica programa: “Dijalog za budućnost” koji su zajednički sprovodile UNDP, UNICEF i UNESCO, u partnerstvu sa kabinetima predsjednika/ predsjedništvima i vladama u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji i koji je finansiran iz Fond Ujedinjenih nacija za izgradnju mira. Preporuke proistekle iz ovog programa uvršene su dvije buduće strategije – o ženskom preduzetništvu i rodnoj ravnopravnosti.

U decembru 2020. Savjet za regionalnu saradnju i Program UN za razvoj organizovali su putem zoom platforme konferenciju “Ekonomsko osnaživanje žena”, na kojoj je predstavljen inicijativa koja se odnosi na ekonomsko osnaživanje žena, kao područje za zajedničke aktivnosti na Zapadnom Balkanu u ovoj politici.

Mjera se realizuje kontinuirano.

Cilj 8.8. Povećan nivo informisanosti žena i šire javnosti o osnovnim pravima žena koja proizlaze iz UN i EU pravnih dokumenata.

Indikator (pokazatelj) efekta: Građani/ke posjeduju osnovna znanja o pravima žena koja proizlaze iz UN i EU pravnih dokumenata.

Sredstva za kampanju nisu se mogla obezbijediti, kao ni za istraživanje građanstva o pnznavanju međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima žena. Ova mjera je ostala nerealizovana .

IZAZOVI:

Sadašnja struktura i funkcionisanje institucionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti, pokazuje da je ključni problem u radu institucionalnih mehanizama široka oblast koju pokriva rodna ravnopravnost i nedovoljni kapaciteti institucionalnih mehanizama za djelotvorno funkcionisanje. Iz ovih teza se da zaključiti da je nedovoljno efikasna primjena zakona, politika i mjera u oblasti rodne ravnopravnosti. Ovu tvrdnju potvrđuje i Evropska komisija u Izvještaju o napretku Crne Gore za 2020.godinu , u kom se kaže: « Zakonski okvir o rodno zasnovanoj diskriminaciji ima ograničen uticaj zbog slabog sprovođenja postojećih mjera i nedovoljne prioritizacije rodne ravnopravnosti u ukupnim mehanizmima državne i javne odgovornosti. Većina institucionalnih aktera često nijesu svjesni svojih zakonskih obaveza u vezi s rodnom ravnopravnošću ili su nedovoljno obučeni za sprovođenje rodnih politika. Potrebno je ojačati mehanizme odgovornosti za postizanje rodne ravnopravnosti i sprovesti procjene rodnog uticaja na svim nivoima u javnoj upravi“.

Zato je važno da se u narednom periodu jasno pozicioniraju institucionalni mehanizmi (položaj, nadležnosti, sastav, odnos prema drugim organima) u strukturama u kojima su obrazovani, ali i da se očuva međusektorski pristup rodnoj ravnopravnosti i stvore sistemske pretpostavke i procedure koje će omogućiti maksimalno koordinisan i usklađen rad svih nadležnih organa.

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE

1. UNAPREĐENJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI I LJUDSKIH PRAVA ŽENA

Strateški cilj: Uspostavljanje društva jednakih mogućnosti i eliminisanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola i roda

Aktivnost i	Nosioци aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikator i rezultata	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovođenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 1.1: Načelo rodne ravnopravnosti integrisano u izradu i primjenu svih nacionalnih politika (programa i strategija) i djelovanja državnih tijela.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Broj i % državnih tijela koja adekvatno sprovode Zakon o rodnoj ravnopravnosti i nacionalnih politika u čiju izradu je uključena rodna komponenta.							
1.1.1. Osigurati da se prilikom izrade svih nacionalnih politika (strategija, akcionih planova) uključi komponenta rodne	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Sva ministarstva i organa državne uprave u saradnji sa	Kontinuirano 2019–2020. god.	- Broj i % nacionalnih politika koje imaju orodnjene indikatore. - Broj i % nacionalnih politika u čiju izradu je	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava Preliminarna bazična provjera urađena u 2020. godini za potrebe donošenja novog strateškog dokumenta za rodnu ravnopravnost za period 2021-2025. godine ukazuje na to da se od 97 strateških dokumenata koje su bile predmet analize, njih 26 bave rodnom ravnopravnosti, ili 26.8% dok 73.2% nacionalnih sektorskih strateških dokumenata ni na koji način ne tretiraju pitanje rodne ravnopravnost.. Wesmisterskom fondacija za demoratizaciju u parterstvu s Direkcijom za rodnu ravnopravnost, u 2020. godini, kroz projekat „Diskriminisane žene – povratak sa margina!“ , uradila je Analizu orodnjavanja lokalnih akcionih planova u Crnoj Gori, koja je imala za cilj utvrđivanje nivoa orodnjavanja javnih politika na nivou lokalne	/ Novi rok će biti definisan novim IV po redu strateškim dokumentom za rodnu ravnopra	Uputiti svim državnim organima dopis da se prilikom izrade normativnih akata i strateških dokumenata uključi rodna komponenta.	U okviru redovnih budžetskih sredstava. Realizacija mjere ne zahtjeva posebne

<p>ravnopravnosti s fokusom na davanje mišljenja Ministarstva za ljudska i manjinska prava</p>	<p>Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Savjetom za rodnu ravnopravnost</p>		<p>uključena i rodna studija.</p> <p>- Broj mišljenja</p>	<p>zajednice koje se bave inkluzijom ranjivih grupa stanovništva. Izvještajem su obuhvaćeni lokalni akcioni planovi koji se bave inkluzijom žena, lica sa invaliditetom, pripadnika romske i egipćanske zajednice, mladih, stanovnika ruralnih zajednica i LGBTQ pripadnika u 24 crnogorske opštine. Glavni nalazi ove analize, jasno ukazuju na sistemske nedostatke kada je u pitanju inkluzivnost samog procesa usvajanja dokumenata.</p> <p>NVO Institut alternativa objavio je krajem 2020. godine studiju "Orodnjavanje javnih politika: Primjeri iz Crne Gore" u kojoj su analizirana tri ključna zakona kojima se regulišu neka od najvažnijih pitanja vezana za pristup žena prirodnim i društvenim resursima - zapošljavanje, preduzetništvo i zdravstvena zaštita, kao i jednako uživanje benefita koje ti resursi mogu da omoguće: Zakon o radu, Zakon o privrednim društvima i Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju. U Analizi je konstatovano da sam proces izrade zakona nije dovoljno inkluzivan, tj. da ne uzima u obzir potrebe ciljnih grupa i krajnjih korisnika/ca, što ih već u startu čini nedovoljno rodno odgovornim.</p> <p>U martu 2020. godine, na sjednici Vlade, je usvojen redovni godišnji Izvještaj o realizaciji Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti za 2019. godinu, koji je pripremljen od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava – Odjeljenja za poslove rodne ravnopravnosti. Izvještaj je dostupan na linku: https://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=406621&rType=2&file=Izvjestaj za 2019 _Program sprovođenja 2019-2020.pdf</p> <p>Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Odbor za rodnu ravnopravnost je, u skladu sa Planom rada Vlade za 2020. godinu, definisao i usvojio Plan rada Odbora za 2020. godinu.</p>	<p>vnost – buduća Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025</p>	<p>S obzirom da Zakon o Rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu da sve javne politike budu orodnjene, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava će u narednom periodu u svrhu standardizovanja načina na koji se javne politike orodnjavaju, kao i olakšavanja međuinstitucionalne saradnje u sprovođenju javnih politika, u saradnju sa</p>	<p>troškom e</p>
--	--	--	---	---	--	---	------------------

				<p>Imajući u vidu okolnosti nastale usled pandemije virusa COVID 19, redovne aktivnosti Odbora bile ograničene i prilagođene novonastaloj situaciji.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova: -Strategija razvoja UP sadrži ovu komponentu -UP je donijela Plan aktivnosti za stvaranje uslova za povećanje broja policijskih službenica u UP.</p>		<p>Generalnim sekretarijatom Vlade i relevantnim ministarstvima sačinili metodologiju i standardizovano uputstvo za državne organe, sa posebnim osvrtom na zaštitu i osnaživanje posebno osjetljivih grupa</p>	
1.1.2. Sprovedena obuka predstavnika/ca državnih organa o integrisanju rodne komponente (engl.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava u saradnji sa Upravom za kadrove, UNDP	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Sprovedena minimum jedna obuka godišnje. 4 obuke 88 polaznika	<p>Uprava za kadrove u saradnji sa Direkcijom za rodnu ravnopravnost, organizovala je 4 obuke za državne službenike/ce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 29.april - 30. april 2020. godine online dvodnevnu obuku za državne službenike/ce - kontakt osobe za rodnu ravnopravnost na nacionalnom i lokalnom nivou, sa 30 polaznika/ca; - 19. novembra 2020. godine jednodnevnu obuku za državne službenike/ce sa 18 polaznika/ca; - dvije online jednodnevne obuke na teme: 19. novembra 2020. godine „Osnovni principi rodne ravnopravnosti” sa 14 polaznika/ca 	/	Kontinuirano nastaviti sa obukama	Redovna budžetska sredstva Uprave za kadorve

Gender mainstreaming) u izradi i primjeni svih nacionalnih politika (programa i strategija).			Pripremljene preporuke za unapređenje stanja	17. decembra 2020. godine „Rezolucija SCUN 1325 „Žene, mir i sigurnost“ za državne službenike/ce 10. decembar sa 26 polaznika/ca.			
1.1.3. Sprovedena obuka predstavnika/ca lokalne samouprave o integrisanju rodne komponente (engl. Gender mainstreaming) u izradi i primjeni svih lokalnih politika	Lokalne samouprave u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava	2019–2020. god.	-20 učesnika prošlo obuku o integraciji rodno pitanja u lokalne politike	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava</p> <p>Trodnevna obuka o monitoringu, evaluaciji i izvještavanju realizovana je septembra 2020. godine, putem ZOOM aplikaciji, u saradnji Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Misije OSCE-a u Crnoj Gori. Obuka je namijenjena lokalnim koordinatorima/kama za rodnu ravnopravnost, iz opština širom crne Gore, na temu: "Vještine praćenja, evaluacije i izvještaja o realizaciji lokalnih akcionih planova za postizanje rodne ravnopravnosti. Broj učenika/ca: 20.</p> <p>Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju u Crnoj Gori realizovalo je partnerski projekat: “Diskriminisane žene – povratak sa margina“ u opštinama Bijelo Polje i Ulcinj.</p> <p>Realizovana obuka o integrisanju rodne komponente na lokalnom nivou za opštine Berane i Bijelo Polje.</p> <p>NVO CEDEM je u okviru projekta „Dijelimo odgovornost –promocija politika rodne ravnopravnosti!“ podržanog od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava realizovao Školu rodne</p>	/	Veci broj pomenutih obuka treba sprovoditi kontinuirano tokom cijele godine.	Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom

(programa i akcionih planova).				ravnopravnosti, koju su između ostalih i pohađali državni službenici/e. -25 polaznika/ca Škole obučeno o politikama rodne ravnopravnosti, značaju zastupljenosti žena na visokim pozicijama, ženama u medijskom ogledalu, itd.			
Cilj 1.2: Dosljedno sprovođenje međunarodnih instrumenata za rodnu ravnopravnost a posebno zaštitu ljudskih prava žena.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Sve relevantne institucije sprovode i redovno izvještavaju Vladu i međunarodne organizacije o sprovođenju međunarodnih instrumenata za rodnu ravnopravnost a posebno zaštitu ljudskih prava žena.							
1.2.1. Redovno izvještavati i međunarodne organizacije o sprovođenju međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava žena, uključujući CEDAW, Istanbulsku Konvenciju	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Ministarstvo vanjskih poslova u saradnji sa ministarstvom i organima državne uprave, organima	2019–2020. god.	- Broj i vrsta izvještaja za međunarodne organizacije pripremljenih i usvojenih na Vladi. - Pripremljen i usvojeni redovni izvještaji sprovode nju međunarodnih instrumenata.	<p>CEDAW Komitet, u julu 2020. godine, preko Ministarstva vanjskih poslova, dostavio je Direkciji za rodnu ravnopravnost Izvještaj o implementaciji hitnih preporuka, koje je Crna Gora, nakon dobijenih zaključnih zapažanja u vezi sa Drugim periodičnim izvještajem o sprovođenju CEDAW konvencije iz jula 2017godine, dostavila ovom komitetu u julu 2019. CEDAW Komitet je pozdravio dostavljanje predmetnog izvještaja o hitnim preporukama u predviđenom roku od dvije godine i u skladu sa ocjenama i daljim preporukama, obavezao nedležne institucije na preduzimanje aktivnosti na planu njihove pune implementacije. S tim u vezi, Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti je uputilo dopise institucijama nadležnim za sprovođenje preporuka koje su ocijenjene kao djelimično implementirane, te u cilju preduzimanja svih mjera za njihovu punu implementaciju i istovremeno ih informisalo o zaključnim ocjenama i preporukama CEDAW Komiteta i nakon toga prikupilo informacije o njihovoj realizaciji.</p> <p>U oktobru 2020. godine Direkcija za rodnu ravnopravnost dostavila je nadležnom Ministarstvu vanjskih poslova srednjeročni izvještaj o realizaciji preporuka iz UPR-a (Opšteg periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava) za oblast: ŽENE.</p> <p>Izvještaji Direkcije o uticaju pandemije COVID 19 na žene su se našli i u nekim zvaničnim publikacijama i globalnim izvještajima tijela UN i Savjeta Evrope i drugih međunarodnih organizacija („Glasovi</p>	/	Nastaviti sa dosadanom praksom redovnog izvještavanja	Redovna budžetska sredstva

	<p>lokalne samouprave Zaštitnikom/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore, organizacijama civilnog društva</p>			<p>insitucionalnih mehanizama na COVID 19“ publikacija UN Women iz maja 2020, Izvještaj o sprovođenju Strategije za rodnu ravnopravnost 2018-2023, Izvještaja LAT o pravnom okviru (LAT-legal assessment tool tj. alat za pravnu procjenu) u okviru projekta Ekonomsko osnaživanje žena na Zapadnom Balkanu koji realizuje GIZ, FAO i drugi .</p> <p>Redovni izvještaji o ostvarenim rezultatima iz pregovaračkih poglavlja 19 „ Socijalna zaštita i zapošljavanje“ i 23 „ Pravosuđe i Temeljna prava“, te izvještajima o napretku Crne Gore.</p>			
<p>1.2.2. Organizovanje konsultativnih i kontrolnih saslušanja na temu o primjenih međunarodnih konvencija i preporuka .</p>	<p>Skupština, tj. nadležni odbori u saradnji sa Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore</p>	<p>Kontinuirano 2019-2020. god.</p>	<p>- Mimumum 1 kontrolno saslušanje . - Broj organizovanih konsultativnih i kontrolnih saslušanja na temu o primjenih</p>	<p>Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Odbor je 22.juna 2020. godine, održao konsultativno saslušanje ministra rada i socijalnog staranja Kemala Purišića, državnog sekretara u Ministarstvu unutrašnjih poslova Dragana Pejanovića i generalnog direktora Direktorata za inesticije, razvoj malih i srednjih preduzeća i upravljanje EU fondovima u Ministarstvu ekonomije Radosava Babića, na temu „Rodni aspekt mjera preduzetih tokom pandemije virusa kovid-19“.</p>	/	<p>Nastaviti sa dosadašnjom praksom</p>	<p>Redovna budžetska sredstva</p>

			međunarodnih konvencija i preporuka na godišnjem nivou.				
1.2.3. Unapređenje nacionalnog okvira shodno ratifikovanim međunarodnim dokumentima i preporukama (poput Istanbulske Konvencije i GREVIO preporuka i sl). kroz odgovarajuće izmjene i	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo pravde i dr. Ministarstva u saradnji sa Skupštinom, Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore i	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj amandmana kojim se usklađuje nacionalno zakonodavstvo sa međunarodnim konvencijama.	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u aprilu 2021. izradilo je po hitnoj proceduri Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore kojim se pooštravaju kazne zatvora za krivična djela protiv polne slobode koja su učinjena prema djeci i nemoćnim licima.</p> <p>Sigurna ženska kuća, SOS telefon Nikšić i NVO Prima, radnoj grupi za izmjenu i dopunu Krivičnog zakonika su uputili amandmane za uvođenje novog krivičnog djela seksualno uznemiravanje, kao i pooštravanje kaznene politike za krivično djelo nedozvoljene polne radnje.</p> <p>Naša praksa prokazuje da žene u Crnoj Gori svakodnevno doživljavaju seksualno uznemiravanje, koje se, nažalost, ni ne usudjuju da prijave, a ako i prijave načešći odgovor nadležnih institucija je „da ne mogu ništa da urade ako nije doslo do fizičkog kontakta i ako nema povreda“. Crna Gora je ratifikacijom Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici preuzela obavezu da, između ostalog, krivično sankcioniše ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva osobe, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća ili uvredljiva atmosfera. Iako je seksualno uznemiravanje najblaži oblik</p>	/	Nastaviti harmonizaciju zakonodavnog okvira u skladu sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima i preporukama.	Sredstva predviđena projektima

dopune u zakonodavnom okviru	drugim odborima			seksualnog nasilja, praksa pokazuje da ono može izazvati iste posledice. Nadalje, postojeće zapriječene kazne za osnovni oblik krivičnog djela nedozvoljene polne radnje se mogu smatrati neadekvatnim, posebno imajući u vidu mogućnost novčanog kažnjavanja, čak i kada su žrtve maloljetna lica. Država mora da poštri kaznenu politiku u skladu sa obavezama koje je preuzela na osnovu Konvencije UN o pravima djeteta, Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.			
1.2.4. Organizovati promociju ženskih ljudskih prava i istorije ženskog pokreta poput Međunarodni dan žena 8. mart i sl.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Lokalne kancelarije za rodnu ravnopravnost u saradnji sa ministarstvom i organima državne uprave,	I kvartal 2019. god. I kvartal 2020. god.	- Broj i vrsta događaja organizovanih u cilju promocije 8. marta kao dana obilježavanja ženskih ljudskih prava i istorije Ženskog pokreta.	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Odbor je 9. marta održao Dvanaestu sjednicu Ženskog parlamenta. Dvanaesto zasijedanje Ženskog parlamenta bilo je posvećeno primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Vođena je rasprava na temu primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti i promjenama koje se dešavaju na polju rodne ravnopravnosti. Opština Kotor: 8. mart Međunarodni dan žena obilježile su aktivistkinje NVO Anima Centar za žensko i mirovno obrazovanje Kotor Organizacijom IX konferencije "Sloboda je ženskog roda" i performansom na Glavnom gradskom trgu. Opština Tuzi: Povodom 8.marta , po prvi put održan Forum albanskih žena u regionu. Forum je otvoren sajmom zanatske djelatnosti, na kojem je učestvovalo 40 izlagača-žena, iz 8 opština iz regiona. Nevladina „ IDENTITET ” - Kao doprinos: držane 2 manifestacije u 2 godine - Dan otvorenih vrata, sa učešćem od ukupno 85 žena.	/	- Povećati vidljivost ženskog pokreta u obrazovnom sistemu, na svim nivoima edukacije građanstva i u medijskom prostoru. - Povećati broj i kvalitet publikacija na temu ženskog pokreta.	Redovna budžetska sredstva

	organima lokalne samouprave, organizacijama civilnog društva		<ul style="list-style-type: none"> - Pripremljene teme i materijal za časopis koji će u narednom periodu afirmisati značaj ženskih ljudskih prava i istoriju ženskog pokreta. - Prikupljeni podaci o nacionalnim i međunarodnim borkinjama za ljudska prava i istoriska građa koja promoviše ženski pokret. 			
			<ul style="list-style-type: none"> - Centar za ženska prava je 7. marta, na Univerzitetu Crne Gore, u saradnji sa Studentskim radiom Krš, organizovao 2 tribine za studente: <i>„Žene s krša“</i> – na temu položaja mladih žena koje se zbog aktuelnih prilika odlučuju na školovanje i zaposlenje u inostranstvu. - 8. marta 2020. održan je Osmomartovski marš, pod sloganom “Mrš fašizmu” na temu borbe protiv fašizma, i njegovih naličja – šovinizma, mizoginije i nacionalizma, protiv političke i ekonomske nejednakosti žena, institucionalne i društvene tolerancije nasilja nad ženama i siromaštva, za očuvanje i proširivanje konstantno ugroženih osvojenih prostora prava i sloboda koje su izborile naše prethodnice. Događaj je podržala švedska fondacija Kvinna till Kvinna. - U periodu od 9. do 12. decembra 2020. godine, održana je druga po redu “Mala škola kršenja patrijarhata” Cilj škole bio je da se, kroz edukaciju polaznica o principima feminističkog aktivizma i rodne ravnopravnosti, stvori atmosfera za unapređenje položaja žena u društvu, kao i za suštinske promjene društvenih normi koje doprinose rasprostranjenosti diskriminacije i nasilja nad ženama. Školu je prošlo 25 učesnika od kojih 1 muškog pola. Radionice su vodile Maja Raičević, Ana Jredić, Tanja Markuš, Milica Šaranović i Jovan Ulićević. 			

1.2.5. Publikovane i promovisane međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti (Pekinške, Istanbulske Konvencije, CEDAW itd)	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa organizacijama civilnog društva	2019 - 2020. god.	- Broj događaja; - Tiraž štampanih izdanja.	<p>Crna Gora je izradila, po prvi put, Izvještaj o primjeni Pekinške deklaracije i Platforme za akciju i Agende za održivi razvoj 2030 (AGENDA 2030), u 2019. godini</p> <p>Websajt Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava.</p> <p>U 2020. godini, kreirana je prva elektronska platforma – Rodna mapa, koja na inovativan način predstavlja položaj žena i muškaraca u crnogorskom društvu. Nudi brojne podatke i informacije, dokumenta istraživanja i izvještaje koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: https://vvy.rodnamapa.me/.</p> <p>Centar kreativnih vještina-Organizovana promocija međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti u Beranama.</p> <p>Nvo „ IDENTITET“</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prezentovanje međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti (Pekinške, Istanbulske Konvencije, CEDAW itd) u okviru projektnih aktivnosti. - Promovisanje suštine međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti u izdanjima NVO Identitet: priručnicima, časopisima itd. 	Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti	Održati veci broj promocija, kako bi se više žena upoznao o istoj.	Sredstva su utrosena kako su i planirana projekto m
--	--	-------------------	--	--	---	--	---

Cilj 1.3: Osigurana primjena antidiskriminacionog zakonodavstva uz procjenu učinka, kvaliteta i stepena primjene zakonskih propisa.

Indikator (pokazatelj) efekta:

Broj predmeta po osnovu diskriminacije po osnovu pola i roda

Povećan je broj riješenih slučajeva na godišnjem nivou prijavljenih po ovom osnovu ili drugim osnovama iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti.

1.3.1. Organizovati nacionalnu	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u	Jednom godišnje	Organizovana minimum jedna sedmodne	U 2020. godini, Kancelarija UNDP-a u Crnoj Gori i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - Direkcija za rodnu ravnopravnost , pod pokroviteljstvom Vlade Austrije, objavili su	Nije bilo kasnjenja u realizaciji	Pojacati medijsku promociju ovakvih aktivnosti u	Utrošena donatorska sredstva
-----------------------------------	--	-----------------	-------------------------------------	---	-----------------------------------	--	------------------------------

<p>kampanju upoznavanja javnosti sa mehanizma zaštite od rodno zasnovane diskriminacije.</p>	<p>saradnji sa lokalnim samoupravama, Zaštitnikom/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore/Centar kreativnih vještina, IDENTITET - Nevladine</p>		<p>vna kampanja godišnje. - Broj medijskih nastupa. - Broj događaja. - Vrsta i broj distribuiranog materijala.</p>	<p>Rodnu mapu, elektronsku platformu sa rodno zasnovanom statistikom; Rodna mapa kreirana je prva elektronska platforma, koja na inovativan način predstavlja položaj žena i muškaraca u crnogorskom društvu. Nudi brojne podatke i informacije, dokumenta istraživanja i izvještaje koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: https://vvy.rodnamapa.me/ Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost u saradnji sa Misijom OSCE u Crnoj Gori je u okviru „Kampanje 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama izradilo 3 spota - tri video snimka o rodno zasnovanom nasilju, koji između ostalog govore o različitim oblicima diskriminacije, te potrebi da se moraju preduzimati mjere zaštite. Spotovi su prikazivani na Javnom servisu i na nekoliko nezavisnih televizija (Prva, Vijesti i Pink Montenegro) Uprava policije je uz podršku Misije OEBSa u CG pripremila 6 video spotova na temu Za više žena u policije, izrađeni su flajeri i brošure na istu temu i na taj način se pripremili za kampanju pod istim nazivom koja je planirana za 2021.g. NVOCentar kreativnih vještina - Sprovedena kampanja pod nazivom „<i>Treba da znas</i>“ u više gradova na sjeveru Crne Gore u trajanju od 10 dana sa ciljem upoznavanja žena od rodno zasnovane diskriminacije na poslu. Press clipping od 17.05.2020.godine Dnevne novine „Dan“. Organizovano 6 info kampanja u 6 gradova i to: Berane, Andrijevica, Plav, Petnjica, Bijelo Polje i Rožaje. Odstupana Brosura pod nazivom „<i>Prava žena na poslu</i>“ u 4.000 primjeraka. Nevladina „IDENTITET“ - Dat doprinos diseminacijom postignutih rezultata nacionalne kampanje. - Uzeto učešće u kampanji.</p>	<p>pomenute aktivnosti 2020. god.</p>	<p>narednom periodu - Proširiti spektar učešća, tj. uključiti veći broj subjekata u kampanju. - Staviti akcenat na obrazovni sistem i obavezno poznavanja mehanizama zaštite od rodno zasnovane diskriminacije.</p>	
--	--	--	--	--	---	---	--

				<p>- Organizovani događaji kojima se afirmišu poruke kampanje.</p> <p>Centar za ženska prava - Od aprila 2020. godine, u sklopu EU projekta Unapređenje radnih prava žena, Centar za ženska prava na mjesečnom nivou sprovodi onlajn kampanju #DiskriminacijaNeRadi čiji je cilj upoznavanje javnosti sa vrstama diskriminacije na osnovu pola, s akcentom na diskriminaciju koja se doživljava na radnom mjestu. Statističke alatke dostupne plaćenim nalogima na društvenim mrežama pokazuju da je do novembra 2020. godine kampanju vidjelo preko 33,000 osoba. Kampanja se odvija u sklopu pomenutog projekta koji Centar za ženska prava sprovodi u saradnji sa Mrežom žena Kosova, kao nosiocem projekta, a finansira ga Evropska unija i Švedska međunarodna agencija za razvoj.</p> <p>Više o osmomartovskim aktivnostima, ovdje: https://womensrightscenter.org/8-mart-2020-mrs-fasizmu/</p>			
1.3.1.1 Sprovođen je medijske kampanje o eliminaciji rodni stereotipa i principima rodne ravnopravnosti		Tokom 2020. godine	Dizajnirano i odštampano 100 lifleta o eliminaciji rodni stereotipa i principima rodne ravnopravnosti	<p>U 2020. godini, Kancelarija UNDP-a u Crnoj Gori i Direkcija za rodnu ravnopravnost, pod pokroviteljstvom Vlade Austrije, objavili su Rodnu mapu, elektronsku platformu sa rodno zasnovanom statistikom; Rodna mapa kreirana je prva elektronska platforma, koja na inovativan način predstavlja položaj žena i muškaraca u crnogorskom društvu. Nudi brojne podatke i informacije, dokumenta istraživanja i izvještaje koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: https://vvy.rodnamapa.me/</p> <p>Konferencija za medije povodom predstavljanja web platforme “Rodna mapa u Crnoj Gori održana je 27.novembar 2020.</p> <p>NVO CEDEM – dizajnirala i odštampana liflete o eliminaciji rodni stereotipa i principima rodne ravnopravnosti koji su kontinuirano primovisani po društvenim mrežama CEDEM-a</p>	/	Sprovođi se što veći broj medijskih kampanja o eliminaciji rodni stereotipa i principa rodne ravnopravnosti	Donacija Austrijske agencije za razvoj

1.3.2. Prikupljanje podataka o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i njihovim ishodom	Odgovorne institucije shodno <i>Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja posebne evidencije o slučajevima prijavljene diskriminacije</i> u saradnji sa Zaštitnikom/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore	I kvartal 2019. god. I kvartal 2020. god.	- Godišnji izvještaj o slučajevima diskriminacije po osnovu pola i njihovim ishodom koji obuhvata broj prijavljenih i riješenih slučajeva.	<p>Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda Crne Gore do I kvartala tekuće godine objavljuje Izvještaj o radu za prethodnu godinu, koji sadrži podatke o slučajevima diskriminacije. Websajt Zaštitnika /ce ljudskih prava i sloboda- https://www.ombudsman.co.me/</p> <p>Vrhovni sud Crne Gore: Tokom izvještajnog perioda nije bilo pokrenutih postupaka po tužbi za utvrđivanje diskriminacije po osnovu pola.</p> <p>Viši sud za prekršaje Crne Gore: Viši sud za prekršaje Crne Gore svake godine u mjesecu januaru izrađuje zbirni godišnji izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti diskriminacije, pri čemu navedeni izvještaj sadrži podatke po polu, kao i ostale podatke u skladu sa Pravilnikom. Izvještaj se dostavlja Ombudsmanu, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i drugim subjektima.</p>	/	/	Planirano i realizovano kroz tekuće aktivnosti.
1.3.3. Sprovedeno istraživanje o primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u državnim	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska	IV kvartal 2019. god.	- Sprovedeno monitoring istraživanje o stepenu primjene zakona o rodnoj	<p>Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Treće istraživanje o primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u državnim organima i ustanovama sprovodi NVO SPES, uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava. Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore pružio je svu potrebnu podršku i saradnju tokom rada anketara/ki na terenu i prikupljanja informacija potrebnih za sprovođenje istraživanja.</p> <p>Isto još uvijek nije predstavljeno. U 2020. godini, u partnerstvu sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medije, Kancelarija UNDP-ija u Crnoj Gori je</p>	Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti	Formirati posebno tijelo na državnom i lokalnom nivou koje će kontinuirano pratiti sprovođenje Zakona o rodnoj	Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom Redovna

organima i ustanovama	prava, ministarstva i organima državne uprave, lokalne samouprave, organizacijama civilnog društva		ravnopravnosti. - Broj i lista državnih organa i institucija obuhvaćen istraživanjem. - Izrađene preporuke.	<p>uradila istraživanje o integrisanju principa rodne ravnopravnosti . u javnoj upravi.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova: -UP je uradila istraživanje o percepciji zaposlenih u UP o ženama u policiji. -UPrava policije je uradila istraživanje o percepciji građana o ženama u policiji. -Urađeno je u saradnji sa OEBSom istraživanje o stanju u oblasti rodne ravnopravnosti u UP sa datim preporukama za unapređenje stanja.</p> <p>NVO Centar kreativnih vještina Sprovedeno istraživanje o stepenu primjene zakona o rodnoj ravnopravnosti i objavljeni rezultati istog na sajtu www.cekrev.me Istrazivanje sprovedeno medju 500 ispitanika koji rade u državnim organima i ustanovama na sjveru Crne Gore Istraživanjem je obuhvaceno nekoliko državnih organa i ustanova na sjveru Crne Gore i to (Opština Berane, Opština Petnjica, Opština Rožaje, Opština Bijelo Polje, Opština Plav, Centar za kulturu Andrijevića, Centar za socijalni rad Berane, ZZZ Berane, Centar za kulturu Plav, Osnovni sud Rožaje i dr.</p>		ravnopravnosti. - Uključiti predstavnike obrazovanja u proces istraživanja implementacije Zakona o rodnoj ravnopravnosti u državnim organima i ustanovama. - Preporuke učiniti transparentnijima.	budžetska sredstva
1.3.4. Obuka svih nosilaca pravosudnih funkcija i advokata o primjeni međunarodnih i	Centar za edukaciju sudstva i tužilaštva, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u	2019 – 2020. god.	Organizovane minimum jedna obuka godišnje.	<p>Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu Sprovedene 4 obuke - 10. jul 2020. godine, Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u okviru Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. godinu organizovao je obuku na temu „Član 14 EKLJP – Zabrana diskriminacije”. Obuci je prisustvovalo šesnaest (16) učesnika (6 sudija, 2 državna tužioca, 7 savjetnika u sudovima i 1 savjetnik iz ODT Hercegovina).</p>	/	Kontinuirano nastaviti sa obukama	Budžet Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu

<p>nacionalno g zakonodav stva u vezi sa rodnom diskrimina cijom</p>	<p>saradnji sa Advokatsk om komorom, Zaštitniko m/com ljudskih prava i sloboda Crne Gore</p>			<p>- 15. i 16. septembar 2020. godine – Kolašin, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Centrom za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava, organizovao je seminar namjenjen savjetnicima u sudovima i državnim tužilaštvima, na temu „Uloga crnogorskog pravosuđa - rodna ravnopravnost i pravna zaštita žena žrtvi porodičnog nasilja“. Na seminaru je učestvovalo šest (6) savjetnika iz sudova i četiri (4) savjetnika iz državnih tužilaštva.</p> <p>- 19. oktobar 2020. godine, Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa AIRE Centrom iz Londona (Advice on Individual Rights in Europe) kroz projekat “Jačanje vladavine prava i podrška državnim institucijama u Crnog Gori” u okviru Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. godinu organizovao je onlajn obuku na temu: „Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja – Lanzarot konvencija“. Seminaru je prisustvovalo dvadest četiri (24) učesnika (15 sudija, 1 savjetnik u sudu, 8 državnih tužilaca). - 300 € troškovi naknada za nacionalne predavače</p> <p>- 12. novembar 2020. godine – Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) organizovala je onlajn seminar, tzv. vebinar, na temu „Raznolikost po pitanju zastupljenosti u pravosuđu, uključujući i pitanje rodne zastupljenosti u Jugoistočnoj Evropi“. Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, seminar je pohađalo 7 učesnika, i to 5 sudija i 2 državna tužioca.</p> <p>Centar za ženska prava je u saradnji sa Centrom za edukaciju sudstva i tužilaštva, u sklopu projekta „Unaprjeđenje sudske prakse u primjeni standarda Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici i Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) u Crnoj Gori“ koji finansira Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, organizovao obuku predstavnika pravosuđa na temu standarda CEDAW Konvencije.</p>			<p>u: 1.098,3 0 eur Podaci o utrošeni m finansijs kim sredstvi ma od strane drugih organiz atora nisu poznati Centru</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Predavači su bili : Prof. dr Vesna Ratković , bivša članica GREVIO , Maja Raičević , izvršna direktorica CŽP i autorka alternativnog CEDAW izvještaja, Siniša Bjeković, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore i Vanja Macanović, advokatica Autonomnog ženskog centra iz Beograda.</p> <p>CEDEM, uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava održao je dvodnevni seminar za savjetnike/ce iz sudstva i tužilaštva "Uloga crnogorsko pravosuđa – rodna ravnopravnost i pravna zaštita žena žrtve porodičnog nasilja" sa 19 učesnika/ca predstavnika/ca pravosudnih organa .</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

2. RODNO OSJETLJIVO VASPITANJE I OBRAZOVANJE

Strateški cilj: Uvođenje rodno osjetljivog obrazovanja na svim nivoima obrazovanja

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status rezultata	indikatora	Razlozi kašnjenja sprovođenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 2.1. U nastavi u osnovnim i srednjim školama prisutna je rodna komponenta.								
<i>Indikator (pokazatelj) efekta: Procenat nastavnika/ca koji primjenjuju ciljeve iz međupredmetne oblasti rodne ravnopravnosti za osnovne i srednje škole.</i>								

<p>2.1.1. Izrada i objavljivanje priručnika pod nazivom: „Vodič za Nastavnike/nastavnice kroz međupredmetnu oblast - rodna ravnopravnost, za osnovnu i srednje škole“ (Kurikulum za međupredmetne teme (za osnovnu i srednje škole) urađen je i dostupan na sajtu Zavoda za školstvo: https://bit.ly/2MXLkPW i https://bit.ly/2tpuH77) vodič za nastavnike se koristi kao i kurikulum za međupredmetne teme. Ovo je održiva mjera</p>	<p>Zavod za školstvo u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, organizacijama civilnog društva</p>	<p>2019. god. 2020. godine</p>	<p>- Izrađen priručnik. - Broj distribuiranih kopija. - Broj škola u kojima se priručnik koristi. Zavoda za školstvo: https://bit.ly/2MXLkPW i https://bit.ly/2tpuH77</p>	<p>Zavod za školstvo: Vodič za nastavnike se koristi kao i kurikulum za međupredmetne teme. Ovo je održiva mjera.</p>	<p>/</p>	<p>/</p>	<p>Redovna budžetska sredstva</p>
<p>2.1.2. Obuka za sprovođenje međupredmetnog programa o rodnoj ravnopravnosti u osnovnim i srednjim školama Zbog radnog, interaktivnog karaktera obuka, one ove godine</p>	<p>Zavod za školstvo u saradnji sa Ministarstvom prosvjete, organizacijama civilnog društva</p>	<p>2020. god.</p>	<p>-Broj organizovanih obuka. - Broj obučeni nastavnika/ca . - Broj škola u kojima se</p>	<p>Zavod za školstvo: Zbog radnog, interaktivnog karaktera obuka, one ove godine nijesu održane, zbog pandemije izazvane COVID19.</p>	<p>/</p>	<p>/</p>	<p>/</p>

nijesu održane, zbog pandemije izazvane COVIDOM 19			program sprovodi.				
Cilj 2.2. Povećan nivo znanja zaposlenih u obrazovnom sistemu o rodnoj ravnopravnosti.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Minimum 25% ustanova na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja u Crnoj Gori uključeno u program obuke i po 1 njihov predstavnik/ca povećao/la nivo znanja u oblasti rodne ravnopravnosti.							
2.2.1. Sprovođenje programa stručnog usavršavanja iz područja rodne ravnopravnosti za vaspitno-obrazovni kadar na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, saglasno Preporuci Savjeta Evrope CM(2007)13 Zbog radnog, interaktivnog karaktera obuka, one ove godine nijesu održane, zbog pandemije izazvane COVIDOM 19	Ministarstvo prosvjete, Zavod za školstvo, Vaspitno-obrazovne ustanove u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Centrom za stručno obrazovanje, organizacijama civilnog društva	2019. god. 2020. god.	- Organizovane minimum 2 obuke godišnje – po jedna za svaku od ciljnih grupa (za nastavni kadar na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja). - Obučeno minimum 50 predstavnika/ca vaspitno-obrazovnog kadra na godišnjem	Zavod za školstvo: Zbog radnog, interaktivnog karaktera obuka, one ove godine nijesu održane, zbog pandemije izazvane COVID19.	/	/	/

			nivou.				
Cilj 2.3. Postignut rodni balans u izboru profesija u srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama.							
<i>Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan procenat dječaka i djevojčica (momaka i djevojaka) koji se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni.</i>							
2.3.1. Promocija STEM obrazovanje (nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematiku) i obilježavanje Međunarodnog dana žena i devojaka u nauci i - Međunarodnog dana djevojčica u ICT-u	Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo javne uprave u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), organizacijama civilnog društva	Jednom godišnje: - Međunarodni dana žena i devojaka u nauci: 11. februar -Međunarodni dan djevojčica u ICT-u: 25.april	- Broj institucija uključenih u događaj. - Broj i vrsta dešavanja organizovanih na teritoriji Crne Gore. Broj i vrsta događaja organizovanih u sklopu	Zavod za školstvo: Aktivnosti su realizovane onlajn Konferencija za upis u srednje škole, održana je 16. 6. 2020. godine i objavljena na sajtu Ministarstva prosvjete. Školama je upućena inicijativa da organizuju po jedan školski čas, posvećen ovoj temi. Ministarstvo nauke obilježava u kontinuitetu Međunarodni dana žena i devojaka u nauci: 11. februar Međunarodni dan djevojčica u ICT-u: 25.april postali dio kalendara aktivnosti NVO „ IDENTITET “Usvajanje Međunarodnog dana žena i devojaka u nauci i Međunarodnog dana	2020. god.	Povećana transparentnost događaja i veća zastupljenost u srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama.	Redovna budžetska sredstva

				djevočica u ICT-u kao dio obaveze NVO Identitet za obilježavanje u kontekstu doprinosa rodnom balansu u CG. -Međunarodni dana žena i devojaka u nauci: 11. februar Međunarodni dan djevočica u ICT-u: 25.april postali dio kalendara aktivnosti.			
2.3.2. Sprovedenje godišnje kampanje za podsticanje mladih da se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni. Aktivnost nije realizovana, zbog situacije sa pandemijom	Ministarstvo prosvjete, Centar za stručno obrazovanje, vaspitno - obrazovne ustanove, univerziteti u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), NVO	Jednom godišnje	- Sprovedena minimum jedna kampanja na nacionalnom nivou. - Broj i vrsta događaja organizovanih u sklopu kampanje.	Zavod za školstvo: Aktivnost nije realizovana, zbog situacije sa pandemijom. NVO „ IDENTITET “ - Doprinos projektom „ Korak dalje “, uticajem na darovite učenike da se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni. - Objavljivanje priručnika za nastavnike.	2020. god.	- Povećanje broja i kvaliteta kampanja za podsticanje mladih da se obrazuju za profesije u kojima nijesu tradicionalno zastupljeni.	Redovna budžetska sredstva i sredstva planirana projektom
Cilj 2.4. Unaprijeđena rodna ravnopravnost u visokoškolskim ustanovama.							

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Povećan nivo znanja zaposlenih u visokoškolskom obrazovanju o rodnoj ravnopravnosti.

- Rodna komponenta integrisana u realizaciji programa visokoškolskog obrazovanja.

2.4.1. Organizovati obuku o rodnoj ravnopravnosti za zaposlene u visokoškolskim ustanovama Obuke su djelimično realizovane, zbog pandemije	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) i Univerzitet Crne Gore i privatni univerziteti u saradnji sa organizacijama civilnog društva	2020. god.	- Najmanje jedna obuka za minimum 25 zaposlenih u visokoškolskim ustanovama. - Broj ustanova visokog obrazovanja obuhvaćenih obukama.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava U junu 2020. godine za nastavnike/ce je organizovana radionica na temu: Poštovanje rodne ravnopravnosti kao instrumenta veće bezbjednosti u obrazovanju, za 20 učesnika/ca. Zavod za školstvo: Aktivnost nije realizovana, zbog situacije sa pandemijom. Sigurna ženska kuća 28 studenata/kinja fakulteta Likovnih umjetnosti I jedan profesor učestvovalo je na treningu o rodnim stereotipima koji je organizovala Sigurna ženska kuća u okviru projekta "Umjetnost je ženskog roda".	/	/	Redovna budžetska sredstva
2.4.2. Uraditi analizu o primjeni rodno senzitivnog jezika u	Ministarstvo prosvjete,	2020.god.	- Sprovedena i publikovana analiza.	Zavod za školstvo:	/	Uraditi analizu do 2022.godine	/

<p>službenim evidencijama u ustanovama visokog obrazovanja (diplome, certifikati, uvjerenja, potvrde i sl.) U službenim evidencijama, koristi se rodno senzitivni jezik.</p>	<p>ustanove visokog obrazovanja u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), organizacijama civilnog društva</p>		<p>- Broj ustanova visokog obrazovanja obuhvaćenih analizom.</p>	<p>U službenim evidencijama, koristi se rodno senzitivni jezik. Nije urađena analiza</p>			
<p>2.4.3. Uvođenje rodnih studija odnosno studijskog programa: Rodna ravnopravnost na Univerzitetu Crne Gore Nije realizovano</p>	<p>Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i Univerzitet Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom prosvjete</p>	<p>2020.god.</p>	<p>- Potpisan Memorandum - Kreiran kurikulum - Uvedene rodne studije na Univerzitetu Crne Gore. - Broj studenata/tki nja rodni studija.</p>	<p>Zavod za školstvo: Nije realizovana aktivnost. Sigurna ženska kuća je sa Fakultetom političkih nauka, Univerziteta Crne Gore, smjer socijalna politika i socijalni rad potpisala ugovor o izvođenju praktične nastave u okviru obaveznog predmeta na pomenutom smjeru. U toku 2020. godine praktičnu nastavu, sa posebnim osvrtom na razumijevanje rodni uloga, u Sigurnoj ženskoj kući je prošlo 12 studentkinja .</p>			

3. RODNA RAVNOPRAVNOST U EKONOMIJI

Strateški cilj: Povećati zaposlenost žena i ukloniti sve oblike diskriminacije žena na tržištu rada

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovedenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 3.1. Povećana zapošljivost žena, posebno teže zapošljivih kategorija.							
<i>Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan broj zaposlenih žena, posebno procenat teže zapošljivih kategorija.</i>							
3.1.1. Sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja (posebno teže zapošljivih kategorija žena,	Zavod za zapošljavanje, Ministarstvo rada i socijalnog staranja,	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj i vrsta sprovedenih mjera aktivne politike zapošljavanja.	Zavod za zapošljavanje, Ministarstvo rada i socijalnog staranja: <u>Programi javnog rada - Razlika između opredijeljenih i utrošenih</u>	/	Nastaviti sa aktivnostima	Zavod za zapošljavanje, Ministarstvo rada i

pripadnica populacije, OSI)	RE	Ministarstvo finansija u saradnji sa lokalnim upravama, Medijima Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava	- Broj lica prema polu uključenih u mjere aktivne politike zapošljavanja	<p>sredstava u iznosu od 3.038,14 € je iz razloga što je 1 izvođač program realizovao sa 1 učesnikom manje od planiranog, kao i zbog osipanja i zamjene kandidata tokom realizacije programa.</p> <p>Projekat »Neka bude čisto« - Razlika između opredijeljenih i utrošenih sredstava u iznosu od 2.830€ je iz razloga što je program realizovan za manji broj učesnika od planiranog.</p> <p><u>Program osposobljavanja za samostalan rad</u> - Razlika između opredijeljenih i očekivanih utrošenih sredstava u iznosu od 48.044,04 € je iz razloga što četiri izvođača nisu realizovala program, kao i zbog osipanja kandidata tokom realizacije programa.</p> <p><u>Program osposobljavanja za rad kod poslodavca</u> Razlika između opredijeljenih i očekivanih utrošenih sredstava u iznosu od 3.490,36€ je iz razloga što 1 izvođač nije realizovao program, kao i zbog osipanja</p>			<p>socijalnog staranja: Programom rada Zavoda za 2020. sredstva za realizaciju javnih radova iznosila su 760.000 €. Za ovaj program će se utrošiti 756.567,25 € .. Do 4.12.2020. isplaćeno je 755.111,37 €, od 5.12.2020 do 31.12.2020. 727,94€. 727,94€ realizuju se početkom 2021.</p> <p>Planirana sredstva za “Neka bude čisto” iznosila su 51.000€.</p>
-----------------------------	----	---	--	---	--	--	---

				<p>i zamjene kandidata tokom realizacije programa.</p> <p>NVO CEDEM Sprovedene informativne radionice za nezaposlena, a posebno neregistrovana RE lica na ZZZCG u Herceg Novom, Nikšiću i Beranama</p> <p>- Izrada analize „Vodič o poslovanju u duhu nediskriminacije“ – zaštita od diskriminacije u zapošljavanju RE populacije</p>			<p>Do 4.12.2020. isplaćeno je 48.170,00€, a od 5.12.-31.12.2020. nije bilo isplate, jer je program u potpunosti realizovan i isfinansiran .</p> <p>Planirani iznos sredstava za Program osposobljavanja za samostalan rad je bio 546.000€.</p> <p>Do 4.12.2020. isplaćeno je 390.513,43 €, a u periodu 5.12.2020-31.12.2020. 4.979,80 €. 102.417,73 € će se</p>
--	--	--	--	---	--	--	--

			<p>-52 lica koja dolaze iz RE zajednice informisana o procesu prijavljivanja i usavršavanja i mogućnostima zapošljavanja u okviru ZZZCG</p>	<p>dostupno na: https://www.cedem.me/publikacije/studije-i-javne-politike/send/69-studije-i-javne-politike/1978-vodic-o-poslovanju-u-duhu-nediskriminacije</p>		<p>isfinansirati u 2021., jer projekat traje do aprila mjeseca 2021. što znači da bi trebalo da se ukupno utroši 497.910,96 €.</p> <p>Planirani iznos sredstava za Program osposobljavanja za rad kod poslodavca je bio 273.000€. Do 4.12.2020. isplaćeno je 250.597,10 €, €, a od 05.12.2020 - 31.12.2020. 8.298,51 €. Sredstva u vrijednosti</p>
--	--	--	---	---	--	---

			<p>Urađena detaljna analiza opštih propisa koji se odnose na zaštitu od diskriminacije u Crnoj Gori, u vezi sa radom</p> <p>-5 preporuka i mjera za uključivanje RE populacije na tržište rada</p>			<p>od 10.591,53 € će se realizovati početkom 2021.</p> <p>Planirana sredstva za Projekat "Stop sivoj ekonomiji" su 750.000 €. Do 4.12.2020. isplaćeno je 486.238,48 €, a od 05.12.2020 do 31.12.2020. iznos od 105.055,22 €. Preostali iznos, u vrijednosti od 158.706,30 realizovaće se u 2021.</p> <p>Utrošena sredstva:</p>
--	--	--	--	--	--	---

							2.118,40 € Utrošena sredstva: 2.342,50 €
3.1.2. Promocija i kreiranje podsticajnih mjera za prelazak tržišnih učesnika iz neformalnih (rad na crno i siva ekonomija) u formalne tokove (registrovani privredni subjekti)	Ministarstvo finansija, Poreska uprava u saradnji sa Ministarstvom ekonomije, Unijom Poslodavaca, Privrednom komorom, Asocijacijom poslonih žena i druge poslovne asocijacije i udruženja poslodavaca	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj uvedenih novih podsticajnih mjera - Broj registrovanih privrednih subjekata.		/	/	/
3.1.3. Suzbijanje rada „na crno“ uz rodno osjetljivu statistiku	Uprava za inspeksijske poslove – inspekcija rada u saradnji sa Ministarstvom	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj zaposlenih po nalogu inspekcije rada.	Uprava za inspeksijske poslove: U izvještajnoj godini zatečeno je 483 lica u nezakonitom radu (70 žena i 413 muškaraca) i	/	Sprovoditi neophodne mjere kako bi se spriječio „na crno“ uz rodno	Redovna budžetska sredstva

	finansija – Poreskom upravom, Ministarstvom unutrašnjih poslova – Uprava policije			<p>to: 146 crnogorska državljanina (55 žena i 91 muškaraca) i 337 stranaca (15 žene i 322 muškarca). Nakon preduzetih mjera od strane Inspekcije rada njih 144 (64 žene i 80 muškaraca) od kojih: 115 crnogorskih državljana (61 žena i 54 muškaraca) i 29 stranca (3 žene i 26 muškaraca) zasnovali su radni odnos u skladu sa Zakonom o radu i Zakonom o strancima. Osim zapošljavanja Inspekcija rada je kontrolisala i rad na crno u segmentu neplaćenog rada formalno zaposlenih (prekovremeni rad, rad u vrijeme državnih i vjerskih praznika, noćni rad), čemu je doprinio i značajan broj inicijativa podnijetih od strane zaposlenih, sindikata i nevladinog sektora. U okviru svojih redovnih aktivnosti Inspekcija rada je tokom izvještajne godine, evidentirala samo 3 slučaja radnog angažovanja djece u neformalnom radu (obzirom da nije bilo ljetnje turističke sezone kada se evidentira</p>	osetljivu statistiku	
--	---	--	--	--	-------------------------	--

				veći broj radno angažovane djece).			
Cilj 3.2. Podsticati žensko preduzetništvo i samozapošljavanje							
<i>Indikator (pokazatelj) efekta: Unaprijeđen pravni okvir i obezbijeđene posebne mjere podrške za razvoj preduzetništva i samozapošljavanja žena na nacionalnom i lokalnom nivou.</i>							
3.2.1. Sprovođenje istraživanja o ženama preduzeticama u Crnoj Gori	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, Asociacijom poslovnih žena CG	I kvartal 2020. god.	- Urađeni prezentovan izvještaj - Broj i regionalna zastupljenost preduzetnica.	Ministarstvo ekonomije je za potrebe izrade polaznog dokumenta Strategija razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2021-2024. uradilo istraživanje među institucijama/organizacijama koje podstiču žensko preduzetništvo. Izvještaj i upitnik su sastavni dio Strategije koja će biti usvojena tokom 2021.godine.		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva
3.2.2. Kreiranje godišnjih izvještaja o broju žena na direktorskim i menažerskim pozicijama i u upravnim odborima privatnih i javnih preduzeća.	Ministarstvo ekonomije, jedinice lokalne samouprave, MONSTAT u saradnji sa Zavodom za statistiku, Asociacijom poslovnih žena	Jednom godišnje 2019 - 2020. god.	- Izrađen izvještaj na godišnjem nivou. - Broj i % žena na pozicijama odlučivanja i u upravnim odborima firmi.	Ministarstvo ekonomije je za potrebe izrade polaznog dokumenta Strategija razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori 2021-2024. uradilo istraživanje među institucijama/organizacijama koje podstiču žensko preduzetništvo. Izvještaj i upitnik su sastavni dio		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

	CG i drugim sličnim udruženjima, Unijom poslodavaca, Privrednom komorom, Poreskom upravom, Zavodom za zapošljavanje			Strategije koja će biti usvojena tokom 2021.godine			
3.2.3. Kreiranje i sprovođenje povoljnih kreditnih linija i dodjela bespovratnih sredstava za razvoj ženskog biznisa	Ministarstvo ekonomije, Zavod za zapošljavanje Investiciono razvojni fond (IRF) u saradnji sa Unijom poslodavaca, Asocijacija poslovnih žena CG i organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019 - 2020. god.	<p>- Broj uspostavljenih kreditnih linija.</p> <p>- Broj odobrenih kredita za žene u okviru postojećih kreditnih linija pod povoljnijim uslovima.</p> <p>- Broj bespovratnih sredstava (grantova) dodijeljenih za razvoj ženskog biznisa.</p>	<p>Zavod za zapošljavanje, Ministarstvo rada i socijalnog staranja: 6 kredita za 6 nezaposlenih lica je u fazi realizacije i prenešene su obaveze u 2021.godinu, ukupne vrijednosti 30.000,00€</p> <p>Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja: Programom razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Crne Gore u okviru IPARD II 2014-2020 (IPARD II program), u okviru Mjere 1 – Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava, prilikom rangiranja projekata za investicije na gazdinstvima u kojima su</p>		Nastaviti sa aktivnostima	<p>Zavod za zapošljavanje, Ministarstvo rada i socijalnog staranja: Raspoloživa sredstva za realizaciju ovog programa, za 2020. godinu, iznosila su 100.000€</p> <p>Opština Kotor: Na inicijativu</p>

				<p>žene nosioci gazdinstva dobijaju 15 bodova. Do sada su objavljena dva javna poziva u okviru ove mjere dok se objava trćeg javnog poziva oćekuje u III kvartalu ove godine.</p> <p>Sa sprovoćdenjem IPARD II programa otpoćeto je u 2018. godini. Podrška razvoju ženskog preduzetništva u cilju postizanja ravnopravnijeg i ekonomski nezavisnijeg poloŹaja u društvu oćgleda se u mogućnosti dobijanja bespovratne podrške u visini od 60% ukupne vrijednosti stvarno nastalih troškova, ukoliko je aplikantkinja mlaća od 40 godina 65%, dok za gazninstva koja se nalazi u planinskom području iznad 600 metara nadmorske visine 70 % podrške od ukupno prihvatljivih troškova. U okviru prvog Javnog poziva za Mjeru 1 – Investicije u fizićki kapital poljoprivrednih gazdinstava pristiglo je 389 zahtjeva za</p>			<p>Komisije i Sekretarijat a, planirani budŹet od 15.000,00 uvećan je za 10.800,00 eura, pa je tako dodijeljeno ukupno 25.800,00 eura bespovratne finansijske podrške.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>dodjelu podrške za projekte, u okviru pomenutog broja zahtjeva 25 projekata čiji je nosilac gazdinstva žena, odnosno 6,42 % u odnosu na ukupan broj pristiglih zahtjeva. Nakon sprovedene administrativne i trenske kontrole ugovoreno je ukupno 14 projekata čiji su nosioci žene, odnosno 5,71 % u odnosu na ukupan broj ugovorenih projekata koji iznosi 245. Ukupan iznos odobrenih sredstava za navedenih 14 projekata iznosi 489,423.98 EUR (sa PDV-om) odnosno 404,482.63 EUR (bez PDV-a) dok je ukupna bespovratna pomoć za projekte iznosili 278,428.60 EUR. Procentualni odnos odobrenih sredstva u odnosu na cjelokupan iznos odobrenih projekata čiji su nosioci žene iznosi 3,70%. Od 14 odobrenih projekata 7 žena je realizovalo svoju investiciju, što je 50% od ukupno odobrenih</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>sredstva/projekata, I ukupna vrijednost isplaćenih sredstava iznosi 230,795.48 EUR (sa PDV), 186,190.48 (bez PDV) dok iznos podrške iznosi 127,988.92 eura.</p> <p>Osim žena koje su podnijele zahtjev u svojstvu fizičkih lica postoji i određeni broj koji se nalazi na upravljačkim pozicijama u okviru pravnih lica. Odobreno je 5 projekata pravnim licima na čijem čelu su žene sa ukupnom vrijednošću investicija od 1,985,052.25 EUR (sa PDV-om) I 1,640,539.88 EUR (bez PDV-a) dok ukupna podrška iznosi 1,071,682.16 EUR.</p> <p>Drugi javni Poziv za Mjeru 1 raspisan je u I kvartalu 2020. Godine sa produženim rokom trajanja, zbog novonastale epidemiološke situacije sa korona virusom, bio je otvoren do polovine III kvartala. Ukupno je pristiglo 180 zahtjeva za dodjelu podrške od kojih je 23 zahtjeva čiji je podnosilac</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>žena odnosno 12,77 %. Osim žena koje su podnijele zahtjev u svojstvu fizičkih lica postoji i određeni broj koji se nalazi na upravljačkim pozicijama u okviru pravnih lica. Pristiglo je 8 zahtjeva za dodjelu podrške od strane pravnih lica čiji je izvršni director žena. Do kraja 2020. godine ugovoren je 61 korisnik od kojih je 9 žena odnosno 14,75% od ukupno od trenutno ugovorenih aplikacija. Za ostale aplikacije je u toku administrativna i terenska kontrola i očekuje se okončanje poziva početkom III kvartala 2021. godine. Ukupna vrijednost ugovorenih aplikacija čiji su nosoci žene iznosi 333,967.70 EUR (sa PDV-om) 276,006.37 EUR (bez PDV-a) dok ukupna podrška iznosi 192,533.28 EUR (bez PDV-a), u procentualnom odnosu 8,1% od trenutno ukupno ugovorenih sredstava.</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>U okviru drugog javnog poziva za Mjeru 3 – pristiglo je ukupno 52 Zahtjev za dodjelu podrške dok je u okviru njih 13 Zahtjeva čiji je izvršni direktor žena, odnosno 25% od ukupnog broja podnijetih zahtjeva. Odobreno je 6 zahtjeva pravnih lica na čijem čelu su žena sa ukupnom vrijednošću investicije od 3,150,947.65 EUR (sa PDV-om) i 2,604,088.97 EUR (bez PDV-a) dok ukupna podrška iznosi 1,302,044.52 EUR. Mjera 3 je namijenjena za prva lica, odnosno mala, mikro i srednja preduzeća sa izuzetkom velikih ukoliko Uredbom ne ispunjavaju propisane uslove i sa ciljem unapređenja proizvodnje i usaglašavanja sa EU standardima.</p> <p>Investiciono-razvojni fond Crne Gore: IRF CG ima 3 namjenske kreditne linije kao podrška ženama u biznisu. Takođe svi</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>ostali programi podrške su na raspolaganju ženama u biznisu zavisno od namjene projekta. Tokom 2020 po osnovu namjenskih programa podrške za žene odobreno je 23 plasman u vrijednosti od 0,8 mil EUR. Po osnovu ostalih programa podrške koji se odnose na preduzeća u kojima su žene vlasnice ali i kada su preduzetnice ili angažovane po osnovu poljoprivredne djelatnosti odobreno je 166 plasmana u vrijednosti od 11 mil EUR.</p> <p>Po osnovu namjenskih kreditnih linija za žene u biznisu odobreno je 23 plasmana u iznosu od 794.500 EUR.</p> <p>Po osnovu namjenskih programa podrške za prevazilaženje negativnih posledica pandemije u okviru 3 paketa mjera, za preduzeća u kojima su vlasnice žene, odobreno je 89 plasmana u vrijednosti od 2.237.659 EUR.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Po osnovu ostalih programa podrške koji se odnose na preduzeća u kojima su žene vlasnice ali i kada su preduzetnice ili angažovane po osnovu poljoprivredne djelatnosti odobreno je 77 plasmana u vrijednosti od 8.687.128 EUR</p> <p>Tako da je ukupno odobreno 189 plasmana u vrijednosti od 11.719.287 EUR.</p> <p>Program podrške likvidnosti privrednicima za ublažavanje posljedica izazvanih korona virusom – 739.436. Broj plasmana 73. Program podrške Program podrške održavanja likvidnosti medija za ublažavanje posljedica izazvanih pandemijom korona virusom 2020.godine-15.665e.Broj plasmana 2. Program- Easi – Podrške poloprivredi i ribarstvu radi ublažavanja posljedica pandemije izazvane korona virusom. Iznos 136.558. Broj plasmana 11. Program finansiranja trajnih obrtnih sredstava za</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>sektor turizma. Iznos 1.346.000. Broj plasmana 3.</p> <p>Opština Kotor:</p> <p>Na Javni poziv za podršku ženskom preduzetništvu stigla je 21 aplikacija/biznis plana, od koji je na osnovu rangiranja biznis planova, podržano 16. Od podržanih 16 biznis planova, 5 se odnosilo na započinjanje biznisa, a 11 na unaprjeđenje poslovanja.</p>			
				<p>Opština Podgorica</p> <p>Sekretarijat za preduzetništvo sproveo je konkurs za unaprjeđenje ženskog preduzetništva, kojim su opredijeljena bespovratnih novčana sredstva u iznosu Sekretarijat za preduzetništvo sproveo je konkurs za unaprjeđenje ženskog preduzetništva, kojim su opredijeljena bespovratnih novčana sredstva u iznosu od 40.000 eura. Ovo pravo na konkursu su ostvarile 22 preduzetnice sa prebivalištem na teritoriji Glavnog grada. Uvidom u izvještaj iz CKE, utvrđeno je</p>			

				<p>da je ukupan broj lokalnih funkcionera, lokalnih službenika i namještenika na dan 19.01.2021.godine – 6 lokalnih funkcionera i 704 lokalna službenika i namještenika. Polna struktura (lokalni funkcioneri, lokalni službenici i namještenici) je sljedeća: broj zaposlenih žena je 351 a muškaraca 359. U organima uprave i službama Glavnog grada u visoko rukovodnim i ekspertske rukovodnim kategorijama na dan 19.01.2021.godine zaposleno je(visoko-rukovodni kadar): 20 žena i 30 muškaraca. Ekspertske rukovodni kadar pokrivaju u opštini Podgorica 26 žena i 30 muškaraca. Skupštinu Glavnog grada čini 61 odbornik. Od ovog broja odbornica je 23(37,7%) , a odbornika 38 (62,29%).</p>			
3.2.4. Uvođenje poreskih olakšica za samozaposlene žene, žene preduzetnice i žene zaposlene u poljoprivredi	Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i	2020. godina	-Vrsta i broj poreskih olakšica za samozaposlene žene, žene preduzetnice i žene zaposlene u poljoprivredi.				

	manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), organizacijama civilnog društva		- Broj žena koje koristi ove olakšice.				
3.2.5. Sprovoditi programe obuke i seminare za žene koje otpočinju privatni biznis ili su vlasnice MSP, uz posebne obuke za žene iz teže zapošljivih kategorija, realizovane obuke za žene za plastičnu proizvodnju	Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo finansija, Privredna komora, Unija poslodavaca u saradnji sa Asociacijom poslovnih žena CG i drugim sličnim udruženjima, organizacijama civilnog društva, NVO „Euro most“	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj sprovedenih programa obuke. - Broj žena obuhvaćenih programima. - Broj žena iz teže zapošljivih kategorija koje su obuhvaćene obukom. -NVO „Euro most“ - Sprovedene dvije obuke. 12 žena učestvovalo na obuke 12 žena iz teže zapošljivih kategorija su obuhvaćene obukom	UNDP / CEED Consulting i Institut za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER): - Broj sprovedenih programa obuke - 4 teme: Online ekonomija; Online vođenje biznisa; Webplatforme za razvoj biznisa 1; Webplatforme za razvoj biznisa 2. Svaka obuka trajala je po dva dana, peko zoom aplikacije - Broj žena obuhvaćenih programima - Online ekonomija - 33 preduzetnice; Online vođenje biznisa - 29 preduzetnica; Web platforme za vođenje biznisa 1 - 28 preduzetnica; Web platforme za vođenje biznisa 2 - 20 preduzetnica		- Povećanje broja obuka i seminara za žene iz teže zapošljivih kategorija. - Osnivanje agencije za pisanje biznis planova kao besplatnih usluga za nezaposlene žene.	UNDP / CEED Consulting i Institut za preduzetništvo i ekonomski razvoj (IPER): Budžet: 8.212 eur NVO“ Euro most “ Utrošena sredstva, koja su odobrena i planirana kroz budžet projekta za ove aktivnosti

				<p>13 preduzetnica je prošlo kroz proces konsultacija sa trenerima nakon održanih treninga.</p> <p>NVO „ Euro most “ 12 žena prošlo obuku 3 predavača realizovala obuku</p> <p>NVO“ IDENTITET“ - Sprovedene 3 obuke u okviru projekta u kome je NVO Identitet imala partnersku ulogu. - U BP, Mojkovcu i Petnjici obučeno 90 osoba, među kojim je većina bila iz kategorije teže zapošljivih</p>	2020. god.		
--	--	--	--	--	------------	--	--

							Donacija
3.2.6. Organizovanje konferencija, sastanaka za žene preduzetnice i promocija ženskog preduzetništva i aktivnosti udruženja koja okupljaju žene preduzetnice kao i žena u zanatstvu i poljoprivredi.	Ministarstva ekonomije, Privredna komora, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja u saradnji sa lokalnim samoupravama, Unijom poslodavaca, Asocijacijom poslovnih žena CG, Udruženjem preduzetnica Crne Gore i drugim sličnim udruženjima, organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj konferencija, sastanaka za razmjenu iskustava i promociju dobrih praksi na polju razvoja ženskog preduzetništva -Broj promotivnih aktivnosti udruženja poslovnih udruženja žena i poslodavačkih organizacija. - Broj preduzetnica uključenih u ove aktivnosti.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Privredna komora Crne Gore organizovali su II Koordinacioni sastanak sjednice Koordinacionog odbora za žensko preduzetništvo, koja je održana online 02. decembra 2020. godine. Opština Kotor: Promocija ženskog preduzetništva je vršena kroz promociju Javnog poziva za raspodjelu sredstava za podršku ženskom preduzetništvu, info dana održanog 25.05.2020, objavama u lokalnim medijima, svečanim potpisivanjem ugovora sa preduzeticama čiji su biznis planovi podržani. Opština Petnjica:	Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti	Pokrenuti inicijativu na državnom i lokalnom nivou da se svake godine biraju najbolje žene preduzetnice koje treba više i vidljivije predstavljati kroz medije i druga sredstva informisanja.	Redovna budžetska sredstva Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom. Opština Žabljak: Radionica finansirana preko IFAD projekta.

				<p>- Promocija žena u poljoprivredi. -Nagrađena najbolja poljoprivrednica u opštini Petnjica u 2020. godini.</p> <p>Opština Tuzi: Održana panel diskusija pod motom „Uspješne žene u regiji”, gdje su učesnice imale mogućnost diskusije ali i da predstave aktuelni položaj žena u društvenom i političkom životu.</p> <p>Opština Žabljak: Imali smo jednu radionicu- Informativna radionica na temu „ Osnaživanje žena u poljoprivredi”, održana je 08.07.2020. u prostorijama Agrobiznisa, od strane Bojane Perunović koja je predstvanica IFAD projekta. Istorj je prisustvovalo 5 poljoprivrednica, koje su ovom prilikom upoznate sa aktivnostima projekta koje</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>se tiču osnaživanja žena u poljoprivredi i motivisanja istih da preuzmu liderske uloge u društvu.</p> <p>Centar kreativnih vještina Promocija ženskog preduzetništva kroz obilježavanje Međunarodnog dana žena preduzetnica gdje su se razmijenjivala iskustva u vezi ženskog preduzetništva</p> <p>Na sastanku je bilo prisutno oko desetak žena preduzetnica sa sjevera Crne Gore i njima su na kraju sastanka urucene skromne nagrade i priznanja.</p> <p>NVO „ IDENTITET “</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osnovano 10 udruženja žena. - Udruženjima napisano 10 kvalitetnih projektnih predloga kao potencijalnim aplikatnima na lokalnim i nacionalnim konkursima. - Dat doprinos po principu kontinuiteta i održivosti aktivnosti Savjetovanje i osnaživanje nezaposlenih žena. 			
--	--	--	--	--	--	--	--

					2020. god.	<p>Povećanje broja konferencija, sastanaka za razmjenu iskustava i promociju dobrih praksi na polju razvoja ženskog preduzetništva.</p> <p>- Povećanje broja promotivnih aktivnosti udruženja poslovnih udruženja žena i</p>	Redovna budžetska sredstva
--	--	--	--	--	------------	--	----------------------------

						poslodavačkih organizacija.	
Cilj 3.3. Osnaživanje lokalnih institucija i ženskih kapaciteta da se omogući i podstakne ulazak u preduzetništvo.							
<i>Indikator (pokazatelj) efekta: Angažovane lokalne službe podrške i uspostavljena saradnja sa finansijskim institucijama kao kredibilnim klijentima finansijskih institucija.</i>							
3.3.1. Mentorska podrška preduzetnicama – mentorske šeme i izrada prilagođenog programa za učesnike/ce u mentorskim šemama	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), UNDP u saradnji sa nacionalnim i lokalnim partnerima u oblasti ekonomije (jedinicama lokalne samouprave, Zavodom za zapošljavanje, Unijom poslodavaca, Privrednom komorom, Asocijacijom poslovnih žena CG, Udruženjem preduzetnica	2019. god.	- Izrađen prilagođen program za učesnike/ce u mentorskim šemama. - Broj angažovanih mentora/ki. -Broj korisnica mentorske šeme.	Mjera realizovana 2019. godine			

	Crne Gore i drugim sličnim udruženjima)						
3.3.2. Umrežavanje sa poslovnim udruženjima	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), UNDP, Privredna komora u saradnji sa nacionalnim i lokalnim partnerima u oblasti ekonomije (jedinicama lokalne samouprave, Zavodom za zapošljavanje, Unijom poslodavaca, Asocijacijom poslovnih žena CG, Udruženjem preduzetnica Crne Gore i	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj i vrsta zajedničkih aktivnosti, ostvarenih partnerstava ili mreža.				

	drugim sličnim udruženjima)						
3.3.3. Donošenje akata od strane lokalnih samouprava po pitanju uvođenja rodne ravnopravnosti na svim nivoima i osnaživanje ženskog preduzetništva	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), UNDP u saradnji sa nacionalnim i lokalnim partnerima u oblasti ekonomije (jedinicama lokalne samouprave, Zavodom za zapošljavanje, Unijom poslodavaca, Privrednom komorom, Asocijacijom poslovnih žena CG, Udruženjem preduzetnica Crne Gore i drugim sličnim udruženjima)	2019 – 2020. god.	- Doneseni akti - Urađena procjena i plan za djelovanje. Napomena: urađeno za Niksic, Podgoricu, Herceg Novi, a nastavlja se sa Danilovgradom i ostalim opštinama u kojima je Ženska politička mreža obezbijedila budžetska sredstva za žensko preduzetništvo	Opština Kotor: Krajem jula mjeseca na sjednici Skupštine Opštine Kotor usvojena je Odluka o ostvarivanju rodne ravnopravnosti u Opštini Kotor. 30.04.2020. godine, Skupština Opštine Kotor je usvojila Odluku o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava za podršku ženskom preduzetništvu. Opština Petnjica: -Lokalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Petnjica (2017 – 2021). Opština Tuzi: Budžetom opštine Tuzi predviđena novčana			

				<p>sredstva u visini od 10.000 eura za osnaživanje žena u preduzetništvu.</p> <p>Opština Žabljak: Opština je 07.07.2016.godine donijela Odluku o rodnoj ravnopravnosti, a 10.07.2018. godine Odluku o imenovanju Savjeta za rodnu ravnopravnost.</p>		
3.3.4. Organizovanje obuka za opštine o osnaživanju ženskog preduzetništva	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), UNDP u saradnji sa nacionalnim i lokalnim partnerima u oblasti ekonomije (jedinicama lokalne samouprave, Zavodom za zapošljavanje, Unijom	2019 – 2020. god.	<ul style="list-style-type: none"> - Organizovane četiri dvodnevne obuke u gradovima u kojima je urađena analiza. - Broj opština obuhvaćenih obukom. - Broj učesnika/ca. 	<p>Opština Kotor: Obuke je planirao Sekretarijat za preduzetništvo, komunalne poslove i saobraćaj Opštine Kotor, ali aktivnosti nisu održane uslijed pandemije COVID19 virusa</p>		Opština Kotor: Aktivnosti će se realizovati tokom 2021. godine

	poslodavaca, Privrednom komorom, Asocijacijom poslovnih žena CG, Udruženjem preduzetnica Crne Gore i drugim sličnim udruženjima)						
Cilj 3.4. Postignut visok stepen usklađenosti radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Obezbijeđen pravni okvir i promovisana praksa koji omogućava da se koriste radni angažmani koji omogućavaju usklađivanje radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca.							
3.4.1. Organizovanje kampanje o ravnomjernoj raspodjeli radnih i porodičnih obaveza žena i muškaraca	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Odborom za rodnu ravnopravnost, Skupštine Crne Gore, organizacijama civilnog društva, medijima	2019. god. i 2020. god.	- Organizovana minimum 1 kampanja na godišnjem nivou. - Press clipping. Predstavljeni rezultati istraživanja na Zoom konferenciji “ Ekonomsko osnaživanje žena “, 11.decembar 2020.god, koju su organizivali Savjet za regionalnu saradnju (RCC i Programa UN za razvoj (UNDP	Urađeno Istraživanje Kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori, implementacionog partentera Direkcije za rodnu ravnopravnosti u oktobru 2020. „Doprinos žena ekonomiji Crne Gore: neplaćeni ženski rad i njega u vrijeme COVID-19“.. Centar za ženska prava - Od aprila 2020. godine, u sklopu EU projekta Unapređenje radnih prava žena, Centar za ženska prava na mjesečnom nivou sprovodi onlajn kampanju #DiskriminacijaNeRadi čiji je		Pokrenuti Inicijativu Ekonomsko osnaživanje žena : područja za zajedničke aktivnosti na Zapadnom Balkanu	Donatorska sredstva

			<p>)...Cilj je pokrenuti Inicijativu Ekonomsko osnaživanje žena : područja za zajedničke aktivnosti na Zapadnom Balkanu</p> <p>pokazali su da su u periodu od tri mjeseca pandemije COVID-19 (april, maj i jun), žene ostvarile 122,3 miliona eura novčanog ekvivalenta vrijednosti neplaćene njege i rada u domaćinstvu, dok su muškarci ostvarili 63,5 miliona eura. Dakle, žene su radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Dodatno, ukoliko ove podatke projektujemo na</p>	<p>cilj upoznavanje javnosti sa vrstama diskriminacije na osnovu pola, s akcentom na diskriminaciju koja se doživljava na radnom mjestu. Kampanja uključuje i informisanje javnosti o zakonski garantovanom pravu na porodijsko odsustvo, kao i pravu na slobodne dane za oba roditelja u cilju brige o djetetu. Kampanja se odvija u sklopu pomenutog projekta koji Centar za ženska prava sprovodi u saradnji sa Mrežom žena Kosova, kao nosiocem projekta, a finansira ga Evropska unija i Švedska međunarodna agencija za razvoj.</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

			<p>nivou 12 mjeseci, može se zaključiti da su žene ostvarile vrijednost novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu u iznosu od 489 miliona eura ili 10% BDP a muškarci 254 miliona eura ili 5% BDP za 2019. Godinu. Ukupno, projektuje se da su, na godišnjem nivou, muškarci i žene ostvarili 743 miliona eura vrijednosti novčanog ekvivalenta neplaćene njege i rada u domaćinstvu što čini 15% BDP Crne Gore za 2019. godinu.</p>			
--	--	--	--	--	--	--

3.4.2. Obezbijediti produženi boravak za djecu koja pohađaju prvi razred u svim osnovnim školama kroz organizovanje odgovarajućih servisa	Ministarstvo prosvjete u saradnji sa vaspitno obrazovnim ustanovama	Školska 2019 – 2020. god.	- Broj i % osnovnih škola koje imaju produženi boravak za učenike/ce prvog razreda. 43 škole ili 26,5%	U školskoj 2019/20. godini 43 osnovne škole od ukupno 162 su imale djecu u produženom boravku, dakle njih 26,5%.		Treba insistirati na veći broj škola sa produženim boravkom	Redovna budžetska sredstva
3.4.3. Obezbijediti produženo vrijeme rada vrtića ili rad vrtića u dvije smjene.	Ministarstvo prosvjete u saradnji sa vaspitno obrazovnim ustanovama	2019 – 2020. god.	- Broj i % vrtića koji imaju produženo vrijeme rada ili rad u dvije smjene.				
Cilj 3.5. Osigurana efikasna primjena zakona i smanjena rodno bazirana diskriminacija na tržištu rada.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Smanjen broj slučajeva rodno bazirane diskriminacije na tržištu rada i povećan broj riješenih prijavljenih slučajeva.							
3.5.1. Prikupljanje, objedinjavanje i obrađivanje statističkih podataka po polu o diskriminaciji i mobingu zaposlenih	Uprava za inspeksijske poslove u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), Zaštitnikom/colm ljudskih prava i sloboda Crne Gore	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj i vrsta prijavljenih slučajeva diskriminacije i mobinga zaposlenih na godišnjem nivou. - Struktura žrtava diskriminacije. 8 prijavljenih slučajeva	Uprava za inspeksijske poslove: Od ukupnog broja inicijativa, 8 se odnosilo na mobing (4 muškaraca , 3 žena i 2 kolektivne), a Inspekcija rada je utvrdila nepravilnost u 2 slučaja u dijelu nepoštovanja zakonske procedure za zaštitu od mobinga kod poslodavca (neodređivanje posrednika za vođenje postupka kod poslodavca, neobavještanje zaposlenih o prepoznavanju, postupku i načinu zaštite od mobinga),		Organizovati kampanje o prijavljivanju i korištenju pozitivnih mjera u vezi sa mobingom	Redovna budžetska sredstva

				<p>koje su otklonjene po ukazivanju inspektora. U ostalim slučajevima nijesu konstatovane nepravilnosti iz nadležnosti Inspekcije rada. Utvrđivanje radnji i ponašanja koja imaju obilježja mobinga nije u nadležnosti inspekcije, pa su podnosioci inicijativa upućivani na sudsku zaštitu ili zaštitu pred Agencijom za mirno rješavanje radnih sporova, kao i na Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.</p> <p>Na prijavu diskriminacije odnosilo se 4 inicijative, (2 žene i 2 muškarca) po kojima je pokrenut postupak inspeksijskog nadzora i nakon provjere navoda nijesu utvrđene nepravilnosti, odnosno povrede prava iz radnog odnosa kroz diskriminaciju zaposlenih.</p>			
				<p>Centar za ženska prava – U sklopu projekta <i>Unapređenje radnih prava žena</i>, koji Centar za ženska prava sprovodi u saradnji sa Mrežom žena Kosova, kao nosiocem projekta, a finansira ga Evropska unija i Švedska međunarodna agencija za razvoj izrađen je izvještaj „<i>Rodno zasnovana</i></p>			<p>Sredstva obezvijeđe na projektom</p>

				<p>dirskiminacija u oblasti rada i zapošljavanja u Crnoj Gori". Izvještaj sadrži pregled postojećeg pravnog okvira i precizno definisanih potreba za usaglašavanjem tog okvira sa pravom Evropske unije i ostalim relevantnim međunarodnim dokumentima koje je Crna Gora potpisala i ratifikovala, kao i analizu dostupne literature (uključujući i druge relevantne izvještaje, strateška dokumenta i sl.) Takođe, dio sadržaja pomenutog izvještaja je i analiza dostupnih podataka o diskriminaciji koji su prikupljeni od relevantnih institucije i, gdje je bilo potrebno, raščlanjeni po rodu, zatim intervjui sa 42. državna i lokalna službenika iz sektora koji su relevantni za ovu problematiku i konačno, analiza odgovora koje su građani i građanke unosili putem onlajn upitnika koji je bio dostupan u definisanom vremenskom periodu. Sve analizirane informacije rezultirale su preporukama za unapređenje politika u oblasti zaštite od</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>diskriminacije po osnovu pola. Detaljni podaci i rezultati istraživanja mogu se naći na sledećoj adresi: https://womensrightscenter.org/rodno-zasnovana-diskriminacija-u-oblasti-rada-i-zaposljavanja/</p> <p>CEDEM Sprovedeno istraživanje „Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori“, dostupno na: https://www.cedem.me/publikacije/istrazivanja/ostala-istrazivanja/send/31-ostala-istrazivanja/1980-obraci-i-stepen-diskriminacije-u-crnoj-gori-u-2020-godini</p>			
3.5.2. Osigurati besplatnu pravnu pomoć u slučajevima kada je u pitanju povreda prava iz rada i po osnovu rada.	Lokalne kancelarije za besplatnu pravnu pomoć, Sudovi, organizacije civilnog društva (NVO, sindikalne	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj pružene besplatne pravne pomoći.	Centar kreativnih vještina - U sklopu nase organizacije bila je otvorena kancelarija za besplatnu pravnu pomoc u slučajevima kada je u pitanju povreda prava iz rada i po osnovu rada		1.Lokalne kancelarije za besplatnu pravnu pomoć bi trebalo otvoriti u vecem broju opstina u Crnoj Gori.	Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom.

	organizacije) u sardnji sa Advokatskom komorom			Kancelarija je radila mjesec dana kako je projektom i predvidjeno Bilo je tri slucaja kojima je pruzena besplatna pravna pomoc. Kancelarijom je rukovodio advokat Dusan Labudovic iz Berana. NVO „ IDENTITET “ - Održane 3 obuke o besplatnoj pravnoj pomoći. - Centar za ženska prava- U toku 2020. godine, Centar za ženska je imao 20 korisnica čije su radna prava bila ugrožena po osnovu pola. U toku iste godine, pruženo je 67 pravnih savjeta po osnovu ugrožavanja radnih prava žena. Advokati centra zastupali su korisnice na 3 ročišta pred sudom i podneseno je 8 podnesaka.	2020. god.	2. Povećati broj obuka o besplatnoj pravnoj pomoći.	Redovna budžetska sredstva
3.5.3. Obuka inspektora rada (i drugih inspektora Uprave za inspeksijske poslove shodno propisanim	Uprava za kadrove u sardnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj i tema organizovanih obuka. - Broj učesnika/ca.	Uprava za inspeksijske poslove: 1.“Zaštita i zdravlje na radu za osobe sa invaliditetom“ (1 učesnik)	Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti	Pomenuti vid obuke potrebno je sto cesce organizovati ali sa posebnim akcentom na	Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom.

<p>nadležnostima) zaduženih za praćenje i kontrolu primjene Zakona o radu, Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom, Zakona o zabrani zlostavljanja na radu</p>	<p>(Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Upravom za inspekcijske poslove, organizacijama civilnog društva</p>			<p>2.„(Ne)Dostojanstven rad uz (Ne)Ograničeno radno vrijeme 8+8+8“ (2 učesnika) 3.“Poštujem te-poštuj me“ u svijetu bez diskriminacije lica sa invaliditetom (1 učesnik) 4.“Zaštita zviždača u Crnoj Gori i zemljama regiona“ (1 učesnik) 5.“U susret godini dana primjene novog Zakona o radu“. Centar kreativnih vještina - Sprovedena je online obuka za inspektore rada u vezi Zakona o zabrani zlostavljanja na radu. Ovaj vid online obuke je postavljen na našoj zvaničnoj stranici.</p>		<p>inovativnost prilikom sprovođenja obuke sa inspektorima rada. Inovativnost znaci novi i dinamicniji pristup prilikom obuke sa konkretnim primjerima iz prakse o primjeni Zakona.</p>	
---	---	--	--	---	--	---	--

3.5.4 Trening za poslodavce o značaju suzbijanja stereotipnog ponašanja prema ranjivim grupama	CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava	Oktobar, 2020. godine	-Preko 10 predstavnika/ca poslodavaca uzelo učešće na treningu	NVO CEDEM Trening za poslodavce o značaju suzbijanja stereotipnog ponašanja prema ranjivim grupama			Utrošena sredstva: 870,00 €
Cilj 3.6. Smanjiti jaz u zaradama muškaraca i žena.							
Indikator (pokazatelj) efekta:							
- Jaz u zaradama muškaraca i žena u Crnoj Gori smanjen za min 3% do kraja izvještajnog perioda (januar 2020. godine), sa dostupnim godišnjim podacima posebno za privatni i posebno za javni sektor.							
- Obezbijeđeni godišnji podaci o jazu u penzijama muškaraca i žena u Crnoj Gori.							
3.6.1. Izrada materijala za informisanje o važnosti načela jednakih zarada za rad jednake vrijednosti i primjeni Zakona o radu (u skladu sa CEDOW preporukama).	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Ministarstvom finansija, Ministarstvom rada i socijalnog staranja,	2019 i 2020. god.	- Izrađen promotivni materijal i organizovana jedna informativna kampanja na godišnjem nivou.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost je objavila INDEX rodne ravnopravnosti u januaru 2020. na webstranici ministarstva Centar za ženska prava -Od aprila 2020. godine, u sklopu EU projekta Unapređenje radnih prava žena, Centar za ženska prava na mjesečnom		Neophodno je da se državne institucije što prije osposobe da proizvode, sakupljaju i analiziraju rodno desegregirane podatke u ovoj oblasti	Sredstva IPA II

	poslodavačkim udruženjima, Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, organizacijama civilnog društva, međunarodnim organizacijama			nivou sprovodi onlajn kampanju #DiskriminacijaNeRadi čiji je cilj upoznavanje javnosti sa vrstama diskriminacije na osnovu pola, s akcentom na diskriminaciju koja se doživljava na radnom mjestu. Kampanja uključuje i informisanje javnosti o svim zakonski garantovanim pravima na radu, pa tako i pravu na jednaku naknadu za jednak rad, kao i detaljne informacije o nadležnim institucijama gdje se eventualna diskriminacija može prijaviti, uključujući i kontakte tih institucija. Statističke alatke dostupne plaćenim nalogima na društvenim mrežama pokazuju da je do novembra 2020. godine kampanju vidjelo preko 33,000 osoba.			
3.6.2. Uraditi analizu o potencijalnom jazu u zaradama i penzijama muškaraca i žena u javnom i privatnom sektoru u Crnoj Gori (u	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Ministarstvo finansija,	III kvartal 2020. god.	- Pripremljen i prezentiran u javnosti minimum jedan izvještaj na godišnjem nivou sa dostupnim	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost je objavila INDEX rodne ravnopravnosti	Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti	Neophodno je da se državne institucije što prije osposobe da proizvode, sakupljaju i	Donatorska sredstva iz IPA II

<p>skladu sa CEDAW preporukama).</p>	<p>MONSTAT u saradnji sa državnim organima, lokalne samouprave, organizacijama civilnog društva</p>		<p>godišnjim podacima posebno za privatni i posebno za javni sektor.</p>	<p>u januaru 2020. na webstranici ministarstva. U djelu dostupnih podataka u vezi sa ovom mjerom, Index rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sadrži ključne indikatore. U domenu novca, indikator koji pokazuje zaradu po osnovu plaćenog rada, kao i penzije, investicije i druge izvore prihoda, koristeći kao izvor Anketa o prihodima i životnim uslovima - EU SILC, koju je isprovela Uprava za statistiku Crne Gore 2017. godine i Eurostatove Ankete o strukturi zarada u Crnoj Gori 2014. godine, ukazuje a razliku u zaradama u Crnoj Gori koja iznosi 13,9%, te da su žene zarađuju samo 86,1% prosječne zarade muškaraca u Crnoj Gori.</p> <p>Centar kreativnih vještina - Sprovedeno istraživanje o o razlikama u zaradama žena i muškaraca na sjeveru Crne</p>		<p>analiziraju rodno desegregirane podatke u ovoj oblasti Trebalo bi objediniti rezultate istraživanja iz cijele Crne Gore i raslaniti ih po gradovima i regijama i sa takvim rezultatima izaci i predstvi ih javnosti.</p>	<p>Sredstva su utrosena kako su i planirana projektom.</p>
--------------------------------------	---	--	--	---	--	---	--

				Gore, kako u privatnom tako i u javnom sektoru. Rezultati istraživanja objavljeni na našem sajtu ali i u medijima.			
--	--	--	--	---	--	--	--

4. RODNO OSJETLJIVA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Strateški cilj: Unaprijediti dostupnu rodno osjetljivu zdravstvenu zaštitu

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovedenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 4.1. Unaprijeđena prevencija i rano otkrivanje malignih oboljenja.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Unaprijeđen nacionalni program ranog otkrivanja malignih oboljenja i organizovana minimum jedna godišnja kampanja.							
4.1.1. Sprovoditi i kontinuirano unapređivati Nacionalni program ranog otkrivanja malignih oboljenja (obuhvatom novih populacionih grupa i drugih crnogorskih teritorija)	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje u saradnji sa zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite	Kontinuirano 2019-2020. god.	-Izrađen nacionalni program (za one bolesti za koje ne postoji). -Izrađen nacionalni program za skrining prostate - Sprovedeni preventivni programi.	Od 19.03.2020. radi suzbijanja širenja COVID-19 infekcije i zaštite zdravlja stanovništva, obustavljeno je pozivanje osoba za učešće u skrining programima. Primarni skrining test određivanja HPV u cervikalnom brisu je od 18.03.2020. obustavljen zbog toga jer je aparat zauzet, jer se radi analiza uzoraka na SARS COV 2 virus.	Shodno Naredbi za preduzimanje privremene mjere za sprečavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprečavanje prenošenja novog korona	Suzbijanje epidemije COVID-19 u Crnoj Gori kako bi se nastavilo nesmetano funkcionisanje skrining programa.	Redovna budžetska sredstva

			<p>- Štampani/-distribuirani leci i brošure.</p> <p>-Broj pregleda.</p>	<p>Uvođenjem privremenih mjera za funkcionisanje zdravstvenog sistema od 18. maja 2020. godine nastavljene su aktivnosti skrininga raka grlića materice u dijelu: uzorkovanja cervikalnog brisa LBC metodom kod HPV pozitivnih žena i bioptiranje grlića materice u domovima zdravlja, pregledom PAPA testova LBC metodom i bioptiranog materijala u Centru za patologiju Kliničkog centra Crne Gore (KCCG).</p> <p>Od 18. maja 2020. nastavljeno je pozivanje žena na dodatnu dijagnostiku i biopsiju dojke nakon očitane mamografije kod žena kod kojih je bila indikovana nalazom internog konsenzusa.</p> <p>Od 25. maja 2020. godine nastavljene su aktivnosti u skriningu raka debelog crijeva u dijelu obavljanja kolonoskopije u KCCG za učesnike kojima je iFOB test pozitivan.</p> <p>Proglašavanjem kraja epidemije korona virusa u Crnoj Gori 2. juna 2020, poštujući epidemiološka pravila za proglašenje kraja</p>	<p>virusa (Službeni list Crne Gore, br. 42/20 od 08.05.2020.) član 1, stav 1, odloženo je sprovođenje programa skrininga raka debelog crijeva, raka dojke i raka grlića materice dok traju mjere.</p>		
--	--	--	---	--	--	--	--

				<p>epidemije COVID 19, a to je 28 dana bez novih slučajeva, stvorili su se uslovi za sprovođenje preventivnih pregleda i to u skriningu raka debelog crijeva i u skriningu raka dojke za žene iz opštine Podgorica. Proširenje skrininga raka dojke na opštine Kolašin, Danilovgrad i Cetinje, kao i skrining raka grlića materice će se nastaviti kada se za to stvore uslovi.</p> <p>Opština Tuzi: U saradnji sa domom zdravlja Tuzi, sprovedeni preventivni pregledi kod žena, u cilju podizanja svijesti o ranom otkrivanju malignih oboljenja, kao i obilježavanja Medjunarodnog dana borbe protiv raka dojke.</p>			
4.1.2. Obilježavanja datuma iz Kalendara zdravlja (prevencija karcinoma grlića materice, karcinoma dojke, borbe protiv nasilja nad ženama itd)	Institut za javno zdravlje, Ministarstvo zdravlja u saradnji sa JZU Domovima zdravlja, Medijima, Organizacijama civilnog društva i Ministarstvom za ljudska i manjinska prava	Kontinuirano 2019 - 2020. god.	- Sprovedena minimum jedna 7 dnevna godišnja kampanja. - Broj medijskih programa i tekstova.	IZZ- Zdravstveno-vaspitni edukatori IJZCG su u 2020. god organizovali određeni broj predavanja u cilju unapređenja zdravlja žena i promocije rodne ravnopravnosti. Događaji su medijski praćeni gostovanjima na tv kanalima i pisanjem prigodnih članaka za novine.	Raspoloživo osoblje tj. zdravstveni kadar Instituta za javno zdravlje Crne Gore usmjeren je i angažovan u Centru za kontrolu i prevenciju zaraznih	Nastavak aktivnosti u okolinostima epidemije COVID 19.	Redovna budžetska sredstva

			<p>- Povodom Evropske nedjelje prevencije raka grlića materice, IJZCG organizovao i održao radionice u Srednjoj Medicinskoj školi i Romskom kampu. Aktivnosti su medijski praćene, podijeljeni lifleti i brošure namjenjene tim događajima.</p> <p>Povodom Mjeseca borbe protiv karcinoma dojke Institut za javno zdravlje Crne Gore je učestvovao u velikoj kampanji „Prava priča“ sa bilbordima, city light posterima i 2 videa od kojih je jedan jedan u kratkoj formi do 20 sec za televizije i drugi u dužoj formi do 90 sec za društvene mreže. Osim toga, tokom Pink oktobra organizovan webinar u saradnji sa studentskom organizacijom MoMSIC.</p> <p>Opština Podgorica</p> <p>Oktobar je mjesec oboljelih od tumora dojke stoga je Sekretarijat pomogao NVU Život sa invaliditetom da organizuju jednodnevni seminar, u ugodnoj atmosferi koji bi oboljelim ženama oplemenio jedan dan u njihovoj borbi za život (za</p>	<p>bolesti Instituta za javno zdravlje Crne Gore u cilju suzbijanja epidemije COVID-19.</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>podršku projekta potrošena su Budžetom predviđena sredstva u iznosu od 350,00 eura, budžetska stavka – akcioni plan za rodnu ravnopravnost.</p> <p>Opština Tuzi: Predavanjem eminentnih stručnjaka iz oblasti radiologije i akušerstva, obilježen mjesec borbe protiv raka dojke kao i raka grlića materice.</p>			<p>Budžetom predviđena sredstva u iznosu od 350,00 eura, budžetska stavka – akcioni plan za rodnu ravnopravnost</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

Cilj 4.2. Unaprijeđene mjere za očuvanje reproduktivnog zdravlja svih žena i djevojčica.

Indikator (pokazatelj) efekta: Obezbijeđena je dostupna i sveobuhvatna zdravstvena zaštita i podrška u ostvarivanju iste za sve žene, posebno pripadnice ranjivih kategorija (žene sa sela, žene sa invaliditetom, žrtve trgovine ljudima i sl.) u svim opštinama u Crnoj Gori.

4.2.1. Promocija prioritarno prirodnog porođaja,	Ministarstvo zdravlja, JZU Klinički centar, Opšte bolnice,	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Ukupan broj porođaja na godišnjem nivou.	Tokom 2019. godine ostvareno je 6893 porođaja, od toga 2261 porođaja carskim rezom, što čini 32.80% - učešće carskih		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva
--	--	--------------------------------	--	--	--	---------------------------	----------------------------

u cilju humanizacije rađanja	JZU Domovi zdravlja kroz odgovarajuća savjetovaništa za reproduktivno zdravlje u saradnji sa Organizacijama civilnog društva		- Broj carskih rezova na godišnjem nivou. - Izvršen monitoring uslova porođaja u cilju humanizacije rađanja	rezova u ukupnom broju porođaja (izvor: Institut za javno zdravlje Crne Gore). U svim domovima zdravlja realizuju se aktivnosti edukacije i pripreme žena za donošenje na svijet zdravog i željenog potomstva u savjetovaništima za reproduktivno zdravlje.			
4.2.2. Praćenje i poboljšanje programa pružanja podrške svim ženama nakon porođaja u vezi dojenja, njege bebe i brige o sopstvenom zdravlju	Ministarstvo zdravlja i JZU Domovi zdravlja – Izabrani doktor za djecu, Jedinica za patronažu, Izabrani doktor za žene u saradnji sa JZU Opštim bolnicama i Instituitom za javno zdravlje	Kontinuirano 2019–2020. god	- Procenat djece koja su obuhvaćena patronažnom posjetom. - Broj žena koje su posjetile izabranog ginekologa nakon porođaja. - Analiza rada savjetovaništa sa preporukama za poboljšanje	U toku 2019. godine ostvareno je ukupno 405 posjeta žena kod izabranog ginekologa i izabranog doktora u poslijeporođajnom periodu (izvor: Institut za javno zdravlje Crne Gore). Procenat djece koja su obuhvaćena patronažnom posjetom iznosio je 61% (napomena* 6 JZU ne raspolaže podacima o broju procenata) Broj žena koje su posjetile izabranog ginekologa nakon porođaja iznosio je 5.520 (napomena* 6 JZU ne raspolaže podacima o broju posjeta)		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

<p>4.2.3. Sprovoditi i unapređivati programe obuke i informisanost mladih u oblasti reproduktivnog zdravlja (planiranja porodice i primjene kontracepcije, PPI, HIV/AIDS) sa posebnim akcentom na ranjive grupe (RE populaciju, ruralna područja, žene sa invaliditetom)</p>	<p>Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje, JZU Domovi zdravlja – savjetovišta za mlade, savjetovišta za reproduktivno zdravlje u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i Organizacijama civilnog društva</p>	<p>Kontinuirano 2019–2020. god.</p>	<p>- Broj edukativnih događaja (radionica, seminara, predavanja i sl.) - Broj učesnika/ca edukacija - Broj individualnih savjetovanja. Broj i vrsta štampanog informativnog materijala</p> <p>1.084 edukativnih događaja Domova zdravlja (napomena*7 JZU zbog zauzetosti kadrovskih kapaciteta usljed pandemije nema u posjedu ažurirane podatke za ovaj period)</p> <p>- Broj učesnika/ca edukacija iznosio je 1.230</p>	<p>Tokom 2020. godine je održana interaktivna zdravstveno-vaspitna radionica mladih budućih zdravstvenih radnika Srednje medicinske škole o prevenciji raka grlića materice. Istim povodom održana radionica u Kampu Konik za pripadnice Romske populacije o značaju redovnih pregleda kod ginekologa i značaju skrining programa u prevenciji karcinoma grlića materice. Održane su i zdravstveno-vaspitne radionice u srednjoj ekonomskoj školi o prevenciji karcinoma dojke i prevenciji HIV/AIDS infekcije. Asocijacija Spektra je kreirala brošuru "Vodič za smanjenje štete: Psihoaktivne supstance, seksualni rad i noćni život", prvu ove vrste, koja se bavi smanjenjem štete među mladim</p>	<p>Smanjen obim organizovane zdravstven o-vaspitnih radionica i predavanja zbog loše epidemiološke situacije izazvane epidemijom COVID-19.</p>	<p>Nastavak aktivnosti u okolnostima epidemije COVID 19.</p>	<p>Redovna budžetska sredstva</p>
--	---	-------------------------------------	---	--	--	--	-----------------------------------

			<p>Broj individualnih savjetovanja iznosio je je 619</p>	<p>transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama u odnosu na zaštitu od polno i krvno prenosivih infekcija, štampanu u 50 primjeraka i distribuiranu unutar zajednice. Dodatno, kreirane su brošure: Valjalo bi znati! O prevenciji HIV-a i polno prenosivih infekcija! i Valjalo bi znati! KAKO BRINUTI O SVOM SEKSUALNOM I REPRODUKTIVNOM ZDRAVLJU, obje štampane u po 100 primjeraka i distribuirane TIRV zajednici.</p> <p>Asocijacija Spektra je organizovala trodnevni trening za vršnjačke edukatore za smanjenje štete i prevencije HIV-a u noćnom životu i seksu koji je obuhvatao 10 mladih aktivista/kinja za ljudska prava.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>NVO Juventas je u saradnji sa Asocijacijom Spektra i Kvir Montenegro organizovao 2 radionice za 25 osoba o prevenciji HIV-a i polno prenosivih infekcija među seksualnim radnicama/cima kroz projekat podržan od strane Ministarstva zdravlja.</p> <p>Tokom 2019. godine Spektra je implementirala 910 individualnih konsultacija za 23 klijenta/kinje, dok je tokom 2020. godine ovaj broj iznosio 692 individualnih konsultacija za 24klijenata/kinja.</p>			
				<p>Opština Podgorica Sekretarijat je potpisao memorandum o saradnji sa NVO "Centar za afirmaciju i razvoj mladih" koji su održali radionice sa temom „Mladi i reproduktivno zdravlje“(za podršku projekta potrošena su</p>			

				Budžetom predviđena sredstva u iznosu od 2.300,00 eura, budžetska stavka – akcioni plan za rodnu ravnopravnost). Sekretarijat je dijelom učestvovao u realizaciji projekta „Servis podrške RE populacije“ u saradnji sa NVO Mreža za osnaživanje i razvoj madih. Cilj projekta je da se smanji diskriminacija mladih RE populacije tako što će vršnjačkom i stručnom edukacijom pružiti nepochodnu pomoć mladim Romima prilikom upisa u školu, fakultet, i u svakodnevnim preprekama.			
4.2.4. Izraditi evaluacioni izvještaj sprovedenih preventivnih aktivnosti na očuvanju i unaprijeđenju reproduktivnog zdravlja žena na osnovu izvještaja iz	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje u saradnji sa JZU Domovima zdravlja	Jednom godišnje	- Izrađen evaluacioni izvještaj i preporuke za poboljšanje	-Izrađen je evaluacioni izvještaj sa preporukama o radu Savjetovaništa za reproduktivno zdravlje i Savjetovaništa za mlade za 2019. -godinu.		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

savjetovališta domova zdravlja i drugih organizacionih cjelina							
Cilj 4.3. Povećana senzibilisanost zdravstvenih radnika o rodno osjetljivoj zdravstvenoj zaštiti.							
<i>Indikator (pokazatelj): Povećana informisanost i nivo znanja zdravstvenih radnika o pojmu rodne ravnopravnosti i značaju rodno osjetljive zdravstvene zaštite</i>							
4.3.1. Kontinuirano organizovanje obuka za zdravstvene radnike/ce o rodnoj ravnopravnosti i značaju rodno osjetljive zdravstvene zaštite, pogotovo u slučajevima rodno zasnovanog nasilja	Ministarstvo zdravlja Institut za javno zdravlje - Centar za promociju zdravlja u saradnji sa zdravstvenim ustanovama, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) i Organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	Broj sprovedenih obuka na godišnjem nivou. Broj i struktura učesnika/ca i institucija obuhvaćenih obukom.	- Smanjen obim organizovanja zdravstveno-vaspitnih radionica i predavanja zbog loše epidemiološke situacije izazvane epidemijom COVID-19. 4 JZU su sprovele edukaciju zdravstvenih radnika, dok su ostale usljed pandemije bile spriječene da iste realizuju DZ Andrijevića je sprovedla edukaciju zdravstvenih radnika na temu „Nasilje u porodici“, u saradnji sa NVO Iskra DZ Berane je usvojio smjernice i preporuke za pružaoce zdravstvenih usluga za prepoznavanje i postupanje u slučajevima nasilja		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

				<p>Dom zdravlja Podgorica je izradio Protokol za psihosocijalni tretman nasilnika</p> <p>Prisustvovanje i učešće online seminarima u organizaciji NVO - edukacija stručnjaka iz oblasti rodne ravnopravnosti s ciljem sticanja znanja o značaju orodnjavanja javnih politika.</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

Cilj 4.4. Unaprijeđen odgovor zdravstvenog sistema u dijelu prepoznavanja i reagovanja u slučajeva nasilja.

Indikator (pokazatelj) efekta: Povećan nivo informisanosti zdravstvenih radnika/ca o zakonskim obavezama i propisima iz *Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici*, koji je Ministarstvo zdravlja potpisalo.

4.4.1. Edukacija radnika/ca u zdravstvu području prepoznavanja i saradnje relevantnim institucijama u	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje u saradnji sa zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene	Kontinuirano 2019–2020. god.	- Minimum jedna edukacija godišnje. - Broj učesnika/ca.	Učešće na online seminarima u organizaciji NVO – tema koja se odnosi na problem nasilja u porodici u situacijama prisline izolacije, hitnih okolnosti i restriktivnih mjera, kao i webinar koji se odnosio na edukaciju stručnjaka s ciljem	Smanjen obim organizovane zdravstvene o-vaspitnih radionica i predavanja zbog loše epidemiolo	Nastavak aktivnosti i jačanje odgovora na rodno-zasnovano nasilje u skladu sa trenutnom epidemiološkom situacijom	Redovna budžetska sredstva
---	---	------------------------------	--	---	---	---	----------------------------

dijelu mjera koje se odnose na nasilje u porodici	zaštite, Ministarstvom rada i socijalnog staranja i Organizacijama civilnog društva			dijeljenja pozitivne prakse i izazova upravljanja slučajevima potencijalnih žrtava trgovine ljudima u regionu u vremenu COVID-19.	ške situacije izazvane epidemijom COVID-19.	Jasna i definisana nadležnost JZU za sprovođenje aktivnosti, i imenovanje odgovornih lica u ustanovi, kako bi u konačnici mogli dobiti pouzdane, dobro strukturirane, kvalitetne i uporedive podatke.	
4.4.2. Izrada priručnika/informatora za zaposlene u zdravstvu sa osnovnim smjericama za prepoznavanje, postupanje i sprečavanje nasilja u porodici	Ministarstvo zdravlja, Institut za javno zdravlje u saradnji sa zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite, JZU Kliničkim centrom – Urgentnim centrom, Zavodom za hitnu medicinsku pomoć	IV kvartal 2019. god.	- Izrađen informator. -Distribuiran svim zdravstvenim ustanovama 300 kopija smjernica 300 kopija priručnika za medicinske radnike/ce u radu sa LGBTI osobama	Ministarstvo zdravlja Novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz 2019. godine i Protokol o zaštiti od nasilja nad djecom, koji je u urađen u saradnji sa UNICEF-om, dostavljeni svim zdravstvenim ustanovama i sa istim upoznati svi zdravstveni radnici i saradnici koja im je polazna osnova, a uz to i obaveza da prepoznaju nasilje u porodici ili nasilje nad djecom prilikom dolaska pacijenta u zdravstvenu ustanovu, te samim prepoznavanjem da se radi o bilo kojoj vrsti nasilja, to prijave nadležnim		Nastaviti sa aktivnostima u pravcu informisanja	Redovna budžetska sredstva

				<p>institucijama u cilju procesuiranja. Institut za javno zdravlje Crne Gore –je realizovao tokom 2019, godine naprednu edukaciju iz oblasti „Rodno-zasnovano nasilje-jačanje agenata promjene“ za zaposlene u institucijama koje su važne u sprovođenju mjera prevencije nasilja u porodici, uključujući i IJZCG.</p> <p>MZ u saradnji sa NVO</p> <p>U 2020. godini urađena je revizija Smjernica za zdravstvene radnike/ce za afirmativno postupanje prema transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama i revizija Priručnika za postupanje medicinskog osoblja sa transrodnim i inteseksualnim osoba i distribuirane svim zdravstvenim centrima. Odštampano 300 kopija smjernica. Odštampano 300 kopija priručnika za medicinske</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>radnike/ce u radu sa LGBTI osobama.</p> <p>U cilju obezbjeđivanja i pristupa informacijama za lica sa oštećenjem vida i sluha uz podršku gestovnog prevodioca i u formatu pristupačnom za lica sa oštećenjem vidaT tokom ovog perioda edukovano je 7 zaposlenih za podršku na gestovnom jeziku, kao i U 5 zdravstvenih ustanova obezbijeđeni su natpisi na Brajevom pismu, za naziv ustanove, prostorije i ime doktora odgovarajuće grane medicine</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

5. RODNO ZASNOVANO NASILJE

Strateški cilj: Suzbiti sve oblike rodno zasnovanog nasilja, nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te unaprijediti položaj i zaštitu prava žrtava svih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Aktivnosti	Nosioци aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovođenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 5.1. Unaprijeđen zakonodavni i regulatorni okvir, kao i tehnički uslovi, za efikasno sprovođenje zaštitnih mjera i efikasnije sankcionisanje nasilnika.							
<u>Indikator (pokazatelj) efekta:</u> - Zakonski okvir za zaštitu od rodno zasnovanog nasilja je usklađen sa međunarodnim dokumentima i pozitivnom praksom. - Ojačani kapaciteti nadležnih službi za adekvatan odgovor na nasilje i pružanje adekvatne zaštite žrtava nasilja.							
5.1.1. Izraditi izvještaj o primjeni mjera bezbjednosti zabrane približavanja iz člana 77a Krivičnog zakonika i mjere bezbjednosti udaljenja iz stana ili drugog prostora za stanovanja iz člana 77b Krivičnog zakonika	Ministarstvo pravde Vrhovni sud u saradnji sa osnovnim sudovima i međunarodnim organizacijama	IV kvartal 2019. god.	- Pripremljen izvještaj o sudskoj praksi, sa preporukama za efikasno sprovođenje i/ili za izmjene i dopune ovog člana u okviru Krivičnog zakonika.	Vrhovni sud Crne Gore: U skladu sa ovom mjerom, Vrhovni sud Crne Gore je bio zadužen da izradi izvještaj o primjeni mjera bezbjednosti zabrane približavanja iz člana 77a Krivičnog zakonika i mjere bezbjednosti udaljenja iz stana ili drugog prostora za stanovanja iz člana 77b Krivičnog zakonika. Izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore iz jula 2013. godine uvedene su dvije nove mjere bezbjednosti i to: zabrana približavanja (član 77a) i udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje (član 77b). Cilj uvođenja ovih mjera je eliminisanje rizika od		Pooštriti kaznenu politiku	Redovna budžetska sredstva

				<p>ponovnog činjenja određenih krivičnih djela, zabranom pristupa učinioca žrtvi krivičnog djela, ili mjestu gdje žrtva živi, ili njegovim udaljenjem iz stana.</p> <p>Na osnovu podataka dobijenih od Pravnog sudskog sistema sudova(PRIS), proizilazi da su sudovi tokom izvještajnog perioda, u ukupno osam(8) predmeta, okrivljenima izrekli mjeru bezbjednosti – zabrana približavanja oštećenoj iz člana 77a Krivičnog zakonika Crne Gore.</p> <p>Od toga broja, u sedam predmeta, riječ je o pravosnažnim presudama Osnovnog suda u Podgorici, dok se jedan predmet vodio pred Osnovnim sudom u Baru. U šest predmeta ove mjere su izrečene u krivičnom postupku koji se vodio zbog krivičnog djela iz člana 220 KZ CG - nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, u jednom predmetu zbog krivičnog djela proganjanje iz člana 168 a KZ CG, kao i jedan predmet u kojem se krivični postupak vodio zbog krivičnog djela</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>zlostavljanje iz člana 166 a KZ CG u sticaju sa krivičnim djelom ugrožavanje sigurnosti iz člana 168 KZ CG.</p> <p>Kada je u pitanju vremensko trajanje izrečene mjere, na osnovu uvida u pravnosnažne presude, može se vidjeti da je u šest predmeta, određeno da će ova mjera trajati godinu dana po pravnosnažnosti presude, u jednom predmetu – dvije godine po pravnosnažnosti presude, kao i jedan predmet u kojem se uočava najduže trajanje ove mjere, i to tri godine po pravnosnažnosti presude. Takođe, kako stoji u ovim presudama, vrijeme provedeno u zatvoru se ne uračunava u vrijeme trajanja ove mjere.</p>			
5.1.2. Izraditi podzakonski akt o načinu praćenja i izvršenja zaštitnih mjera definisanih Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici	Ministarstvo unutrašnjih poslova, i Ministarstvo Zdravlja u saradnji sa domaćim i	I kvartal 2020. god.	Izrađen podzakonski akt sa jasnim opisom procedura postupanja, ulogama i odgovornostima zaposlenih za:			U nastavku insistirati na sprovođenju ovih mjera kroz Nacionalni dokument za implementaciju Istanbulske konvencije	

	međunarodnim organizacijama		- zaštitne mjere čije je praćenje i izvršenje u nadležnosti policijskih organa - zaštitne mjere čije je praćenje i izvršenje u nadležnosti zdravstvenih službi			
5.1.3. Rad na stvaranju uslova za sprovođenje zaštitnih mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelja prekršaja iz oblasti Zakona zaštite od nasilja u porodici kroz izradu odgovarajućih smjernica	Ministarstvo zdravlja u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja (u skladu sa Istanbulskom Konvencijom), sudovima za prekršaje, domovima zdravlja, domaćim i međunarodnim organizacijama	Kontinuirano 2019- 2020. god.	Izrađene smjernice sa jasnim opisom procedura postupanja, ulogama i odgovornostima zaposlenih za: - zaštitne mjere čije je praćenje i izvršenje u nadležnosti policijskih organa - zaštitne mjere čije je praćenje i izvršenje u nadležnosti zdravstvenih službi. - Pravnikom normativno uređena nova			

			<p>usluga na nivou ministarstva zdravlja.</p> <p>-Dizajniran program psihosocijalnog tretmana nasilnika.</p> <p>-Sprovedena obuka timova za sprovođenje psihosocijalnog tretmana, fomiranih u okviru Domova zdravlja (Centara za mentalno zdravlje).</p> <p>- Broj stručnog kadra obučenog za sprovođenje tretmana.</p> <p>-Broj domova zdravlja osposobljenih za sprovođenje psihosocijalnog tretmana.</p>				
5.1.4. Stručno usavršavanje službenika/ca policije o načinu praćenja i	Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa Ministarstvom	2019. -2020 god.	- Broj sprovedenih obuka i obučenih službenika/ca policije.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa UNDP je u okviru projekta IPA „ Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne		Nastaviti sa obukama	Donatorska sredstva

izvršavanja zaštitnih mjera, procjeni rizika i izradi plana podrške žrtvama nasilja u skladu sa Zakonom i Protokolom o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.	rada i socijalnog staranja, domaćim i međunarodnim organizacijama			ravnopravnosti“ u okviru Programa obuke za implementaciju Protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, osigurao je primjenu novog pristupa u svakodnevnom radu i razmjenu informacija. Prva faza obuke imala je za ciljnu grupu 100 policajaca, koji su obučeni da koriste novi softver i obezbijede razmjenu podataka sa CSR, dok je druga faza, koja je za ciljnu grupu imala predstavnike/ce centara za socijalni rad i druge relevantne institucije i organizacije u primjeni novog pristupa, okupila je 120 stručnjaka i bila je sprovedena uz podršku dvije nevladine organizacije - SOS Nikšić i Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja.			
Cilj 5.2. Uspostavljen efikasan sistem praćenja primjene mjera iz Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018							
<i>Indikator (pokazatelj) efekta:</i> Postoji minimum jedan izvještaj godišnje o implementaciji mjera iz Strategije za borbu protiv trgovine ljudima 2012-2018, sa preporukama za unapređenje stanja.							
5.2.1. Prezentovati javnosti izvještaj o rezultatima procjene	Ministarstvo unutrašnjih poslova - Kancelarija za	Na godišnjem nivou	- Izrađeni godišnji izvještaji o implementaciji Strategije za borbu	Ministarstvo unutrašnjih poslova - Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima:		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

<p>uspješnosti (evaluacije) sprovođenja Strategije za borbu protiv trgovine ljudima</p>	<p>borbu protiv trgovine ljudima u saradnji sa organima uključenim u rad Radne grupe za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima</p>	<p>2019 i 2020. god.</p>	<p>protiv trgovine ljudima. - Izvještaj prezentovan putem medija i dostupan na sajtu Ministarstva.</p>	<p>Vlada je 26. III 2020. godine usvojila Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024, za 2019. godinu. Akcionim planom za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019. godinu planirana je realizacija 55 aktivnosti. Od ukupnog broja planiranih aktivnosti 49 (89%) je realizovano, 5 (9%) je djelimično realizovano, dok je jedna (2%) aktivnost ostala nerealizovana.</p> <p>O rezultatima implementacije strategije za borbu protiv trgovine ljudima i pratećeg akcionog plana javnost je informisana putem televizijskih gostovanja predstvanika MUP/Odjeljenja za borbu protiv trgovine ljudima , koja su organizovna na Javnom servisu povodom obilježavanja svjetskog i evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima (30. jula i 18. oktobra) i drugih medijskih nastupa.</p>			
---	---	--------------------------	--	--	--	--	--

5.2.2. Organizovati javne radionice, konferencije, predavanja o nasilju nad ženama žrtvama trgovine ljudima	Ministarstvo unutrašnjih poslova - Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa organizacijama civilnog društva (nevladine organizacije, Crveni krst Crne Gore)	2019 i 2020. god.	- Broj organizovanih događaja (radionica, konferencija, predavanja) godišnje. - Broj učesnika/ca.	Ministarstvo unutrašnjih poslova - Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Uprava policije, u saradnji sa NVO Centar za romske inicijative, uz podršku Britanske ambasade u Podgorici, pokrenuli su 8. marta 2020. godine kampanju protiv dječijih ugovorenih brakova: „Djeca su djeca“. Kampanja je pokrenuta sa ciljem podizanja svijesti javnosti o štetnosti dječijih ugovorenih brakova i fokusirana na rad u sa pripadnicima romske i egipćanske zajednice u Podgorici, Nikšiću, Tivtu i Beranama. MUP/ Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je u saradnji sa nadležnim		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

				<p>subjektima tokom 2020. godine realizovalo značajan broj obuka/seminara (za policijske službenike, predstavnike inspeksijskih službi, zdravstvene radnike, predstavnike lokalnih parlamenata). Organizovano je ukupno 14 obuka za 121 službenika.</p> <p>U saradnji sa Upravom za kadrove realizovane su obuke u odnosu na tri akreditovana programa i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> - šest obuka na temu „Jačanje vještina rane identifikacije i upućivanje potencijalnih slučajeva trgovine ljudima u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na multiagencijsku saradnju“ (20.10. Bijelo Polje, 22.10. Podgorica, 23.10 Tivat, 26.10. Bijelo Polje, 28. 10. Podgorica, 30. 10. Tivat. Obuke je pohađalo 60 polaznika (predstavnik UP, MUP-a, ZZZ, CSR); - tri obuke na temu “Uloga zdravstvenih radnika u 		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>borbi protiv trgovine ljudima“ (21.10. Podgorica, 27.10. Tivat I 29.10. Bijelo Polje). Obuke je pohađalo 16 zdravstvenih radnika;</p> <p>- dvije obuke na temu “jačanje nivoa svijesti o trgovini ljudima na lokalnom nivou”, (04. 11. 2020. godine u Bijelom Polju, 02. 11. 2020. godine u Podgorici). Obuke je pohađalo ukupno 9 učesnika.</p> <p>U saradnji sa međunarodnom organizacijom GIZ i Zavodom za socijalnu i dječiju zaštitu, odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima realizovalo je tri obuke za stručne radnike Centara za socijalni rad prema akreditovanom programu „Borba protiv trgovine ljudima – identifikacija i upućivanje žrtava trgovine ljudima“ koju je pohađalo ukupno 36 stručnih radnika i to:</p> <p>Obuke su organizovane za stručne radnike sjeverne, centralne i južne regije.</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>- za stručne radnike sjeverne regije obuka je organizovana 30. novembra i 01. decembra 2020. godine – koju je pohađalo 9 učesnika;</p> <p>- za stručne radnike južne regije obuka je realizovana 03. – 04. decembra 2020. godine, koju je pohađalo ukupno 12 polaznika;</p> <p>- za stručne radnike centralne regije obuka je organizovana 07-08 decembra , koju je pohađalo 15 polaznika.</p> <p>U saradnji sa Direktoratom za građanska stanja i lične isprave Odjeljenje je organizovalo radionicu za azilante i strance sa supsidijarnom zaštitom u Crnoj Gori o rizicima i mehanizmima zaštite u odnosu na trgovinu ljudima.</p> <p>Radionica je realizovana 12. oktobra i istoj je prisustvovalo 7 polaznika.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				U organizaciji MO OSCE, 12. novembra 2020. godine realizovana je jedna jednodnevna obuka za predstavnike Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima u on line formatu. Osim predstavnika Tima za formalnu identifikaciju, obuci je prisustvovalo još 20 predstavnika Centara za socijalni rad i 12 predstavnika Uprave policije, po jedan iz različitih gradova sa teritorije države.			
Cilj 5.3. Podizanje svijesti javnosti o pojavi, problemima i načinima suzbijanja rodno zasnovanog nasilja.¹¹¹							
<u>Indikator (pokazatelj) efekta:</u> Povećan broj otkrivenih djela rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici i smanjene tradicionalne štetne prakse koje podržavaju nasilničko ponašanje.							

¹¹¹ **Ministarstvo unutrašnjih poslova:** Zajedničkim fokusom na specifične potrebe i ranjivost žena i djevojaka migrantkinja, pružanje usluga i zaštita unaprijeđeni su i prošireni. Postojanje sigurnih prostora za žene i djevojčice predstavlja primjer dobrih praksi kako bi se osiguralo da žene i djevojčice budu u središtu prevencije i intervencija koje pružaju odgovor na rodno zasnovano nasilje. Službenici iz sistema migracija i međunarodne zaštite ponašaju se osjećajno u kulturološkom smislu, jasno pokazujući odsustvo ksenofobiju, što dodatno ohrabruje žene i djevojke u izbjeglištvu koje možda imaju potrebu da se nekom povjere po pitanju nedostatka bezbjednosti na njihovom putu. Organizovanjem obuka i naporima da se povećaju smještajni kapaciteti, Crna Gora upravlja Centrima za prihvata na human način, uz puno poštovanje rodne segregacije i prilikom prihvata i postupka odlučivanja.

<p>5.3.1. Sprovoditi istraživanja o rasprostranjenosti svih oblika nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uključujući tradicionalne štetne prakse.</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom zdravlja -Institut za javno zdravlje, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Vrhovnim državnim tužilaštvom, prekršajnim sudovima, Zaštitnikom/co m ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Vrhovnim sudom, organizacijama civilnog društva</p>	<p>2020. god.</p>	<p>- Publikovano minimum jedno istraživanje godišnje. -Izvršena procjena rasprostranjenosti i štetnih praksi u oblasti nasilja u porodici i nasilja nad ženama, sa preporukama za poboljšanje.</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava- UNDP Crna Gora uradio je 2020. godine u uslovima pandemije COVID Istraživanje "Brza procjena socijanog uticaja epidemije COVID-a 19 u Crnoj Gori , u periodu od 16. marta do 1. juna 2020. godine, Sigurna ženska kuća iz Podgorice primila je 46 % više poziva nego u istom periodu prošle godine. U maju 2020. godine smještaj u njihovom skloništu obezbijeđen je za 60 % više žrtava rodno zasnovanog nasilja nego u maju 2019. godine. Nacionalna SOS linija takođe je bilježila porast potražnje za njihovim uslugama tokom epidemije COVID-a-19 i to za 18%, uz značajno povećanje broja poziva nakon što su mjere opšteg zatvaranja postale fleksibilnije. U maju 2020. godine, ova SOS linija primila je 32 % više poziva nego u istom mjesecu prošle godine Viši sud za prekršaje Crne Gore:</p>	<p>Nastaviti sa ovim aktivnostima</p>	<p>Donatorska sredstva</p>
--	--	-------------------	--	---	---------------------------------------	----------------------------

				<p>Prvostepeni sudovi za prekršaje i Viši sud za prekršaje Crne Gore vode posebne evidencije o slučajevima nasilja u porodici. Viši sud za prekršaje svake godine u mjesecu januaru izrađuje godišnji zbirni izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Navedeni izvještaj, pored podataka o broju predmeta u radu i načinu rješavanja istih, sadrži i posebne podatke o nasilnicima/cama i žrtvama nasilja po polu, punoljetnim i maloljetnim nasilnicima/cama i žrtvama nasilja, podatke o statusu nasilnika/ca vezano za status zaposlenosti i stepena obrazovanja. Navedeni izvještaj se dostavlja Ombudsmanu, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i drugim subjektima.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Sigurna ženska kuća- Studija o seksualnom nasilju nad ženama i djecom u Crnoj Gori – dostupno na http://szk.org.me/wp-content/uploads/2020/03/Studija-o-seksualnom-nasilju-nad-%C5%BEenama-i-djecom-u-Crnoj-Gori-web.pdf</p> <p>Studija se sastoji iz više posebnih cjelina koje imaju svoj predmet istraživanja. Studija izvještava o nivou usklađenosti zakonodavstva, nacionalnih politika i strategija u Crnoj Gori sa standardima i zahtjevima evropskih sporazuma i instrumenata koji se primjenjuju u Crnoj Gori u oblasti seksualnog nasilja. Nadalje, analizirano je 48 presuda osnovnih i viših sudova u Crnoj Gori za period od 01.01.2014. do 31.12.2018. godine. U cilju boljeg upoznavanja praksi, znanja i stavova profesionalaca/ki u sistemu u vezi sa seksualnim nasiljem nad ženama i djecom u Crnoj Gori, ova studija se</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>bavi analizom dubinskih intervjua sa predstavnicima/ca svih relevantnih institucija. Studija obuhvata i kvalitativno istraživanje koje je realizovano na uzorku od 100 žena i djevojčica sa iskustvom seksualnog nasilja, koje su se za pomoć i podršku obratile našim organizacijama. Kako bi stekle uvid koliko djevojčice i žene iz opšte populacije znaju o ovoj temi, sproveli smo anketu sa setom otvorenih pitanja na uzorku od 108 žena i djevojčica. Posljednji dio studije bavi se analizom izvještavanja određenog broja crnogorskih medija na temu seksualnog nasilja za period od godinu dana.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

<p>5.3.2. Organizovanje događaja na temu rodno zasnovanog nasilja, uključujući trgovinu ljudima kao i nasilje nad LGBT osobama.</p>	<p>Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Odbor za Rodnu ravnopravnost, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Jedinice lokalne samouprave u saradnji sa Ministarstvom zdravlja – Institut za javno zdravlje, Ministarstvom unutrašnjih poslova, organizacijama civilnog društva</p>	<p>2019 - 2020 god.</p>	<p>- Broj i vrsta događaja (radionica, predavanja, okruglih stolova, konferencija i sl) - Broj i vrsta distribuiranog materijala.</p>	<p>Opština Petnjica: -Održano predavanje na temu rodno zasnovanog nasilja (NVO Crnogorska iskra) -Podijeljeni flajeri. Asocijacija Spektra organizovala performans „331 razlog“ u Podgorici u kojem je učestvovalo 10 trans i rodno varijantnih osoba, sa ciljem obilježavanja Dana sjećanja na žrtve transfobije 2019. godine. Događaju je prisustvovalo do 50 osoba. Prezentovano prvo istraživanje o diskriminaciji transrodnih i rodno varijantnih učenika/ca u srednjim školama Crne Gore "M. Vlahović, J. Ulićević. Da odzvoni nasilju: Smjernice za kreiranje sigurnog školskog prostora za rodne različitosti. Izvještaj o diskriminaciji transrodnih i rodno varijantnih učenika/ca u srednjim školama Crne Gore. Asocijacija Spektra. 2019.", online na:</p>	<p>planirane aktivnosti usljed pandemije virusa Covid-19 se nisu mogle organizovati zbog nemogućnosti organizovanja okruglih stolova uz poštovanje propisanih mjera.</p>	<p>Nastaviti sa aktivnostima</p>	<p>- Redovna budžetska sredstva</p>
---	--	-------------------------	---	---	--	----------------------------------	-------------------------------------

				<p>https://asocijijaspektra.files.wordpress.com/2019/10/i-zvjestaj-da-odzvoni-nasilju-press-final.pdf. Događaju je prisustvovalo preko 30 predstavnika/ca obrazovnih institucija i nevladinih organizacija.</p> <p>U saradnji sa Direkcijom za azil Ministarstva unutrašnjih poslova i UNHCR-om, Spektra, Kvir Montenegro i Juventas, kreirali su brošuru za tražioce/teljke azila koji su LGBTI. Brošura je u finalnoj fazi pripreme pred štampu.</p> <p>Opština Kotor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Planirano održavanje okruglog stola na temu „Nasilje nad ženama i kako ga zaustaviti“ u saradnji sa Savjetom za mlade Opštine Kotor, CZSR i Fakultetom za pomorstvo Kotor - Društveno angažovana kampanja i Informativne objave/mini kampanja na Instagram stranici Kancelarije 		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>https://bit.ly/3r3S3ed https://bit.ly/3cf09MV https://bit.ly/3pseERh</p> <p>Opština Petnjica: -Održano predavanje na temu rodno zasnovanog nasilja (NVO Crnogorska iskra) -Podijeljeni flajeri.</p> <p>CZSR: Radnici CSR Kotor su žrtvama nasilja u porodici i zainteresovanim građanima uručivali materijal „Zaštita od nasilja u porodici- Moja prava“ publikovan od strane MRSS(200). -„Stop trgovini“ publikova od strane Nacionalne kancelarije za borbu protiv trgovine ljudima(200). -„Osvijetlimo mrak seksualnog nasilja“ publikovan od strane Sigurne ženske kuće SOS-a i NVO Prima(100). -„Prekinimo vezu online nasilja“, publikovan od strane Sigurna ženska kuća NK(50).</p>		
--	--	--	--	---	--	--

				<p>Povodom međunarodnog dana žena održan je vebinar u Bijelom Polju "Međusektorska rješenja za eliminisanje nasilja nad ženama i djevojkama u ruralnim oblastima zapadnog Balkana i Turske". Održan ciklus radionica za odbornike/ce u lokalnoj skupštini opštine, kao i poseban ciklus za žene iz marginalizovanih grupa u opštini Bijelo Polje.</p> <p>Tokom 2020.godine u Ulcinju je održano 7 radionica i 3 okrugla stola</p> <p>Putem zoom platforme učenicima I razreda JU Gimnazije „Tanasije Pejatovića“ Pljevlja je održano predavanje na temu rodno zasnovanog nasilja i uloge CSR i škole u postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.</p>			
				<p>Sigurna ženska kuća u okviru projekta <i>Osvijetlimo mrak seksualnog nasilja</i> koji finansira EU i</p>			

				<p>Ministarstvo javne uprave, u saradnji sa partnerskim organizacijama NVO Prima i SOS Nikšić organizovala konferenciju “OSVIJETLI. VJERUJ. DJELUJ.” Cilj konferencije je bio da skrene pažnju javnosti da seksualno nasilje postoji u Crnoj Gori, da ukaže na trenutno stanje, te da konstruktivne predloge za bolje razumijevanje problematike seksualnog nasilja i efikasniji odgovor svih aktera u procesu pružanja pomoći i podrške.</p> <p>U toku 2020. godine Sigurna ženska kuća sa partnerskim organizacijama je nastavila sa aktivnostima i organizovala je 17 uličnih akcija i 15 aktivnosti otvorenih vrata sa ciljem da ukaže da seksualno nasilje nad ženama i djecom postoji i u Crnoj Gori. Dijeljeno je 5 vrsta lifleta (ukupno 11360 lifleta) koji se tiču osnovnih informacija o seksualnom nasilju nad djecom i kako roditelji i vaspitači treba da</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>reaguju ako im se dijete povjeri, a ostali lifleti sadrže informacije praktične savjete za žene i djevojke. Takođe, organizovani su info korneri gdje je dijeljen informativni materijal kao i stikeri sa porukama o seksualnom nasilju za mlade, koje je dizajnirala umjetnica, poznatija pod umjetničkim imenom Zombijana. Podijeljeno je 6 500 stikera.</p> <p>U okviru projekta „Borba protiv nasilja nad ženama u periodu pandemije“ u Podgorici i Nikicu održana su 2 sastanka/tribine sa građanima/kama o fenomenu rodno zasnovanog nasilja na temu "Zašto žene ostaju sa nasilnikom?" i na istim je prisustvovalo oko 20-ak građana/ki. U okviru istog projekta SOS Ulcinj je 25.novemra međunarodnog dana protiv nasilja nad ženama održao sastanak sa predstavnicima institucija i konferenciju za novinare, koju su prenijeli lokani i</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>državni mediji. NVO „Ksena“ održala je 2 sastanka s predstavnicima opština Herceg Novog i Budve, gdje su razgovarali o finansiranju usluga za žene koje su preživjele nasilje.</p> <p>Sigurna ženska kuća je u 5 opština u Crnoj Gori i to: Podgorici, Bijelom Polju, Nikšiću, Kotoru i Cetinju organizovala izložbe pod nazivom „Umjetnost je ženskog roda“. Za izradu umjetničkih djela angažovano je 20 studenata/kinja sa Fakulteta Likovnih umjetnosti. Oko 8 000 građana/ki su putem umjetničkih djela dobili više informacija o rodnim stereotipima i položaju žena u Crnoj Gori. Nadalje, organizovali smo infokornere u pomenutim gradovima, te je tom prilikom podijeljeno 500 lifleta građanima/kama. Liflet dostupan na http://szk.org.me/wp-content/uploads/2021/01/</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>OMSN-flyer-1.pdf</p> <p>Vodenjem i promovisanjem kampanje putem društvenih mreža projektom smo doprli do 128 000 građana/ki.</p>		
<p>5.3.3. Izraditi i distribuirati informativni materijal sa rodno osjetljivim smjericama koje imaju za cilj povećanje svijesti relevantnih aktera o posebnim potrebama zaštite za žene koje traže azil, koje su žrtve ili su u opasnosti od rodno zasnovanog nasilja, za službenike koji se bave pitanjima međunarodne zaštite i odobravanja boravka u Crnoj Gori.</p>	<p>Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa organizacijama civilnog društva</p>	<p>I kvartal 2020.god.</p>	<p>- Informativni materijal izražen i distribuiran ciljnim grupama.</p> <p>-Dizajnirano i odštampano 100 lifleta o eliminaciji rodni stereotipa i principima rodne ravnopravnosti</p> <p>- Broj i vrsta distribuiranog materijala.</p>	<p>Ministarstvo unutrašnjih poslova:</p> <p>Izrađene su Smjernice koje imaju za cilj povećanje svijesti relevantnih aktera o posebnim potrebama zaštite za žene koje traže azil, koje su žrtve ili su u opasnosti od rodno zasnovanog nasilja, za službenike koji se bave pitanjima međunarodne zaštite i odobravanja boravka u Crnoj Gori. Smjernice su distribuirane svim službenicima koji se bave pitanjima migracija i azila (29 organizacionih jedinica Direktorata za građanska stanja i lične isprave).</p>		<p>Ministarstvo unutrašnjih poslova:</p> <p>Nijesu potrebna dodatna finansijska sredstva</p>

<p>5.3.4. Izraditi i distribuirati na lokalnom nivou publikacije i edukativne materijale o svim oblicima nasilja nad ženama i načinima suzbijanja rodno zasnovanog nasilja i zaštite.</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Jedinice lokalne samouprave u saradnji sa organizacijama civilnog društva</p>	<p>2019 i 2020. god.</p>	<p>- Broj i vrsta distribuiranog materijala. - Ciljna grupa i način na koji je materijal distribuiran. 200 štampanih primjeraka publikacije</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - - „Žene i muškarci u Crnoj Gori “ - Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i MONSTAT objavljuju publikaciju „Žene i muškarci u Crnoj Gori“ jednom u dvije godine. Najnovija publikacija objavljena je 3. decembra 2020. godine i daje pregled situacije iz 2019. godine - link za preuzimanje prezentacije: https://www.monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=212&pageid=142 . U sklopu obilježavanja „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“, realizovane su sledeće aktivnosti: - Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, realizovalo je 3 spota o rodno zasnovanom nasilju, koji su predstavljeni tokom</p>	<p>Nije bilo kasnjenja u realizaciji pomenute aktivnosti</p>	<p>Nastaviti sa aktivnostima</p>	<p>Redovna budžetska sredstva MONSTAT-a i Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava - 1500€ Sredstva NVO su utrosena kako su i planirana projektom.</p>
---	---	--------------------------	--	---	--	----------------------------------	---

				<p>kampanje 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama i emitovani u programima medijskih kuća sa teritorije Crne Gore.</p> <p>- Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava pripremilo je elektronsku platformu, u saradnji sa Kancelarijom UNDP-a i pod pokroviteljstvom Vlade Austrije – Rodna mapa - elektronska platforma sa rodno zasnovanom statistikom; na početnoj stranici Rodne mape možemo se upoznati i informisati o demografskoj strukturi Crne Gore. Link za rodnu mapu: https://www.rodnamapa.me/</p> <p>Centar kreativnih rješenja - Izradjen propagandni materijal o svim oblicima nasilja nad ženama pod nazivom „Sprijecimo nasilje nad ženama“.</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Materijal je uradjen u 2.000 primjerka i bice dijeljen na tokom svih aktivnosti koje budemo sprovodili a psebno cemo sprovoditi kampanju u maju mjesecu tekuce godine.</p> <p>Sigurna ženska kuća u saradnji sa partnerskim organizacijama Prima i Sos telefon Niksic je izradila informativne liflete o seksualnom nasilju. Lifleti dostupni na navedenim linkovima.</p> <p>http://szk.org.me/wp-content/uploads/2020/05/LIFLET-1-Nasilje-nad-djecom-i-mladima-STAMPA-finalno2-2.pdf</p> <p>http://szk.org.me/wp-content/uploads/2020/05/LIFLET-2-Kad-necu-necu-STAMPA-finalno2-2.pdf</p> <p>http://szk.org.me/wp-content/uploads/2020/05/LIFLET-3-Ja-sam-prezivjela-ZA-STAMPU-finalno-2-2.pdf</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				http://szk.org.me/wp-content/uploads/2021/01/Stikeri-i-bilbordi-OMSN.pdf http://szk.org.me/wp-content/uploads/2021/01/OMSN-flayer.pdf http://szk.org.me/wp-content/uploads/2021/01/OMSN-flayer-1.pdf Navedeni lifleti su distribuirani gradjanima/kama na javnim akcijama, otvorenim vratima, mladima na radionicama, predstavnicima/cama institucija na sastancima I konferenciji. Ukupno je podijeljeno 11 360 primjeraka.			
5.3.5. Statističko izvještavanje o slučajevima nasilja u porodici i diskriminacije po onovu pola.	Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo za ljudska i manjinska	Kontinuiran o 2019–2020. god.	- Uspostavljena forma izvještavanja koja će obuhvatiti informacije na nacionalnom nivou	Ministarstvo pravde, ljudskih I manjinskih prava - objedinjene podatke iz različitih izvora objavljuje na web stranicu minstarstva		Izmijeniti član 34 Zakona o zaštiti nasilja u porodici „Evidenciju o prijavljenim slučajevima nasilja, žrtvama,	Nisu potrebna sredstva

	<p>prava, Odbor za rodnu ravnopravnost u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova – Uprava policije, Vrhovnim sudom, Vrhovnim državnim tužilaštvom, Višim sudom za prekršaje, Zaštitnikom/ko m ljudskih prava i sloboda Crne Gore</p>		<p>kao i na nivou regija.</p> <p>-Objavljeni godišnji izvještaji.</p>	<p>Vrhovni sud Crne Gore Kada je riječ o statističkim podacima za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore, sudovi su tokom 2020. godine imali u radu ukupno 252 predmeta, od kojih su pravnosnažno riješili 140 predmeta(139 osuđujućih, 3 oslobađajuće i u 3 slučaja postupak je obustavljen).</p> <p>Vrhovno državno tužilaštvo: Nadležna tužilaštva su u saradnji sa partnerima statistički izvještavali o slučajevima nasilja u porodici. Godišnjim izvještajem biće dat pregled svih podataka, kako onih koji se odnose na porodično nasilje, tako i onih koji se odnose na diskriminaciju po osnovu pola. Godišnji izvještaj biće javno objavljen i dostupan, pregledom sajta Vrhovnog državnog tužilaštva.</p>		<p>učiniocima nasilja, izrečenim zaštitnim mjerama, kao i o drugim mjerama zaštite i pomoći vode organi i ustanove iz člana 5 stav 1 ovog zakona, u skladu sa svojim nadležnostima i dostavljaju je ministarstvu nadležnom za zaštitu ljudskih i manjinskih prav”, s obzirom na uspostavljenu Bazu podataka – Centri za socijalni rad I MUP.</p>	
--	--	--	---	---	--	--	--

				<p>Viši sud za prekršaje: Viši sud za prekršaje svake godine izrađuje godišnji zbirni izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Navedeni izvještaj, pored podataka o broju predmeta u radu i načinu rješavanja istih, sadrži i posebne podatke o nasilnicima/cama i žrtvama nasilja po polu, punoljetnim i maloljetnim nasilnicima/cama i žrtvama nasilja, podatke o statusu nasilnika/ca vezano za status zaposlenosti i stepena obrazovanja. Takođe, navedeni izvještaj se izrađuje i polugodišnje, kao i po potrebi, na zahtjev različitih subjekata. Izvještaj se dostavlja Ombudsmanu, Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i drugim subjektima.</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova:</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>U kontinuitetu se sačinjavaju mjesečni, kvartalni i godišnji izvještaji na predmetnu temu. Urađena je baza podataka koja sadrži i podatke o slučajevima nasilja u porodici, kojima pristup imaju centri za socijalni rad. Vrhovni sud Crne Gore</p> <p>Kada je riječ o statističkim podacima za krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore, sudovi su tokom 2020. godine imali u radu ukupno 252 predmeta, od kojih su pravosnažno riješili 140 predmeta(139 osuđujućih, 3 oslobađajuće i u 3 slučaja postupak je obustavljen).</p> <p>Vrhovno državno tužilaštvo:</p> <p>Nadležna tužilaštva su u saradnji sa partnerima statistički izvještavali o slučajevima nasilja u porodici. Godišnjim izvještajem biće dat pregled svih podataka, kako onih koji se odnose na</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>porodično nasilje, tako i onih koji se odnose na diskriminaciju po osnovu pola. Godišnji izvještaj biće javno objavljen i dostupan, pregledom sajta Vrhovnog državnog tužilaštva.</p> <p>Viši sud za prekršaje:</p> <p>Viši sud za prekršaje svake godine izrađuje godišnji zbirni izvještaj o radu sudova za prekršaje na predmetima iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Navedeni izvještaj, pored podataka o broju predmeta u radu i načinu rješavanja istih, sadrži i posebne podatke o nasilnicima/cama i žrtvama nasilja po polu, punoljetnim i maloljetnim nasilnicima/cama i žrtvama nasilja, podatke o statusu nasilnika/ca vezano za status zaposlenosti i stepena obrazovanja. Takođe, navedeni izvještaj se izrađuje i polugodišnje, kao i po potrebi, na zahtjev različitih subjekata. Izvještaj se dostavlja Ombudsmanu,</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i drugim subjektima.</p> <p>Ministarstvo finansija i socijalnog staranja: U kontinuitetu se sačinjavaju mjesečni, kvartalni i godišnji izvještaji na predmetnu temu kroz jedinstvenu bazu podataka. Urađena baza podataka sadrži i podatke o slučajevima nasilja u porodici, kojima pristup ima Uprava policije.</p>			
				<p>Sigurnoj ženskoj kući se u toku 2020. godine za pomoć obratilo 650 osoba. Nakon inicijalnog savjetovanja sa korisnicama, u skladu sa njihovim potrebama, pružena im je pomoć i podrška. U 2020.godini inicijalno savjetovanje pruženo je 1262 puta i to: inicijalno savjetovanje putem telefona/online 979 puta i razgovorom u kancelariji 283 puta. U praksi se nerijetko dešava da osoba sa iskustvom</p>			

				<p>nasilja više puta zatraži inicijalno savjetovanje – bilo putem telefona, socijalnih mreža ili dolaskom u kancelariju.</p> <p>Klijentkinje su obično trpjele višestruke oblike nasilja, npr. istovremno fizičko, psihičko, seksualno. Sve žene koje su se za pomoć obratile Sigurnoj ženskoj kući su bile žrtve psihičkog nasilja. Sa druge strane, oblike nasilja kao što su ekonomsko nasilje i proganjanje češće su trpjele žene od strane svojih bivših partnera. Seksualno nasilje većina klijentkinja koje su se za pomoć obratile SŽK nisu prepoznale, ali su u toku razgovora iznosile da su ih njihovi sadašnji ili bivši partneri prisiljavali na seksualni odnos.</p> <p>U okviru projekta <i>“Za život bez nasilja uz pomoć online platformi”</i> koji finansira ambasada Amerike u Crnoj Gori, Sigurna ženska kuća organizuje onlajn</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>savjetovanje za žene sa iskustvom nasilja i pruža im psihosocijalnu, pravnu pomoć, kao i radionice joge i grupe samopomoći. Ženama sa iskustvom nasilja je dostupna mogućnost da dobiju punu pomoć i podršku za prevazilaženje situacije nasilja sa distance. Tokom 2020.godine psihosocijalna pomoć i podrška na ovaj način je pružena 48 puta, pravna pomoć 56 puta, dok je 61 žena učestvovala na online radionicama joge i grupama samopomoći.</p> <p>U toku 2020.godine u skloništu je smješteno 82 osobe (33 žene i 49oro djece) U skloništu su u toku 2020.godine održane 36 radno-okupacionih radionica za žene sa iskustvom nasilja i 49 kreativno-edukativnih radionica za djecu. Sa korisnicima skloništa je održano 27 psiholoških radionica i to: 16 za zene i 11 za djecu. Nadalje, održane su 21 grupa samopomoći i 8 radionica</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>joge. Zavisno od epidemiološke situacije pomenute radionice su održavane u direktnom kontaktu ili putem online platformi.</p> <p>Dodatno, u periodu pandemije zbog porasta nasilja nad ženama, putem projekta su obezbijeđeni dodatni kapaciteti za smjestaj žena sa iskustvom nasilja u apratmanima u Ulcinju i Nikšiću i Podgorici. U toku 2020.godine usluga sigurnog smjestaja je obezbijedjena za 9 žena i 15 djece.</p> <p>U sklopu projekta <i>Osvijetlimo mrak seksualnog</i> nasilja podržanog od EU i Ministarstva javne uprave, a sa partnerskim organizacijama na projektu NVO Prima i SOS Nikšić sprovedena je online kampanja kao i promocija spota na stranici "Osvijetlimo mrak seksualnog nasilja" na društvenim mrežama (Instagram i Facebook, Youtube).</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				https://www.youtube.com/watch?v=x5VidC4IPZI Nakon objavljivanja i promocije spota dobili smo poziv od strane mlade umjetnice koja je rekla da zeli da besplatno uradi spot na ovu temu jer je smatra jako vaznom i vjeruje da mozemo da doprinese borbi protiv seksualnog nasilja. Taj spot smo promovisali preko drustvenih mreza u toku trajanja kampanje. Spot je dostupan https://www.facebook.com/osvijetlimomrak/videos/486090052063803			
5.3.6. Organizovati kampanje u cilju prepoznavanja govora mržnje, seksualnog uznemiravanja i rodno zasnovanog nasilja putem interneta i drštvenih mreža.	Ministarstvo javne uprave, Ministarstvo za ljudska i manjiska prava, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo kulture u saradnji sa organizacijama civilnog društva, Zaštitnikom/co	2019–2020. god.	<ul style="list-style-type: none"> - Sprovedena minimum jedna kampanja godišnje. - Broj i vrsta aktivnosti. 	Sigurna ženska kuća - U sklopu projekta Osvijetlimo mrak seksualnog nasilja podržanog od EU i Ministarstva javne uprave, a sa partnerskim organizacijama na projektu NVO Prima i SOS Nikšić sprovedena je online kampanja kao i promocija spota na stranici “Osvijetlimo mrak seksualnog nasilja” na			

	m ljudskih prava i sloboda Crne Gore			društvenim mrežama (Instagram i Facebook, Youtube). https://www.youtube.com/watch?v=x5VidC4lPZI Nakon objavljivanja i promocije spota dobili smo poziv od strane mlade umjetnice koja je rekla da zeli da besplatno uradi spot na ovu temu jer je smatra jako vaznom i vjeruje da mozemo da doprinese borbi protiv seksualnog nasilja. Taj spot smo promovisali preko drustvenih mreza u toku trajanja kampanje. Spot je dostupan https://www.facebook.com/osvijetlimomrak/videos/486090052063803			
--	--------------------------------------	--	--	--	--	--	--

Cilj 5.4. Ojačan sistem socijalne i druge podrške i zaštite svih žrtava nasilja u porodici.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Povećan broj, vrste i dostupnost servisa podrške žrtvama nasilja u porodici za 25%. Kvalitet pruženih usluga i stepen zadovoljstva korisnica/ka uslugama.
- Poboljšana održivost socijalnih i drugih servisa institucija i organizacija civilnog društva u oblasti zaštite od porodičnog nasilja.

5.4.1. Informisati širu javnost i profesionalce/ke u relevantnim	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje	2019 – 2020. god.	- Sprovedena minimum jedna informativna	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava		Nastaviti sa aktivnostima	Donatorska sredstva
--	--	-------------------	---	---	--	---------------------------	---------------------

<p>službama o obavezama iz Istanbulske konvencije u dijelu obezbjeđivanja <i>Podrške kroz pravni proces</i> i mogućnostima korištenja instituta „povjerljivog lica“ i jačati kapacitete organizacija civilnog društva za sprovođenje instituta „povjerljivog lica“ u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici</p>	<p>za rodnu ravnopravnost), Ministarstvo rada i socijalnog staranja u saradnji sa organizacijama civilnog društva</p>		<p>kampanja na godišnjem nivou. - Broj institucija obuhvaćenih kampanjom.</p>	<p>Kao dio nacionalne kampanje “Ostani doma” koja je lansirana u cilju prevencije širenja zaraze COVID -19 , Vlada Crne Gore je u saradnji sa nevladinim organizacijama koja se bave rodno zasnovanim nasiljem u paraleli lansirala i kampanju “Sigurna doma” kao prvi korak u suzbijanju rodno zasnovanog nasilja i kao podršku žrtvama nasilja.</p> <p>U međuvremenu je GREVIO Komitet (Eskperska grupa Savjeta Evrope za praćenje sprovođenja Istanbuske konvencije) zahtjevao od zemalja potpisnica da sastave Izvještaj o preuzetim mjerama u odnosu na rodno zasnovano nasilje u kontekstu pandemije COVID 19. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je dalo svoje inpute za Izvještaj u cilju adresiranja rodno zasnovanog nasilja u kontekstu COVID 19.</p> <p>Kako bi država na što bolji način pomogla žrtvama nasilja u porodici, uz podršku UNDP-ija u Crnoj Gori i tadašnje</p>			
--	---	--	---	---	--	--	--

				<p>Ministarstva rada i socijalnog staranja razvijen je Krizni akcioni plan djelovanja pružaoca specijalizovanih usluga za žrtve nasilja u skladu sa Istanbulskom konvencijom.</p> <p>Ovaj Krizni akcioni plan predstavlja zajednički plan djelovanja države i nevladinih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici.</p> <p>UN Women I UNDP kroz regionalni projekat “Primjena zakona, mijenjanje stavova”, podržano je 13 NVOa za razvijanje kapaciteta za uspostavljanje specijalizovanih servisa podrške žrtvama nasilja, 7 licenciranih usluga i 8 akreditovanih programa obuke u cilju implementacije Istanbuske konvencije</p> <p>CZSR: Kroz svakodnevni rad iz svoje nadležnosti centri za socijalni</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				rad promovišu insitut „povjerljivo lice“		
5.4.2. Kontinuirana promocija servisa besplatne pravne pomoći žrtvama porodičnog nasilja u svim opština u Crnoj Gori	Pravosudni organi – sudovi i tužilaštva u saradnji sa Ministarstvom pravde, centara za socijalni rad, Upravom policije, zdravstvenim ustanove, organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj žrtava porodičnog nasilja koje su koristile uslugu. - Nivo zadovoljstva žrtava kvalitetom pružene usluge.	Ministrstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Razvijeno je digitalno rješenje za hitne odgovore u slučajevima nasilja, tj. mobilnu aplikaciju “Budi sigurna” , koja omogućava žrtvama nasilja da jednim klikom pošalju zahtjev SMS-om nacionalnim SOS linijama, ili drugim povjerljivim organizacijama/osobama na osnovu ličnog zahtjeva. Vrhovni sud Crne Gore Planirano je da se u saradnji sa Udruženjem sudija, a uz podršku Programske kancelarije Savjeta Evrope u Podgorici, tokom 2021. godine realizuju promotivne aktivnosti koje imaju za cilj podizanje nivoa informisanosti javnosti o institutu besplatne pravne pomoći. Vrhovno državno tužilaštvo:		Nastaviti sa aktivnosima

				<p>Što se tiče kontinuirane promocije servisa besplatne pravne pomoći žrtvama porodičnog nasilja u svim opštinama u Crnoj Gori, tužilaštvo ne raspolaže podacima o broju žrtava porodičnog nasilja koje su koristile uslugu niti nivo zadovoljstva žrtava kvalitetom pružene usluge, jer se besplatna pravna pomoć ne ostvaruje u tužilaštvu već u sudu.</p> <p>Međutim, značajno je ukazati da je tužilaštvo u određenom broju slučajeva, po službenoj dužnosti, obezbijedilo pravnu pomoć žrtvama trgovine ljudima, time što im je angažovalo punomoćnika, iz reda advokata, da zastupaju njihove interese u postupku. Takođe, povećan je broj slučajeva u kojem je tužilaštvo predložilo nadležnom sudu da se maloljetnim žrtvama odredi punomoćnik, iz reda advokata koji su stekli specijalistička znanja iz oblasti prava djeteta, što je sud i usvojio. Na taj način, maloljetnim žrtvama se obezbjeđuje dodatna pravna</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>pomoć, a sve poštujući načelo najboljeg interesa djeteta. U oba slučaja, troškovi zastupanja od strane advokata-punomoćnika padaju na teret budžetskih sredstava suda. U cilju promovisanja instituta angažovanja punomoćnika djeci, koja se u postupku pojavljuju kao žrtve (a u praksi se najčešće pojavljuju kao žrtve seksualnog zlostavljanja i porodičnog nasilja) u toku predhodne godine, bila je angažovana radna grupa koja je formirana od strane Advokatske komore i UNICEF-a, a koja je imala predstavnika tužilaštva-državnu tužiteljku, čija promocija je planirana za tekuću godinu.</p> <p>CZSR: Stručni radnici centara za socijani rad su svim evidentiranim žrtvama nasilja u porodici pružili pomoć i pravno ih edukovali; Tačan broj korisnika/ca ove usluge nije poznat jer se evidencija ne vodi u centrima za socijalni rad, ali upućuju</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				žrtve nasilja na ovu uslugu kad god se na to ukaže potreba.			
				Sigurna ženska kuća - U toku 2020. godine Sigurna ženska kuća je svojim klijentkinjama besplatnu pravnu pomoć pružila ukupno 685 puta, od toga: -zastupanje stranaka pred sudovima - 151 -pravni savjeti - 433 -pravni podnesci – 101 (tužbe, privremene mjere, predlozi za izvršenje, odgovor na tužbe, krivične prijave...)			
5.4.3. Prilagoditi multidisciplinarnu saradnju načinu	Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu,	2019-2020. god.	- Usaglašena statistika policije,	Vrhovno državno tužilaštvo: ¹¹²		Kontinuirano tokom 2021. godine.	Redovna budžetska sredstva

¹¹² Državno tužilaštvo Crne Gore kao organ krivičnog gonjenja učinilaca krivičnih djela za koja se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, u koja spadaju i krivična djela protiv braka i porodice, kojoj grupi pripada i krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz čl.220 Krivičnog zakonika Crne Gore, posvećeno radi na hitnom postupanju u svim predmetima porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, a naročito u svjetlu uticaja pandemije COVID – 19 na žrtve nasilja u porodici, koje nalaze pred velikim rizikom ponavljanja nasilja u uslovima izolacije.

U ostvarivanju svoje značajne uloge i shvatajući ozbiljne izazove pred kojima se nalazimo svi, a posebno žrtve nasilja u porodici, Državno tužilaštvo je delegiralo svoju predstavnicu u Tehničkoj grupi za implementaciju regionalnog programa „Primjena zakona, mijenjanje stavova“ (UNDP-a i UN Woman), koja je oformljena kako bi se što prije pripremile smjernice/preporuke za postupanje institucija u slučajevima porodičnog nasilja i nasilja nad ženama u vrijeme pandemije koronavirusa. U tom smislu od strane tužilaštva date su smjernice/preporuke koje se odnose, u prvom redu, na hitno postupanje i procesuiranje svih slučajeva nasilja u porodici, a preporučene su i mjere predlaganja strožijih krivičnih sankcija za izvršioce krivičnih djela i prekršaja u slučajevima nasilja u porodici, kao i pojačana pažnja u tumačenju pojma nasilja u porodici, posebno psihološkog nasilja,

<p>rada u centrima za socijalni rad na slučajevima nasilja u porodici, i osiguravati uključenost u multidisciplinarnu koordinaciju onih predstavnika institucija koji su direktno uključeni u predmet u skladu sa novim Protokolom</p>	<p>Centri za socijalni rad u saradnji sa Upravom policije, centrima bezbjednosti, Vrhovnim državnim tužilaštvom, Vrhovnim sudom, Sudskim savjetom, sudovima za</p>		<p>Centara za socijalni rad. - Izvršena analiza primjenjivosti revidiranog Potokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici. - Sprovedene obuke multisektorskog karaktera o postupanju u</p>	<p>U osnovnim državnim tužilaštvima u čijoj nadležnosti su Centri za socijalni rad imali aktivnu ulogu u multidisciplinarnim timovima za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici, predstavnici tužilaštva-državni tužioci su imali aktivnu ulogu kroz savjetodavno učešće, a sve u cilju pomoću rješavanja konkretnih slučajeva porodičnog nasilja. Ministarstvo rada i socijalnog staranja:</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

s posebnim akcentom na prijetnje smrću, ubistvom, nanošenjem povreda i sl., zatim prijetnje uz upotrebu oružja ili drugog oruđa podobnog da nanese ozbiljne povrede, te naročito ukoliko su takve prijetnje učinjene u prisustvu maloljetne djece.

Državno tužilaštvo prepoznaje visok stepen rizika za žrtve nasilja u porodici i u kontinuiranoj komunikaciji je, kako sa predstavnicima policije, tako i sa predstavnicima nevladinih organizacija koje se bave zaštitom žrtava nasilja u porodici, a sve s ciljem zaštite žrtava i procesuiranja učinilaca krivičnih djela i prekršaja, u što hitnijem postupku. Dalje, Državno tužilaštvo će preduzeti sve potrebne mjere i radnje da se u najkraćem i najjednostavnijem zakonitom postupku ispituju sve važne okolnosti porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, u minimalnu sekundarnu viktimizaciju žrtve i izlaganje žrtve riziku od ponavljanja nasilja, preduzimanjem mjera koje će te rizike otkloniti. U tom pravcu, u hitnom postupku se rješavaju svi slučajevi porodičnog nasilja, uz rigorozan pristup i ekstenzivno tumačenje elemenata krivičnog djela nasilja u porodici, te se u najkraćem roku procesuiraju izvršioци ovog krivičnog djela, dok su tužioci u obavezi da predlažu strožije krivične sankcije za učinioce porodičnog nasilja i nasilja nad ženama.

Pored toga, Državno tužilaštvo ima svoju predstvanicu i u Operativnom timu za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, pri Ministarstvu unutrašnjih poslova, čiji članovi intenzivno rade na svim spornim slučajevima i njihovom efikasnom rješavanju, kroz svakodnevnu razmjenu informacija i preduzimanjem hitnih radnji u cilju što opsežnije i bolje zaštite žrtava nasilja, kao i u Koordinacionom odboru za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

	prekršaje, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom obrazovanja, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, NVO sektor, UNDP		skladu sa revidiranim Potokolom - Broj predmeta na kojima su voditelji slučaja ostvarili multidisciplinarnu saradnju.	<p>Raspisani Javni pozivi od strane Zavoda za socijalnu i dječju zaštitu:</p> <p>JAVNI POZIV br. 1033 od 07.11.2020 godine za akreditaciju programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike za obavljanje poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, na temu specijalizovanih programa obuke za zaštitu od nasilja.</p> <p>JAVNI POZIV broj 01-914 od 04.11.2020. godine za akreditaciju programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike za obavljanje poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, na temu pružanja podrške djeci iz osjetljivih grupa u cilju jačanja vještine samozaštite od svih oblika nasilja.</p> <p>JAVNI POZIV broj 01-912 od 04.11.2020. godine za akreditaciju programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike za obavljanje poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, koji rade s djecom žrtvama nasilja, djecom u riziku od nasilja,</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>djecom izloženom negativnim iskustvima iz djetinjstva i djecom svjedocima nasilja.</p> <p>JAVNI POZIV broj 01-873 od 23.10.2020. godine za akreditaciju programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike u CSR i ustanove socijalne i dječje zaštite na temu seksualnog nasilja kao oblika rodno zasnovanog nasilja, s akcentom na primjenu Protokola za postupanje, prevenciju i zaštitu u slučajevima seksualnog nasilja</p> <p>JAVNI POZIV broj 01-869 od 23.10.2020. godine za akreditaciju programa obuke za stručne radnike, stručne saradnike i saradnike u CSR i ustanove socijalne i dječje zaštite za rad sa žrtvama nasilja sa akcentom na primjenu Protokola o zaštiti od nasilja.</p>			
				<p>Sigurna ženska kuća sa partnerskim organizacijama: Sos telefon Nikšič, Sos telefon Ulcinj, Centar za romske inicijative, Crnogorski ženski lobi, Ksenia i Ikra organizuje sastanke sa centrima za</p>			

				socijalni rad, sa ciljem razmjene iskustava u vezi sa implementacijom Protokola u periodu pandemije, te mogućnostima za unapredjenje saradnje.			
Cilj 5.5. Razvijanje svijesti kod građana, posebno državnih službenika/ca odgovornih za primjenu zakona o svim oblicima diskriminacije i rodno zasnovanog nasilja i njihova edukacija.¹¹³							
<u>Indikator (pokazatelj) efekta:</u>							
- Povećan nivo svijesti u vezi sa zakonodavnim i institucionalnim okvirima za zaštitu od diskriminacije.							
- Poboljšan stepen informisanja i stručnih kompetenci državnih službenika/ca za pružanje efikasne zaštite i podrške žrtvama rodno zasnovanog nasilja.							
5.5.1. Organizovati obuke u cilju promocije Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) za službenike koji se bave pitanjima međunarodne zaštite i odobravanja boravka u Crnoj	Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj održanih obuka - Broj polaznika/ca	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, uz podršku UNICEF-a, tokom 2019. godine, organizovalo je dva treninga, u trajanju po dva dana, o primjeni međunarodnih standarda u oblasti zdravstvene i dječije zaštite kao podršku naporima u pomoći djeci i porodicama, migrantima i izbjeglicama, za 50 učesnika. Trening je bio posvećen, između ostalog temama:	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Obuka za 2020. godinu odložena zbog pandemije CORONA virusa	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Potrebno je ispoštovati novi rok za realizaciju I kvartal 2021. godine	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Redovna budžetska sredstva

¹¹³ **Ministarstvo unutrašnjih poslova:** Kod službenika iz sistema migracija i međunarodne zaštite, kroz edukacije, podiže se svijest o potrebi pomoći i podrške migrantkinjama koja treba da bude adekvatna i usklađena sa njihovim specifičnim potrebama, uvažavajući sve okolnosti koje ih čine ranjivim, uz osnaživanje žena migrantkinja da žive život bez nasilja.

Gori.				<p>Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova je, u saradnji sa IOM i UNICEF, planiralo još jednu edukaciju službenika u cilju promocije Istanbulske konvencije za decembar 2020. godine, međutim ista je odložena za I kvartal 2021. godine zbog pandemije CORONA virusa.</p>			
-------	--	--	--	---	--	--	--

<p>5.5.2. Edukacija:- zdravstvenih radnika/ca i stručnjaka/kinja s područja zaštite mentalnog zdravlja, zaposlenih u centrima za socijalni rad i članova/ica; - sudstva, tužilaštva i policije; - zaposlenih u vaspitno- obrazovnim ustanovama na temu unapređenja pružanja zaštite i pomoći žrtvama djeci i odraslima koji trpe nasilje, posebno žrtvama seksualnog nasilja, kao i žrtvama diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog</p>	<p>Ministarstvo zdravlja i zdravstvene ustanove, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Zavod za socijalnu i dječju zaštitu, Vrhovni sud Crne Gore, Centar za edukaciju u državnom sudstvu i tužilaštvu, Uprava policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa Upravom za kadrove, Zaštitnikom/co m ljudskih prava i sloboda Crne Gore, organizacijama civilnog društva</p>	<p>Kontinuirano 2019-2020. god.</p>	<p>- Broj sprovedenih obuka na godišnjem nivou. - Broj polaznika obuka.</p>	<p>Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu: Sprovedeno 5 obuka – 29. i 30. januar 2020 godine – Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u okviru projekta EUroL2 (Podrška Evropske Unije vladavini prava), a u cilju dalje obuke nosilaca pravosudne funkcije u oblasti međunarodne pravosudne saradnje, organizovao je seminar na temu: „Zaštita žena od nasilja, uključujući i nasilje u porodici“. Seminaru je prisustvovalo 25 učesnika (14 državnih tužilaca, 2 savjetnika u tužilaštvu, 6 sudija i 1 savjetnik u sudu). - 10. jul 2020. godine, Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u okviru Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. godinu organizovao je obuku na temu „Član 14 EKLJP – Zabrana</p>			<p>Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu: Budžet Centra: 1.098,30 eur EUroL2: 3.600eur Podaci o utrošenim finansijskim sredstvima od strane drugih organizatora nisu poznati Centru 3.600eur</p>
---	---	---	---	--	--	--	---

izražavanja				<p>diskriminacije". Obuci je prisustvovalo šesnaest (16) učesnika (6 sudija, 2 državna tužioca, 7 savjetnika u sudovima i 1 savjetnik iz ODT Herceg Novi).</p> <p>- 15. i 16. septembar 2020. godine - Kolašin, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Centrom za demokratiju i ljudska prava - CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava, organizovao je seminar namjenjen savjetnicima u sudovima i državnim tužilaštvima, na temu „Uloga crnogorskog pravosuđa - rodna ravnopravnost i pravna zaštita žena žrtvi porodičnog nasilja“. Na seminaru je učestvovalo šest (6) savjetnika iz sudova i četiri (4) savjetnika iz državnih tužilaštva.</p> <p>- 19. oktobar 2020. godine, Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa AIRE Centrom iz</p>			
-------------	--	--	--	--	--	--	--

				<p>Londona (Advice on Individual Rights in Europe) kroz projekat "Jačanje vladavine prava i podrška državnim institucijama u Crnog Gori" u okviru Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. godinu organizovao je onlajn obuku na temu: „Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja – Lanzarot konvencija“.Seminaru je prisustvovalo dvadest četiri (24) učesnika (15 sudija, 1 savjetnik u sudu, 8 državnih tužilaca).</p> <p>– 12. novembar 2020. godine – Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) organizovala je onlajn seminar, tzv. vebinar, na temu „Raznolikost po pitanju zastupljenosti u pravosuđu, uključujući i pitanje rodne</p>		
--	--	--	--	--	--	--

				<p>zastupljenosti u Jugoistočnoj Evropi". Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, seminar je pohađalo 7 učesnika, i to 5 sudija i 2 državna tužioca.</p> <p>CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava organizovao u septembru 2020. godine je dvodnevnu obuku za predstavnike ZZZCG, Centara za socijalni rad, te predstavnike lokalnih samouprava o rodnozasnovanom nasilju -15 polaznika iz opština Berane, Pljevlja, Nikšić, Herceg Novi, Podgorice i Bijelog Polja</p>			Utrošena sredstva: 4.482,30
5.5.3. Organizovati obuke u cilju Pomovisanja Konvencije o elimisnisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) za službenike koji se	Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj održaih obuka -Broj polaznika/ca obuka	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore, uz podršku UNICEF-a, tokom 2019. godine, organizovalo je dva treninga, u trajanju po dva dana, o primjeni međunarodnih standarda u	Ministarstvo unutrašnji h poslova: Obuka za 2020. godinu odložena zbog	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Potrebno je ispoštovati novi rok za realizaciju I kvartal 2021. godine	Ministarstvo unutrašnjih poslova: Redovna budžetska sredstva

bave statusnim pitanjima osjetljivih društvenih grupa.				<p>oblasti zdravstvene i dječije zaštite kao podršku naporima u pomoći djeci i porodicama, migrantima i izbjeglicama, za 50 učesnika.</p> <p>Trening je bio posvećen, između ostalog temama: Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).</p> <p>Ministarstvo unutrašnjih poslova je, u saradnji sa IOM i UNICEF, planiralo još jednu edukaciju službenika u cilju promocije Istanbulske konvencije za decembar 2020. godine, međutim ista je odložena za I kvartal 2021. godine zbog pandemije CORONA virusa.</p>	pandemije CORONA virusa		
5.5.4. Organizovanje multisektorskih događaja za službenike/ce odgovorne za	Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu, Ministarstvo unutrašnjih poslova,	Kontinuirano 2019-2020. god.	-Broj na multisektorskih događaja godišnjem nivou. -Broj učesnika/ca.	<p>Ministarstvo rada i socijalnog staranja:</p> <p>Tokom 2020 godine, organizovano je 5 obuka i 1 okrugli sto, koje se odnose na slučajeve nasilja nad ženama i nasilja u porodici.</p>		<p>Ministarstvo rada i socijalnog staranja:</p> <p>Kontinuirano tokom 2021. godine.</p>	<p>Ministarstvo rada i socijalnog staranja:</p> <p>Utrošena sredstva su bila na teret</p>

<p>primjenu zakona, zdravstvene i socijalne radnike/ce zasnovane na studijama slučaja - postupanje u konkretnim slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici</p>	<p>Uprava policije, Ministarstvo zdravlja u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, domaćim i međunarodnim organizacijama</p>			<p>Navedene obuke u tom period je prošlo 110 zaposlenih u socijalnoj i dječjoj zaštiti i ostalim institucijama.</p> <p>Ministarstvo finansija i socijalnog staranja:</p> <p>Tokom 2020 godine, organizovano je 5 obuka i 1 okrugli sto, koje se odnose na slučajeve nasilja nad ženama i nasilja u porodici.</p> <p>Navedene obuke u tom period je prošlo 110 zaposlenih u socijalnoj i dječjoj zaštiti i ostalim institucijama.</p>			<p>autora obuka.</p>
---	---	--	--	---	--	--	----------------------

6. RODNA RAVNOPRAVNOST U MEDIJIMA, KULTURI I SPORTU

Strateški cilj: Suzbijati rodne stereotype i uvesti politiku rodne ravnopravnosti u medije, kulturu i sport

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovedenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 6.1. Povećana medijska vidljivost primjene politika rodne ravnopravnosti.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Povećana prisutnost teme rodne ravnopravnosti u crnogorskim medijima za 30% u odnosu na prethodnu godinu.							
6.1.1. Redovno informisanje javnosti o aktivnostima na polju postizanja rodne ravnopravnosti	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), Lokalne samouprave (Kancelarije za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Agencijom za	Kontunuirano 2019-2020. god.	- Broj objavljenih saopštenja za medije - Broj medijskih TV, radio i dr. priloga.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - redovno objavljivanje saopštenja i informacija na webstranici ministarstva https://www.gov.me/mpa/ljudska-i-manjinska-prava/rodna-ravnopravnost / 40 objava na sajtu o aktivnostima Direkcije za rodnu ravnopravnost u 2020. godini , jedan dio saopštenja su prenijeli mediji u Crnoj Gori		Pojačati vidljivost institucionalnih mehanizama u javnosti	Redovna budžetska sredstva

	elektronske medije i mediji, lokalnim samoupravama (Kancelarije za rodnu ravnopravnost)			<p>Opština Kotor: 50 objava u lokalnim medijima</p> <p>Opština Petnjica: -Sve aktivnosti se redovno objavljuju na lokalnom radiju i sajtu Opštine Petnjica.</p> <p>CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava je spoveo tromjesečni monitoring štampanih medija o rodnoj ravnopravnosti i izradio „Analiza medijskih narativa – suzbijanje tradicionalističke i stereotipne slike o ženama u medijima”</p>			Utrošeno sredstava: 1.694,00 €
--	---	--	--	--	--	--	--------------------------------

Cilj 6.2. Unaprijeđeno znanje zaposlenih u medijima o rodnoj ravnopravnosti.

Indikator (pokazatelj) efekta: Minimum 50 predstavnika/ca medija povećalo je svoje znanje u oblasti rodne ravnopravnosti i izvještava u skladu sa rodno senzitivnim principima.

6.2.1. Organizovanje obuka za zaposlene	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje	2019-2020. god.	Organizovana obuka godišnje	1	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava	Nastaviti sa aktivnostima	Donatorska sredstva
---	--	-----------------	-----------------------------	---	---	---------------------------	---------------------

<p>medijima na temu rodne ravnopravnosti (predstavlanje zakonskog i strateškog okvira, značaj zastupljenosti u medijima i sl.)</p>	<p>za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Upravom za kadrove, Institutom za medije, Agencijom za elektronske medije, Organizacijama civilnog društva, Ministarstvom kulture (Direktorat za medije), međunarodnim organizacijama</p>		<p>Obučeno minimum 15 predstavnika/ca medija godišnje</p>	<p>U saradnji sa Vesmisterskom fondacijom za demokratiju u Crnoj Gori organizovana su dva vebinara u okviru inicijative. Rodna ravnopravnost u vrijeme globalne pandemije, uloga medija u izvještavanju o potrebama ranjivih grupa, posebno marginalizovanih žena, kao i novinarski kodeks bile su „Diskriminisane žene-povratak sa margina“. Glavne teme dva vebinara koja je organizovala Vestminsterska fondacija za demokratiju u Crnoj Gori (WFD) u saradnji sa Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti 27. i 28. jula 2020. godine. Vebinari su okupili ukupno predstavnike/ce 16 medija, trenere i eksperte iz Instituta za medije Crne Gore i regiona.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizovana 1 obuka godišnje. - Obučeno minimum 15 predstavnika medija godišnje. <p>Centar za ženska prava – je u 2020.godini je održao</p>			
--	--	--	---	--	--	--	--

				jednodnevnu obuku članovima/cama Sindikata medija Crne Gore. Obuka se sastojala od presjeka stanja, analize dostupne statistike i pravnog okvira, zatim preporuka i modela podizanja svijesti o diskriminaciji po osnovu pola i predavanju o rodnoj diskriminaciji na radnom mjestu, prepoznavanju iste i načinu praćenja.			
6.2.2. Publikovanje i distribuiranje brošure uz kampanju o ulozi medija u promovisanju rodne ravnopravnosti	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa medijskim i izdavačkim kućama	2020. god.	- Pripremljena brošura u elektronskom obliku i distribuirana svim medijima i izadavčkim kućama u Crnoj Gori. - Sprovedena medijska promocija brošure.	Asocijacija Spektra je publikovala "Preporuke za medijsko izvještavanje o trasrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama" tokom 2019. godine. Publikacija je štampana u 100 primjeraka i distribuirana svim medijskim kućama u Crnoj Gori.			
Cilj 6.3. Unapređenje rodne ravnopravnosti u oblasti kulture.							
Indikator (pokazatelj) efekta: <i>Zaposleni u oblasti kulture poznaju Zakon o rodnoj ravnopravnosti i sprovode rodno senzitivnu unutrašnju organizacijsku politiku i podržavaju i izvode rodno senzitivne programe i projekte.</i>							
6.3.1. Organizovanje obuka za zaposlene	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje	2019 i 2020.god.	- Održana minimum jedna dvodnevna obuka		Mjera nije realizovana zbog		

nacionalnim i lokalnim institucijama kulture o značaju rodne ravnopravnosti u oblasti kulture	za rodnu ravnopravnost) u partnerstvu sa Ministarstvom kulture u saradnji sa Lokalnim upravama i Organizacijama civilnog društva		godišnje za 20 učesnika/ca. - Broj i lista obuhvaćenih ustanova.		pandemije COVID 19		
6.3.2. Organizovanje Nedjelje ženskog kulturnog stvaralaštva	Ministarstvo kulture u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), Lokalnim upravama i Organizacijama civilnog društva.	2019 – 2020.god.	- Organizovana jednom godišnje Nedjelje ženskog kulturnog stvaralaštva. - Broj umjetnica koje su učestvovalе. - Broj posjetilaca/posjetiteljki.		Mjera nije realizovana zbog pandemije COVID- 19		
Cilj 6.4. Unaprijeđena medijska promocija uspješnih žena							
Indikator (pokazatelj) efekta: <i>Medijski prostor je ispunjen primjerima uspješnih žena iz svih oblasti i afirmiše se prevazilaženje tradicionalnih muško-ženskih uloga u društvu.</i>							
6.4.1. Promocija uspješnih žena u oblasti kulture, medija i sporta.	Ministarstvo, pravde ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za	Kontinuiran o tokom 2019 – 2020. god.	- Broj programa. - Broj predstavljenih uspješnih žena.		Mjera nije realizovana zbog		Opština Kotor: Iz sredstva

	rodnu ravnopravnost), Ministarstvo kulture, Ministarstvo sporta i mladih u saradnji sa Organizacijama civilnog društva, Institucijama kulture na lokalnom nivou, Javnim servisom i ostalim medijima			<p>Opština Kotor: 6 progama, 10 podržanih žena u oblasti kulture</p> <p>U saradnji sa OJU Muzeji Kotor održane su 2 izložbe 2 lokalne umjetnice koje je tokom 15 dana posjetilo nekoliko stotina ljudi.</p> <p>Opština Petnjica: - U toku Bihorskog kulturnog ljeta promovisane su: likovne umjetnice (Vahida Nimanbrgu), književnice (Dijana Tiganj), muzičke umjetnice (Milena Vračarić) i dr.</p>	pandemije COVID- 19		<p>Sekretarijata 1.450,00 Uslijed pandemije Covid19 virusa, veliki broj manifestacija, kulturnih i sportskih događaja, kako onih tradicionalnih, tako i onih drugih, nije održano.</p> <p>OJU Muzeji je obezbjedio prostor, promociju i marketinške materijale za ove događaje.</p>
6.4.2. Podizanje svijesti o značaju veće zastupljenosti žena u sportu	Ministarstvo sporta i mladih, COK (Crnogorski olimpijski komitet), POK (Paraolimpijski	2020. god.	- Publikovan izvještaj koji obuhvata pitanja rodne komponente u sportu Crne Gore, vidljivost i položaj				

	komitet) i nacionalne sportske saveze u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost)		djevojčica i žena u sportu, % u upravljачkim strukturama sportskih saveza i organizacija i sl.				
--	--	--	--	--	--	--	--

7. RAVNOPRAVNOST U PROCESU ODLUČIVANJA U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Strateški cilj: Ravnopravno učešće žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovedenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
Cilj 7.1. Postignuta uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca u zakonodavnoj vlasti na svim nivoima.							
Indikator (pokazatelj) efekta:							
<ul style="list-style-type: none"> - Najmanje 40 % žena poslanica u Skupštini Crne Gore do 2020. godine. - Najmanje 50% parlamentarnih partija usvojilo afirmativne mjere za političko jačanje žena unutar partije. - Najmanje 50% partija realizuje rodno osviještene kampanje, a programi sadrže mjere za postizanje rodne ravnopravnosti. - Najmanje jedna aktivnost godišnje realizovana kroz zajedničku akciju žena iz parlamentarnih partija. 							
Najmanje tri ženske organizacije pri partijama imaju samostalni budžet na godišnjem nivou u visini od 10% od ukupnih partijskih budžetskih primanja.							
7.1.1. Publikovati	Ministarstvo pravde,	Jedno m	- Izrađen i predstavljen			Unaprijediti izbornu	Utrošena sredstva

<p>rezultate obrade statističkih podataka o zastupljenosti žena i muškaraca u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti na državnom i lokalnom nivou, kao i na mjestima odlučivanja koja imenuje Vlada</p>	<p>ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa ministarstvom a i državnim organima, organima lokalne samouprave</p>	<p>godišnje</p>	<p>javnosti godišnji izvještaj sa preporukama.</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Ministarstvo, pravde, ljudskih i manjinskih prava i MONSTAT objavili su 3.decembra 2020. publikaciju „Žene i muškarci“ koja daje pregled zastupljenosti žena i muškaraca u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti - link za preuzimanje prezentacije: https://www.monstat.org/cg/publikacije_page.php?id=212&pageid=142</p> <p>Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru, objavljen januara 2020. izračunao je da je domen moći 35,1,. Domen moći odnosi se na politički, ekonomski i društveni život. Izvještaj sadrži preporuke za unapređenje stanja u ovoj oblasti. Index objavljen na web stranici ministarstva. https://www.gov.me/dokumenta/495023ee-0d49-4c2a-bcad-e7b0e5d9d3d5</p> <p>Opština Petnjica: - Izrađen izvještaj o zastupljenosti</p>		<p>zakonodavstvo i inicirati donošenje Zakona o Vladi</p>	<p>MPLJMP za štampanje publikacije 1500€ i redovna budžetska sredstva MONSTAT-a</p> <p>Donatorska sredstva</p>
---	---	-----------------	--	--	--	---	--

				žena i muškaraca u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti na lokalnom nivou.			
7.1.2. Pokretati i podsticati aktivnosti koje doprinose participativnoj demokratiji i koje uključuju žene manjinskih i ranjivih kategorija stanovništva (Romkinje, žene sa invaliditetom i sl.)	Ministars tvo pravde, ljudskih i manjinski ih prava (Odjeljenj e za rodnu ravnopra vnost) u saradnji sa Skupštins kim odborom za rodnu ravnopra vnost, Parlamen tarnim politički m partijama ,	Kontin uirano 2019 – 2020. god.	- Pokrenute najmanje dvije inicijative godišnje sa predstavnicama ženskih političkih organizacija	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - U trećem 2020. godine započet je proces izradu novog strateškog dokumenta za period 2021-2025. Direkcija u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori preduzela je niz aktivnosti, koje su započele detaljnom analizom trenutnog stanja i položaja žena u Crnoj Gori, kao i analizom usklađenosti sa svim nacionalnim strateškim dokumentima u različitim oblastima. Od samog početka procesa izrade nacрта Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2021-2025. (u daljem tekstu NSRR) uključena je javnost već u ranoj fazi i obezbijeđene konsultacije sa zainteresovanim stranama još tokom pripreme nacрта, i kroz		1. Inicirati izmjene Zakona o izborima odbornika i poslanika . 2. organizovat i interaktivn e događaje (obuke, okrugle stolove, javne diskusije i sl.) na kojima će se razgovarati sa ženama u politici i liderima političkih partija, kao i sa ženama	Donatorska sredstva za angažovanje 3 ekspertkinje

	Zenskim grupama pri politickim partijama			<p>organizovanje fokus grupa u cilju utemeljenja širokog participativnog procesa. Dobijeni su konkretni i kvalitetni komentari i sugestije tokom cijelog procesa izrade nacрта ovog dokumenta ima naglašeno veliku vrijednost.</p> <p>Buduća Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti je definisala Operativni cilj 3: Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa kao i mjeru : Osnažiti žene i osobe drugačijih polnih i rodnih identiteta da učestvuju u političkom odlučivanju</p>		iz osjetljivih kategorija, kao što su osobe sa invaliditetom, Romkinje i Egipćanke, kao i žene koje žive u udaljenim seoskim područjima.	
7.1.3. Realizacija i promocija rezultata sprovođenja Akcionog	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore i parlamentarn	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	-Najmanje 50% aktivnosti zacrtanih na godisnjem nivou realizovano.		Odbor za rodnu ravnopravnost je, uz podršku Misije		

<p>plana za rodnu ravnopravnost Skupstine Crne Gore</p>	<p>e politicke partije u saradnji sa Ministarstvo m za ljudska i manjinska prava</p>				<p>OEBS-a u Crnoj Gori, pripremio, usvojio i realizovao Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore za period 2016- 2018. godina. Plan je definisao aktivnosti /mjere, indikator efekta, polazne osnove, odgovorna lica i vremenski okvir za njihovu realizaciju. Period njegovog</p>		
---	--	--	--	--	--	--	--

					važnja je istekao tako da o istom nije moguće izvještavati		
7.1.4. Unaprijediti afirmativne mjere za rodnu ravnopravnost u Zakonu o izboru odbornika i poslanika i usaglašavanje propisane kvote sa zacrtanih 40% u Nacionalnoj strategiji za održivi razvoj kao i dalje unapredjenje pratećih mjera u vezi sa pozicijom	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore i parlamentarne političke partije u partnerstvu sa UNDP-em u saradnji sa Ministarstvom, za ljudska i manjinska prava	IV kvartal 2020. god.	- Amandman Zakona o izboru odbora poslanika sadrži kvotu 40% i unaprijedene prateće mjere. Centar za ženska prava-	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Skupština Crne Gore je 29. decembra 2020. godine donijela Odluku o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine Crne Gore, kojim je članom 18, u stavu 4 propisano da se najmanje jedan potpredsjednik Skupštine bira iz reda manje zastupljenog pola. U članu 34, stav 5 propisano je da se u postupku određivanja sastava Odbora, uključujući predsjednika i zamjenika predsjednika Odbora, vodi računa o odgovarajućem učešću manje zastupljenog pola. Član 210 stav 3 propisuje obavezu da se u postupku određivanja sastava delegacija Skupštine vodi računa o odgovarajućem učešću manje	Usvojene neke od afirmativnih mjera	Inicirati usvajanje amandmana	Redovna budžetska sredstva

<p>žena na izbornim listama, zatim mjera zamjene žene ženom i konačno mjere sankcije.</p>				<p>zastupljenog pola. Centar za ženska prava - Centar za ženska prava je u decembru 2020. predsjedniku Skupštine uputio predlog za izmjenu Poslovnika Skupštine u koje m se predlaže veće učešće žena u skupštinskim odborima https://womensrightscenter.org/prijedlozi-czp-za-izmjene-poslovnika-o-radu-skupstine/. Usvojen je naš predlog da minimum jedno potpredsjedničko mjesto da pripadne manje zastupljenom polu.</p>			
<p>7.1.5. Organizovati nacionalne i regionalne konferencije o potrebi unapredjenja većeg učešća žena u političkom i javnom životu</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u partnerstvu sa UNDP-em u saradnji</p>	<p>Kontinuirano 2019 – 2020. god.</p>	<p>- Održano najmanje dva sastanka godišnje predstavnica ženskih političkih organizacija. - Pokrenute najmanje dvije zajedničke političke inicijative žena iz parlamentarnih političkih partija.</p>		<p>Zbog pandemije COVID 19 nije bilo moguće sprovesti ovu aktivnost</p>		

	sa Skupštins kim odborom za rodnu ravnopra vnost, Parlamen tarnim politički m partijama , Zenskim grupama pri političkim partijama						
--	--	--	--	--	--	--	--

Cilj 7.2. Implementacija Rezolucije 1325 Savjeta bezbjednosti UN – Žene, mir i bezbjednost.

Indikator (pokazatelj) efekta: Načela Rezolucije integrisana u rad sektora bezbjednosti u Crnoj Gori.

7.2.1. Organizovati edukaciju lica u službi u Vojsci na svim nivoima o Rezoluciji 1325 SBUN i njoj pratećih rezolucija s posebnim osvrtnom na	Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, Međunarodnim organizacijama, Organizacijama	Kontinuiran o 2019 – 2020. god.	- Broj obučених pripadnika/ca Vojske.	Ministarstvo odbrane: U izvještajnom periodu realizovana je obuka za ukupno 335 lica i to: 35 polaznika/ca osnovnog podoficirskog kursa; 183 vojnika/inju po ugovoru; 86 lica na dobrovoljnom služenju vojnog roka; i 31 pripadnika/ce u sklopu priprema za upućivanje u misiju Resolute Support.		Nastaviti sa aktivnostim a	Redovna budžetska sredstva
--	--	---------------------------------------	--	---	--	----------------------------------	----------------------------------

rodno zasnovano nasilje, seksualno nasilje, drugih vidova nasilja nad ženama i primjeni antidiskriminacionih zakona Crne Gore	civilnog društva						
7.2.2. Imenovanje i obuka rodni savjetnika/ca na strateškom i taktičkom nivou u Vojski	Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore u saradnji sa Međunarodnim organizacijama, Organizacijama civilnog društva	2019 - 2020.god.	- Imenovanje rodni savjetnika/ca. - Broj obuka.	Ministarstvo odbrane: Na prijedlog Direktorata za upravljanje ljudskim resursima, kadrovska i statusna pitanja, Formacijom Vojske sistematizovano je formacijsko mjesto rodni/a savjetnik/ca načelnika Generalštaba. Na navedeno f/m postavljena je kapetnica Tanja Katnić. S obzirom da obuka za imenovanu nije realizovana, aktivnost se smatra djelimično realizovanom.			Redovna budžetska sredstva
7.2.3. Osnajiti ulogu koordinatorki u vezi poslova rodne ravnopravnosti u MO i VCG	Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore u saradnji sa Međunarodnim organizacijama,	2019-2020.god.	- Dodatno obučeni koordinatori/ke u vezi poslova rodne ravnopravnosti - Broj obuka i usavršavanja	Ministarstvo odbrane: Uzimajući u obzir činjenicu da jačanje institucionalnih mehanizama odgovornih za primjenu politika rodne ravnopravnosti predstavlja osnov za efikasniju koordinaciju i		Nastaviti sa aktivnostima	Redovna budžetska sredstva

kroz koontinuirano usavršavanje i osposobljavanje	Organizacijama civilnog društva			<p>spvođenje mjera u cilju konstantnog obezbjeđivanja napretka u ovoj oblasti, Ministarstvo je i u 2020. godini preduzimalo mjere u tom cilju, što potvrđuje i podatak da je za koordinatorku u Ministarstvu i kontakt osobu u Vojsci organizovano i sprovedeno, u mjeri koju je dozvoljela pandemija virusa Covid19, niz online obuka i konferencija koje su za cilj imale razmjenu najboljih praksi i sticanje novih iskustava u oblasti rodne ravnopravnosti. Tako je, u septembru, koordinatorka za poslove rodne ravnopravnosti prisustvovala na online konferenciji NATO Komiteta za rodna pitanja. Rodna savjetnica načelnika Generalštaba u novembru je učestvovala na video konferenciji povodom obilježavanja dvadesetogodišnjice od usvajanja Rezolucije SBUN 1325 i dvadesetpetogodišnjice usvajanja Pekinške deklaracije o ravnopravnosti polova u organizaciji CEDC – Centralnoevropske odbrambene saradnje. U novembru, u saradnji</p>			
---	---------------------------------	--	--	---	--	--	--

				<p>sa Upravom za kadrove organizovane su dvije online obuke kojima su prisustvovala rodna savjetnica načelnika Generalštaba i koordinatorka u Ministarstvu, i to: "Rodna ravnopravnost u državnoj upravi" i "Rezolucija SBUN 1325 – Žene mir i bezbjednost". U istom mjesecu, koordinatorka za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu, učestvovala je na međunarodnoj konferenciji SEDM inicijative u okviru FLSD projekta - Žene lideri u bezbjednosti i odbrani, na temu: "Ravnopravnost polova 20 godina nakon usvajanja Rezolucije SBUN 1325 – Uticaj na sektor bezbjednosti i odbrane". U decembru koordinatorka za rodna pitanja u Ministarstvu, u okviru projekta "Razmijenimo naučeno" prisustvovala je online sastanku NATO Women, Peace and Security Learning Exchange on Gender Mainstreaming in Policies, a rodna savjetnica načelnika Generalštaba, u okviru istog projekta, učestvovala na online sastanku na temu: Learning Exchange on</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				Gender Mainstreaming in Operations. Pored pomenutog, koordinatorka, kontakt osoba i drugi mehanizmi su bili uključeni u realizaciju aktivnosti u sklopu regionalnog projekta.		
7.2.4. Realizacija aktivnosti regionalnog projekata na temu: „Jačanje regionalne saradnje u uključivanju rodne perspektive u reformi sektora bezbjednosti na Zapadnom Balkanu“	Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore u saradnji sa Međunarodnim organizacijama, Organizacijama civilnog društva	2019-2020. god.	- Sprovedene aktivnosti planirane projektom	Ministarstvo odbrane: U okviru druge faze projekta: “Jačanje regionalne saradnje u uključivanju rodne perspektive u reformi sektora bezbjednosti na Zapadnom Balkanu”, u izvještajnom periodu, realizovane su sljedeće aktivnosti: – u januaru je održan prvi regionalni sastanak radne grupe za izradu druge regionalne Studije o položaju žena u oružanim snagama Zapadnog Balkana kojem su prisustvovala dvije predstavnice Ministarstva i Vojske (u svojstvu članica radne grupe); – u januaru je održan sastanak generalnog direktora Direktorata za upravljanje ljudskim resursima, kadrovska i statusna pitanja, sa ekspertkinjom UNDP		Nastaviti sa aktivnostima Redovna budžetska sredstva

				<p>SEESAC, u sklopu sprovođenja programa "Mentorstvo za rodnu ravnopravnost" koje je namijenjeno visokorukovodnom kadru;</p> <ul style="list-style-type: none"> - u februaru je održana zajednička obuka psihološkinja i instruktora za rodnu ravnopravnost u Budvi (za 10 pripadnika/ca). Teme zastupljene na obuci su bile: rodni stereotipi, kako žive žene i muškarci u Crnoj Gori, politike rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, uvođenje rodne perspektive u rad institucija i uvođenje rodne perspektive u Ministarstvu; - u septembru je organizovan XII regionalni sastanak mehanizmama za rodnu ravnopravnost. Cilj sastanaka bio je mapiranje dosadašnjeg progressa u okviru regionalnog projekta, predstavljanje najboljih praksi u implementaciji rodne ravnopravnosti, konkretnih obuka, utvrđivanje potreba za daljom podrškom UNDP 			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>SEESAC i konkretizacija budućih aktivnosti;</p> <ul style="list-style-type: none"> - u oktobru su tri instruktora za rodnu ravnopravnost, putem video linka, učestvovala na V Regionalnom sastanku mreže trenera za rodnu ravnopravnost u ministarstvima odbrane i oružanim snagama zemalja Zapadnog Balkana. Cilj obuke bio je unaprjeđivanje regionalne saradnje putem razmjene informacija između rodni trenera s fokusom na procjenu uticaja njihovog djelovanja na podizanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti; - u maju je održan online sastanak radne grupe za izradu Regionalnog priručnika o sprječavanju i reagovanju na rodno zasnovanu diskriminaciju, seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u ministarstvima odbrane i oružanim snagama zemalja Zapadnog Balkana. Sastanku su prisustvovala dvije 			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>predstavnice Ministarstva kao članice regionalne radne grupe;</p> <ul style="list-style-type: none"> – završen projekat u vezi istraživanja motivacije žena u Vojsci; – UNDP SEESAC je dostavio katalog kurseva koji su namijenjeni oficirkama. Jedna oficirka je učestvovala na kursu. 			
--	--	--	--	--	--	--	--

8. INSTITUCIONALNI MEHANIZMI ZA PRIMJENU POLITIKA RODNE RAVNOPRAVNOSTI I MEĐUNARODNA SARADNJA
Strateški cilj: Stvaranje održivih mehanizama na nacionalnom i lokalnom nivou za postizanje rodne ravnopravnosti

Aktivnosti	Nosioci aktivnosti u saradnji sa partnerima	Vremenski okvir	Indikatori učinka	Status indikatora rezultata	Razlozi kašnjenja sprovedenja aktivnosti i novi rok za realizaciju	Preporuka za dalju realizaciju aktivnosti	Osvrt na planirana i utrošena sredstva
------------	---	-----------------	-------------------	-----------------------------	--	---	--

Cilj 8.1. Jačanje mehanizama za primjenu rodne ravnopravnosti na nacionalnom nivou i unapređenje njihovog koordiniranog djelovanja i izvještavanja.

Indikator (pokazatelj) efekta:

- Postoji održiv mehanizam na nacionalnom nivou za primjenu politike rodne ravnopravnosti, obučeni kadrovi, sredstva za rad i redovna komunikacija između svih relevantnih aktera.

- Uspostavljen index rodne ravnopravnosti i prate se ostali važni UN indikatori u ovoj oblasti.

8.1.1. Unaprijediti rada Savjeta za rodnu ravnopravnost i njegovih odbora	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Savjet za rodnu ravnopravnost i njegovi odbori u saradnji sa ministarstvima i organima uprave	Kontinuirano 2019 - 2020. god.	<ul style="list-style-type: none"> - Broj organizovanih sastanaka Savjeta. - Pripremljeni i usvojeni godišnji Planovi rada Savjeta. - Pripremljeni i objavljeni godišnji izvještaji o radu Savjeta. 	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava- u 2020. godini nije organizovalo sjednice Savjeta za rodnu ravnopravnost</p> <p>Opština Kotor: Formiran Savjet za ravnopravnost polova u opštini Kotor</p>		napraviti analizu efikasnosti i racionalnog planiranja institucionalnog mehanizma za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti, sa analizom međusektorske saradnje, sa predlogom za novi nadzorni mehanizam za praćenje rodne politike	
---	--	--------------------------------	--	---	--	--	--

<p>8.1.2. Unaprijediti rad Komisije za praćenje implementacije PAPRR-a</p>	<p>Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Komisije za praćenje implementacije PAPRR-a saradnji sa ministarstvima i organima uprave</p>	<p>2019 – 2020. god.</p>	<p>- Broj organizovanih sastanaka. - Broj operacionalizovanih zaključaka Komisije. - Pripremljeni i objavljeni godišnji plan i izvještaj o radu Komisije.</p>	<p>Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava Komisija za praćenje sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021 (PAPRR) održana je marta 2020. godine, u cilju razmatranja Predloga izvještaja o sprovođenju PAPRR-a za 2019. godinu i tekućih pitanja. Komisija za praćenje sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021 je učestvovala u izradi Evaluacije PAPRR-a, pa je tim povodom održan drugi sastanak Komisije za praćenje PAPRR-a, juna 2020. godine. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori je sprovelo eksternu evaluaciju PAPRR-a. Link za evaluaciju: https://mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=415714&rType=2&file=EVALUACIJA PLANA AKTIVNOSTI ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U CG Final.pdf - Dokument na crnogorskom jeziku.</p>		<p>Sačiniti jasne kriterijume za izbor članova/ca Komisije za praćenje sprovođenja i izvještavanje o budućem strateškom dokumentu za rodnu ravnopravnost sa jasno definisanim obavezama i mandatom</p>	<p>Nisu potrebna novčana sredstva</p>
--	--	--------------------------	---	---	--	--	---------------------------------------

				Evaluacija je prevedena i na engleski jezik.			
8.1.3. Organizovanje redovnih sastanaka sa koordinatorima/kama za pitanja rodne ravnopravnosti u državnim organima i Komisijom za PAPRR	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa koordinatorima za pitanja rodne ravnopravnosti u ministarstvima i organima uprave, Komisijom za PAPRR	Kontinuirano 2019 - 2020. god.	- Organizovano minimum 2 sastanka sa koordinatorima/kama i 2 sastanka Komisije za PAPRR godišnje. -Broj učesnika/ca. -Izveštaji sa sastanaka.	Komisija za praćenje sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021 (PAPRR) održana je marta 2020. godine, u cilju razmatranja Predloga izvještaja o sprovođenju PAPRR-a za 2019. godinu i tekućih pitanja. Komisija za praćenje sprovođenje Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021 je učestvovala u izradi Evaluacije PAPRR-a, pa je tim povodom održan drugi sastanak Komisije za praćenje PAPRR-a, juna 2020. godine		Članovi/ce Komisije i njihovi zamjenici/ce bi trebalo odmah na početku novog mandata da imaju obuku o rodnoj ravnopravnosti, koja bi obuhvatila i osnovno poznavanje i korišćenje podataka razvrstanih po polu	Nisu potrebna novčana sredstva

8.1.4. Organizovanje obuka koordinatora/ki za pitanja rodne ravnopravnosti u državnim organima.	Uprava za kadrove i nadležni organi na lokalnom nivou u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj organizovanih obuka. - Broj učesnika/ca.	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava: Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava i Misija OEBS-a organizovali ZOOM trening na temu „Vještine praćenja, evaluacije i izvještaja o realizaciji LAPRR”, za predstavnike/ce lokalnih samouprava.		Nastaviti sa obukama	Donatorska sredstva
8.1.5. Upostavljen index rodne ravnopravnosti	MONSTAT i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa UNDP	IV kvartal 2020. god.	- Uspostavljen index. - Redovno se izvještava.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava Indeks rodne ravnopravnosti prvi put je izračunat za Crnu Goru. Vrijednosti Indeksa i nalazi izvještaja predstavljeni krajem januara 2020. godine. https://www.gov.me/dokumenta/495023ee-0d49-4c2a-bcad-e7b0e5d9d3d5			

Cilj 8.2. Osnovani novi i osnaženi postojeći mehanizmi za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou.

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoje održivi mehanizmi za primjenu politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, obučeni kadar, sredstva za rad i redovna komunikacija između svih relevantnih aktera.

8.2.1. Kontinuirani sastanci sa mrežom lokalnih koordinatora/ki za rodnu ravnopravnost i pružanje kontinuirane podrške opštinama u izradi i sprovođenju lokalnih akcionih planova za rodnu ravnopravnost	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa svim lokalnim samoupravama u Crnoj Gori	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	<ul style="list-style-type: none"> - Broj redovnih sastanaka sa lokalnim koordinatorima/kama . - Broj izrađenih i usvojenih LAP-ova. - Procenat uspješnosti tj. realizovanih aktivnosti predviđenih LAP-ovima. 	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - lokalni koordinatori/ke za rodnu ravnopravnost su učestvovali u izradi Evaluacije PAPRR-a, pa je tim povodom održan sastanak juna 2020. god	Zbog pandemije COVID 19 nije bilo moguće održati više sastanka	Nastaviti sa sprovedenjem obaveza iz Memoranduma o saradnji sa lokalnim samoupravama	
--	--	--------------------------------	--	---	--	--	--

Cilj 8.3. Osnaženi kapaciteti Odjeljenja za rodnu ravnopravnost za sprovođenje politike rodne ravnopravnosti.

Indikator (pokazatelj) efekta: Odjeljenje za rodnu ravnopravnost posjeduje ljudske, tehničke i materijalne kapacitete da koordiniše sprovođenje politika rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori i sprovodi mjere predviđene ovim strateškim dokumentom i Zakonom o rodnoj ravnopravnosti.

8.3.1. Godišnje obuke o strateškom planiranju zaposlene u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa Savjetom Evrope	2019 – 2020. god.	<ul style="list-style-type: none"> - Urađena jedna obuka godišnje. - Urađen strateški plan ministarstva. 	Uprava za kadrove u saradnji sa Generalnim sekretarijatom Vlade tokom 2020.godine realizovala je putem online platforme Program obrazovanja za stručno usavršavanje državnih službenika za strateško planiranje, koji su pohađale dvije službenice Direkcije za rodnu ravnopravnost		Nastaviti sa obukama	
---	--	-------------------	--	---	--	----------------------	--

Cilj 8.4. Kontinuirana saradnja sa organizacijama civilnog društva.							
Indikator (pokazatelj) efekta: <i>Postoji redovna komunikacija i sprovode se redoni sastanci i zajedničke aktivnosti Odjeljenja za rodnu ravnopravnost i Foruma za dijalog sa predstavnicima/cama ženskog sektora i drugim organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti.</i>							
8.4.1.Organizovanje zajedničkih aktivnosti u cilju sprovođenja sektorskih analiza u skladu sa ciljevima predviđenim PAPRR-om	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Broj zajedničkih aktivnosti godišnje u partnerstvu sa organizacijama civilnog društva. - Vrsta realizovanih aktivnosti.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - na godišnjem nivou sačinjava Sektorku analizu za prioritetnu oblast – rodna ravnopravnost u U konsultacijama u vezi Sektorske analize za 2020. učestvovala je NVO UMHCG, Izveštaj o sprovedenim konsultacijama objavljen je na sajtu ministarstva i e-uprave.			
8.4.2.Organizovanje Info dana za NVO vezano za godišnji Konkurs za finansiranje projekata	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u saradnji sa organizacijama civilnog društva	Jednom godišnje 2019 – 2020. god.	- Broj učesnika/ca - Broj prijavljenih projekata na Konkurs		Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava nije u 2020 orgnizovalo info dan zbog pandemije COVID 19		

8.4.3. Konkurs za podršku projektima organizacija civilnog društva koji doprinose ostvarenju ciljeva PAPRR-a.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa organizacijama civilnog društva	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	-Sproveden jedan godišnji Konkurs -Broj podržanih projekata. -Broj prijavljenih projektnih prijedloga. 1 konkurs 16 podržanih projekata 84 prijavljena projekta	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava - Komisija za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u oblasti rodne ravnopravnosti donijela je 2. oktobra 2020. godine, Odluku, kojom je raspodjela sredstava u iznosu od 171.000€ za realizaciju 16 projekata NVO na osnovu Javnog konkursa za 2020, pod nazivom „ Za snažnije društvo iz ugla rodne jednakosti“, od 27. februara 2020. godine.		Nastaviti sa aktivnosti	Utrošena sredstva u iznoui od 171.000€
---	--	--------------------------------	--	--	--	-------------------------	--

Cilj 8.5. Uvesti rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima u lokalnim samoupravama i ministarstvima.

Indikator (pokazatelj) efekta: Postoji razvijen sistem za rodno osjetljivo upravljanje budžetskim sredstvima u minimum 3 lokalne samouprave i 2

8.5.1. Sprovesti analizu budžeta u 3 lokalne samouprave i 2 ministarstvas aspekta rodne ravnopravnosti	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa odabranim ministarstvima i lokalnim samoupravama, opštinama,	IV kvartal 2020. god.	- Sprovedena i prezentirana u javnosti analiza sa preporukama.			Potrebno je uraditi analize	
--	--	-----------------------	--	--	--	-----------------------------	--

	organizacijama civilnog društva						
Cilj 8.6. Uključivanje evropskih standarda rodne ravnopravnosti u nacionalno zakonodavstvo i integracija rodne ravnopravnosti u proces pregovora o pristupanju EU.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Procenat integrisanosti rodne komponente u Akcionom planu za sprovođenje EU integracija. Procenat realizacije mjera iz poglavlja 23 u dijelu: „Rodna ravnopravnost” i drugih poglavlja od važnosti za oblast rodne ravnopravnosti.							
8.6.1. Pratiti integrisanost pitanja rodne ravnopravnosti i u strategijskim dokumentima u okviru 19 i 23 Poglavlja	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), Kancelarija za evropske integracije u saradnji sa ministarstvima i organima državne uprave, Odborom za rodnu ravnopravnost	Kontinuirano 2019 – 2020. god.	- Nivo integrisanosti pitanja rodne ravnopravnosti u strateškim dokumentima koja prate sprovođenje EU politika u poglavljima 19 i 23.	Kancelarija za evropske integracije -Izvještaj:: U oblasti pristupnih pregovora s EU, pitanje rodne ravnopravnosti obuhvaćeno je kroz poglavlja 19 i 23, a realizacija mjerila iz ovih poglavlja prati se u kontinuitetu, kroz izvještaje o realizaciji strateških dokumenata. Jedan od ključnih dokumenata u tom pravcu je Akcioni plan za poglavlje 23 koji predstavlja pregled prioriternih aktivnosti i mehanizama za njihovo ostvarenje u oblasti pravosuđa i temeljnih prava. Mjere iz Akcionog plana se realizuju u kontinuitetu, a o stepenu njihove realizacije, u saradnji sa svim relevantnim resorima, Kancelarija za evropske integracije redovno	/	Kancelarija za evropske integracije -Izvještaj: Nastaviti kontinuirano.	Kancelarija za evropske integracije -Izvještaj: Planirano i realizovano u okviru redovnih budžetskih sredstava.

	Skupštine Crne Gore, organizacijama civilnog društva.			informiše Evropsku komisiju, između ostalog, kroz priloge Izveštaju Evropske komisije za Crnu Goru.			
8.6.2. Osigurati balansiranu zastupljenosti žena i muškaraca u pregovaračkim timovima	Kancelarija za evropske integracije u saradnji sa ministarstvima i organima državne uprave, Ministarstvom za ljudska i manjinska prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), organizacijama civilnog društva	2019 – 2020. god.	- Procenat i kvalitet učešća žena i muškaraca u pregovaračkim timovima. pregovaračke grupe, od ukupno 16 članova pregovaračke grupe za 33 poglavlja, osam članova su žene, a osam su muškarci. Takođe, balansirana zastupljenost žena i muškaraca osigurana	Kancelarija za evropske integracije -Izveštaj o realizaciji: Kancelarija za evropske integracije -Izveštaj o realizaciji: Pregovaračka grupa, po svojoj strukturi, obezbjeđuje punu rodnu ravnopravnost. U dosadašnjoj strukturi pregovaračke grupe, od ukupno 16 članova pregovaračke grupe za 33 poglavlja, osam članova su žene, a osam su muškarci. Takođe, balansirana zastupljenost žena i muškaraca osigurana je i kod strukture radnih grupa za vođenje pregovora s EU. Prema dostupnim statističkim podacima iz 2020, od ukupno 908 članova radnih grupa za 33 pregovaračka poglavlja, 524 odnosno 58% su žene, dok je 384, odnosno 42% muškaraca. Zbog novonastalih kadrovskih izmjena u državnoj administraciji, u planu	/	Kancelarija za evropske integracije -Izveštaj: Nastaviti kontinuirano.	Kancelarija za evropske integracije -Izveštaj: Planirano i realizovano u okviru redovnih budžetskih sredstava.

				je izmjena/dopuna strukture pregovaračke odnosno radnih grupa za vođenje pregovora s EU. U tom procesu će se, kao i do sada, voditi računa o segmentu rodne ravnopravnosti			
Cilj 8.7. Unaprijeđena saradnja sa institucionalnim mehanizmima u državama regiona.							
Indikator (pokazatelj) efekta: Redovna komunikacija i dobra saradnja crnogorskih insitucija koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti sa srdonim institucijama u državama regiona.							
8.7.1. Učestvovati na regionalnim i međunarodnim skupovima od značaja za rodnu ravnopravnost	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost), Lokalne samouprave i Kancelarije za rodnu ravnopravnost, Koordinatorke za rodnu ravnopravnost u institucijama sistema, članovi/ice Savjeta za	Kontinuirano 2019 - 2020. god.	- Broj održanih skupova i institucija koje su učestvovala. - Broj učesnika/ca - Zaključci, preporuke preporuke za buduće zajedničke aktivnosti-inicijative.	Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore: Predsjednica Odbora u 26. sazivu Skupštine Nada Drobnjak učestvovala je u radu Regionalne konferencije Dani dijaloga, održanoj 27. i 28. februara u Budvi. Konferencija je organizovana u okviru regionalne inicijative „Dijalog za budućnst“ koju zajednički sprovode UNDP, UNICEF, UNESCO i nadležne institucije u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. U uvodom dijelu govorile su: Fiona Mekluni, rezidentna koordinatorica UN u Crnoj Gori i predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost Nada Drobnjak. U obraćanju učesnicima konferencije predsjednica Odbora			

	<p>rodnu ravnopravnost i Komisije za PAPRR u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova, Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, institucijama država regiona, međunarodnim organizacijama</p>			<p>Nada Drobnjak govorila je o važnosti regionalne saradnje i razmjeni iskustava na polju rodne ravnopravnosti i promovisala Indeks rodne ravnopravnosti koji je prvi put izračunat za Crnu Goru, sa posebnim akcentom na domen moći. U okviru panel rasprave diskutovano je na teme - „Društvena kohezija – Uloga i položaj žena“; „Društvena kohezija :Prepoznavanje i vidljivost doprinosa žena“; Društvena kohezija: Prilike i preporuke“.</p> <p>Predsjednica Odbora u 26. sazivu Skupštine Crne Gore Nada Drobnjak i poslanik Momčilo Martinović učestvovali su na Trećem sastanku Upravljačkog odbora Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost (HUGEN Mreža), održanom 4. i 5. februara u Tirani, Albanija. Sastanak je organizovan je u cilju realizacije Planom utvrđenih aktivnosti u već pokrenutom Post-zakonodavnom procesu (PLS). Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, u okviru</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>aktivnosti u HUGEN-u predložio je sprovođenje post-zakonodavnog nadzora za Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti 2015), što je prihvaćeno od strane Vestminsterske fondacije (WFD), koja od aprila 2019. do novembra 2021. godine realizuje Projekat „Kreiranje parlamentarne mreže o ljudskim pravima za Zapadni Balkan“.</p> <p>U radu sastanka učestvovali su poslanici/e i zaposleni/e u stručnim službama odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost iz pet parlamenata zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo i Sjeverna Makedonija), koje učestvuju u Projektu Vestminsterske fondacije za demokratiju.</p> <p>Takođe, Predsjednica Odbora u 26. sazivu Nada Drobnjak učestvovala je na okruglom stolu Odsjeka OEBS-a, i civilnog društva na temu “Žene, mir i bezbjednost“, održanom 5. i 6.februara, Tirani, Albanija.</p>			
--	--	--	--	---	--	--	--

				<p>Okrugli sto je predstavljao priliku za države učesnice OEBS-a i civilnog društva da razgovaraju o rezultatima studije OEBS-a o sprovođenju programa Žene, mir i bezbjednost u regionu OEBS-a.</p> <p>Ministarstvo vanjskih poslova: Predstavnik Crne Gore učestvovao na panelu na visokom nivou povodom obilježavanja 25. godišnice Pekinske deklaracije i Platforme za akciju na marginama 43. sesije Savjeta za ljudska prava 25. februara u Ženevi;</p> <p>Učešće predstavnika MVP-a na sastanku na visokom nivou povodom 25. godišnjice Četvrte svjetske konferencije o ženama na temu realizacija rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena i djevojčica, na marginama Generalne skupštine UN-a, 1. oktobra u Njujorku</p> <p>Crna Gora je u okviru predsjedavanja Centralno-evropskom inicijativom (CEI) tokom 2020. organizovala događaj "Osnaživanje položaja žena u</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				položaju u kontekstu COVID-19", u saradnji sa UNDP-ijem u online formatu, 21. decembra 2020.			
Cilj 8.8. Povećan nivo informisanosti žena i šire javnosti o osnovnim pravima žena koja proizlaze iz CoE, UN i EU pravnih dokumenata.							
Indikator (pokazatelj) efekta: <i>Građani/ke posjeduju osnovna znanja o pravima žena koja proizlaze iz UN i EU pravnih dokumenata.</i>							
8.8.1. Redovno informisati državne organe/institucije i širu javnost o međunarodnim obavezama iz oblasti zaštite ljudskih prava žena, naročito UN i EU, posebno Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Opcionom Protokolu	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (Odjeljenje za rodnu ravnopravnost) u saradnji sa Ministarstvom vanjskih poslova, Odborom za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Zaštitnikom/om ljudskih prava i sloboda, međunarodnim organizacijama	Kontinuirano 2019-2020. god.	- Broj i vrsta pruženih informacija. - Broj saopštenja za javnost na temu međunarodnih obaveza iz oblasti zaštite ljudskih prava žena, naročito UN i EU.	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost – Kontinuirana saradnja sa ugovonim tijelima UN, komitetima Savjeta Evrope i drugim međunarodnim organizacijama, kao regionalnim tijelima i inicijativama (UN Komisije za statut žena, UN Women Regionalna kancelarija za Aziju i Evropu,, Komisija za rodnu ravnopravnost, Grevio ekspertska grupa, Regionalni savjet za saradnju, GIZ i druge organizacije). Saradnja se odvijala kroz redovno učešće na on line sastancima i vebinarima, izvještavanje, dostavljanje informacija o aktivnostima, učešću u evaluacijama različitih projekata, fokus grupa i istraživanja na planu unapređenja rodne ravnopravnosti, posebno u		Nastaviti sa dosadašnjom praksom	Zbog COVID-a 19 i organizovanja konferencija putem online platformi nije bilo potrebe za utrošak sredstava

				<p>periodu COVID-a19. Presentacije i izvještaji Odjeljanje su se našli i u nekim zvaničnim publikacijama i globalnim izvještajima ovih tijela („Glasovi insitucionalnih mehanizama na COVID 19“ publikacija UN Women iz maja 2020, Izvještaj o sprovođenju Strategije za rodnu ravnopravnost 2018-2023, Izvještaja LAT o pravnom okviru (LAT-legal assessment tool tj. alat za pravnu procjenu) u okviru projekta Ekonomsko osnaživanje žena na Zapadnom Balkanu koji realizuje GIZ, FAO i druge)</p> <p>CEDAW Komitet, u julu 2020. godine, preko Ministarstva vanjskih poslova, dostavio je Odjeljenju za poslove rodne ravnopravnosti Izvještaj o implementaciji hitnih preporuka, koje je Crna Gora, nakon dobijenih zaključnih zapažanja u vezi sa Drugim periodničnim izvještajem o sprovođenju CEDAW konvencije iz jula 2017 .godine, dostavila ovom komitetu u julu 2019. CEDAW Komitet je pozdravio dostavljanje predmetnog izvještaja o hitnim preporukama</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

				<p>u predviđenom roku od dvije godine i u skladu sa ocjenama i daljim preporukama, obavezao nedležne institucije na preduzimanje aktivnosti na planu njihove pune implementacije. S tim u vezi, Direkcij je uputila dopise institucijama nadležnim za sprovođenje preporuka koje su ocijenjene kao djelimično implementirane, te u cilju preduzimanja svih mjera za njihovu punu implementaciju i istovremeno ih informisalo o zakljunim ocjenama i preporukama CEDAW Komiteta i nakon toga prikupilo informacije o njihovoj realizaciji.</p> <p>U oktobru 2020. godine Direkcija je dostavila nadležnom Ministarstvu vanjskih poslova srednjeročni izvještaj o realizaciji preporuka iz UPR-a (Opšteg periodičnog pregleda o stanju ljudskih prava) za oblast: ŽENE</p>			
--	--	--	--	--	--	--	--

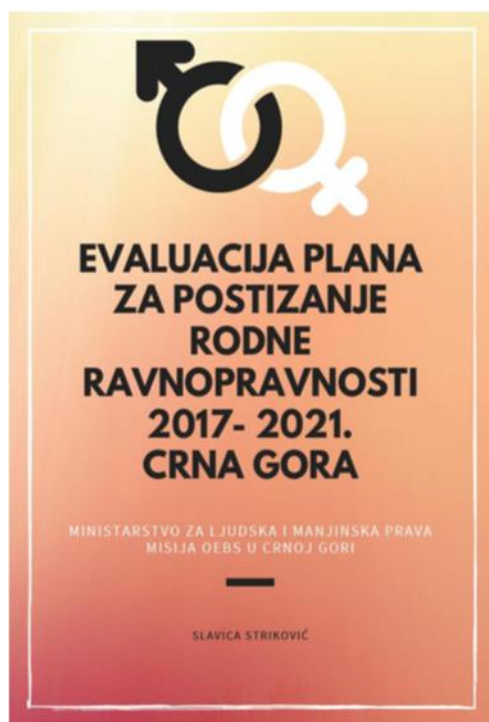

IV Nalazi evaluacije

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost u saradnji sa Misijom OSCE-a u Crnoj Gori je tokom 2020. godine sprovelo eksternu evaluaciju PAPRR-a, koja je prevedena i na engleski jezik.

Link za evaluaciju:

<https://mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=415714&rType=2&file=>

Evaluacija PAPRR-a je izrađena u cilju dobijanja nezavisne i systemske procjene uspješnosti sprovedenih aktivnosti koje su predviđene ovim dokumentom, pritom uvažavajući činjenicu neophodnosti primjene novog metodološkog pristupa izrade strateških dokumenata.

Evaluacija PAPRRa 2017-2021 je bila usmjerena na pet uobičajenih kriterijuma evaluacije: relevantnost, efikasnost, djelotvornost, uticaj i održivost, sa posebnim osvrtom na:

- Procjenu u kojoj su mjeri kapaciteti korisnika, zainteresovanih strana i ciljnih grupa izgrađeni da mogu kvalitetno podržati politike rodne ravnopravnosti
- Procjenu u kojoj je mjeri izraženi rodni nesklad popravljen
  - Procjenu u kojoj su mjeri žene i muškarci, kao i djevojčice i dječaci imali koristi od primjene PAPRRa;
  - Procjena aspekata praćenja i evaluacije koji su uključeni u Plan.

Evaluaciju trećeg PAPRR-a je uradila ekspertkinja Slavica Striković, a ona je imala za cilj da procijeni u kojoj mjeri je realizacija planiranih aktivnosti popravila stanje u oblastima koje su navedene kao prioritetne. Opšti zaključci ove evaluacije su da je treći PAPRR:

- **PAPRR je djelimično doprinio unapređenju rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori¹¹⁴**
- **Realizovan je veliki broj aktivnosti**
- **Kvantitet niti kvalitet realizovanog nije moguće izmjeriti prema sadašnjem načinu izvještavanja**
- **Ograničeni su dometi Plana prema svim kriterijumima evaluacije, najviše zbog: obima, neprecizno postavljenih ciljeva i loših indikatora**
- **PAPRR je dokument u potpunosti usaglašen sa međunarodnim zakonodavstvom**
- **PAPRR je zasnovan na nedovoljno ispitanim potrebama i problemima onih kojima je namijenjen**
- **Faza pripreme i planiranja je morala biti bolje pripremljena i duže trajati**
- **Faza praćenja treba biti kontinuirana i traži da se najmanje jedna uposlena osoba bavi njome**
- **Forma izvještaja o sprovođenju je nepraktična, nepregledna i gotovo nepodobna za analizu**
- **Odjeljenje za rodnu ravnopravnost ima nedovoljan broj uposlenih; uposlenima nedostaje obuka iz domena profesionalnih i IT vještina kao i kontinuirana obuka iz domena ženskih ljudskih prava; tehnička opremljenost nije dovoljna**
- **Većina ministarstava i lokalnih samouprava ulaže nedovoljan napor na senzitivisanju kadra i integraciji rodne perspektive u sve segmente rada i organizacionu klimu.**

Evaluacije PAPRRa ukazala da je najveći broj aktivnosti realizovan u oblastima: rodno zasnovano nasilje, rodna ravnopravnost u ekonomiji, institucionalni mehanizmi za primjenu politika rodne ravnopravnosti, te u prvoj tj. opštoj oblasti koja se odnosi na unapređenje ženskih ljudskih prava. Oblasti Plana su u skladu sa međunarodnim pravnim okvirom. Dio aktivnosti je dao mjerljive rezultate i preporuka je da se novi dokument nadogradi na te uspjehe. Strateški ciljevi i pojedinačni ciljevi Plana imaju relativno izraženu relevantnost, i taj kriterijum evaluacije je najbolje ocijenjen, s obzirom na kontekst u kome se primjenjivao Plan. Relevantnost umanjuju činjenice da nijesu u dovoljnoj mjeri ispitane potrebe direktnih i indirektnih korisnika/ca, te je skroman i odgovor ovog dokumenta na takve potrebe. Oblasti dokumenta u kojima je postignuto relativno malo su oblast zdravlja, medija, kulture a naročito crnogorskog sporta.

Evaluacija je izdvojila sledeće pozitivne rezultate i činjenice vezane za sprovođenje PAPRR 2017-2021.godine¹¹⁵ :

- **Uvođenje akreditovanih obuka,**
- **Istraživanje o seksualnom nasilju,**
- **Promocija dualnog obrazovanja,**
- **Veća upotreba rodno senzitivnog jezika u medijima i organima uprave**
- **Usvajanje protokola za zaštitu od vršnjačkog nasilja,**
- **Uvođenje linije gdje se mogu obratiti roditelji ili dijete žrtva vršnjačkog nasilja,**
- **Međuresorki timovi formirani u školama,**
- **Prepoznavanje on-line seksualnog uznemiravanja i govora mržnje,**

¹¹⁴ Evaluacija PAPRR-a -

<https://mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=415714&rType=2&file>

¹¹⁵ Evaluacija PAPRR-a

- **Redovne obuke o rodnoj ravnopravnosti,**
- **Izrada nove Strategija za razvoj ženskog preduzetništva,**
- **Unaprjeđenje savjetodavne podrške ženama za razvoj biznisa,**
- **Umrežavanje preduzetnica,**
- **Licencirana skloništa za žrtve nasilja,**
- **Povećan broj žena u policiji, vojci i mirovnim misijama,**
- **Upis djevojaka na tradicionalno muška zanimanja u sklopu kampanje “Stručno je ključno”,**
- **Skrining programi za prevenciju karcinoma dojke i grlića materice,**
- **Postojanje lokalnih fondova za žensko preduzetništvo,**
- **Program UNDPa za sticanje ključnih vještina iz rodne ravnopravnosti,**
- **Podrške Misije OEBSa u Crnoj Gori i UNDPa**

Evaluacija je takođe pokazala da je niz razloga koji bi značajno doprinijeli većoj efikasnosti, djelotvornosti i uticaju ovog dokumenta: politička volja da rodna ravnopravnost konačno dobije zasluženno mjesto na političkoj agendi, veća budžetska sredstva planirana za realizaciju aktivnosti, bolje razumijevanje rodni nejednakosti od institucija koje su ključni faktori u primjeni politika rodne ravnopravnosti, bolja koherentnost, tj. usklađenost identifikovane problematike sa aktivnostima koje vode konkretnim rezultatima na eliminisanju rodni nejednakosti, obezbijedena rodno osjetljiva statistika u svim tematskim oblastima, veći broj zaposlenih u Odjeljenju za rodnu ravnopravnost i njihova već edukovanost, bolja tehnička opremljenost i više finansijskih sredstava. Održivost PAPRRa je najlošije ocijenjen kriterijum, te je neophodno ojačati aktivnosti koje doprinose dugoročnim efektima.

Konstatacija u Evaluaciji Plana za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021. (str.63): “Ističemo kao naglašeno izazovnu dimenziju finansijske (ne)održivosti PAPRRa, jer sredstva koja se izdvajaju za aktivnosti ovog dokumenta, kao i za nevladine organizacije koje se dominantno bave unaprjeđenjem ženskih prava u Crnoj Gori (kroz godišnji konkurs Ministarstva za ljudska i manjinska prava) iznosi samo oko 220.000,00 eura, što znači da se iz budžeta države Crne Gore za poboljšanje položaja više od polovine populacije u 2019. godini izdvojilo 0,00000035% godišnjeg budžeta.”

Tokom 2020. godine, Direkcija za rodnu ravnopravnost je uz podršku Misije OSCE je angažovala ekspertkinje da urade Nacrt četvrtog PAPRR-a.

V Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva

Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021. godine, sa dvogodišnjim programima sprovođenja, formulisan je bez prethodne detaljne procjene o raspoloživim budžetskim sredstvima za njegovu realizaciju.

Izveštaji o sprovođenju ovog dokumenta koje je Vlada Crne Gore usvajala u periodu od 2017 - 2020, nijesu rađeni po novoj Metodologiji razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, te iz tog razloga ovi izvještaji nisu sadržali precizne informacije o utrošenim finansijskim sredstvima. Ovo za posledicu ima nemogućnost za precizno izračunavanje sredstava utrošenih za njegovo sprovođenje u period njegovog važenja. Inače, za većinu aktivnosti nadležnih resora u koloni gdje se navode potrebna finansijska sredstva

nadležne institucije su koristile termin “Redovna budžetska sredstva” bez preciziranja tačnog iznosa sredstava. Ne postoje ni precizne informacije o utrošku donatorskih sredstava.

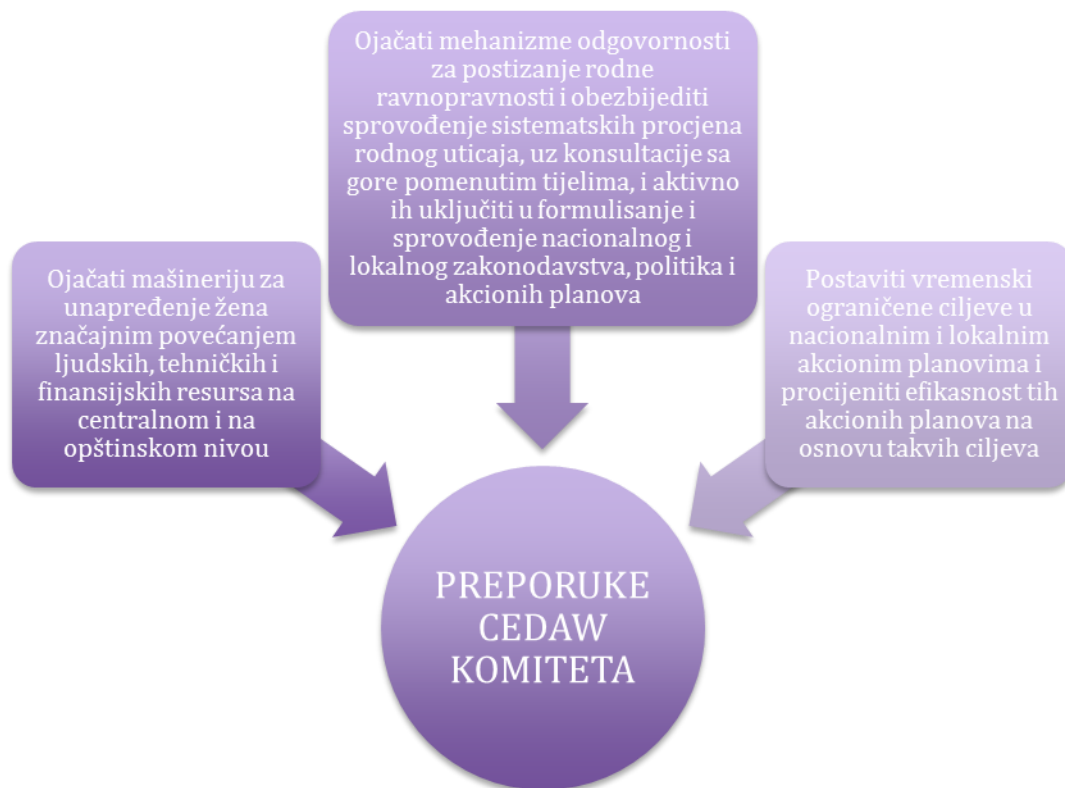
Generalno, odnos između planiranih i utrošenih sredstava nije moguće procijeniti. Nemoguće je izmjeriti sveukupne rezultate postignute realizacijom PAPRRa, a time ni sprovesti analizu utrošenih sredstava u odnosu na planirana.

U narednom periodu, u izvještajima o sprovođenju novog strateškog dokumenta - Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa dvogodišnjim akcionim planovima, posebna pažnja će biti posvećena preciziranju odnosa planiranih i utrošenih sredstava.

III PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA

U Izvještaju o napretku Crne Gore za 2019. Evropska komisija naglašava se da bi država posebno trebalo da dalje jača institucije za ljudska prava i mehanizme za rodnu ravnopravnost u pravcu povećanja njihovih nanje o međunarodnim i evropskim standardima ljudskih prava; jača primjenu i zaštitu ljudskih prava i osigurati efikasnu zaštitu žrtava kršenja ljudskih prava, uključujući i pružanje efikasnih istraga zlostavljanja od strane policije i slučajeva smrti i fizičkih napada na pojedince, u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i osigura efikasnu implementaciju politika temeljnih prava rodne ravnopravnosti, prava djece, Roma/kinja i osoba s invaliditetom kroz obezbjeđivanje dovoljnih budžetskih izdvajanja za poboljšanje kapaciteta relevantnih institucija kao i za međuinstitucionalnu koordinaciju.

CEDAW Komitet je takođe preporučuje sledeće:

Ono što je istovjetan nalaz za sve mehanizme je da im se moraju ojačati i kadrovski i finansijski kapaciteti.

Nacionalni strateški dokument za rodnu ravnopravnost, za naredni četvorogodišnji ciklus, trebalo bi da bude jasan okvir za aktivnosti koje rodnu ravnopravnost bolje pozicioniraju u crnogorskom društvenom, a naročito u političkom kontekstu. Ovaj dokument je najvažniji strateški dokument Direkcije za rodnu ravnopravnost, odnosno najbitniji strateški dokument Vlade u domenu rodne ravnopravnosti. Njegova je svrha ublažiti uočene rodne nejednakosti i dati snažan doprinos u redefinisavanju ženskih i muških rodnih uloga i odnosa kroz smjernice o rodno osviještenoj politici, na svim nivoima odlučivanja.

S tim u vezi neophodno je da :

- rodna ravnopravnost mora biti bolje pozicionirana na novoj političkoj agendi -
- da Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021- 2025. bude strateški dokument koji targetira suštinu neravnopravnosti, a to su rodne uloge
- ne tretirati simptome i posljedice, nego uzroke!
- orodnjavanje javnih politika ne postoji u dovoljnoj mjeri - Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava – Direkcija za rodnu ravnopravnost ne daje takve komentare na akta
- se redovno ažurira rodna statistika

Na osnovu analize stanja u oblasti rodne ravnopravnosti, a imajući u vidu opredjeljenje Crne Gore da izgradi državu i društvo u skladu sa nacionalnim i međunarodnim standardima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, budućom Nacionalnom strategijom rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine želimo da dostignemo viši nivo rodne ravnopravnosti kroz sledeće operativne ciljeve:

1. Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda;
2. Unaprijediti politike u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta;
3. Povećati nivo učešća žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta u oblastima koje omogućavaju pristup prirodnim i društvenim resursima i dobiti od korišćenja resursa;

Kako je postizanje rodne ravnopravnosti dugoročni cilj, ono se mora unapređivati kroz efikasan, institucionalan rad različitih državnih institucija. Zato je važno da se u narednom periodu jasno pozicioniraju institucionalni mehanizmi (položaj, nadležnosti, sastav, odnos prema drugim organima) u strukturama u kojima su obrazovani, ali i da se očuva međusektorski pristup rodnoj ravnopravnosti i stvore sistemske pretpostavke i procedure koje će omogućiti maksimalno koordinisan i usklađen rad svih nadležnih organa.

Zaključna preporuka:

- Obezbediti samostalnu funkciju izvršnog institucionalnog mehanizma u strukturi Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i veći broj zaposlenih izmjenom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, na način što bi se umjesto postojeće direkcije obrazovao poseban direktorat za rodnu ravnopravnost ili odjeljenje pri Kabinetu ministra kao samostalna organizaciona jedinica, kao i da se umjesto postojeća sistematizovana 4 radna mjesta predvidi najmanje 6 radnih mjesta za službenice i službenike u cilju sprovođenja mandata ovog mehanizma utvrđenim Zakonom o rodnoj ravnopravnosti;